

ΑΦΡΟΚΕΝΤΡΙΣΜΟΣ
ΣΕ ΣΧΟΛΕΙΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΑΥΛΟΣ

ΔΡΧ. 1500

ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΧΩΡΟΧΡΟΝΟΥ ΣΤΗΝ ΘΟΛΟ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

**Πανάρχαιοι Έλληνικοί οί ὄροι
τῆς διεθνoῦς σημερινῆς Ἀνατομίας**

«Νέο Κῦμα»: Τὸ τραγούδι τῶν ριζῶν μας

ΔΑΥΛΟΣ

Μηνιαίο Περιοδικό
Κυδαθηναίων 29, Πλάκα
105 58 Ἀθήνα.
Τηλέφωνα: 3223957, 9841655.
Τηλεομοιότυπος: 3314997.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ («Internet»):
<http://www.davlos.gr>
Ἡλεκτρονική Ἀλληλογραφία:
davlos@otenet.gr

Τὰ Γραφεῖα τοῦ «Δ» λειτουργοῦν
πρωῖνες ὥρες 9.30 - 14.30
καθημερινά (καὶ Σάββατο).

Ἰδρυτής-Ἰδιοκτήτης-
Ἐκδότης-Διευθυντής:
ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ
Ἀχιλλέως - Μουσῶν 51
Παλαιό Φάληρο.

Φωτοστοιχειοθεσία - Ἀτελιέ:
PRESS LINE
Μάγερ 11, Ἀθήνα, τηλ.: 5221792.
Ἐκτυπώσεις:
Π. ΚΟΚΚΑΛΗΣ
Βιβλιοδεσία:
Κ. ΚΟΝΤΟΠΩΡΙΟΣ

- Τιμὴ ἀντιτύπου: 1.500 δρχ.
- Δωδεκάμηνη συνδρομή: 14.000 δρχ.
- Ὁργανισμῶν κ.λπ.: 20.000 δρχ.
- Φοιτητῶν: 10.000 δρχ.
- Ἐξωτερικοῦ: 65 δολλ. ΗΠΑ.
- Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται
κατὰ τὴν ἐγγράφῃ.
- Ἡ συνδρομὴ ἀνανεώνεται
αὐτομάτως μετὰ τὴν λήξιν τοῦ
12μήνου. Διακοπὴ τῆς συνδρομῆς
γίνεται μόνον κατόπιν
τηλεφωνήματος τοῦ ἐνδιαφερομένου.

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ
ΔΕΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΝΤΑΙ

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται.

Ὅλες οἱ συνεργασίες καὶ τὰ
ταχυδρομικὰ ἐμβάσματα στὴ διεύθυνση:
ΔΗΜ. Ι. ΛΑΜΠΡΟΥ, Μουσῶν 51
175 62, Π. Φάληρο, Ἀθήνα.

Παρακαλοῦνται οἱ συνδρομητὲς
ποὺ ἀλλάζουν διεύθυνση, νὰ τὸ
γνωστοποιοῦν στὸ περιοδικό.

Ἐπιτρέπεται ἡ ἀναδημοσίευση
κειμένων τοῦ «Δ», μετὰ τὴν προϋ-
πόθεση ὅτι θὰ ἀναφέρεται ρητῶς
ἡ πηγὴ τους.

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

ΣΕΛΙΣ 12400:

Ὅταν ἐπικηρύσσεται ἡ γνώση ὡς «ἀπειλή»...

Δ.Ι.Α.

ΣΕΛΙΣ 12402:

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ
Α.Χ. ΜΗΤΣΙΟΥ, Ν. ΖΩΓΡΑΦΑΚΗΣ, Δ. ΜΑΡΓΕΤΗΣ, Δ.Ο.
ΣΤΑΘΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Κ.Κ., Δ. ΧΑΛΕΑΣ, Β. ΚΑΡΒΟΥΝΙΔΗΣ,
Ι. ΒΑΦΙΝΗΣ, Ε. ΣΟΥΜΠΑΣΑΚΗΣ, Γ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ, Α.
ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ.

ΣΕΛΙΣ 12409:

Ὁ «χωρόχρονος» ἀναπαρίσταται
σὲ σχέδια τῆς Θόλου Ἐπιδαύρου

ΑΛΤΑΝΗ

ΣΕΛΙΣ 12419:

«Νέο Κῦμα»: Τὸ τραγοῦδι ποὺ θῆκε
ἀπὸ τίς ἐλληνικὲς μουσικὲς οἴξεις
(Συνεντεύξεις τῶν Μ. Βιολάρη - Δ. Ἰατροπούλου)

Π.Α. ΚΟΥΒΑΛΑΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12427:

Ὁ Ἀφροκεντρισμὸς στὰ ἐλληνικὰ σχολεῖα

Χ. - Δ. ΤΑΒΟΥΛΑΡΗ

ΣΕΛΙΣ 12433:

Ἡ ὁλοκληρωμένη φυσικὴ τῶν Προσωκρατικῶν

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΜΠΑΣΤΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12433:

Ἡ θεωρία τῆς Μεγάλης Ἐκρηξῆς τοῦ Ἀναξαγόρα

ΧΡ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΣΕΛΙΣ 12437:

Ἡ ἐνυμολογία πανάρχαιων ὀνομασιῶν
ὀργάνων τοῦ ἀνθρώπινου σώματος

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΡΑΤΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12437:

Τὸ ψυχροφάρμακο λίθιο ἦταν γνωστὸ
στὴν πανάρχαια Ὀρφικὴ περίοδο

Δ. Γ. ΚΑΛΑΜΠΑΛΙΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12449:

Κοραῖς καὶ Σολωμός, οἱ «αἰρετικοί» τῆς Ρωμοσύνης

ΑΘ. ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12437:

Ὁ Ἀλὴ πασσᾶς καὶ ἡ «ἄλλη ὄψη»

Γ. ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΗΣ - Α. ΜΠΕΛΙΤΣΑΚΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12459:

Τὸ «σύνδρομο τῆς πατροκτονίας»

ΜΑΡΙΟΣ ΜΑΜΑΝΕΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12461:

Ἡ ἀσυμμετρία διαγωνίου καὶ πλευρᾶς τετραγώνου

Δ. ΜΑΡΓΕΤΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12463:

Ἡ μυστηριώδης Ποῦντ

Γ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12466:

Ἡ ταύτιση θεοῦ - ἀνθρώπου

ΛΑΜΠΡΟΣ ΝΤΟΚΑΣ

ΣΕΛΙΣ 12470:

Ὁ πλοῦτος τῆς ἀρχαιοελληνικῆς μαγειρικῆς

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΑΤΑΝΟΣ

ΣΕΛΙΣ 12474:

Οἱ Καλὰς δαίνονται πρὸς ἐξαφάνισιν

Π. Α. ΚΟΥΒΑΛΑΚΗΣ

ΣΕΛΙΣ 12476:

«Δυτικὸ μοντέλο ἀνάπτυξης»

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΓΛΑΡΟΣ

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

Ο ΚΑΛΑΘΟΣ ΤΩΝ ΑΧΡΗΣΤΩΝ: σελ. 12408 • ΑΙΣΙΜΑ ΚΑΙ
ΑΔΗΡΙΤΑ: σελ. 12425 • ΟΙ ΓΕΝΝΗΤΟΡΕΣ ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ: σελ. 12435 • ΧΡΟΝΙΚΑ: σελ. 12457 • Η ΚΙΝΗΣΙΣ
ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ: σελ. 12476.

“Όταν επικηρύσσεται ἡ γνώση ὡς «ἀπειλή»...

Τὸ κυρίως θέμα τοῦ προηγούμενου 198ου τεύχους τοῦ «Δαυλοῦ» (**«Ὁ “Θεός” γίνεται ἐξισώσεις»**) εἶναι ἡ «φυσιολογική» κατάληξη καὶ θε ἐλεύθερης ἐρευνητικῆς σκέψεως καὶ τὸ τελικὸ ζητούμενο τῆς προσεγγίσεως τῆς πραγματικότητος μέσω τῆς ὁδοῦ τῆς ἐπιστήμης, μ’ ἄλλα λόγια μέσῳ τῆς Ἑλληνικότητος. Πράγματι σήμερα, πὺν μὲ τὴν ἀποθέωση τῆς ἐπιστήμης τὰ «φετιχ» καὶ τὰ «ταμποῦ» καταρρέουν καὶ διαλύονται σὰν καπνός, δὲν μποροῦν νὰ ὑπάρχουν ἄδατα στὸν νοῦ καὶ στὸν λόγο καὶ ἀπαγορευμένες στὴν γνώση ζῶνες. Πολὺν περισσότερο σὲ μία ἐποχὴ παραδοχῆς τοῦ διαφορετικοῦ, ἀνεκτικότητος καὶ ἀνεξιθρησκείας τυχὸν καταστάσεις φανατισμοῦ, βαρβαρότητας καὶ θεοκρατίας εἶναι ἐκτὸς πραγματικότητος.

“Ὅλοι οἱ λαοὶ ἔχουν τὸ αὐτονόητο, αὐτοδίκαιο καὶ αὐταπόδεικτο – καὶ ὅπωςδήποτε ἀναφαίρετο – δικαίωμα νὰ ἐρευνοῦν τὸν πολιτισμὸν τους, πὺν δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν διανόηση καὶ τὰ ἔργα τῶν παρελθουσῶν γενεῶν. Πολὺν περισσότερο ὁ σημερινὸς ἑλληνικὸς λαὸς ἔχει ὅχι μόνον τὸ δικαίωμα ἀλλὰ καὶ τὸ βαρὺ καθῆκον νὰ ἐρευνᾷ καί, γιατί ὅχι, νὰ μιμῆται τὸν τρόπο σκέπτεσθαι καὶ πράττειν τῶν προγόνων του, ἓνα τρόπο πὺν ὅχι ἀπλῶς ἀποτελεῖ πρότυπο παγκόσμιον, ἀλλὰ, ὅπως κατὰ κόρον ἔχομε πεῖ καὶ ἀποδείξει στὸν «Δαυλό», συνιστᾷ τὴν ἴδια τὴν οὐσία καὶ τὴν πραγματικότητα τοῦ σημερινοῦ Παγκόσμιου Πολιτισμοῦ. Τυχὸν ἀμφισβήτηση τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ εἶναι ἀδιανόητη. Καὶ συνεπῶς αὐτοὶ πὺν ἀνησυχοῦν δῆθεν, διότι ἡ ἔρευνα καὶ συνειδητοποίηση τοῦ Ἑλληνικοῦ παρελθόντος ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ τόπου αὐτοῦ ἀποτελεῖ κίνδυνον γιὰ τὸ κρατοῦν πνευματικὸ καθεστῶς, συκοφαντοῦν τὴν γνώση καὶ τὴν επικηρύσσουν ὡς «ἀπειλή». Καὶ ἔρχονται σὲ μετωπικὴ σύγκρουση μὲ ὁλόκληρο τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς μας,

ὁπισθοδρομοῦν σὲ μεσαιωνικὰς μεθόδους προπαγάνδας καὶ πρακτικῆς καὶ, τὸ σπουδαιότερον, μετὰ θίας ἀποκρύπτουν ἀπώτερες σκοπεύσεις τους, πὺν δὲν εἶναι ἄλλες ἀπὸ τὸν διχασμό, τὴν δημεγερσία καὶ τὴν ἱεροεξεταστικὴν δυναμικὴν καταστολή. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἱστορία ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ εἶναι κατηγορηματικὴ: Οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε ἔσφαξαν ἢ ἔκαψαν ἢ κατέστρεψαν τοὺς ἄλλα φρονοῦντες καὶ τὰ ἔργα τους. Τὸ ἀντίθετο συνέβη. Ἐπομένως τὸ ψευτοδίλημμα τοῦ κινδύνου ἔχει προφανῆ πατρότητα καὶ εἶναι δόλιο, ἔνοχο καὶ ὁρατὸ καὶ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ «εὗρημα» τῆς πλευρᾶς ἐκείνης πὺν τὸ ἀποδέχεται ὡς ἀληθὲς δίλημμα.

Ἡ Ἑλληνικότητα στὴν ἀνθεντικὴ προβληματικὴ τῆς «Ὁ “Θεὸς” γίνε-
νεται ἐξισώσεις» ὅχι μόνον ἀποτελεῖ τὴν τελευταία λέξη τῆς παγκό-
σμιας ἀναζητήσεως τοῦ καιροῦ μας, ἀλλὰ ἀνακονφίζει τὸν ἄνθρωπο
ἀπὸ τὴν νοσηρὴ ψυχικὴ φόρτιση τῶν οἰωνοδῆποτε ἐπιδιωνόντων ὑπὸ
τύπον ἰδεολογικῶν ἀπολιθωμάτων «φετίχ» καὶ «ταμποῦ», τὰ ὅποια
ὑπῆρξαν τὸ πρόσχημα ἀνυπολογίστων καταστροφῶν καὶ τὸ ἄλλοθι
γιά τὸ χύσιμο ποταμῶν αἵματος διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Δὲν τίθεται
ἀπὸ τὸν «Δαυλὸ» θέμα «πιστεύω» ἢ «μὴ πιστεύω». Δὲν τίθεται θέμα
Διός, Γιαχβέ, Ἀλλάχ, Τάο κ.λπ., κ.λπ. Ὅλα αὐτὰ ἀφοροῦν στὸν ὑπο-
κειμενικὸ κόσμον τοῦ καθενός, πὺν εἶναι ἱερὸς καὶ ἀπαραβίαστος. Τί-
θεται ὅμως θέμα ἀντικειμενικῆς πρακτικῆς καὶ γνώσεως, ὅπως καὶ θέ-
μα ἐλευθερίας μέσα στὸ πλαίσιο τῶν ομάδων, τῶν κοινωνιῶν καὶ τῆς
ἀνθρωπότητος. Καὶ τὸ «δέον» στοὺς τομεῖς αὐτοὺς δοᾷ καὶ εἶναι πα-
σίδηλο. Εἶναι ἡ ἡρεμία, ἡ ψυχραιμία, ἡ ἀταραξία καὶ ἡ ἐλευθεροτυπία.
Μέσα στὴν σημερινὴ παγκοσμιότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ αὐτοὶ
πὺν ἐπιθυμοῦν τὸν διχασμὸ καὶ τὸ μῖσος εἶναι μόνον οἱ ἐχθροὶ του – καὶ
σὲ καμμία περίπτωσιν οἱ φορεῖς του.

Δ.Ι.Α.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ

Ένα ιστορικό ψεύδος σὲ μυθιστόρημα περὶ Ἑλλάδος

Κύριε διευθυντά,

Εὐστοχῇ εἶναι ἡ βιβλιοκρισία τοῦ συνεργάτη σας κ. Μάριου Μαμανέα γιὰ τὸ μυθιστόρημα «*Ἐγλημα στὴν ἀρχαία ἀγορά*» τῆς Claude Mossé (βλ. τεύχος 196, «*Ἡ Κίνησις τῶν Ἰδεῶν*», σελ. 12236). Πράγματι πρόκειται γιὰ ἕνα συναρπαστικὸ ἀστυνομικὸ λογοτέχνημα καὶ μία ἀξιόλογη ἱστορικὴ ἀναπαράστασις ἐποχῆς. Ἐπίσης ἀξία μνείας εἶναι ἡ μετάφρασις τῆς Εὐδοξίας Δελλῆ.

Ὡστόσο, ὀφείλω νὰ ἐπισημάνω πὼς στὸ ἴδιο βιβλίον ἀναφέρεται τὸ ἑξῆς: «*Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποψη οἱ Σπαρτιάτες, πὺν τόσο ἐσεῖς (δηλ. οἱ Ἀθηναῖοι) ὑποτιμᾶτε καὶ τοὺς ὁποίους ἐμεῖς (δηλ. οἱ Ἑβραῖοι) θεωροῦμε ξαδέλφια μας, γιατί λένε ὅτι κατὰγονται κι αὐτοὶ ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, εἶναι πὺν φιλελεύθεροι ἀπὸ ἐσᾶς*» (σελ. 150 ἑλληνικῆς ἐκδόσεως). Παραπάνω λοιπόν μετὰ τὸ «*λένε*» πιθανῶς ἐννοεῖται τὸ «*λέγεται*». Ἡ θέσις ὅμως πὺν ἀκολουθεῖ, εἶναι ἀνιστόρητη καὶ ἀνεδαφικὴ, διότι ἐπιστημονικῶς πουθενὰ δὲν εἶναι ἀνιχνεύσιμη.

Εἶναι γεγονὸς πὼς ἀποτελεῖ κοινὸν τόπο τόσο γιὰ τὴν συμβατικὴν προσπάθεια ἐξιστο-

ρήσεως, ὅσο καὶ γιὰ τὴν μὴ-συμβατικὴ Ἱστορία, ὅτι γεωγραφικῶς κινοῦνται στὰ εὐρωπαϊκὰ αἰγαιακὰ πλαίσια καὶ χρονολογικῶς προϋπάρχουν τῆς ἐμφάνισεως τοῦ ἐβραϊκοῦ ἔθνους καὶ οἱ Δωριεῖς καὶ βεβαίως ἀνάμεσά τοὺς οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ Σπαρτιάτες. Κατάπληξη προκαλεῖ ἡ μὴ-ἐπιστημονικὴ ἀναφορὰ τῆς συγγραφέως στὸ συγκεκριμένο σημεῖο. Εὐκτέο βεβαίως, νὰ εἶναι ἄδολα τὰ κίνητρα τοῦ σφάλματος. Διότι ἡ Claude Mossé δὲν εἶναι τυχαία· πρόκειται γιὰ καθηγήτρια τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιον Η' τῶν Παρισίων.

Χρήσιμο θὰ ἦταν νὰ ὑπάρξῃ σχετικὴ διευκρίνισις ἀπὸ τὸν ὑπεύθυνο ἐκδόσεως τοῦ ἐν λόγω μυθιστορήματος.

Εὐχαριστῶ

Ἀλέξανδρος Χ. Μήτσιου

Ὡραιόκαστρο Θεσσαλονίκης

Υ.Γ. Μήπως πρόκειται ἀπλῶς γιὰ φληνάφημα ἑλληνομαθῶν Ἑβραίων τῆς Ἀλεξανδρείας; Ἄς διευκρινισθῇ πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεων καὶ παρερμηνεύσεων.

Σημείωσις τοῦ Μ.Μ.:

Ἡ ὀρθότης τῆς παρατηρήσεως τοῦ Α. Μήτσιου εἶναι ἀναμφισβήτητη. Τὰ ἐπίμαχα λόγια πάντως προερχόμενα ἀπὸ ἕνα πρόσωπον Ἰουδαϊκῆς καταγωγῆς – τὸν «*Ἰωνάθαν*» – πὺν συμμετέχει στὴν ὑπόθεσιν τοῦ μυθιστορήματος, ἀπηχοῦν προφανῶς τὸ ψεῦδος περὶ σχέσεων μεταξὺ Ἑβραίων καὶ Λακεδαιμονίων τὸ ὁποῖον ἀναπαράγει ἡ συγγραφέας τοῦ ἔργου. Τὸ ἐὰν ἡ «*ἄχρη*» αὐτὴ ἀναφορὰ ὑποκρύπτει δόλο ἢ εἶναι ἀπλᾶ ἀτυχήσις, ἀποτελεῖ ἐρώτημα στὸ ὁποῖο μόνον ἡ C. Mossé δύναται ν' ἀπαντήσῃ. Ἐὰν δὲ συλλογισθοῦμε τὸ βάθος καὶ τὸ εὖρος τῆς συγκεκριμένης προπαγάνδας, πὺν φθάνει μέχρι τὰ ἑλληνικὰ σχολικὰ βιβλία, κάθε ἐρμηνεία εἶναι δυνατή.

Πρότασις γιὰ τὴν συγγραφὴν ἱστορικῶν μυθιστορημάτων

Κύριε διευθυντά,

Ἄν ἱκανοὶ ἄνθρωποι, ὅπως οἱ συνεργάτες

σας, έγραφαν κάποια μυθιστορήματα, στηριζόμενοι στην ιστορική αλήθεια, θά είχε μεταδοθή έμμέσως και άνευ αντίστασως ή έλληνική πραγματική ιστορία και ό «Δαυλός» θά διωχέτενε τó πνεύμα του.

Έγώ με τίς φτωχές δυνάμεις μου ήδη έπαιχερώ την συγγραφή δύο μυθιστορημάτων και δύο παραμυθιών, τά όποια έπεξεργάζομαι άκόμη, με έπιχειρήματα από τά παρατιθέμενα στά τεύχη του «Δαυλού», με μακροσκελείς παρεμβολές ιστορικές, πού τίς διηγούνται τά πρόσωπα τών πονημάτων μου. Σκοπός μου είναι νά μεταδώσω μηνύματα πραγματικής έλληνικής ιστορίας, όπως για τούς Μάγιας (Έλληνες), για τούς «Αινού», δηλαδή τούς Έλληνες πού μετέδωσαν πολιτισμό στούς λαούς της Άπω Άνατολής, για τούς Βέδες κ.λπ. Επίσης για τόν Μίνωα, τόν Τάλω, τούς Άερίους ή Άριους από την νήσον Δολιχή ή Άερία, δηλ. την Κρήτη.

Ό συγγραφέας του «Έβδόμου Παπύρου» δίνει αίχημή για τόν Τάιτα, πού ήταν πολυσύνθετο ταλέντο γνώσεων, ότι δέν ήταν Αιγύπτιος. Όμως δέν ξεκαθαρίζει αν ήταν Έλληνας, αυτός και ό Τάνους. Κατ' έμέ ήταν Έλλη-

νες και οί δύο.

Έν πάση περιπτώσει χρειάζεται άγώνας και, γιατί όχι, και μυθιστορήματα, όταν έχουν κατακλύσει την άγορά μυθιστορήματα ξένων συγγραφέων με άνιστόρητες άπόψεις. Άκόμη και στόν Ταρζάν πού έδειχνε ή τηλεόραση, άναφέρεται μία «μνηχτή», ότι ή μητέρα τών γλωσσών είναι ή Λατινική.

Έμεις δέν χρειάζεται νά πούμε ψέματα, ούτε νά παραπληροφορήσουμε. Έχουμε ιστορία χιλιετιών πολλών. Μόνο πού πρέπει νά μεταδοθή με γλαφυρό τρόπο.

Οί Έβραίοι δέν είχαν πολιτισμό και έγιναν στην Φοινίκη «καλφάδια» τών Έλλήνων και μās άντέγραψαν σέ πολλά. Όμως δέν θά είναι ποτέ Έλληνες, όπως ό Βιργίλιος και ό Σαίξπηρ δέν έφθασαν ποτέ τόν Όμηρο, άπλώς τόν άντέγραψαν. Κάποια στιγμή θά λάμψη ή ιστορική αλήθεια.

Εύχομαι ό «Δαυλός» νά πετύχη τούς στόχους του για τó καλό της αληθινής ιστορίας.

Μετά τιμής
Ν. Ζωγραφάκης
Γύθειο

Ή πανάρχαια λέξη άταλός και ό Άπτάλικος χορός

Άγαπητέ κ. Λάμπρου,

Στό έμβριθές άρθρο του κ. Γ. Α. Παπακωνσταντίνου, πού έδημοσιεύθη στό ύπ' αριθ. 197 τεύχος του «Δαυλού» (Μάιος 1998) με τόν τίτλο «Ζεϊμπέκικος χορός», ούτος απέδωσε πολύν όρθώς την έννοια της άρχαιοτάτης έλληνικής λέξεως άταλός (όρθότερον: *άταλος*), ως σημαίνουσης: «νεανικός» και όχι κατ' έσφαλμένον τρόπο «έλαφρός» ή «άπαλός». Άφησε όμως άνοικτό τó θέμα ως πρós την έννοια της λέξεως, παρ' όλον ότι υπήρξε λίαν ευστοχος.

Ό Κ. Κοντόπουλος σ' ένα περισοπούδαστο σύγγραμμά του (άνέκδοτον), μέρος του όποιου έξεδόθη στην Άθήνα τó 1884 με τίτλον: «*Η άθανασία της έλληνικής γλώσσης ή άνεύρεσις της όμηρικής γλώσσης εν ταίς δημώδε-*

σι διαλέκτοις της συγχρόνου έλληνικής», άναφέρει για την λέξη άταλός (*άταλος*) ότι σημαίνει: «νηπιακός», «παιδικός», «νεανικός» και ότι τó ρήμα *άτάλλω*, πού παράγεται από την λέξη άταλός (και όχι άντιστρόφως), σημαίνει «νηπιάζω», «νηπιαχεύω», ό έστι «παιδιάζω», έπομένως και «πηδών», «χοροπηδών» ως τά μικρά παιδιά, «σκιρτώ».

Αυτά σέ ό,τι άφορά στην έννοια της λέξεως άταλος: παρεπιπτόντως δέ σημειώνω ότι ή έπιγραφή του περίφημου άγγείου του Διπύλου (9ος αίων π.Χ.): «*Ός νυν όρχηστών πάντων άταλώτατα παίζει του τό(δ)ε*» μπορεί νά άποδοθή στην σύγχρονη έλληνική γλώσσα ως έξης: «*Όποιος έξ όλων τών παρόντων(νυν) χορευτών νεανικώτατα χορεύει*

(παίζει) (εἰς αὐτὸν ν' ἀνήκη) αὐτὸ (τὸ κύπελλον)».

Μετά τιμῆς
Δημ. Κ. Μαργέτης
Ἀντιπέραρχος ἐ.ά.
Λάρισα

Ἡ διαχρονικότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ

Ἀξιότιμε κ. Λάμπρου,

Μὲ τὴν παρούσα θὰ ἤθελα νὰ συγχαρῶ τὸν περιοδικὸ σας ὅσον καὶ τοὺς συνεργάτες του γιὰ τὴν μακρὰ καὶ ἐμπεριστατωμένη ἀρθρογραφία τους ἀναφορικά μὲ τὶς ρίζες καὶ τὴν διαχρονικότητα τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς, ἰδιαίτερα δὲ γιὰ τὴν εὐαισθησία πού ἔχουν ἐπιδείξει στὸ νὰ ριφθῇ φῶς σὲ ἔννοιες καὶ καταστάσεις «παρεξηγημένες», ὅπως εἶναι τὸ ρεμπέτικο, ὁ ζεῖμπέκος χορὸς καὶ τὸ τρίχορδο μπουζούκι (ἀπόγονος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς πανδουρίδος καὶ τοῦ νεοελληνικοῦ ταμπουρά).

Εἰδικώτερα ὅμως θὰ ἤθελα νὰ ἀναφερθῶ στὴν ἀψογὴ παρουσίαση τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μουσικῶν, πού ἔκανε ὁ κ. Νικ. Ἀσιώτης στὸ σχετικὸ του διδλίο (ἐκδόσεως «Δαυλοῦ») καθὼς καὶ στὴν σύντομη μὲν, ἀλλὰ

«ἐξαντλητικὴ» ἀνάλυση καὶ παρουσίαση πού ἔκανε στὸ τεῦχος 197 (Μαΐου 1998) ὁ κ. Γ. Λ. Παπακωνσταντίνου, ἀναφερόμενος στὸν Ζεῖμπέκο χορὸ. Εἰλικρινῶς τὸ τελευταῖο αὐτὸ ἄρθρο πού ἀπετέλεσε καὶ τὴν προμετωπίδα τοῦ τελευταίου «Δαυλοῦ», μὲ ἐνθουσίασε γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ του τεκμηρίωση καὶ κάλυψη ὅλων τῶν θέσεων καὶ ἀπόψεων πού ἀπτονται τῆς καταγωγῆς τοῦ χοροῦ αὐτοῦ, μὲ ἔκανε δὲ νὰ πιστεύω πὼς τελικῶς ὅσοι πιστεύουμε στὴν διαχρονικότητα τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ δὲν εἴμαστε λίγοι.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν φιλοξενία
Δημήτριος Ὁδ. Σταθακόπουλος
Διηγητὸς

Ἐρευνητῆς ὑποψ. Δρ. Κοινωνιολογίας τῆς
Ἑλληνικῆς Μουσικῆς Παντείου Πανεπιστημίου

Παρόμοιο μὲ «μπαζούκας» τὸ ὄπλο τῶν γλυπτῶν τῆς Περγάμου

Ἀξιότιμε κ. διευθυντά,

Ἀγοράζοντας τὸ τεῦχος τοῦ «Δαυλοῦ» τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου 1998, ἔμεινα ἄναυδος ἀντικρύζοντας στὸ ἐξώφυλλο τὴν Ἑκάτη νὰ κρατᾷ ἓνα σύγχρονο «μπαζούκας»! Πράγματι, τὸ ὄπλο πού κρατοῦσε ὁμοιάζε καταπληκτικῶς μὲ ἓνα μπαζούκας – ἀκόμη καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο τὸ κρατοῦσε γιὰ νὰ δάλλῃ, ὁμοιάζει ἀκριβῶς μὲ τὸν τρόπο πού τὸ κρατᾷ ὁ σημερινὸς στρατιώτης.

Διαδávοντας τὸ σχετικὸ ἄρθρο καὶ τὰς περιγραφὰς θεβαιώθηκα ὅτι πρόκειται γιὰ κάποιον ὄπλο παρόμοιο μὲ τὸ σημερινὸ μπαζούκας. «Τί χρειάν πλέον ἔχομεν μαρτύρων» πὼς ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν ὑπῆρξε (καὶ δὲν θὰ ὑπάρξῃ ποτὲ) ὅπως κάποιον θέλουν νὰ τὸν παρουσιάσουν;

Ἄναυδος ἔμεινα καὶ ἀπὸ τὴν περιγραφὴ τῆς μάχης (στὸ ἴδιο ἄρθρο) μεταξὺ τῶν ἱερέων τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν καὶ τῶν βαρβάρων εἰσβολέων: εἶναι φανερό ὅτι τὰ ὄπλα πού χρησιμοποίησαν οἱ ἱερεῖς ἦσαν κάτι σὰν τοὺς ὄλμους ἢ μικροὶ πύραυλοι! Παρόμοια ὄπλα περιγράφονται καὶ ἀμέσως παρακάτω, ὅπου ὁ Δημάρατος καὶ ὁ Δικαῖος παρατήρησαν «*κονιορτὸν σὰν νὰ ἐδάδιζαν 30.000 ἄνθρωποι*» καὶ «*φωνὴ σὰν τοῦ μυστικοῦ Ἰάκχου*». Πράγματα πού ταιριαίζουν στὸν ἦχο καὶ τὸν καπνὸ πού σηκώνεται, ὅταν δάλλῃ κάποιον ὄπλο σὰν αὐτὰ πού ἀνέφερα.

Μετά τιμῆς
Κ.Κ.
Στρατιωτικὸς, Σάμος

Μὲ τί ἀσχολεῖται τὸ Συμβούλιο Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ

Κύριε διευθυντά,

[...] Τὸ πολὺ ΣΑΕ (= Συμβούλιον Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ) ἐδῶ, στὰ κεντρικὰ γραφεῖα του στὸ Σικάγο, ἐξέδωσε ἀνακοινώσεις γιὰ τὶς προσπάθειες καὶ ἐνέργειες ποὺ θὰ γίνουν. Καὶ ἀναφέρει ὅτι θὰ γίνουν τάξεις, σχολές, στίς ὁποῖες μεταξὺ τῶν ἄλλων θὰ δίδονται... Courses μαγειρικῆς. Δηλαδή χρημα-

τοδοτεῖται τὸ ΣΑΕ ἀπὸ τὸ Ρωμαῖκο, γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ Courses μαγειρικῆς... Πολὺ μεγαλεπήβολα σχέδια ἔχουν αὐτοὶ οἱ ὑπεύθυνοι καὶ χρηματοδοτούμενοι γιὰ τὰ ἑλληνικὰ προβλήματα, ποὺ οὔτε τὴν λέξη «Courses» μποροῦν νὰ γράψουν ἑλληνικά. [...]

Μὲ ἑλληνικοὺς χαιρετισμοὺς

Δημ. Χαλέας

Σικάγο

Μακροπρόθεσμες συνέπειες τῆς «εἰσβολῆς» ἀλλοδαπῶν

Κύριε διευθυντά,

[...] Ὡς ἀναλογισθῇ τις, ἐὰν «ὁ θεὸς τῆς Ἑλλάδος» δὲν ἀνατρέψῃ ἄρδην τὴν θαίνουσαν πρὸς παγίωσιν κατάστασιν, ὁποῖα θὰ εἶναι αὕτη εἰς τὸ ἄμεσον μέλλον τῆς ἐπομένης εἰκοσαετίας ἢ τριακονταετίας, μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν 2.000.000 ἀλλοδαπῶν: Εἰς τὸν πολὺπαθόν τόπον μας ἡ μειονότης τῶν πέντε ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων θὰ ἐργαζώμεθα σκληρῶς (ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον καταφέρωμε νὰ ἐξασφαλίζωμε τὴν περιήφμον ἄδειαν ἐργασίας, ἣν σημειολογικῶς καλοῦν σήμερον «πρασίνην κάρταν»), διὰ νὰ πληρώνῃ τὸ κράτος τὰ πάσης φύσεως ἐπιδόματα (πολυτεκνίας, ἐξωγαμίας, ἐκλογικῆς συνεπείας, πολιτισμικῆς προσαρμογῆς καὶ λοιπὰ συναφῆ) τῶν σημερινῶν Ἀλβανῶν, Ρουμάνων, Γιουγκοσλάβων, Βουλγάρων, Τούρκων, Κούρδων, Ἰνδῶν, Πακιστανῶν, Ἰρακινῶν, Αἰγυπτίων, Μπαγκλαντεζιανῶν, Σουαχιλιαῶν, Ρώσων, Ἀφρικανῶν καὶ λοιπῶν λαθρομεταναστῶν καὶ τότε «Ἑλλήνων πολιτῶν».

Σήμερον οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, νέοι καὶ ἱκανοὶ νὰ ἐπιβιώσουν κλέπτοντες, ἀρπάζοντες, πορνευόμενοι καὶ πορνοδοσκοῦντες, λαθρεμπορευόμενοι ἀλλὰ καὶ ἐμπορευόμενοι καὶ σπανίως ἐργαζόμενοι, μετὰ εἰκοσαετίαν θὰ ἔχουν ἀνάγκας - δικαιώματα συντάξεων, ἱατροφαρμακευτικῆς περιθάλψεως, σχολείων διὰ τὰ τέκνα τῶν εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τῶν ἀναφερθέντων ἐθνῶν. Βεβαίως θὰ εἶναι καὶ οἱ καλύτεροι πελάται-ψηφοφόροι τῶν ἐθνοπατέρων μας. Ὁ θεὸς σώζοι τὴν Ἑλλάδα...

Ἀλλὰ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ προγράμματος εἶναι

προσωρινή: Ἐχει, φαίνεται, ἐκτιμηθῇ ὅτι ἡ διάχυσις τῆς τρομοκρατίας, ἣν προκαλεῖ ἡ προβολὴ τῶν εἰδήσεων περὶ τῶν σφαγῶν, ληστειῶν, διασμῶν, κλοπῶν ἐντὸς τῶν οἰκιῶν μας εἰς τὸν μέσον πολίτην, προωθεῖ τὰς ἐπιδιώξεις τῶν διεθνῶν ἐξουσιαστῶν καὶ τῶν ἑλληνοεπωνύμων ὑπαλλήλων των. Ἀπὸ τῆς ἐπομένης ἑβδομάδος, ἀφοῦ ἡ κυρίαρχος τῶν πόλεων μας τρομοκρατία θὰ μᾶς ἔχῃ περιορίσει ἔτι περισσότερον ἐντὸς τῶν οἰκιῶν μας, ἀλλοιώνουσα περαιτέρω τὴν τάσιν τοῦ Ἑλλήνου διὰ τρόπον ζωῆς κοινωνικῆς, δεσμίους ὑποτακτικῶς τῆς «οἰκογενειακῆς ἐστίας» - τηλοψίας, θὰ ἐπιδράμουν δι' αὐτῆς καὶ πάλιν οἱ στατιστικολόγοι εἰδήμονες καὶ λοιποὶ ἀναλυταί, διὰ νὰ μᾶς πείσουν ὅτι: ἡ καθυστέρησις πληρωμῆς εἰς ἓν τῶν ἀσφαλιστικῶν ταμείων ἐνὸς μέσου ποσοῦ ὑπὸ ἐνὸς δυστυχοῦς ἀνδραπόδου-ἐργοδότου, ἀφοῦ ἀναλύεται καὶ ἀνάγεται βάσει τῆς νομοθεσίας μας εἰς μίαν εἰκοσάδα περίπου ποινικῶν καταδικῶν του, ἐξισορροπεῖται ἐγκληματικῶς - στατιστικῶς πρὸς εἴκοσιν ληστείας, φόνους, ἀρπαγὰς, κλοπὰς ἀλλοδαπῶν καὶ πολλαπλασίας τοιαύτας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐξιχνιάσθησαν..., δι' ὃ καὶ δὲν ἀποδίδονται εἰς αὐτοὺς. «Ὑπάρχουν τὰ ψέματα, τὰ μεγάλα ψέματα, καὶ αἱ στατιστικαί», καὶ αὐτὸ τὸ γνωρίζουν καλῶς οἱ ἐργολάδοι τῆς πειθοῦς «ἐνάντια στὸν ρατσισμό καὶ τὴν ξενοφοβία».

Μετὰ τιμῆς

Βασίλειος Καρδουνιάρης

Δικηγόρος παρ' Ἀρείῳ Πάγῳ

Ἀθήναι

Λεηλασία καὶ καταστροφή ἀρχαιοτήτων στὴν ἙΑλόννησο

ἘΑγαπητὲ «Δαυλὲ»,
Στὴν περιοχή τῶν
βορείων Σποράδων
καὶ συγκεκριμένα
στὴν νῆσο ἙΑλόννησο
βρίσκονται (καὶ λεη-
λατοῦνται) πολλοὶ
ἀρχαιολογικοὶ θη-
σαυροὶ. Τὰ κτίσματα
ποὺ ἀνευρίσκονται
παραμελοῦνται, μὲ
κίνδυνο νὰ καταστρα-
φοῦν διὰ παντός.

Ἡ νῆσος ἔχει τερά-
στιο ἀρχαιολογικὸ
ἐνδιαφέρον, ἐφ' ὅσον
ἀποκαλύφθηκε ὅτι
κατοικεῖται χιλιάδες
χρόνια πρὸ Χριστοῦ.
Ἐμφανὴς ἀπόδειξη
εἶναι ὁ μινωϊκὸς τά-
φος ποὺ βρέθηκε στὴν
περιοχὴ ἘΑγ. Κων-
σταντῖνος ἙΑλοννήσου, ποὺ χρονολογήθηκε
ἀπὸ Ρῶσο ἀρχαιολόγο τὸ 3000 πρὸ Χριστοῦ.
Γιὰ τοῦ λόγου τὸ ἀληθὲς σᾶς στέλνω τὴν φω-
τογραφία του, ποὺ τράβηξα ὁ ἴδιος πρὶν ἀκό-
μη καταπλακωθῇ ἀπὸ τὸ χῶμα. Τὰ εὐρήματα
ἐξηφανίσθησαν, ὅταν ἀνακαλύφθηκε ὁ τάφος
ἀπὸ τσοπάνηδες τῆς περιοχῆς. ἘΑργότερα

ὁμως ἔμαθα ὅτι φυ-
λάσσονται ἀπὸ δια-
φόρους ντόπιους ἕνα
ἀγγεῖο, τὸ ὑπόλοιπο
μινωϊκοῦ ἐγχειριδίου
καὶ ἡ μισοκατεστραμ-
μένη κάρα τοῦ νε-
κροῦ.

Στὴ συγκεκριμένη
περιοχὴ τοῦ ἘΑγ.
Κωνσταντῖνου λέγουν
ὅτι μπορεῖ νὰ ὑπῆρχε
πόλη ἢ ἐμπορικὸς
σταθμὸς ποὺ δὲν ἔχει
ἀκόμη ἀνασκαφῇ.
Ἰδια καὶ χειρότερη
εἶναι ἡ περίπτωση
τῶν μυκηναϊκῶν τά-
φων ποὺ βρέθηκαν
στοὺς πρόποδες τοῦ
παλαιοῦ χωριοῦ
ἙΑλοννήσου. Ἡ ἀσυ-
δοσία καὶ ἡ ἀμέλεια

τῶν ντόπιων κατοίκων ἐγκρέμισε καὶ ἐσκέ-
πασε τὰ ταφικὰ μνημεῖα, ἀνεγείροντας πάνω
σ' αὐτὰ σπίτια καὶ βίλλες γιὰ Γερμανοὺς ποὺ
μένουν στὸ νησί.

Μετὰ τιμῆς
Ἰωάννης Βαφίνης
Θεσσαλονίκη

Περὶσσότερη Ἑλλάδα ὑπάρχει στὸ ἐξωτερικὸ

ἘΑγαπητὲ κ. Λάμπρου,
Εὐχαριστῶ γιὰ τὴν ποιότητα τοῦ περιοδι-
κοῦ «Δαυλός».

Ἡ Ἑλλάδα δὲν τρώει τὰ παιδιά της. ἘΑν
τᾶτρωγε, θὰ θέριευε. Τὰ διώχνει. ἘΕτσι κι ἐγὼ
ἀπὸ τὸ 1979 βρίσκομαι ἐκτὸς τῶν γεωγρα-
φικῶν ὁρίων τῆς σημερινῆς θεωρούμενης
Ἑλλάδος. ἘΕδῶ, στὰ «ξένα», βρίσκω ὅλο καὶ
περισσότερη Ἑλλάδα ἀπὸ ὅ,τι μοῦχαν μιλήσει
δάσκαλοι καὶ διδῆς. ἘΕχουμε τὸ μόνο κρά-
τος ποὺ κάνει προπαγάνδα ἐνάντια στὸν ἴδιο

του τὸν λαό, ἱστορία, πολιτισμὸ κ.λπ. Οἱ
«ἐχθροὶ» ἐπιδοθοῦνται ἀπὸ τὴν μνήμη τοῦ
ἙΕλληνα, ποὺ ξεχνᾷ τὶς ρίζες του σὲ μιὰ -τρεῖς
γενιές. ἘΟταν μετὰ ἀπὸ χρόνια τὶς θυμηθῇ,
καιροφυλαχτεῖ ἢ ἐπὶ τῆς ἙΕλλάδος ἐξουσία,
ποὺ δίδει μόνο χαριστικές δολές.

Βρῆκα στὶς ΗΠΑ ἘἸνδιάνους, ἐμίλησα μὲ
ἕνα ἀπὸ αὐτοὺς, καθηγητὴ στὸ Πανεπιστή-
μιο ποὺ ἐδίδασκα, ποὺ ὑποστηρίζουν ὅτι
ἙΕλληνες πρὶν περίπου τέσσερις χιλιάδες
χρόνια ἐγκαταστάθηκαν στὰ μέρη τοῦ σημε-

ρινοῦ ἀνατολικοῦ Καναδά. Ἔχουν καὶ περὶ τὶς 4000 ἑλληνικὰς λέξεις στὸ λεξιλόγιό τους. Ποιὸς θὰ ἐρευνήσῃ τὴν περίπτωσιν;

Αὐτὸς ποὺ ἀνέρχεται εἶναι αὐτὸς ποὺ ἀγωνίζεται γιὰ τὴν ἀνάτασιν καὶ πρόδοδόν του.

Μετὰ τιμῆς
Εὐστράτιος Σουμπασάκης

Δρ. Μηχανικός
Περιφερειακὸ Κέντρο Ἐνέργειας
Λόβετς, Βουλγαρία

Τὸ «ὕγρον πῦρ» πανάρχαια ἑλληνικὴ ἐφεύρεση

Ἀγαπητὲ κ. Λάμπρου,

Στὸ ὑπ' ἀρ. 196 τεῦχος τοῦ «Δαυλοῦ», στὸ πολὺ ἐνδιαφέρον κείμενό του γιὰ τὴν ἀρχαιοελληνικὴ πολεμικὴ τεχνολογία, ὁ κ. Ν. Ἀσπιώτης γράφει μετὰξὺ ἄλλων: «*Μήπως ὁ Ἕλλην ἀρχιτέκτων καὶ χημικὸς μηχανικὸς Καλλίνικος (Ζ' αἰὼν μ.Χ., γεννηθεὶς ἐν Ἡλιουπόλει τῆς Αἰγύπτου) δὲν ἐφεύρεν τὸ ὕγρον ἢ ἑλληνικὸν πῦρ, ἀλλὰ ἀπλῶς τὸ ἐπανεφεύρε;*».

Πράγματι ἔτσι εἶναι. Τὸ ὕγρον πῦρ εἶναι παναρχαία ἑλληνικὴ ἐφεύρεση. Στὸν ἐπιτάφιο ναὸ του (Ραμεσεῖον) ὁ φαράω Ραμσής Γ' ἐξιστορεῖ μὲ τοιχογραφίες καὶ ἐπιγραφὰς τὸν πόλεμό του κατὰ τῶν «λαῶν τῶν νήσων» καὶ τῶν «λαῶν τῆς θαλάσσης», ποὺ ἦσαν Δαναοί, Πελασγοί, Τεῦκροι, Ἀσεῖς, Σαρδεῖς, Τοῦρσοι, Λύκιοι, Ἀχαιοὶ – δηλ. φύλα Ἑλληνικά. Ὁ Ραμσής Γ' ἀναφέρει λοιπόν, ὅτι αὐτοὶ εἰσέβαλαν μὲ τοὺς στόλους των στὸ Δέλτα, «*μὲ τὸ προετοιμασμένον πῦρ ἔμπροσθέν τους*». Καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο: «*Αὐτοὶ ποὺ ἤλθαν ἀπὸ τὴν θάλασσα στὰ στόμια τοῦ Νείλου εἶχαν μπροστὰ*

τοὺς μεγάλες φλόγες».

Ἐξ ἄλλου ὁ Ὅμηρος (Ἰλ. γ) περιγράφει πῶς στὴν διάρκεια μάχης στὸν Σκάμανδρο οἱ Ἀχαιοὶ, ἀπειλούμενοι, σώθηκαν, ἀφοῦ «ἔβαν φωτιά στὰ νερά τοῦ ποταμοῦ».

Ἀναφορὰς γιὰ τὴν χρῆσιν τοῦ πυρὸς σὲ μάχης κάνει καὶ ὁ Θουκυδίδης (VII 53 καὶ IV 100) καὶ ὁ Αἰνείας ὁ Τακτικός (δ'-γ' π.Χ.), «*Περὶ στρατηγικῶν ὑπομνήματα*», ἐκδ. Teubner 1911).

Καὶ μία διόρθωσις: ὁ Καλλίνικος ἦταν Ἕλλην γεννηθεὶς στὴν Ἡλιούπολιν ὄχι τῆς Αἰγύπτου ἀλλὰ τῆς Συρίας, δηλ. στὸ Μπάαλμπεκ. Προφανῶς στὸ ἐκεῖ ἱερὸ διεσφύζοντο τὰ μυστικά τοῦ ὕγρου πυρὸς καὶ ὁ Καλλίνικος τὰ προσέφερε στὸν Κωνσταντῖνο Δ' τὸν Πωγωνάτον, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ ὕγρον πῦρ κατέκαψε τὸν στόλον τῶν Ἀράβων πολιορκητῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ 673 μ.Χ.

Φιλικά
Γεώργιος Κ. Γεωργαλᾶς
Πεντέλη

Ἀρχαιοελληνικῆς τεχνοτροπίας περικεφαλαία τῶν Χαβανέζων

Ἀγαπητὲ κ. Λάμπρου,

Ἐσωκλείω φωτοτυπία ἀπὸ τὸν Κατάλογο τῆς ἐκθέσεως «TERRA AUSTRALIS», στὴν Γαλλικὴν Τέχνη τῆς Νέας Νοτίου Οὐαλλίας τῆς Αὐστραλίας. Στὴ φωτογραφία ἐκθεμα ποὺ ἐλήφθη ἀπὸ τὸ Μουσεῖο Λαϊκῆς Τέχνης τῆς Βιέννης. Ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Κατάλογος, πρόκειται

γιὰ περικεφαλαία τῶν κατοίκων τῆς Χαβάης, τοῦ τέλους τοῦ 19' αἰ., ποὺ ἀπεκόμισε ὁ Κούκ στὸ τρίτο ταξίδι του.

Διερωτᾶται κανεὶς, ἀπὸ ποῦ ἀντέγραψαν τὴν περικεφαλαία αὐτὴν οἱ κάτοικοι τῆς Χαβάης.

Μὲ ἐκτίμησιν
Α. Μιχαηλίδης
Μπόουραλ, Αὐστραλία

Γλυπτό 500.000 ετών

Μα πώς τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ ὑπάρχη; Γιατὶ τοῦ ἔδωσαν δημόσια θέση, ἔσω καὶ συμβούλον στοῦ ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ; Ὁ κύριος Ντασσέν ἠρωτήθη γι' αὐτό; Εἶχαν δὲν εἶχαν, κουρέλι μοῦ ἔκαναν πάλι τὰ νεῦρα. Δὲν τοὺς ἔφθασαν, φαίνεται, τὰ προβλήματα πὸν μοῦ ἐδημιούργησε ὁ πατὴρ Πουλιανὸς μὲ τὸ σπήλαιον τῶν Πετραλῶνων Χαλκιδικῆς καὶ τὴν ἀπολιθωμένη ἀνθρώπινη κνήμη τῆς Τριγλίας. Ἔτσι ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία καὶ στοὺν υἱὸν Πουλιανὸ νὰ ἀνακοινώσῃ ὅτι ἀνευρέθη γλυπτό καὶ μάλιστα τὸ πιὸ ἀρχαῖο στοὺν κόσμον. Τὸ ἐχρονολόγησε αὐτός, ὁ Πουλιανὸς ὁ νεώτερος, 500.000 χρόνων καὶ ἔκανε μάλιστα καὶ τὴν ἀντιδιαστολή, ὅτι τὰ μέχρι τώρα εὐρήματα καλλιτεχνημάτων δὲν ξεπερνοῦν τὰ 40.000 χρόνια. Καὶ ἐγὼ ξέρω μὲ τί τρόπους καὶ τί κόπους ἐτραβολόγησα τίς ἡμερομηνίες, γιὰ νὰ φθάσουν ἐκεῖ. Καὶ τώρα τί θὰ γίνουν οἱ θεωρίες μου γιὰ τὸν Ἀφροκεντρισμό; Χαρτοπόλεμον τὴν ἔκανε ὁ κύριος Πουλιανὸς τὴν θεωρία τῶν Ἰνδοευρωπαίων. Καμαρῶστε ἀποτελέσματα: οἱ καλοὶ μου Μπερνάλ, Μπαμπινιώτης καὶ ἔτεροι, ὧν ὁ ἀριθμὸς δὲν ἔχει τέλος, νὰ ὑπολείπονται τῆς δυναστείας τῶν Πουλιανῶν. Καὶ ποῦ; Στὴν Ἑλλάδα! Ἀμ! καλὰ τὸ ἔλεγα ἐγὼ ἢ Ἑλλάδα καὶ οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ ἐξαφανισθοῦν. Τίποτε δὲν πρέπει νὰ μείνῃ στὰ χέρια τους.

Κι ὅλα αὐτὰ ἀπὸ ἓναν ὑπάλληλο τῆς ΔΕΗ, κρατικῆς ἐλληνικῆς ἐπιχειρήσεως. Δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχουν ἐλληνικὲς ὑπηρεσίες. Νά, ὑπάρχει αὐτὸ τὸ ΚΑΣ (Κεντρικὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο), πὸν ὅσο καὶ στραδᾷ νὰ λειτουργῇ, ἔρχεται καὶ δάξει φραγμοὺς στὴν ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία. Ἐξεφώνισε τὴν κατασκευὴ τῶν ἀεροδρομίων στὴν Ἀλικαρνασσὸ Κρήτης καὶ στὰ Σπάτα, γιατί θὰ κατεστρέφοντο προϊστορικοὶ οἰκισμοί· ἐδράδυνε τὰ ἔργα τοῦ «μετρώ» γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀρχαίων. Ἄσε πὸν ὑπεχρέωσε τὴν εταιρεία νὰ παρακάμψῃ τὸν Κεραμεϊκό. Κι ἔρχεται τώρα αὐτὸς ὁ μηχανικὸς τῆς ΔΕΗ στὴν Πτολεμαῖδα καὶ δορίσκει αὐτὸ τὸ πανάρχαιο ἄγαλμα. Καὶ σᾶς ρωτῶ, ἂν ἡ ΔΕΗ ἦταν ἰδιωτικὴ, θὰ ἐνδιαφέρετο κανεὶς νὰ τὸ παραδώσῃ; Τὸ πολὺ πολὺ μετὰ ἀπὸ μερικὰ χρόνια νὰ ἐπωλεῖτο σὲ καμμία δημοπρασία στὴν Ν. Ὑόρκη ἢ τὸ Λονδίνο. Κι αὐτὸ κακό, γιατί πάλι θὰ ἐγίνετο γνωστό, ἀλλά, τέλος πάντων, ὁ σαματᾶς θὰ ἐκρατοῦσε λίγο. Ἀλλὰ κι αὐτὸς ὁ μηχανικὸς στοὺν Πουλιανὸ εὐρῆκε νὰ τὸ παραδώσῃ; Χάθηκε ὁ ἐκλεκτὸς κύριος Ντούμας; Καὶ τί θὰ γράψῃ τώρα ὁ υἱὸς Ἀποστολίδης στὴν «Ἐλευθεροτυπία»; Ἄλλο νὰ ὑποστηρίζῃ ὅτι ἡ πυραμίδα τοῦ Ἑλληνικοῦ εἶναι τῆς ἐλληνιστικῆς ἐποχῆς καὶ ἄλλο νὰ γράψῃ γιὰ τὴν ἡλικία αὐτοῦ τοῦ ἀγαλματιδίου. Πόσο νὰ τὴν κατεβάσῃ; Καὶ στίς 100.000 χρόνια νὰ τὴν πάῃ, πάλι ἡ ζημιὰ ἔχει γίνει. Καὶ ἀπορῶ μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπο, πὸν τὰ δάξει μὲ τοὺς βουλευτὲς καὶ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας. Τὸ μεγάλο κακὸ δὲν εἶναι νὰ χωριστῇ ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τὸ κράτος ἢ νὰ γίνωνται δεκτοὶ στοῦ προεδρικοῦ μέγαρου οἱ παλαιοημερολογίτες. Τὸ μεγάλο κακὸ εἶναι αὐτὲς οἱ ἀνακοινώσεις τῶν Πουλιανῶν. Αὐτὲς ἀνατρέπουν τὰ πάντα. Γι' αὐτὸ ἀνασκουμπωθῇ ὅλοι: παραμερίστε τίς μικροδιαφορὰς σας. Γιατὶ, ἂν δὲν βάλετε μυαλό, διακρίσεις δὲν γίνονται καὶ θὰ μᾶς πάρῃ ὅλους μαζί τὸ

Σάρωθρον

ΑΛΤΑΝΗ

Ἡ θεωρία τοῦ Πλάτωνος περὶ χρόνου
ἀναπαριστάνεται στὴ Θόλο Ἐπιδαύρου

Ο «ΜΕΓΑΣ ΕΝΙΑΥΤΟΣ» ΤΩΝ 25.796 ΕΤΩΝ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΧΩΡΟΣ

Εἰς τὸ δάπεδον τῆς Θόλου τῆς Ἐπιδαύρου (βλ. καὶ «Δαυλόν», τεύχη 179, 185, 187, 191 καὶ 194) συντονίζονται οἱ τέσσερις κύκλοι τοῦ χρόνου, πὺν ἀφοροῦν εἰς τὸν πλανήτην Γῆ, ὡς ἀνέπτυξεν ὁ Πλάτων εἰς τὸν περὶ φύσεως διάλογον «*Τίμαιον*», πὺν ἀφορᾷ εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ σύμπαντος. Τὸ παρατιθέμενον σχέδιον τῆς Θόλου ὑποδεικνύει ὅτι τὸ σύνολον τῶν στοιχείων, καθὼς καὶ τὰ κενὰ πὺν εὐρίσκονται μεταξὺ αὐτῶν, δίδουν ὡς ἄθροισμα τὸν ἀριθμὸν $360+1$ (Σχ.1).

Ὁ ἀριθμὸς αὐτός, συντονίζων εἰς τὴν Θόλον τὸ σύνολον τοῦ δαπέδου, ἐκπροσωπεῖ διὰ τῆς μονάδος τὸν Ἥλιον/Απόλλωνα. Ἡ μονὰς ἐδῶ εἶναι ἡ λευκὴ πέτρα εἰς τὸ κέντρον τοῦ Ἡλιακοῦ συστήματος, διότι

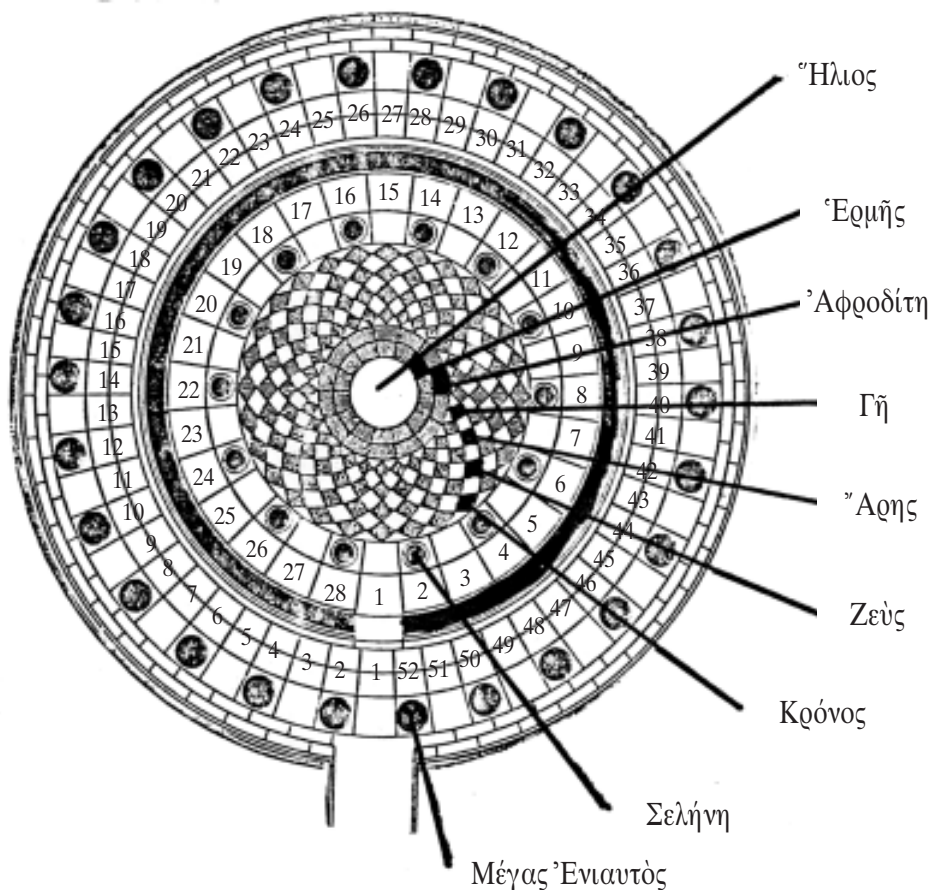
ΕΝ ΔΕ ΑΠΟΛΛΩΝ

ἔλεγον οἱ Πυθαγόρειοι (Πλουτ., *Περὶ Ἰσιδος καὶ Ὀσίριδος*, 381).

Εἰς τὸ δάπεδον τῆς Θόλου ὑπάρχουν οἱ 4 κύκλοι τοῦ χρόνου: ὁ ἡμερονύκτιος, ὁ μηνιαίος, ὁ ἐτήσιος καὶ ὁ κύκλος τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ. Οἱ κύκλοι αὐτοὶ θὰ ἀναπτυχθοῦν παραστατικῶς καὶ θὰ ἀναλυθοῦν ἐν συνεχείᾳ εἰς ἀντιπαραβολὴν μὲ ἀντιστοιχοῦς περικοπὰς Πλατωνικῶν κειμένων.

Οἱ 4 κύκλοι, οἱ ὅποιοι μόνον τώρα συνεπληρώθησαν μὲ τὴν συνολικὴν ἀρίθμησην τοῦ δαπέδου μέσῳ τοῦ ἀριθμοῦ $360+1$, ἐκπροσωποῦντες τὸν ἐτήσιον κύκλον τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἥλιου τῶν ἀρχαίων λαῶν, ἔχουν ὡς ἐξῆς:

1. α. Τὸ ἡμερονύκτιον ἐναλλάσσει τοὺς γραμμωτοὺς ρόμβους (νύκτα) μὲ τοὺς λευκοὺς (ἡμέρα) (Σχ. 2).
- β. Ἡ ἀντίθεσις τῆς λευκῆς πέτρας, ὡς κέντρον τοῦ Πλανητικοῦ Συστήματος, τοῦ Ἥλιου, μὲ τὴν σκοτεινόχρωμον περιφέρειαν, τὴν Σελήνην, εἶναι ἡ ἀντίθεσις ἡμέρας - νυκτός (Σχ. 2).
2. Ὁ μὴν εἶναι ὁ σκοτεινόχρωμος δακτύλιος, ὁ ἐκπροσωπῶν τὴν νύκτα, ὁ συμπεριλαμβάνων τοὺς 14 κορινθιακοὺς κίονας + τὰ 14 διαστήματα μεταξὺ τῶν κίωνων = 28 ἡμέραι τοῦ Σεληνιακοῦ κύκλου (Σχ. 2).
3. Τὸ Ἡλιακὸν Ἔτος τῶν $360+1$ ἡμερῶν τῶν ἀρχαίων λαῶν, ὡς κατεμετρήθη μὲ ὅλα τὰ διαστήματα ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς τῆς σχεδιαστικῆς ἀναπαραστάσεως τοῦ δαπέδου, διότι ὁ Ἥλιος ὠλοκλήρῳ ἐντὸς 360 ἡμερῶν ἓνα πλήρη ἐτήσιον κύκλον του. Οἱ ἀρχαῖοι λαοί, μὲ διαφορετικοὺς τρόπους ὁ καθεὶς, συνεπλήρωναν τὰς 365 ἡμέρας τοῦ ἔτους (Σχ. 1).

Κέντρον πλανητικοῦ συστήματος, λευκὴ πέτρα - Ἡλιος.

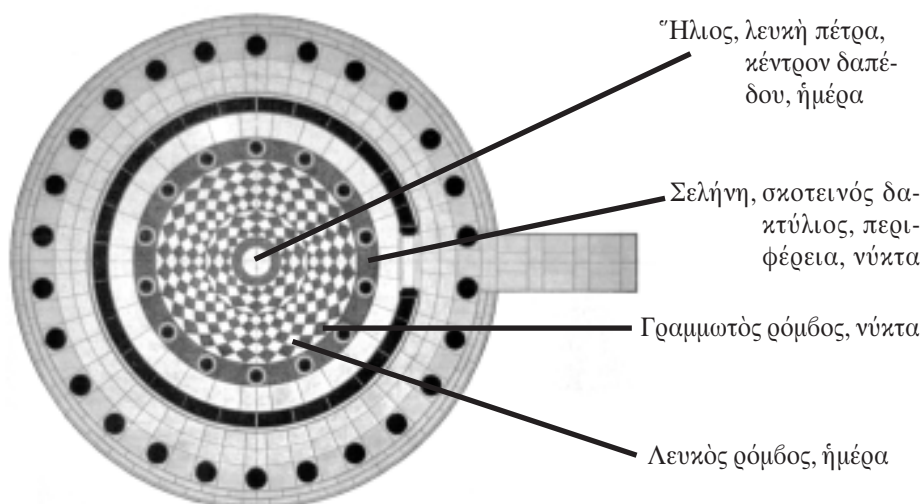
Πλανητικαὶ τροχιαί:

1η τροχιά Ἑρμοῦ	14 λευκοὶ + 14 γραμμ. ρόμβοι	= 28
2η τροχιά Ἀφροδίτης	14 λευκοὶ + 14 γραμμ. ρόμβοι	= 28
3η τροχιά Γῆς	28 λευκοὶ + 28 γραμμ. ρόμβοι	= 56
4η τροχιά Ἄρεως	28 λευκοὶ + 28 γραμμ. ρόμβοι	= 56
5η τροχιά Διὸς	28 λευκοὶ + 28 γραμμ. ρόμβοι	= 56
6η τροχιά Κρόνου	28 λευκοὶ + 28 γραμμ. ρόμβοι	= 56

Τροχιά Σελήνης	14 κίονες + 14 διαστήματα	= 28
		308

Μέγας Ἐνιαντός	26 κίονες + 26 διαστήματα	= 52
		360 + 360
		361

Σχήμα 1. Καταμέτρησις τῶν στοιχείων τοῦ πλανητικοῦ συστήματος ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς Θόλου τῆς Ἐπιδάφρου.

Σχήμα 2. (Βλέπε στὸ κείμενο).

[Το σχέδιον εἶναι τοῦ ἀρχαιολόγου Παν. Καβδαδία (1907) καὶ εὐρίσκειται ἀνηρτημένον εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἐπιδαύρου.]

4. Ὁ Μέγας Ἐνιαυτὸς ἐκπροσωπούμενος ὑπὸ τῶν 26 Δωρικῶν κιόνων, εὐρίσκόμενος εἰς ἀπόλυτον λογικὴν τάξιν, ἐκτὸς τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ. Ἐντὸς τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ διεδραματίζοντο αἱ τελεταὶ τῶν ἰάσεων καὶ ἄλλων ἱερουργιῶν, αἱ ὁποῖαι περιωρίζοντο ἐντὸς τοῦ χρόνου τῆς γηίνης ἐνσαρκώσεως.

Ὁ ἀριθμὸς 360+1 ἀφορᾷ εἰς τὸν χρόνον καὶ εὐρίσκεται εἰς τὸ δάπεδον. Ὁ ἀριθμὸς 360 ἀφορᾷ εἰς τὸν χώρον καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν ὀροφήν.

Ἡ σοφία τοῦ σχεδίου τοῦ δαπέδου τῆς Θόλου τῆς Ἐπιδαύρου, ὡς τοῦτο ἀνευρέθη ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνου ἀρχαιολόγου Παν. Καβδαδία (1907), ὁμιλεῖ σήμερον ἐκ νέου, διὰ τὴν ἐπιβεβαιώσιν τὸν ζωδιακὸν κύκλον τῶν 360° καὶ ἐπικυρώσιν τὸ εὑρημα τῶν 360 σταυρῶν, οἱ ὁποῖοι διακοσμοῦν τὰ φατνία ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς ὀροφῆς τῆς Θόλου («Δαυλός», ἀρ. 194, Φεβρ. 1998).

Μὲ ποῖον τρόπον ἀπέκρυψαν καὶ πάλιν τὸν ἀριθμὸν τοῦ κύκλου οἱ πανεπιστήμονες ἀρχιερεῖς, γινώσται τοῦ Ἡλιοκεντρικοῦ Συστήματος; Ὁ ἀριθμὸς 360 διὰ τοὺς ἀρχαίους λαοὺς εἶχε ἡλιακὴν ὑπόστασιν, διότι ἐξεπροσώπει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν τοῦ ἡλιακοῦ ἔτους. Ἐὰν δὲν εἶχε πιστοποιηθῇ εἰς τοὺς *Νόμους* τοῦ Πλάτωνος («Δαυλός», ἀρ. 191, Νοέμ. 1997), ἡ χρῆσις τῶν 360° διὰ τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν ὅλων τῶν ἐπὶ μέρους εἰδικῶν ἀριθμῶν ποὺ προσδιορίζουν τὴν ὀργάνωσιν τοῦ οὐρανίου κύκλου, δηλαδὴ τῶν τεταρτημορίων, τῶν δωδεκατημορίων καὶ τῶν δεκανῶν εἰς τὴν «καθ' ὁμοίωσιν» τοῦ οὐρανοῦ θόλου ὀργάνωσιν τῆς ἰδανικῆς πόλεως, τότε καὶ πάλιν θὰ παρέμενε τὸ

ἐρώτημα, ἐὰν ὁ ἀριθμὸς 360 δὲν ἀνεφέρετο μόνον εἰς τὸν χρόνον τῶν 360 ἡλιακῶν ἡμερῶν τοῦ ἔτους καὶ ὄχι εἰς τὸν χρόνον τῶν 360° τοῦ κύκλου. Οἱ 360 σταυροὶ, οἱ ὅποιοι κατεμετρήθησαν εἰς τὴν ὀροφὴν ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς τοῦ Ἡλιακοῦ στεφάνου τοῦ τροχοῦ τοῦ Ἡλίου («Δαυλός», ἀρ. 187 καὶ 194), διακοσμοῦν τὸν οὐράνιον θόλον ὄντες εἰς τὴν ὀροφὴν καὶ ὀμιλοῦν περὶ τοῦ οὐρανίου χώρου τῶν 360° τοῦ κύκλου, τὸν ὅποιον ὀρίζει μὲ ποιητικὸν τρόπον ὁ τροχὸς τοῦ Ἡλίου, καλύπτων διὰ τοῦ συνόλου τῶν σταυρῶν ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς τὴν ὀροφὴν. Ἡ ἐπανάληψις τοῦ ἀριθμοῦ 360+1 εἰς τὸ δάπεδον ἀναφέρεται εἰς τὸν χρόνον καὶ γνωστοποιεῖ τὰ ἑξῆς:

1. Ὁ χώρος: σύνδεσις δαπέδου καὶ ὀροφῆς Οἱ 360 σταυροὶ τῆς ὀροφῆς

Ὁ συντονισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ 360 τῆς ὀροφῆς περιγράφοντος τὸν **χῶρον** μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ 361 ἢ 360+1 περιγράφοντος τὸν **χρόνον**, μὲ ἐννοίας αἱ ὁποῖαι ἀλληλοσυμπληροῦνται, εἶναι πράγματι ἐκπληκτικὸς. Οἱ 360 σταυροὶ ποὺ ὀρίζουν τὰς 360° εἰς τὸν χρόνον εἶναι ἡ μοῖρα τοῦ «Ζωδιακοῦ Ἀγροῦ» ἢ Διονύσου Ζαγρέως. Τὸ σύμβολον τοῦ σταυροῦ διὰ τῶν 4 βραχιόνων ὑποδεικνύει μὲ τὸν ἰσημερινὸν καὶ τὸν κάθετον ἐπ' αὐτοῦ μεσημβρινὸν τὴν ἀκριβῆ θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν πραγματοποιοῦνται αἱ πράξεις τῆς ὑπάρξεως, διότι κατὰ τὴν ὑπαρξιν πραγματοποιοῦνται αἱ πράξεις εἰς τὸν χρόνον καὶ εἶναι πράξεις κατ' ἐπιλογὴν καὶ ἐλευθέραν βούλησιν. Τὸ φωνῆεν Υ, τὸ ἀρκτικὸν τῆς λέξεως Ὑπαρξις, εἶναι τὸ Πυθαγόρειον σύμβολον, τὸ ὅποιον διὰ τῶν δύο βραχιόνων ἀφήνει τὴν ἐπιλογὴν τῆς δεξιᾶς ἢ τῆς ἀριστερᾶς ὁδοῦ εἰς τὸν θνητὸν, ὅπως ἐπιλέξῃ κατὰ τὴν ἐλευθέραν βούλησίν του, διότι, ὡς λέγει ὁ Πλάτων εἰς τὴν *Πολιτείαν* (618E), «*Ἀρετὴ δὲ ἀδέσποτον, ἣν τιμῶν καὶ ἀτιμάζων πλεόν καὶ ἔλαττον, αὐτῆς ἕκαστος ἕξει. Αἰτία ἐλομένον· θεὸς ἀναίτιος*».

[Ἡ ἀρετὴ εἶναι κτῆμα ἀδέσποτον· ἀνάλογα πρὸς τὴν ἐκτίμησιν ἢ τὴν περιφρόνησιν ποὺ θὰ τῆς δείξῃ ὁ καθένας σας, θὰ πάρῃ καὶ μεγαλύτερο ἢ μικρότερο μερίδιο. Ἡ ευθύνη ἀνήκει σ' αὐτὸν ποὺ ἐκλέγει· ὁ θεὸς εἶναι ἀναίτιος.]

2. Ὁ χρόνος: αἱ 360+1 ἡμέραι τοῦ δαπέδου

Ὁ ἀριθμὸς 361, ὁ ἐμφανιζόμενος εἰς τὴν σχεδιαστικὴν ἀναπαράστασιν τοῦ δαπέδου, προσδιορίζει ὅτι ὁ Ἥλιος κάθε 360 ἡμέρας ὀλοκληρώνει ἓνα ἐτήσιον κύκλον καὶ ἀφοῦ ὀλοκληρώσῃ αὐτὸν διὰ τῆς μονάδος, προχωρεῖ εἰς τὸν νέον ἡλιακὸν ἐτήσιον κύκλον του. Ἡ ζωὴ συνεχίζεται μὲ τὴν μονάδα καὶ σχετίζεται συνεπῶς μὲ τὸν χρόνον, ἐφ' ὅσον εἰς τὴν ὀροφὴν ὁ χρόνος εἶναι πάντοτε ὁ ἴδιος καὶ ἡ ταυτότης τοῦ κύκλου οὐδέποτε ἀλλάζει.

3. Τεκμηρίωσις τοῦ ἀριθμοῦ 360 εἰς τὰ ἀρχαῖα κείμενα

Ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὴν *Ἱστορίαν* (Α, «Κλειώ, 32) ὀρίζει τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν μὲ δάσιν τὸ ἔτος τῶν 360 ἡμερῶν προσθέτων ἐν συνεχείᾳ τὸν ἐμβόλιμον μῆνα.

Ὁ Πλούταρχος εἰς τὸ *Περὶ Ἰσίδος καὶ Ὀσίριδος* (355, 12) διατυπώνει τὰ

ἐξῆς: «Λέγουν ὅτι, ὅταν κάποτε ἡ Ρέα συνουσιάσθῃ κρυφίως μετὰ τοῦ Κρόνου, ἀντιληφθεῖς (αὐτήν) ὁ Ἥλιος, τὴν κατηράσθῃ νὰ μὴ γεννήσῃ μήτε εἰς ἓνα μῆνα μήτε εἰς ἓνα ἔτος· ὅτι δὲ ὁ Ἑρμῆς, τρέφων ἔρωτα πρὸς τὴν (ιδίαν) ταύτην θεάν, συνουσιάσθῃ (μετ' αὐτῆς), ἐπειτα δὲ ἀφοῦ ἔπαιξε μικροπεντώβολα (ἐν ἀνταγωνισμῷ) μετὰ τὴν Σελήνην καὶ ἀφοῦ (κερδίσας εἰς τὸ παιγνίδιον) τῆς ἀφῆρσε τὸ ἓνα ἐβδομηκοστὸν ἀπὸ ἐκάστην ἐκ τῶν φωτεινῶν τῆς ἐμφανίσεως (= τὸ $\frac{1}{70}$ τῆς καθημερινῆς, ἄρα καὶ τῆς συνολικῆς φωτεινότητος αὐτῆς), συναπετέλεσεν ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐν συνόλῳ πέντε ἡμέρας καὶ τὰς προσέθεσεν (παρενέβαλεν) ἔπειτα εἰς τὰς (γνωστὰς) τριακοσίας ἐξῆντα (ἡμέρας τοῦ ἔτους), τὰς ὁποίας τώρα οἱ Αἰγύπτιοι ἐπονομάζουν «προσθέτους» (ἐμβολίμους: «ἐπαγομένας») καὶ ἐορτάζουν αὐτὰς ὡς ἐπετεῖους τῆς γεννήσεως τῶν θεῶν».

Ἀξιοπαρατήρητον εἶναι ὅτι ἐξ Ἑλλήνων θεῶν, τοῦ Κρόνου, τῆς Ρέας, τοῦ Ἑρμοῦ, τοῦ Ἥλιου καὶ τῆς Σελήνης, ἐγεννήθησαν οἱ Αἰγύπτιοι θεοί, ὡς ἀναπτύσσει ἐν συνεχείᾳ ὁ Πλούταρχος. Τοῦτο ἐνισχύει περαιτέρω τὴν ἄποψιν τοῦ ἱερέως τῆς Σαῖδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται ὁ Πλάτων εἰς τὸν *Τίμαιον* (22Α, Β, C), κατὰ τὴν ὁποίαν, ἐξηγῶν τὸν μῦθον τοῦ Φαέθοντος μετὰ δάσιν τὰ φυσικὰ φαινόμενα, λέγει ὅτι: «Ἡ πραγματικότητα εἶναι ἡ “παράλλαξις” τῶν περὶ τὴν Γῆν περιφερομένων οὐρανίων σωμάτων καὶ ἡ καταστροφή ἀπὸ τὸ ἀφθονον πῦρ κατὰ μακροχρόνια διαστήματα τῶν ἐπὶ τῆς Γῆς εὐρισκομένων ὄντων».

Συνέπεια τῶν φυσικῶν καταστροφῶν ἦτο, οἱ Ἕλληνες «νὰ ἐνθυμοῦνται ἓνα μόνον κατακλυσμὸν τῆς γῆς, μολονότι προηγουμένως ἔχουν γίνῃ πολλοί». Ἀποτέλεσμα, νὰ μὴ ἐνθυμοῦνται πλέον οὔτε τὴν παλαιάν των ἱστορίαν καὶ τὸ ἐνδοξότατον παρελθόν, οὔτε «ὅτι τὸ ἱερατικὸν γένος εἶναι τελείως ξεχωριστὸν ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα». Οἱ ἱερεῖς τῆς ἀρχαιότητος ἦσαν οἱ σοφοὶ ἐπιστήμονες, οἱ κατέχοντες τὴν σφαιρικὴν γνῶσιν τῶν μαθηματικῶν, τῆς γεωμετρίας, τῆς στερεομετρίας, τῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς κοσμολογίας. Ὅλοι αἱ ἀνωτέρω ἐπιστήμαι ἐτίθεντο εἰς τὴν διάθεσιν τῆς φιλοσοφίας, προκειμένου νὰ γίνῃ ὁ καρπὸς τῆς γνώσεως αὐτῆς ὄχι ὠφελιμιστικὴ τάσις πρὸς ἐκμετάλλευσιν, ἀλλὰ βελτίωσις τῆς ψυχικῆς ὑποστάσεως τοῦ ὄντος. Ἡ γνῶσις τοῦ οὐρανίου στερεώματος ἦτο ἀπὸ τὰς κυριώτερας ἐνασχολήσεις τῶν ἱερέων, διότι αὐτοὶ καθώριζαν τὸ ἡμερολόγιον καὶ συνεπῶς ἔπρεπε νὰ καθοδηγήσουν τὸν λαὸν εἰς τὰς ἐργασίας τὰς γεωργικὰς, τὰς κτηνοτροφικὰς, τὴν ναυσιπλοΐαν κ.λπ. καὶ τὰς ἐν γένει μετακινήσεις. Διὰ τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν θέσεων τῶν ἀστρων καὶ τῶν πλανητῶν καθώριζαν τὰς ἐορτάς καὶ τὰς ἱεροπραξίας φέροντες εἰς ἐπαφὴν τὸν ἄνθρωπον μετὰ τοῦ θείου, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνθρωπον μετὰ τοῦ συνανθρώπου, ἀναπτύσσοντες κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν τὴν κοινωνικότητα καὶ τὴν φιλίαν μεταξὺ τῶν πολιτῶν.

Ἡ γνῶσις τῆς ἀστρονομίας δὲν προῆλθεν ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους, ὡς συνηθίζεται νὰ λέγεται, ἀλλὰ, ὡς ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀθ. Σταγειρίτης εἰς τὴν *Ἔργων* (τόμος Α, σελ. 247) περὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ἥλιου, τῶν Ἡλιαδῶν, «ὁ Ἀκτίς

ἐπέρασεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἔνθα ἔκτισε τὴν Ἡλιούπολιν ἐπ' ὀνόματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐδίδαξε καὶ τοὺς Αἰγυπτίους τὴν ἀστρολογίαν· καὶ ἐπειδὴ συνέδη ὕστερον κατακλυσμός εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐχάθησαν καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ περισσότεροι καὶ τὰ συγγράμματα καὶ ἡ ἱστορία αὐτῶν, καὶ ἡ ἀστρολογία εὗρέθη μόνον εἰς τὴν Αἴγυπτον ὕστερον, οἱ Αἰγύπτιοι εὐρόντες ταύτην τὴν ἀρμοδίαν περίστασιν, οἰκειοποιήθησαν αὐτὴν καυχώμενοι καὶ ἐπαιρόμενοι ὡς εὕρεται αὐτῆς· ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχον ἀπόδειξιν... Ταῦτα μὲν φαίνονται ἀπίθανα, ὅμως δὲν πρέπει νὰ τὰ παρατηρῶμεν περιέργως· ἐπειδὴ ἔχομεν καὶ εὐρίσκομεν ἱκανὰς ἀποδείξεις, ὅτι εὗρέθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον πόλεις ἀρχαιόταται Ἑλληνιστὶ ὀνομαζόμεναι».

Τὰ ἀνωτέρω συνδυαζόμενα μετὰ τῶν λεγομένων τοῦ ἱερέως τῆς Σαΐδος εἰς τὸν *Τίμαιον* τοῦ Πλάτωνος περὶ ἑνὸς σπουδαιοτάτου πολιτισμοῦ τῶν Ἑλλήνων εἰς προ-κατακλυσμαίαν ἐποχὴν, ὁ ὁποῖος ἐχάθη, ἀποτελοῦν τεκμήριον γνώσεων, αἱ ὁποῖαι ἀνῆκαν κατὰ τὴν παναρχαίαν ἐποχὴν, ἐὰν ὅχι εἰς τὸν λαόν, ὅπως ὅποτε ὅμως εἰς τοὺς ἐπιστήμονας τῆς ἐποχῆς, πού ἦσαν οἱ ἱερεῖς καὶ γινῶσται ὅλων τῶν τότε ἐπιστημῶν. Αἱ γνώσεις αὐταὶ τῶν Ἑλλήνων διεσώθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἡ ὁποία δὲν ἐπλήγη ἀπὸ τοὺς καταστροφικοὺς κατακλυσμοὺς καὶ διετήρησε τὴν γνῶσιν αὐτὴν, τὴν ὁποίαν ἐν συνεχείᾳ καὶ οἰκειοποιήθησαν οἱ Αἰγύπτιοι, ὡς λέει ὁ Σταγειρίτης, ἐφ' ὅσον οἱ ἴδιοι οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν πλέον μαρτυρίας τοῦ ἰδικοῦ των πολιτισμοῦ λόγῳ τῶν πολλαπλῶν καταστροφῶν καὶ καταποντισμῶν τοῦ χώρου των.

4. Ὁ «*Τίμαιος*» τοῦ Πλάτωνος καὶ οἱ 4 κύκλοι τοῦ χρόνου

Ὁ Πλάτων, ἄκρως εὐαισθητοποιημένος εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀστρονομικὴν σοφίαν καὶ παρ' ὅλην τὴν ἀπαγόρευσιν κοινοποιήσεως ἀστρονομικῶν γνώσεων, ἐν τούτοις μέσῳ μύθων καὶ ἀλληγοριῶν εἰς ἀνύποπτον σημεῖον τῶν διαλόγων του παρεισάγει τὴν γνῶσιν αὐτὴν ποικιλοτρόπως. Εἰς τὸν μῦθον τοῦ Ἡρῶς (617-618) τῆς *Πολιτείας* περιγράφει μὲ τὴν ἀλληγορίαν τοῦ «ἄδραχτιοῦ» τὸ Πλανητικὸν Σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐν συνεχείᾳ πλήρως ἀναπτύσσει εἰς τὸν *Τίμαιον* μὲ ὅλας τὰς λεπτομερείας τῶν δύο κύκλων τοῦ «*ταῦτοῦ*» καὶ τοῦ «*θάτέρου*» τῶν ἀπλανῶν καὶ τῶν πλανητῶν.

Ὑπάρχει ὅμως καταγεγραμμένη ἡ γνῶσις τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ ὡς ἀστρονομικὴ περιγραφή καὶ ὡς χρονικὸν διάστημα τοῦ σχετικοῦ κύκλου, ἔστω καὶ ἀλληγορικῶς ἢ κατ' ἄλλον τρόπον; Εἶναι δυνατὸν ὁ Πλάτων, κατέχων τὰ κείμενα τοῦ Πυθαγορείου ἀστρονόμου Φιλολάου, τὰ ὁποῖα εἶχε ἀγοράσει κατὰ τὸ ταξίδιον του εἰς τὴν Κ. Ἰταλίαν, νὰ μὴν ἀνεῦρε τὴν σχετικὴν γνῶσιν, τὴν ἀφορῶσαν εἰς τὸν 4ον κύκλον, τὸν κύκλον τῆς μεταπτώσεως τῶν Ζωδίων;

Ὁ Πλάτων ὅχι μόνον γνωρίζει ἐπακριδῶς τὸν κύκλον τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ, ἀλλὰ καθορίζει συγκεκριμένως τοὺς κυριωτέρους κύκλους, πού ἀφοροῦν εἰς τὸν πλανήτην Γῆ. Ἡ γνῶσις, τὴν ὁποίαν ἀναπτύσσει, εἶναι γνῶσις ἀρχαιοτάτη, προερχομένη ἐν μέρει ἐκ τῶν ἀνωτέρω συγγραμμάτων. Ὁ Τί-

μαιος φαίνεται ότι υπήρξε γνωστός φιλόσοφος και αστρονόμος· και εις αὐτὸν ἀναθέτει ὁ Πλάτων τὴν ἀφήγησιν τῆς δημιουργίας τοῦ Σύμπαντος, διότι πέ-
ραν τῶν ἀστρονομικῶν γνώσεων τὰς ὁποίας κατέχει, κατέχει τὴν φιλοσο-
φικὴν ἐρμηνείαν τῆς ἀστρονομίας. Αὕτῃ ἄλλωστε εἶναι καὶ ἡ κατ' ἐξοχὴν θε-
ωρία ποῦ ἐνδιαφέρει τὸν Πλάτωνα, θεμελιωτὴν τῆς «καθ' ὁμοίωσιν τοῦ οὐρα-
νίου Θόλου» θεολογίας. Σχετικῶς μὲ τοὺς κύκλους τοῦ Οὐρανοῦ, τοὺς
ἀφορῶντας εἰς τὸν πλανήτην Γῆ, αὐτοὶ καθορίζονται ὑπὸ τῆς ἐννοίας τοῦ
χρόνου. Ὁ Πλάτων εἰς τὸν διάλογον περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ Σύμπαντος
“*Τίμαιος*» (ἢ περὶ φύσεως, φυσικός, 39 C, D) ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Ἐτι λοιπὸν
καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἔγινεν ἡ νῦξ καὶ ἡμέρα, ποῦ εἶναι ἡ περιφορὰ τῆς
μιᾶς καὶ φρονιμωτάτης κυκλικῆς κινήσεως· ὁ μὴν γίνεται, ὅταν ἡ σελήνη ὀλο-
κληρώσῃ τὴν κυκλικὴν περιφορὰν τῆς καὶ φθάσῃ τὸν ἥλιον, καὶ ἔτος γίνε-
ται, ὅταν ὁ ἥλιος ὀλοκληρώσῃ τὴν ἰδικὴν του κυκλικὴν περιφορὰν. Τὰς πε-
ριφορὰς τῶν ἄλλων ἀστρῶν, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἀπασχοληθῇ μὲ αὐτὰς οἱ
ἄνθρωποι, ἐκτὸς ὀλίγων, οὔτε τὰς κατονομάζουν οὔτε τὰς συγκρίνουν μετα-
ξύ των μὲ βάσιν τοὺς ἀριθμοὺς, ὥστε δὲν γνωρίζουν σχεδὸν ὅτι καὶ τῶν
ἀστρῶν αὐτῶν αἱ περιφορὰ εἶναι χρόνος, μολοντί αὐταὶ εἶναι ἀπειράριθ-
μοι κατὰ τὸ πλῆθος καὶ κατὰ τρόπον θαυμαστὸν τακτοποιημένοι. Ἐν τούτοις
ὁμως εἶναι δυνατόν νὰ κατανοήσωμεν ὅτι ὁ τέλειος ἀριθμὸς τοῦ χρόνου, τό-
τε συμπληρώνει τέλειον ἔτος, ὅταν τὰ κινούμενα ἄστρα, ἀφοῦ συμπληρώσουν
τὰς ὁκτὼ περιστροφὰς καὶ ἐξιώσουν τὰς μεταξὺ των ταχύτητας, φθάσουν πά-
λιν εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐκκινήσεως καὶ πάρουν πάλιν ὡς μέτρον τὸν κύκλον
τοῦ ταυτοῦ καὶ ὁμοίως πάντοτε κινουμένων. Σύμφωνα πρὸς αὐτὰ λοιπὸν καὶ
ἐνεκα αὐτῶν τῶν λόγων ἐγεννήθησαν τὰ ἄστρα ποῦ διασχίζουν τὸν οὐρανὸν
καὶ παρουσιάζουν μεταβολὰς, διὰ νὰ γίνῃ ὁ κόσμος αὐτὸς ὅσον τὸ δυνατόν
ὁμοιότερος πρὸς τὸ τέλειον καὶ νοητὸν ζῶον, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀπομίμησιν
τῆς αἰωνίας φύσεως».

Ἡ περιγραφή ἐνὸς ἐκάστου τῶν 4 χρονικῶν κύκλων εἶναι ἡ ἑξῆς:

α. Τὸ ἡμερονύκτιον τίθεται ὡς μονὰς μετρήσεως, διότι λέγει ὅτι αὕτῃ εἶναι
ἡ «*περιφορὰ τῆς μιᾶς καὶ φρονιμωτάτης κυκλικῆς κινήσεως*». Ἀπὸ αὐτὴν
δηλαδὴ ἀρχίζει ἡ ἀρίθμησης διὰ τὸν πλανήτην Γῆ, διότι «*ὁ χρόνος ἐγεννήθη
μαζὶ μὲ τὸν οὐρανόν*» (Τίμ. 38, 11).

β. Ὁ μὴν εἶναι ἡ δευτέρα κατὰ σειρὰν ἀρχὴ μετρήσεως, καὶ αὕτῃ ὀλοκλη-
ρώνεται, ὅταν ἡ Σελήνη (=Μήνη, ἡ Ὁρφικὴ τῆς ὀνομασία) πραγματοποι-
ήσῃ κύκλον μὲ ἀρχὴν καὶ τέλος τῆς κυκλικῆς τῆς περιφορᾶς περὶ τὸν ἥλιον.

γ. Ἡ τρίτη κατὰ σειρὰν μέτρησις ἀφορᾷ εἰς τὸν ἴδιον τὸν ἥλιον, «*ὅταν
αὐτὸς ὀλοκληρώσῃ τὴν ἰδικὴν του κυκλικὴν περιφορὰν*». Ὁ Πλάτων ὁμιλεῖ
περὶ τῆς φαινομενικῆς πορείας τοῦ ἥλιου. Εἶναι προφανές ὅτι δὲν εἶναι ἐπι-
τρεπτόν νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τῆς ἡλιοκεντρικῆς θέσεως καὶ τῆς περιφορᾶς τῆς Γῆς
περὶ τὸν ἥλιον, διότι αὐτὸ ἀντιτίθεται εἰς τὴν κοινοποίησιν ἀστρονομικῶν
γνώσεων (δέσμευσιν τὴν ὁποίαν ἐπέβαλλεν τὸ ἱερατεῖον ὅλων τῶν ἐποχῶν).

δ. Ὁ τέταρτος κύκλος ἀφορᾷ εἰς τὸ «τέλειον ἔτος», πὺν κατὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι καὶ «τέλειος» ἀριθμὸς. Αὐτὸ τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρηθῇ ἢ πλέον ἀριστοτεχνικὴ συγκάλυψις μιᾶς ἀστρονομικῆς ἀληθείας, ἢ ὁποῖα, ἐξ ὧσων γνωρίζομεν, ἔμεινε ἀνερμήνευτος ἐπὶ 24 αἰῶνας!

Ὁ τέλειος ἀριθμὸς ἐκπροσωπεῖ τὸ τέλειον ἔτος, τὸ ὁποῖον πραγματοποιεῖται, «ὅταν τὰ κινούμενα ἄστρα, ἀφοῦ συμπληρώσουν καὶ τὰς ὁκτὼ περιστροφὰς καὶ ἐξισώσουν τὰς μεταξὺ τῶν ταχύτητας, φθάσουν πάλιν εἰς τὸ σημεῖον ἐκκινήσεώς των καὶ πάρονν πάλιν ὡς μέτρον τὸ σημεῖον τοῦ ταύτου καὶ ὁμοίως πάντοτε κινουμένον». Ὁ κύκλος τοῦ ταύτου εἶναι οἱ ἀστέρες, πὺν φαίνονται ἀκίνητοι λόγῳ τῆς τεραστίας των ἀποστάσεως ἀπὸ τὸν πλανήτην Γῆ. «Κινούμενα ἄστρα» εἶναι, ὡς πρὸς τὰς γνώσεις τῆς ἐποχῆς τοῦ Πλάτωνος, τὰς ὁποίας καταγράφει εἰς τὴν Ἐπινομίδα (987B), τὰ ἀντίστοιχα 8 οὐράνια σώματα Ἑρμῆς, Ἀφροδίτῃ, Ἄρη, Ζεῦς, Κρόνος, Ἥλιος, Γῆ, Σελήνη, δηλαδὴ οἱ πλανῆται. Ἡ περιγραφή τῆς κινήσεώς των εἶναι ἡ ἀκριδὴς περιγραφή τοῦ κύκλου τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ. Δὲν σταματᾷ ὁμως ἐδῶ, διότι ὁ Πλάτων παρομοιάζει τὸ τέλειον ἔτος «πρὸς τὸ τέλειον καὶ νοητὸν ζῶον, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀπομίμησιν τῆς αἰωνίας φύσεως». Διότι τότε μόνον ὁ κόσμος αὐτὸς θὰ γίνῃ ὅσον τὸ δυνατόν ὁμοιότερος μὲ τὸ θεῖον πρότυπον. Ἀποδίδει δηλαδὴ εἰς τὸν κύκλον αὐτὸν τὴν δυνατότητα τῆς προσεγγίσεως ὑπὸ τῆς ψυχῆς (διότι ψυχὴ εἶναι ὁ κόσμος, τόσον ἡ ἀτομικὴ ὅσον καὶ ἡ κοσμικὴ ψυχὴ) τῆς τελειότητος τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ ἢ τοῦ τελείου ἔτους.

Ἡ διατύπωσις τῆς περικοπῆς αὐτῆς δὲν ἀφήνει καμμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι ὁ Πλάτων ὁμιλῶν περὶ τῶν χρονικῶν κύκλων γνωρίζει ἄριστα καὶ τὴν τετάρτην κυκλικὴν περιστροφὴν τῆς Γῆς: ἡ περιστροφὴ αὐτὴ ἀφορᾷ εἰς τὴν περιφορὰν τοῦ πόλου μὲ ἐκκίνησιν συγκεκριμένον ἀπλανῆ ἀστέρα τοῦ οὐρανίου θόλου καὶ ἐπιστροφὴν τοῦ πόλου εἰς τὸ ἴδιον σημεῖον ἐντὸς τακτοῦ χρονικοῦ διαστήματος, τὸ ὁποῖον ὁμως δὲν κατονομάζει. Εἶναι δυνατόν ὁ Πλάτων νὰ περιγράψῃ μὲ ἀκρίδειαν φαινόμενον οὐράνιον κυκλικῆς περιφορᾶς, τοῦ ὁποῖου νὰ μὴν γνωρίζῃ τὸ χρονικὸν διάστημα ἐντὸς τοῦ ὁποῖου πραγματοποιεῖται ἡ περιφορὰ αὐτή; Ὁ Πλάτων ὄχι μόνον γνωρίζει τὸν 4ον χρονικὸν κύκλον, τὸν κύκλον τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀποκαλεῖ «τέλειον ἔτος»: Ὑπάρχει, ἔστω καὶ κεκαλυμμένη, ἡ διάρκεια τοῦ «τελείου ἔτους»;

Ὁ χρόνος τῆς μεγίστης αὐτῆς περιφορᾶς εἶναι καταγεγραμμένος εἰς τὸ Ἡ Βιδλίον τῆς Πολιτείας (545-548). Τὰ σχόλια τῶν Α. Παπαθεοδώρου καὶ Φ. Παππᾶ (ἐκδ. «Παπύρου», σελ. 468-473) ἐρμηνεύουν μὲ λεπτομερείας τὸ δυσνόητον μαθηματικὸν σχῆμα τοῦ Πλάτωνος: καὶ ἐξ αὐτοῦ προκύπτει ἡ ἐμφάνισις τοῦ Νυμφαίου Ἀριθμοῦ ἢ τοῦ Ἀριθμοῦ τῆς Εὐγονίας 1.296. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς εἶναι ἡ βάσις τῆς ἀποκωδικοποιήσεως τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ.

Ἡ Πολιτεία προηγεῖται χρονολογικῶς τοῦ Τιμαίου, φαίνεται ὁμως ὅτι ὁ Πλάτων εἶχε ἐξετάσει λεπτομερῶς τὴν Πυθαγόρειον φιλοσοφικὴν ἐρμηνείαν τῶν μαθηματικῶν καὶ ἰδίως τὴν φύσιν καὶ ἀρχὴν τοῦ «ζωογονικοῦ τριγώ-

νου» (δηλαδή την ουσίαν τοῦ θεωρήματος τοῦ τετραγώνου τῆς ὑποτείνουσας ὀρθογωνίου τριγώνου, ὅτι ἰσοῦται μὲ τὸ ἄθροισμα τῶν τετραγώνων τῶν δύο καθέτων πλευρῶν), τὴν ὁποίαν εἶχε μὲν ἀνακαλύψει ὁ Πυθαγόρας, διευτύωσε δὲ ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος. Ὁ Πλάτων διὰ στόματος Τιμαίου εἰς τὸν διάλογον *Τίμαιος* ἀποκαλεῖ τέλειον ἀριθμὸν τὸ τέλειον ἔτος, διότι γνωρίζει ὅτι ἔχει τὴν δάσιν του εἰς τὴν θεωρίαν τῆς τελειότητος τοῦ ψυχογονικοῦ κύβου (ἀριθμὸς 216) προερχομένου ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ 6, τοῦ τελείου ἀριθμοῦ μεταξὺ τῶν μονοψηφίων ἀριθμῶν ($6^3 = 216$).

Μὲ ἀρχὴν τὸ «ζωογονικὸν τρίγωνον» τοῦ Πυθαγόρου μὲ πλευρὰς 3, 4 καὶ 5, τοῦ ὁποίου τὸ ἑξάεδρον εἶναι ὁ τέλειος ἀριθμὸς 6, καὶ κατάληξιν τῶν δύο ἀρμονικῶν καταστάσεων, τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας ἀρμονίας, παρατηρεῖται ὅτι καὶ αἱ δύο καταλήγουν εἰς τὸν ἀριθμὸν 12.960.000. Ἐφ' ὅσον διαπλασιάζῃ, καθορίζεται ἡ διττὴ περιοδικὴ κίνησις, τὴν ὁποίαν ἀναπτύσσει ὁ Πλάτων ὅχι μόνον εἰς τὴν *Πολιτείαν* (546Δ) ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν *Πολιτικόν* (272Α). Εἰς τὸν *Πολιτικόν* ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὴν πρώτην βασιλείαν τοῦ Κρόνου οἱ ἄνθρωποι εὐτυχοῦν, ἐνῶ κατὰ τὴν δευτέραν βασιλείαν τοῦ Διὸς ὅλα τὰ γεγονότα τοῦ κόσμου γίνονται κατὰ τὴν ἀντίθετον φορὰν. Συνεπῶς ἡ πρώτη περίοδος ἀφορᾷ εἰς τὰ πρῶτα 12.960.000 καὶ ἡ δευτέρα εἰς τὰ ἐπόμενα 12.960.000 (σύνολον = 25.920.000). Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς εἶναι ὁ πλησιέστερος δυνατὸν εἰς τὸν πραγματικὸν ἀριθμὸν τῶν 25.796 ἔτων τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ (ἢ 26.000×1.000) τοῦ τετάρτου χρονικοῦ κύκλου, τοῦ ἀφορῶντος εἰς τὸν πλανήτην Γῆ. [Διὰ τὴν πλήρη κατανόησιν τῆς ἐρμηνείας τοῦ «τελείου» ἀριθμοῦ τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὸν *Τίμαιον* εἶναι ἀνάγκη ὁ ἀναγνώστης νὰ ἀνατρέξῃ εἰς τὰ σχόλια τῶν Α. Παπαθεοδώρου καὶ Φ. Παπᾶ (ἐκδ. «Παπύρου», σελ. 468-473)]

Ὁ Πλάτων, ὡς εἵπομεν, ὀνομάζει τὸν Μέγαν Ἐνιαυτὸν Τέλειον Ἔτος ($12.960.000 \times 2 = 25.920.000$) προερχόμενον ἐκ τοῦ Τελείου Ἀριθμοῦ ($6^3 = 216 \times 6 = 1.296 \times 2 \times 1.000 = 25.960.000 \approx 26.000.000$) καὶ συνδυάζει αὐτὸν μὲ τὸν ἀριθμὸν τῆς Εὐ-γονίας. Ἡ κατανόησις δηλαδή εἰς τὸ φιλοσοφικὸν ἐπίπεδον τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ φέρει τὸν ἴδιον τὸν νοῦν εἰς κατάστασιν εὐγονίας, κατάστασιν προερχομένην ἐκ τῆς κατανοήσεως τοῦ Μεγάλου Ἔτους, ὅχι πλεόν τοῦ πλανητικοῦ φαινομένου, ἀλλὰ τῆς διευρύνσεως τῆς ψυχικῆς συνειδητότητος τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ φθάσῃ, ὅταν πλησιάσῃ τὴν τελείωσιν αὐτοῦ, ἀφοῦ βεδαίως θὰ ἔχῃ κατανοήσῃ πλήρως τοὺς τρεῖς προηγηθέντας κύκλους, δηλαδή

- α) τοῦ ἡμερονυκτίου κύκλου τῆς ἐπιβιώσεως εἰς πρωτόγονον κατάστασιν,
- β) τοῦ σεληνιακοῦ κύκλου τῆς ἀπλῆς ἀναπαραγωγικῆς δραστηριότητος,
- γ) τοῦ ἐτησίου κύκλου τῆς αὐτογνωσίας τοῦ ἡλιακοῦ του προορισμοῦ καὶ
- δ) τοῦ Μεγάλου Ἐνιαυτοῦ ἢ τοῦ Μεγάλου Ἔτους ἢ τοῦ Τελείου Ἔτους, τοῦ προερχομένου ἐκ τοῦ «ζωογονικοῦ τριγώνου» τῆς ἐσωτερικῆς τελειώσεως μέσφ τῆς φιλοσοφίας τῶν μαθηματικῶν.

Ἡ ἀπαγόρευσις τῆς χρήσεως τῶν μαθηματικῶν (σ.σ. ἀπὸ τὸν Χριστιανισμόν) εἶχεν ὡς αἰτίαν ὄχι τὴν ὠφέλειαν τῶν μαθηματικῶν ἀπὸ τὰς μαθηματικὰς μετρήσεις εἰς τὸ καθημερινὸν ἐπίπεδον, ἀλλὰ κυρίως τὴν ἀναγωγὴν αὐτῶν εἰς τὴν ψυχικὴν τελείωσιν τοῦ ὄντος. Ὁ συσχετισμὸς καὶ ἡ ἀπόλυτος ἀνάγκη τῆς χρήσεως τῶν μαθηματικῶν εἰς τὴν ἀστρονομίαν, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ κοινοῦ πλέον δίδουν διὰ τῆς «ὁμοιώσεως» τὴν δυνατότητα τῆς κατανοήσεως ἑνὸς κόσμου ὑπερτέρου τῆς καθημερινότητος, ἑνὸς κόσμου ὁ ὁποῖος διαβιοῖ εἰς τὸν ὑπερουράνιον τόπον τοῦ *Φαίδρου*, ἦτο λίαν ἐπικίνδυνος διὰ τὴν ἐποχὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἡ ἀνθρωπότης τώρα μόλις ἐξέρχεται. Τὸ σκότος τῆς ἐποχῆς αὐτῆς φθάνει τώρα εἰς τὸ τέλος.

Ἀπὸ ἀνέκαθεν τὰ ἱερατεῖα προσεπάθησαν νὰ ἀποκρύψουν ὄχι τὴν φυσικὴν γνῶσιν καὶ ἐπιστημονικὴν ἔρευναν τοῦ οὐρανοῦ στερεώματος, ἀλλὰ τὴν ἀναγωγὴν τῆς σκέψεως καὶ τὴν δυνατότητα ἀνεξίξεως τοῦ νοῦ εἰς τὴν καθ' ὁμοίωσιν τῶν ἐμψύχων οὐρανίων ὄντων θέασιν, τὴν ὁποίαν ὁ Πλάτων κατέστησε εὐκρινεστάτην εἰς τοὺς *Νόμους* καὶ τὴν ἐν συνεχείᾳ *Ἐπινομίδα* μὲ προπομπὰς τὴν *Πολιτείαν* καὶ τὸν *Τίμαιον*.

Τὸ δάπεδον τῆς Θόλου δὲν παραλείπει κανένα ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ Πλάτωνος, τοῦ ὁποῖου τὸ ἔργον προηγεῖται ὀλίγον τῆς κατασκευῆς τῆς Θόλου. Ἡ γνῶσις ὡς θεωρία ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ ἀπεικόνισις εἰς ἓνα ὑποτιθέμενον διακοσμητικὸν σχέδιον δὲν ἀφήνει καμμίαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς λειτουργικῆς πλέον ἀξίας τοῦ δαπέδου ὡς χώρου μὴ ἀστρονομικοῦ, ἀλλὰ χώρου κατ' ἐξοχὴν θεραπευτικοῦ. Ἡ ἀποκάλυψις τῆς ταυτότητος τοῦ μνημείου πρέπει νὰ στρέψῃ τὴν ἔρευναν τῆς ἱατρικῆς εἰς νέας πηγὰς, διὰ νὰ φωτίσῃ καὶ πάλιν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα μὲ τὴν ἀρχαίαν σοφίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Ἡ συναρμολόγησις περικοπῶν διαφορετικῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα εὗρίσκονται εἰς ἀλληλουχίαν μεταξὺ τῶν καὶ δὲν παρεμβάλλουν στοιχεῖον ἄσχετον, ἐπιτρέπει εἰς τὸν ἐρευνητὴν νὰ συλλάβῃ ἐννοίας ἐκ πρώτης ὄψεως μὴ ἐμφανεῖς. Τὸ νῆμα τῆς σκέψεως ἧ ὁ μίτος τῆς Ἀριάδνης, ἀκολουθῶν τοὺς λαβυρινθώδεις δαιδάλους τῆς ἀποκρύψεως τῆς γνώσεως, λόγῳ ἀπαγορεύσεως τοῦ ἱερατείου, ἰδίως εἰς ὅ,τι ἀφεώρα εἰς τὴν ἀστρονομικὴν ἀλήθειαν, φέρει εἰς τὸ φῶς τὴν κεκρυμμένην γνῶσιν. Ἡ ἀποκάλυψις τῆς γνώσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία σήμερον οὐδὲν τὸ μυστηριῶδες παρουσιάζει, δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ ἀποδείξῃ χάριν τῆς δόξης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μίαν μουσειακὴν γνῶσιν. Ὁχι, σκοπὸν ἔχει νὰ φέρῃ εἰς τὸ φῶς αὐτά, τῶν ὁποίων ἔχει ἀπόλυτον ἀνάγκην ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος. Ὁ Μέγας Ἐνιαυτὸς ἔχει ἐντὸς τοῦ τεραστίου μεγέθους του τὴν νέαν φιλοσοφικὴν διάστασιν, τῆς ὁποίας τὴν ἔννοιαν ἐλπίζει νὰ ἀποκαλύψῃ ἡ ὁλοκλήρωσις τῆς ἐρεῦνης τῆς Θόλου, πού σκοπὸν ἔχει τὴν σύνδεσιν τῆς ἀστρονομίας μετὰ τῆς ἱατρικῆς ἢ ἄλλως τὴν «τριπλὴν ἴασιν» τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος διὰ τῆς ἐναρμονίσεώς του μὲ τὸν παγκόσμιον ρυθμόν.

ΤΟ «ΝΕΟ ΚΥΜΑ»: ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΠΟΥ «ΞΕΠΕΤΑΧΤΗΚΕ» ΑΠΟ ΤΙΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΡΙΖΕΣ ΜΑΣ

΄Ομιλοῦν οἱ **Μ. Βιολάρης - Δ. ΄Ιατρόπουλος**

«Στοὺς ρυθμούς του βρίσκονται τὸ Τσάμικο καὶ τὸ Ζεϊμπέκικο . Ἡ μελοποίηση τῶν στίχων τῶν μεγάλων ποιητῶν μας. Οἱ δημιουργοί του δὲν ἐπεδίωξαν τὸ κέρδος οὔτε τὴν προβολή τους ἀλλὰ τὴν ἀξιοπρέπεια καὶ τὴν ποιότητα. Οἱ παροικοῦντες τῇ Ἱερουσαλὴμ τῶν διευθυντηρίων τῆς κουλτούρας καὶ οἱ «λεοντοειδεῖς» ποὺ καθοδηγοῦν τὸ Ἑλληνικὸ Τραγούδι. Ἡ πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ Ἑλληνικοῦ Τραγουδιοῦ σταμάτησε σὲ μιὰ μίξερη πατρίδα, ὅπου συμμορίες λυμαίνονται ἀπὸ παντοῦ τὴν κουλτούρα της».

ΣΥΝΤ.: Κύριε Βιολάρη, ἡ δική σας γενιὰ τῆς δεκαετίας τοῦ '60 ἀνέδειξε ἓνα καινούργιο εἶδος τραγουδιοῦ, αὐτὸ ποὺ ὠνομάστηκε «Ἐντεχνο Λαϊκὸ Τραγούδι», τὸ ὁποῖο ἔκτοτε ἀπέκτησε διαχρονικότητα. Μιλήστε μας γιὰ τοὺς πρῶτους διδάξαντες αὐτοῦ τοῦ νέου καλλιτεχνικοῦ ρεύματος;

Μ. ΒΙΟΛΑΡΗΣ: Πράγματι ἡ δεκαετία τοῦ '60 σηματοδοτεῖ τὴν ἐποχὴ τοῦ καλοῦ ἐλληνικοῦ τραγουδιοῦ. Κάτω ἀπὸ τὴν ὀμπρέλλα τοῦ ὅρου «Νέο Κῦμα» φύτρωσε ἓνα νέο εἶδος τραγουδιοῦ, ποὺ πρῶτοι διδάξαντες ἦταν ὁ Μάνος Χατζηδάκης καὶ ὁ Μίκης Θεοδωράκης. Πάνω στὰ χνάρια τῶν δημιουργῶν αὐτῶν καὶ μὲ σεβασμὸ νέοι καλλιτέχνες τοὺς ἀκολούθησαν.

ΣΥΝΤ.: ...τραγουδήθηκαν τότε οἱ μεγάλοι νεώτεροι Ἑλληνες ποιητές...

Μ.Β.: ...τραγουδήθηκε ὁ Ἑλύτης, ὁ Σεφέρης, ὁ Γκάτσος, ὁ Ρίτσος. Τὴν ἴδια πορεία τῶν πρῶτων δημιουργῶν καὶ τοῦ Σταύρου Ξαρχάκου συνέχισαν ἀργότερα ὁ Γιάννης Σπανός, μελοποιώντας δοκίμους ποιητές, ὁ Λίνος Κόκοτος μελοποιώντας Ἑλύτη, τοῦ ὁποῖου εἶχα καὶ ἐγὼ τὴν εὐκαιρία νὰ τραγουδήσω «*Τὰ ρῶ τοῦ Ἑρωτα*», τὸ «*Θαλασσινὸ Τριφύλλι*». Ὁ Δῆμος Μούτσης, νέος τότε καὶ προικισμένος μουσικά, ἐμελοποίησε ἅπειρα τραγούδια τοῦ Νίκου Γκάτσου.

ΣΥΝΤ.: Ποιά ἦταν ἡ ιδιαιτερότητα τῶν τραγουδιῶν αὐτῶν σὲ σχέση μὲ τὴν ὥς τότε μουσικὴ παράδοση;

Μ.Β.: Πιστεύω ὅτι τὸ εἰδοποιὸ στοιχεῖο ἦταν ὁ στίχος, ἦταν ἓνας ἀληθινὸς ποιητικὸς στίχος χωρὶς καμμιὰ

ΣΥΝΤ.: Κύριε Ἰατροπούλε, πρὶν ἀπὸ τριάντα πέντε περίπου χρόνια ξεκίνησε τὸ «Νέο Κῦμα», τὸ νέο αὐτὸ εἶδος ἐλληνικοῦ τραγουδιοῦ, τὸ ὁποῖο διακρίθηκε γιὰ τὴν ποιότητα τοῦ στίχου καὶ τῆς μουσικῆς του ἐπένδυσης. Τὰ τραγούδια τοῦ Νέου Κύματος ἐξακολουθοῦν μέχρι σήμερα νὰ ἀκούγονται καὶ ἀκόμη νὰ θανμάζονται. Πῶς γεννήθηκε καὶ τί ἐξέφρασε τότε, ἀλλὰ καὶ τί ἐκφράζει σήμερα;

Δ. ΙΑΤΡΟΠΟΥΛΟΣ: Τὸ Νέο Κῦμα ἐκφράζει μίαν μεγάλη εὐαισθησία, ἓνα τολμηρὸ ἄνοιγμα στὸν στίχο καὶ ἀκούσματα στηριγμένα στὴν ἐλληνικὴ μουσικὴ παράδοση, μὲ καινούργιους ρυθμοὺς καὶ μὲ μία λεπτότητα νὰ κυριαρχῇ παντοῦ. Τότε μεγαλοποιοῦνται οἱ μεγάλοι Ἑλληνες ποιητές, ὅπως ὁ Ὀδυσσεὺς Ἑλύτης, ὁ Γ. Σεφέρης. Μαζὶ μ' αὐτοὺς τοὺς ἤδη καταξιωμένους, ποὺ μελοποιοῦσαν ὁ Χατζηδάκης καὶ ὁ Θεοδωράκης, τὸ Νέο Κῦμα δημιούργησε τοὺς δικούς του ποιητές.

ΣΥΝΤ.: Λέγεται ὅτι αὐτὸ τὸ εἶδος τραγουδιοῦ μᾶς ἤρθε ἀπὸ τὴν Δύση καὶ κυρίως ἀπ' τὴν Γαλλία...

Δ.Ι.: Τὸ ἐξωτερικὸ καὶ «λογοτυπικό» μέρος τῆς ἐμφάνισης τοῦ Νέου Κύματος μᾶς ἤρθε ἀπ' τὴν Γαλλία. Μέσα στὴν γενικὴ τότε ἀνακατάταξη ὁ γαλλικὸς κινηματογράφος ἀναπτύσσεται σ' ἓνα ἔδαφος ἰδιαίτερα πρωτοποριακὸ καὶ μὲ στυλοβάτη τὸ περιοδικὸ «Τετράδια τοῦ Κινηματογράφου» στηρίζει τὶς δημιουργίες τῶν Γάλλων κινηματογραφιστῶν. Τὸ

φτιαξιά, πού νά δίνη τὸ ἔναυσμα γιὰ ἓνα ἐπίκαιρο σουξέ. Δὲν ὑπῆρχε καμμιὰ πρόθεση νὰ ἐμπορευματοποιηθῇ ὁ στίχος. Δεύτερον, ὅταν καθόταν ὁ συνθέτης νὰ μελοποιήσῃ ἓνα ποιητικὸ στίχο, δὲν ἐπεδίωκε νὰ κάνῃ ἓνα σουξέ, γιὰ νὰ θγάλλῃ χρήματα καὶ νὰ γίνῃ φίρμα. Ὁχι! Ἐντελῶς ἄδολα, ἂν εἶχε μία ἐμπνευση ἀπὸ ἓνα στίχο, ἢ ὁποῖα τὸν γέμιζε, τὸν συνάραπαζε, τὸν ἐπένδυε μὲ μουσική, τὸν ἔκανε τραγουδί.

ΣΥΝΤ.: Ἀκούγεται συχνά, ὅτι τὸ Νέο Κῦμα ἦρθε ἀπ' τὴν Δύση καὶ δὲν ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς παράδοσης. Ποιά εἶναι ἡ γνώμη σας γι' αὐτό;

Μ.Β.: Ἀπλῶς ὁ ὅρος, καὶ μόνον αὐτός, προέρχεται ἀπὸ τὴν Γαλλία. Τὸ «Νουβέλ Βάγκ» (νέο κῦμα) τῶν Γάλλων ἐξέφρασε τὴν ἐποχὴ τοῦ καλοῦ γαλλικοῦ κινηματογράφου, τοῦ καλοῦ θεάτρου, τοῦ καλοῦ τραγουδιοῦ. Σὲ μετάφραση ἔρχεται ἐδῶ καὶ καθιερῶνεται ὁ ὅρος «Νέο Κῦμα». Ἡ μουσικὴ τοῦ ἑλληνικοῦ Νέου Κύματος εἶναι βασισμένη στὴν δική μας παράδοση. Γιὰ παράδειγμα, σὲ πολλοὺς ρυθμοὺς τοῦ Λ. Κόκοτου θὰ βρῆτε τὸ Τσάμικο, τὸ παραδοσιακὸ ἑλληνικὸ Ζεῖμπέκικο, πού καὶ τὰ δύο ἔλκουν τὶς ρίζες τους ἀπὸ τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια τοῦ Δημοτικοῦ τραγουδιοῦ.

ΣΥΝΤ.: Βλέπουμε μέσα στὸ Νέο Κῦμα μία τάση ὑπερρεαλισμοῦ ὅπως, γιὰ παράδειγμα, μοῦ ἦρθε τώρα στὸ νοῦ, τὸ «Δελφινοκόριτσο», πού ἐσεῖς τραγουδήσατε. Καὶ αὐτὸς ὁ ὑπερρεαλισμὸς κυριολεκτικὰ ρουφήχθηκε ἀπ' τὸν κόσμο, τὸν εἶχε ἀνάγκη, τὸν περίμενε. Μήπως ἦταν μία τάση ἀπό-

κίνημά τους ὀνομάζεται «Νέο Κῦμα».

Ὁμως τὸ περιεχόμενο τοῦ ἑλληνικοῦ Νέου Κύματος ὑπῆρξε ἀκραιφνῶς νεοελληνικὸ καὶ ιδιαίτερο. Ἀπελευθέρωσε τὸν ψυχισμό τῶν νέων καὶ τοὺς ὠδήγησε νὰ τραγουδήσουν εὐαίσθητα καὶ λειτουργικά, μέσα στὸ γενικώτερο πολιτικοκοινωνικὸ κλίμα τῆς ἐποχῆς. Τὸ ἐπικὸ στοιχεῖο ἐνώθηκε μὲ τὸ λυρικό σὲ μία σπάνια γιὰ τὰ καλλιτεχνικά δεδομένα ἐπιταύτιση, τέτοια πού ἴσως δὲν θὰ ξαναγνωρίσουμε ποτὲ στὴν Ἑλλάδα.

ΣΥΝΤ.: Δισκογραφικῶς πῶς ξεκίνησε αὐτὴ ἡ προσπάθεια;

Δ.Ι.: Ὁ Ἀλέξανδρος Πατσιφᾶς δημιουργεῖ τὴν δισκογραφικὴ ἐταιρεία «Λύρα», μία κυτταρικὰ καινούργια ἐταιρεία νέων δημιουργῶν. Ἡδη ὁμως ἔχουν κάνει τὴν καταλυτικὴ ἐμφάνισή τους οἱ ἱστορικοὶ διόσκουροι τοῦ Ἐντεχνου Τραγουδιοῦ, ὁ Μάνος Χατζηδάκης καὶ ὁ Μίκης Θεοδωράκης. Μὲ σιρμαγιὰ τὸν γαλλοφερμένο Σπανὸ ὁ Πατσιφᾶς ὀνομάζει «Νέο Κῦμα» τὴν ὁμάδα τῶν δημιουργῶν του, καὶ τὸ πρᾶγμα παίρνει μπροστά.

ΣΥΝΤ.: Ἐσεῖς προσωπικά ὄχι μόνο ὡς ποιητὴς καὶ στιχουργὸς πολλῶν τραγουδιῶν τοῦ Νέου Κύματος, ἀλλὰ μέχρι σήμερα μὲ τὴν δημοσιογραφικὴ σας πέννα ἀναδεικνύετε τὸ ποιοτικὸ αὐτὸ φαινόμενο. Πῶς συνδεθήκατε μὲ τὸ συγκεκριμένο καλλιτεχνικὸ ρεῦμα;

Δ.Ι.: Δίχως καμμιὰ ναρκισσιστικὴ προέκταση, θὰ αὐτοτοποθετηθῶ καί,

δρασης ἀπὸ τὴν ματαιότητα τῆς καθημερινῆς διοπάλης, τῆς μετανάστευσης ποὺ τότε ἀνθίζε, τῆς διομηχανικῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἀπάνθρωπου οἰκονομιστικοῦ πνεύματος ποὺ ἔφτασε τότε στὴν Ἑλλάδα;

M.B.: Τὸ θέτετε πολὺ σωστὰ καὶ συμφωνῶ μαζί σας. Ὅπως ἔγραψε πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες στὸ «Ἔθνος» ὁ Δ. Ἰατρόπουλος, ἓνας ἀπὸ τοὺς πρωτεργάτες τοῦ Νέου Κύματος, τὸ «Δελφινολόγισο» ἦταν ἓνα παιχνίδισμα τοῦ Ἑλύτη μὲ λέξεις καὶ εἰκόνες, ποὺ ταιριάζουν ἀπόλυτα μὲ τὸν ἑλληνικὸ ψυχισμό ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῆς ἑλληνικῆς φύσης, μὲ τὸν ἥλιο καὶ τὴν θάλασσα τῆς Ἑλλάδας.

ΣΥΝΤ.: Διαπνέεται ὅμως καὶ ἀπὸ ἐρωτικὸ στοιχεῖο.

M.B.: Ναί, δίνει ἓνα φευγαλέο ἐρωτισμό. Ὁ Ἑλύτης, ἂν καὶ γλωσσοπλάστης, κατεβαίνει στὴν ἀπλὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ καὶ μ' αὐτὲς τὶς εἰκόνες τὸν συγκινεῖ, τὸν γεμίζει συναισθηματικά. Αὐτὸ ἄλλωστε ἦταν τὸ ὕψος καὶ τὸ μέγεθος ἐνὸς μεγάλου ποιητῆ. Ὁ Λ. Κόκοτος, γράφοντας τὴν μουσικὴ, δίνει τέτοια μεγαλοπρέπεια, ὥστε ὁ στίχος καὶ ἡ μουσικὴ νὰ ἐνωθοῦν βαθιὰ μεταξὺ τους, χωρὶς παράλληλα νὰ χάσουν τὴν ἀπλότητά τους. Καί, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Δ. Ἰατρόπουλος, στὸ «Δελφινολόγισο» ὁ στίχος καὶ ἡ μουσικὴ εἶναι σὰν νὰ συνυπῆρχαν ἀπὸ πρὶν.

ΣΥΝΤ.: Ἐσεῖς, οἱ ἐρμηνευτὲς, πῶς σταθήκατε ἀπέναντι σ' αὐτὲς τὶς μεγάλες καλλιτεχνικὲς δημιουργίες;

M.B.: Μὲ ἓνα μεγάλο σεβασμὸ ἀπέναντι σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ πέρα τῆς ὑψηλῆς ποιότητος δὲν ἐπέδωξαν οὔτε τὴν ἐμπορικότητα καὶ τὰ

γιὰ νὰ μὴν ξεχνιώμαστε καὶ γιὰ νὰ μὴν τροφοδοτήσουμε τὸ μικροαστικὸ θηρίο τῆς ψευδοταπεινοφροσύνης μὲ τὸν ἀγῶνα ἐνὸς συγκεκριμένου ἀνθρώπου, ποὺ ἔπαιξε καθοριστικὸ ρόλο στὰ πράγματα, ὅσο κι ἂν ἔντεχνα ἀποπειρῶνται χρόνια τώρα οἱ παροικοῦντες τῇ Ἱερουσαλὴμ τῶν διευθυντηρίων τῆς κουλτούρας, νὰ τὸν πνίξουν...

Τὸ Νέο Κῦμα καὶ οἱ μπουὰτ μὲ ἀντάμωσαν προσωπικὰ σ' ἓνα ὀριακὸ σημεῖο γιὰ τὴν νεοελληνικὴ ποίηση. Μὲ ἀποκορύφωμα τὴν ἔκδοση τῆς κλασσικῆς πιά «Ποιητικῆς Ἀντι-Ἀνθολογίας» καὶ παρουσιάζοντας 74 νέους ποιητὲς, αὐτοὺς ποὺ σήμε-ρα ἀποτελοῦν τὸν κορμὸ τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς ποίησης, ἔδωκα μπροστά μου τὴν ἀμφισδότηση, ἡ ὁποία καθιερώθηκε ὡς συγκεκριμένο καλλιτεχνικὸ κίνημα στὰ χρόνια τῆς Χούντας ἀπὸ τὸν μακαρίτη Βάσο Βαρίκα μὲ τὴν ἱστορικὴ του τοποθέτηση ἀπὸ τὸ «Βῆμα» τῆς 15ης Μαΐου 1971.

Παράλληλα κάποιοι στίχοι μου βέβαια γίνανε τραγούδια: φυσικὸ ἦτανε, μέσα στὸ γενικὸ κλίμα νὰ ζητήσουν οἱ συνθῆκες κι ἀπὸ μένα τὴν συμμετοχή μου. Ἐγραψα ἀρκετὰ μὲ πολλοὺς, πολλὰ ἀπ' αὐτὰ πέρασαν πιά στὴν ἱστορία τοῦ Ἑντεχνου Τραγουδιοῦ, ἡ διβλιογραφικὴ μου δισκογραφία τὰ περιέχει ὅλα, ἃς μὴν ἀρχίσουμε τώρα νὰ λέμε τίτλους...

ΣΥΝΤ.: Γιατὶ σταμάτησε αὐτὴ ἡ ἀναγέννηση τοῦ ἑλληνικοῦ τραγουδιοῦ;

Δ.Ι.: Ἡ πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ ἑλληνικοῦ τραγουδιοῦ σταμάτησε

χρήματα οὔτε τὴν διασημότητα. Ὁ σεβασμὸς μέσα στὸ μονοπάτι τῆς ἀξιοπρέπειας εἶναι αὐτὸ πὺν ἀρμόζει στὸ ἔργο τῶν μεγάλων Ἑλλήνων ποιητῶν ὅπως καὶ τῶν νεωτέρων, τοῦ Δημήτρη Ἰατροπούλου, τοῦ Λευτέρη Παπαδόπουλου, τῆς Σοφίας Τσιώτου, τοῦ Ὑλκου Δασκαλόπουλου, τοῦ Γιάννη Κακουλίδη καὶ πολλῶν ἄλλων.

ΣΥΝΤ.: Σήμερα ἡ γενιὰ τοῦ Νέου Κύματος μήπως ἀρχίζει σταδιακὰ νὰ ἀπομονώνεται;

Μ.Β.: Αὐτὸ εἶναι λάθος, μᾶλλον τὸ ἀντίθετο συμβαίνει, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν εἰκόνα πὺν δίνουν τὰ Μέσα Μαζικῆς Ἐνημέρωσης. Τὰ τελευταῖα δέκα χρόνια μαζευτήκαμε καὶ κάναμε ἓνα πυρῆνα ἀνθρώπων πὺν ἀγαπᾷ τὸ ἑλληνικὸ τραγούδι. Τὰ καλοκαίρια περιοδεύουμε σ' ὅλη τὴν ἑλληνικὴ ἐπικράτεια ὅπως καὶ στοὺς ὁμογενεῖς μας στὸ ἐξωτερικὸ καὶ βλέπουμε ὅτι ἡ ἀνταπόκριση τοῦ κόσμου εἶναι μεγάλη, σὲ βαθμὸ πὺν δὲν μπορούσαμε νὰ φαντασθοῦμε καὶ ἰδιαίτερα ἀπ' τοὺς νέους. Οἱ συναυλίες μας κατακλύζονται ἀπὸ χιλιάδες νέους. Γενικώτερα δὲν εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς νεολαίας μας αὐτὴ πὺν παρουσιάζει ἡ τηλεόραση μὲ τὰ ρεῖδ πάρτυ καὶ μὲ μουσικὰ παραληρήματα, πὺν στοχεύουν στὰ κατώτερα ἔνστικτα. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν σημερινῶν νέων εἶναι ὑγιῶς σκεπτόμενοι καὶ ἔχουν στόχους καὶ ὁράματα, ἀναζητοῦν τὴν ποιότητα παντοῦ.

ΣΥΝΤ.: Τὸ σημερινὸ ἑλληνικὸ τραγούδι πῶς τὸ κρίνετε;

Μ.Β.: Σήμερα, οἱ περισσότερες διακογραφικὲς ἐταιρεῖες εἶναι πολυεθνικὲς καὶ ἐπιδιώκουν τὴν ἐμπορικὴ

ἀπ' τὸν καιρὸ πὺν κάποιοι μεγαλοστὰρ τραγουδιστές, ἐκμεταλλεόμενοι τὸ ἄνοιγμα δημοσιότητας πὺν τοὺς προσέφεραν οἱ Χατζηδάκις - Θεοδωράκης, καθὼς καὶ οἱ διάδοχοι καὶ οἱ ἐπίγονοί τους, πῆραν ἐπάνω τους τὴν παραγωγή τοῦ τραγουδιοῦ, ὁδηγώντας τὸ σὲ καθαρὰ πρόχειρες ἐμπορικὲς παραγωγὲς τῶν «σουξέ» τοῦ ἑξαμήνου. Παράλληλα οἱ τραγουδιστές αὐτοὶ δὲν μπορούσαν νὰ συλλειτουργήσουν μὲ τοὺς δημιουργοὺς πὺν εἶχαν ἄποψη καὶ ὁραματικὸ στόχο. Ὡς μετὰ καὶ ἡ ἐπέλαση τοῦ λαϊκισμοῦ στὸν κοινωνικὸ ἰστὸ τῆς κουλτούρας μας καὶ ὁλοκληρώθηκε τὸ κακό. Αὐτὰ ὅλα συνέδησαν στὴν ἀποφράδα δεκαετία τοῦ '80.

ΣΥΝΤ.: Γενικῶς σήμερα πῶς ἀξιολογεῖτε τὸ ἑλληνικὸ τραγούδι;

Δ.Ι.: Τώρα πιά ἐκτὸς ἀπὸ κάποιες μοναχικὲς φωνές, πὺν μιμοῦνται ἀπλῶς τὴν δικιά μας γενιὰ συχνὰ μὲ ἐπιτυχία, ὅλα τὰ ὑπόλοιπα εἶναι κακοφτιαγμένα. Ὁ στίχος παραδέρνει σὲ μιὰ ἀνοηταίνουσα ψευτοπρωτοτυπία, τὸ κυνήγι τοῦ σουξέ μὲ τὴν ἐπανάληψη κουτῶν λέξεων πάει κι ἔρχεται, ἡ γραμματικὴ καὶ τὸ συντακτικὸ ὑποφέρουν, ἡ γλῶσσα χτυπιέται στὶς ρίζες της, ἡ «ἐμπνευση» συχνὰ τροφοδοτεῖται ἀπ' τὰ κολπάκια τῶν κομπιοῦτερ γιὰ τὶς ἀντιγραφές, ἀκοῦμε τραγούδια πὺν θυμίζουν ἄλλα πέντε μαζί προηγούμενα.

ΣΥΝΤ.: Αὐτὴ ἡ κατάπτωση μήπως ἐπιδιώκεται καὶ συνειδητὰ ἀπὸ κάποιους;

Δ.Ι.: Τὸ τραγούδι καθοδηγεῖται φυ-

τητα, τὸ κέρδος. Τὰ τραγούδια πού παράγονται εἶναι σλόγκαν μὲ εὐκολη μουσικὴ καὶ ρηχὸ στίχο, καὶ δὲν ἀντέχουν πέρα τῶν ἑξὶ μηνῶν. Αὐτοὶ πού τὰ λένε, τὴν ἐπόμενη χρονιὰ ντρέπονται νὰ τὰ ξαναποῦν, γιατί δὲν ἔχουν νὰ ποῦν τίποτα. Διατίθενται γιὰ τὴν προβολὴ τέτοιων τραγουδιῶν, γιὰ νὰ γίνουν ἐπικαίρη μόδα καὶ νὰ ἀγοραστοῦν. Οἱ ἐκτελεστὲς πρέπει νὰ βρῶσκονται συνεχῶς στὴν τηλεόραση καὶ ἀπαραιτήτως νὰ δημιουργοῦν «σκάνδαλα» στὴν προσωπικὴ τους ζωὴ, ὥστε νὰ βρῶσκονται συνεχῶς στὴν δημοσιότητα. Τὰ πράγματα δηλαδή ἔχουν πάρει τὸν κατήφορο τοῦ ἐξευτελισμοῦ. Ὅμως δὲν πρέπει νὰ παραβλέψῃ κανεὶς καὶ προσπάθειες νέων καλλιτεχνῶν ὅπως ὁ Γιάννης Κότσιας, ὁ Μανώλης Λυδάκης, ὁ Ἀλκίνοος Ἰωαννίδης, πού ἀκολουθοῦν τὸ δύσκολο μονοπάτι τῆς ποιότητας. Κι ἂς μὴν παραβλέψουμε τὸ γεγονός ὅτι τὰ λεγόμενα «σκυλάδικα» κλείνουν τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο καὶ παντοῦ ἀνοίγουν μουσικὲς σκηνές.

ΣΥΝΤ.: Ἔσεῖς μπήκατε στὸ τραγούδι πολὺ νέος, καὶ πέρα ἀπ' τὰ τραγούδια τοῦ Νέου Κύματος τραγουδήσατε καὶ κυπριακά. Βρῆκαν ἀπήχηση αὐτὰ στὴν Ἑλλάδα;

Μ.Β.: Ξεκίνησα νὰ γράφω δικά μου τραγούδια στὴν Κυπριακὴ διάλεκτο μὲ δική μου μουσικὴ τὸ 1965. Θὰ θυμᾶστε τὸν δίσκο «Οὐὶλα χαλάλι σου». Ἦθελα νὰ δώσω τὸ ἐρέθισμα στὴν Ἑλλάδα νὰ γνωρίσῃ τὴν κυπριακὴ μας κληρονομιά, πού εἶναι ἀναπόσπαστο μέρος τῆς ἐλληνικῆς. Καὶ πράγματι εἶχαν ἐπιτυχία.

ΣΥΝΤ.: Σὰς εὐχαριστῶ πολὺ.

σικὰ ἀπὸ κάποιους λεοντιδεῖς· κάποιοι τραγουδιστὲς κρατᾶνε τὴν πιάτσα καὶ ὅταν ἐμφανισθῇ κανένας καινούργιος μὲ ταλέντο, τὸν πνίγουμε στὸ φτερό, ἐπιτρέποντας νὰ ἐπιτυχῶνουν οἱ μέτριοι, πού σὲ λίγο καιρὸ ἀποχωροῦν καὶ ἔτσι συνεχίζεται τὸ διολί, πού δὲν βγάξει φυσικὰ πουθενά.

ΣΥΝΤ.: Εἶναι δυνατὴ μιὰ νέα καλλιτεχνικὴ ἀναγέννηση στὸν χώρο τοῦ ἐλληνικοῦ τραγουδιοῦ;

Δ.Ι.: Μιὰ μίξερη πατρίδα, ἐκχωρημένη στὴν Νέα Τάξη πραγμάτων καὶ στὸν λαϊκισμό τῶν πανσπερμικῶν μετοικεσιῶν τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης, βουλιαγμένη στὴ θεαματολαγνεία τῆς λαϊκιστικῆς τηλεόρασης καὶ τῶν συμμοριῶν πού λυμαίνονται ἀπὸ παντοῦ τὴν κουλτούρα τῆς, δὲν ἔχει πιά τραγουδιστικὴ πρόταση.

Ὅμως σὲ λίγο καιρὸ, ὅταν θὰ φθάσῃ τὸ πρᾶγμα στὸν πάτο του καὶ πίσω ἀπ' τὴν τηλεοπτικὴ φρενίτιδα τῆς διαφήμισης καὶ τῆς στημένης προβολῆς βαρεθῇ ὁ Νεοέλληνας, ἢ ἐμφανισθοῦν ἄνθρωποι στὸν πολιτικοκοινωνικὸ χώρο μὲ προσωπικότητα καὶ ὁράματα, ἴσως νὰ ὑπάρξῃ κάποια ἀνάκαμψη. Βέβαια, γιὰ νὰ συμβῇ κάτι τέτοιο, πρέπει ἐμεῖς νὰ ἐξακολουθήσουμε νὰ παλεύουμε καὶ νὰ καταγγέλλουμε, ὥστε νὰ κρατᾶμε ἀνοιχτὴ μιὰ ἐλάχιστη ἔστω χαραμάδα ποιότητας καὶ ἐλπίδας.

Αὐτὸ αἰσθάνομαι ὅτι ἔκανα καὶ σήμερὰ ἐδῶ, στὸ ἀφιέρωμά σας. Σὰς εὐχαριστῶ γιὰ τὸν χώρο πού μοῦ διαθέσατε.

Παν. Α. Κουδαλάκης

Τὸ ἀδιέξοδο τῆς Τέχνης

Ἡ ἰδεολογικὴ σύγχυση καὶ ἡ ἠθικὴ παρακμὴ τῆς σύγχρονης κοινωνίας ἀποτυπώθηκαν καὶ φέτος στὰ δύο παγκόσμια «φεστιβάλ» κινηματογράφου τόσο στὴν Ἀμερικὴ (Χόλγουντ) ὅσο καὶ στὴν Εὐρώπη (Κάννες). Τὰ σενάρια τοῦ συνόλου σχεδὸν τῶν ταινιῶν ποὺ προβλήθηκαν, περιστράφηκαν γύρω ἀπὸ τὴν σεξουαλικὴ διαστροφὴ, τὰ ναρκωτικὰ καὶ τὸ παθιασμένο κινήγι τοῦ χρήματος. Οἱ ἥρωες τῶν ταινιῶν (ἂν μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν «ἥρωες») ἐμφανίζουν ἓνα κατεστραμμένο ψυχισμό μὲς μοναχικῆς ζωῆς, ζητώντας νοθρὰ τὴν ἀπόλαυση μὲς ἀρρωστημένης ἡδονῆς. Οἱ προβάλλοντες οἰκογένειες διαλυμένες, τὰ ἐνστικτα τῆς μητροτήτας καὶ τῆς πατρότητας ἀκρωτηριασμένα, οἱ ἀνθρώπινες σχέσεις ἀναίσθητες. Στὸ πρόσφατο 51ο «φεστιβάλ» τῶν Καννῶν ἡ δυσωδία τῆς σήψης ἦταν ἰδιαίτερα αἰσθητή. Καὶ ἀναρωτιέται κανεὶς: Αὐτὸ εἶναι καταληκτικὰ τὸ περιεχόμενο τῆς ζωῆς τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου; Δὲν ὑπάρχουν ὕγιεις, δημιουργικὲς ὁψεις; Καὶ ἂν ναί, γιατί δὲν προβάλλονται; Καὶ τελικὰ, ἂν ἡ Τέχνη ἀνακνυλῶν καὶ προτείνῃ ὡς ὑπόδειγμα τὴν κοινωνικὴ παθογένεια, χωρὶς νὰ ἀνακαλύπτῃ νέους δρόμους ἀναγέννησης καὶ πνευματικῆς ἀνάπλασης, ποῖος ὁ λόγος νὰ ὑπάρχῃ, νὰ χρηματοδοτῇται καὶ νὰ βραβεύεται;

Π.Α.Κ.

Ἡ «ἀνακνύκλωση» τοῦ Μάρξ

Ὅταν ὁ Μάρξ τὰ «ἔδραξε» μὲ τὸν καπιταλισμὸ ἢ προέβλεπε τίς ἀδυναμίες του, μὴ νομίζουμε ὅτι ἔκανε κριτικὴ ἢ ἀνακαλύπτει. Ὁχι, μέσα ἀπὸ τὸ ἴδιο σύστημα ἦταν σὲ σκηνοθετημένη ἀντίθεση, ἡ ὁποία ἔθρεψε τὸν καπιταλισμό· καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ παρίστανε τὸν ἐπαναστάτη, ἀποδείχθηκε στὶς μέρες μας ὅτι ὑπερέτησε θαναμαστὰ τὸ ἀδερφάκι του αὐτό. Ἔτσι τὸ παιγνίδι καπιταλισμός - μαρξισμός ἦταν δικό «τους». Τὸ «homo economicus» εἶναι ἡ μεγαλύτερη ὕbris γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ὑπόσταση.

Τώρα σπεύδουν μερικοὶ σὲ διάφορα ἔντυπα, καὶ ἐνῶ κλείνει μία δεκαετία ἀπὸ τὴν ἐμφανὴ κατάρρευση τοῦ Μαρξισμού, καὶ ἀνακνυλῶνουν τὸν Μάρξ. «Ὁ Ἑβραῖος σάν φτωχὴν τὰ παλιὰ τεφτέρια ἀνοίγει»

Π.Γ.

Κλειστὸ ἀπὸ τὸ 1984

Τὸ μουσεῖο Κιάτου, ὅπου φιλοξενοῦνται τὰ ἐκθέματα ἀπὸ τὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς ἀρχαίας Σικυνῶνος, παραμένει κλειστὸ ἀπὸ τὸ 1984. Ὁ συναγεμὸς ἐν λειτουργίᾳ, τὸ δάπεδο ὠλοκληρωμένο, ὅπως καὶ ἡ στέγη παρὰ τίς ἀτέλειες κατασκευῆς της, αἰτία κινδύνου γιὰ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐκθέματα, οἱ ὑπάλληλοι, ὁκτῶ τὸν ἀριθμό, παρόντες στὶς θέσεις τους. Τί ἀπομένει ἀραγε γιὰ νὰ ἐπαναλειτοργήσῃ τὸ μουσεῖο; Ὁ ἀρχαιολογικὸς χώρος σὲ οἰκτρὴ κατάσταση, χορταριασμένος, ἡ πόρτα ὀρθάνοιχτη καὶ σκουριασμένη, καὶ ἐκεῖ ἀνάμεσα στὶς ἀγριάδες, ἀνάμεσα στὰ ἄλλα ἀρχιτεκτονήματα ξεπροβάλλει ἓνα καταπληκτικὸ γυμναστήριο σὲ δύο ἐπίπεδα, μεγάλης ἐκτάσεως καὶ κάλλους, μὲ μία πανέμορφη κρήνη στὸ μέσον τῆς παλαίστρας. Λίγο πιὸ ἐκεῖ ἓνα ἐπιβλητικὸ θέατρο, παρατημένο στὴν τύχη του κι αὐτό, δίπλα στὸ ἀρχαῖο στάδιο, ποὺ μόλις διακρίνεται ἀπὸ τὰ ἔμπερα μόνο μάτια. Πινακίδες, ἐνδείξεις γιὰ τοὺς χώρους; Ἀπολύτως τίποτα.

Λές καί δέν ὑπῆρξε ποτέ Σικυῶν γιά τοὺς σύγχρονους Προκροῦστες τῆς ἱστορικῆς μας μνήμης. Θέλετε καί Ὀλυμπιάδες!

Ε. Γ. Μ.

Ὑπνώττον ἐθνικὸ κέντρο

Θέρος 1974, τουρκικὴ εἰσβολὴ στὴν Κύπρο. Ἀπαράμιλλοι ἡρωισμοὶ καὶ πολεμικὴ ἀρετὴ Ἑλλήνων ἄγνωστων. Ὁ ἀντιπλοίαρχος κυβερνήτης τοῦ ἀρματαγωγοῦ «Λέσβος» Ἐλευθέριος Χανδρινὸς (θυσιάσας τὴν ζωὴ του), διὰ τῆς πολεμικῆς του ἀρετῆς καὶ τοῦ ἰσχυροῦ πυροβολικοῦ του ἐπέτυχε νὰ ἐξουδετερώσῃ ἀδρανοποιήσας ἐπικίνδυνον τουρκικὸ προγεφύρωμα - θύλακο «Μούτταλον» Πάφου. Παράλληλα, ἐλισσόμενος ἐπέφερε σύγκυση στὸ ναυτικὸ καὶ τὴν ἀεροπορίαν τῶν Τούρκων, ὥστε νὰ ἀντοδινθῶσιν τὸ ἀντιτορπιλικὸ «Κοτζιατεπέ» καὶ νὰ πλήξουν καίρια ἄλλο ἀντιτορπιλικὸ τους, τὸ «Ἀντατεπέ», πλήξας καίρια καὶ τὸ γόητρο τῶν Τούρκων διεθνῶς.

Τὴν 11.1.1998 οἱ Κύπριοι διὰ τοῦ προέδρου Κληρίδη, μνήμονες, ἀπεκάλυψαν, μὲ κάλυψη ὄλων τῶν μέσων ἐνημερώσεώς των, μνημεῖο μὲ ἀναμνηστικὴ πλάκα στὴν Πάφου τοῦ πεσόντος ἥρωος Χανδρινοῦ καὶ τῶν μαχητῶν τῆς ΕΛΔΥΚ. Ἀντίθετα τὰ ΜΜΕ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, τὸ ἐθνικὸ κέντρο, κυβέρνηση, κόμματα, πνευματικὰ ἰδρύματα, Ἀκαδημία, ΑΕΙ κ.λπ., ἀντιπαρήλθαν ἐσκεμμένα καὶ ἀδιάφορα τὸ γεγονός. Καθῆκον τῶν Ἑλλήνων εἶναι νὰ ἀνατρέψουν τέτοιες ἀθλιότητες καὶ νὰ συμβάλουν στὴν ἀνδρωσὴ ἐνὸς νέου ἀληθοῦς Ἑλληνικοῦ Κράτους ἀξιών, τιμῆς καὶ μνήμης.

Κ.Γ.Γ.

Ἡ ἐλληνικότητα τῆς ἀνεξιθρησκείας

Ἡ «Ἐπιτροπὴ Πρωτοβουλίας διὰ τὴν Ἀναγνώρισιν τῆς Ἑλληνικῆς Θρησκείας» μᾶς ἀπέστειλε ἔντυπο ἐνημερωτικὸ καὶ συνοδευτικὸ ἔγγραφο, ὅπου προβάλλει τὸ αἶτημά της γιὰ νομικὴ ἀναγνώριση τῆς θρησκείας τοῦ Δωδεκαθέου καὶ δηλώνει ὅτι ἔχει ἤδη καταθέσει καὶ τίς πρώτες σχετικὰς αἰτήσεις πρὸς τὸ ἀρμόδιο ὑπουργεῖο.

Ὁ «Δαυλὸς» διευκρινίζει γιὰ πολλοστὴ φορὰ, ὅτι εἶναι σεβαστὲς οἱ θρησκευτικὰς πεποιθήσεις καὶ οἱ θεολογικὰς ἀντιλήψεις οἰουμένης ἀνθρώπου, ἀλλὰ δέν τὸν ἀφοροῦν, διότι τὸ ἀντικείμενον τῆς ἔρευνάς του στὰ ζητήματα αὐτὰ ἐντοπίζεται ἀποκλειστικὰ στὴν ἱστορικὴ πλευρὰ χωρὶς θεολογικὰς προεκτάσεις. Ἐπειδὴ ὡστόσο ἡ ἐλευθερία τῶν θρησκευτικῶν καὶ κοσμοαντιληπτικῶν θέσεων ἀποτελεῖ σημαντικὸ στοιχεῖον τοῦ ἐλληνικοῦ τρόπου σκέπτεσθαι καὶ ζῆν, θεωροῦμε ὅτι ὀφείλει ἡ Πολιτεία νὰ κἀνὴ δεκτὸ τὸ αἶτημα αὐτό.

Μ. Μ.

Πρωτάκουστο

Κατὰ τὴν ἐπίσκεψή του στὴν Ἀθῆνα ὁ πρῶτος πρόεδρος τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας κ. Ρίχαρντ φὸν Βαϊτσέκερ μεταξὺ ἄλλων δηλώσεών του κατὰ τὴν πρὸς τιμὴν του ἐκδήλωση στὶς 4 Ἰουνίου ὡμίλησε μὲ ἔμφαση γιὰ τὴν «ἐπικαιρότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ στὴν σύγχρονη ἐποχὴ».

Τὰ λόγια αὐτά, πὺν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποτελοῦν κοινὸ τόπον στὴν Ἑλλάδα, φάνηκαν σχεδὸν σὰν πρωτάκουστα, ἂν δέν αἰφνιδίασαν δυσάρεστα μερικόνους...

Μ.Μ.

‘Ο Ἀφροκεντρισμός στα ἑλληνικά σχολεῖα

Κάθε χρόνο στήν Ἑλλάδα 3.500 περίπου μαθητὲς δίνουν ἐξετάσεις, γιὰ νὰ ἀποκτήσουν τὸ δίπλωμα Sorbonne II τοῦ Γαλλικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Σορβόνης, ἀντίστοιχο τοῦ Proficiency τῶν Ἀγγλικῶν, γιὰ νὰ λάβουν τὴν ἐπάρκεια καὶ νὰ γίνουν καὶ οἱ ἴδιοι καθηγητὲς Γαλλικῶν. Θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχουν μελετήσει καὶ ἀναλύσει διεξοδικῶς τέσσερα λογοτεχνικά ἔργα, πάνω στὰ ὁποῖα θὰ ἐρωτηθοῦν οὕτως ὥστε νὰ μπορέσουν νὰ ἀπαντήσουν ἐπιτυχῶς. Τὸ πρόγραμμα περιλαμβάνει τοὺς κυριωτέρους καὶ διασημότερους ἐκπροσώπους τῆς Γαλλικῆς λογοτεχνίας ἀπὸ τὸν 17ο αἰῶνα ὡς τὸν 20ό, ὅπως Μολλιέρο, Βολταῖρο, Ρουσσώ κ.ἄ. Κάθε δύο χρόνια τὸ πρόγραμμα ἀλλάζει, γιὰ νὰ διδάσκονται καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς, ἕνας γιὰ κάθε αἰῶνα συνήθως.

Παραξενεύτηκα λοιπὸν, ὅταν εἶδα πῶς στὸ φετεινὸ πρόγραμμα ὑπῆρχε κάποιος κύριος Le Clézio, τὸ βιβλίο τοῦ ὁποῖου δημοσιεύτηκε τὸ 1991 (τόσο πρόσφατα), ἐνῶ πολλοὶ διάσημοι καὶ βραβευμένοι νεώτεροι Γάλλοι συγγραφεῖς ποτὲ δὲν συμπεριελήφθησαν στὴν διδακτέα ὕλη. Ἐξ ἄλλου γιὰ φέτος ὑπῆρχε «Ὁ ξένος» τοῦ Camus, ἐπ’ἀξίου ἐκπρόσωπου τοῦ 20οῦ αἰῶνα, βραβευμένου μὲ Νόμπελ. Ἦταν λοιπὸν τὸ νέο μυθιστόρημα τόσο ἀξιόλογο, ὥστε νὰ ὑποσκελίσῃ τόσους συγγραφεῖς καὶ νὰ βρεθῇ στὴν πρώτη γραμμὴ σπουδαιότητος; Δὲν ἄργησα ὁμως νὰ καταλάβω τὸν λόγο προτιμήσεώς του.

Τὸ βιβλίο, ποὺ ἔχει τίτλο «Onitsha», περιγράφει τὴν ἱστορία ἑνὸς ἀγοριοῦ ποὺ πηγαίνει στὴν Ἀφρική μαζί μὲ τὴν μητέρα του, Ἰταλίδα, γιὰ νὰ συναντήσουν τὸν πατέρα τοῦ πρωταγωνιστῆ, Geoffroy, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐγκατέλειψε, διότι ἔχει κυριευθῇ ἀπὸ τὴν μαγεία τῆς Ἀφρικῆς, ζῇ σὰν σὲ ὄνειρο, ἔχει κυριολεκτικῶς πάθει ψύχωση μὲ τοὺς μύθους ποὺ κυκλοφοροῦν διαρκῶς αὐτοὺς ἀναπολεῖ καὶ προσπαθεῖ νὰ τοὺς μεταφέρῃ στὸν γυιό του καὶ κατ’ ἐπέκτασιν στὸν ἴδιο τὸν ἀναγνώστη.

Ὁ μῦθος, ποὺ διηγεῖται στὸν Geoffroy ἕνας γέρος ὀνόματι Μουσηῆς, μιλάει γιὰ τὴν βασίλισσα Amanirenas, τὴν τελευταία ἀπόγονο τῶν Φαραῶ, ἡ ὁποία διέσχισε τὴν ἔρημο μαζί μὲ τὸν λαό της πρὸς ἀναζήτησιν ἑνὸς ἄλλου Νείλου, μιᾶς «νέας Γῆς τῆς Ἐπαγγελίας», ὅπως τὴν εἶχε καθοδηγήσει στὸ ὄνειρό της ὁ θεὸς Ra. Ἐκεῖ σύμφωνα μὲ τὸν μῦθο ἡ κόρη τῆς μαύρης βασίλισσας Ἀρσινόη θὰ ἰδρύσῃ τὴν καινούργια πόλη γύρω στὸ 350 μ.Χ. «στὸν ποταμὸ ὅπου κυλάει ἡ πιὸ παλιὰ ἀνάμνηση καὶ γνώση τοῦ κόσμου».

Ἄν αὐτοὶ οἱ φαντασιόπληκτοι μῦθοι ἀποτελοῦν γιὰ τὸν Geoffroy καὶ τὸν Le Clézio τὴν πιὸ παλιὰ ἀνάμνηση τοῦ κόσμου, τὴν μοναδικὴ γνώση καὶ δυνατότητα σύνδεσης μὲ τὸ ἀπώτερο παρελθὸν (ὅπως ἀναφέρεται στὸ βιβλίο), ἴσως νὰ ἔπειθαν κάποιον ἀνίδεο ἢ ἀνιστόρητο ποὺ δὲν ξέρει πῶς ἡ

πραγματική Ἱστορία δὲν ἀρχίζει μόλις τὸ 350 μ.Χ. Καὶ δεδαίως ἡ Ἀρσινόη δὲν εἶναι ἀπόγονος μιᾶς «μαύρης» βασίλισσας! Τὸ ἀντίθετο μάλιστα.

Πουθενὰ φυσικά δὲν ἀναφέρεται ἡ Ἀρσινόη Β', περίφημη βασίλισσα τῆς Αἰγύπτου (316-270 π.Χ.), ἡ ὁποία, ἐξωρισμένη ἀπὸ τὴν Θράκη, δραπέτευσε στὴν Αἴγυπτο, ὅπου ἔγινε σύζυγος τοῦ Πτολεμαίου Β' τοῦ Φιλadelphou (Μακεδόνα βασιλιᾶ τῆς Αἰγύπτου μετὰ τὶς κατακτήσεις τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου). Ἐκόπησαν μάλιστα νομίσματα μὲ τὴν προτομή της καὶ τὸ ὄνομά της ἐδόθη σὲ πολλὲς πόλεις. Οὔτε δεδαίως ἀναφέρεται ἡ Ἀρσινόη (41 π.Χ.), κόρη τοῦ Πτολεμαίου ΙΑ' τοῦ Αὐλητοῦ καὶ ἀδελφὴ τῆς θρυλικῆς Κλεοπάτρας Ζ', τῆς τελευταίας βασίλισσας τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τὴν Μακεδονικὴ δυναστεία τῶν Λαγιδῶν.

Τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Σορβόνης μάλιστα συνιστᾷ ὡς δοήθημα τῶν μαθητῶν ἓνα ἄλλο βιβλίο, πού πραγματεύεται καὶ ἀναλύει τὸ ἐν λόγω μυθιστόρημα. Γράφει λοιπὸν ἡ συγγραφεὺς Madeleine Borgomano, πὺς αὐτὸς ὁ μῦθος δὲν εἶναι ἐπινόηση τοῦ Le Clézio, ἀλλὰ ἔχει διαδοθῇ ἀπὸ τὸ 1954, τότε πού ὁ Σενεγαλέζος Cheikh Anta Diop ἔγραψε τὸ βιβλίο «*Nations Nègres et Culture*», σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο οἱ Αἰγύπτιοι Φαραῶ ἦταν μαῦροι. Αὐτὴ ἡ ἄποψη, ἐὰν δὲν ἐξετασθῇ μὲ ἐπιστημονικὰ κριτήρια δὲν εὐσταθεῖ, ὅμως ὁ Diop ἀπαντᾷ πὺς ἡ ἄρνηση τῶν Εὐρωπαίων ἐπιστημόνων νὰ τὴν δεχθοῦν ὀφείλεται στὴν ἀλαζονεία καὶ περιφρόνησή τους πρὸς τοὺς μαύρους.

Βεδαίως αὐτὸ δὲν τὸ θεωρεῖ κανεὶς σοβαρὸ ἐπιχείρημα. Ὁ μαθητὴς ὅμως ὑποβάλλεται σὲ ἓνα εἶδος πλύσεως ἐγκεφάλου, ἀφοῦ καταγράφονται ἐν συνεχείᾳ ὅλα ὅσα τράβηξαν οἱ Ἀφρικανοὶ ἀπὸ τοὺς καταπατητὲς καὶ ἐκμεταλλευτὲς ἀποικιοκράτες, ἀρχικῶς μὲ τὸ δουλεμπόριο, μετὰ λόγῳ ὑπάρξεως πετρελαίου, τέλος καταστροφὴ τῆς Onitsha, πόλεμος τῆς Μπιάφρας λιμὸς, γενοκτονία. Ἐπανειλημμένως ἐμφανίζεται ἡ Ἀγγλικὴ κοινότητα νὰ ἀγνοῇ καὶ νὰ περιφρονῇ τοὺς Ἀφρικανούς, νὰ τοὺς φέρεται σὰν νὰ εἶναι ὑπηρετὲς καὶ σκλάβοι, προκαλώντας δικαιολογημένα τὴν ἀγανάκτηση τοῦ πρωταγωνιστῆ καὶ δεδαίως τοῦ ἀναγνώστη.

Ἀποδοκιμάζουμε μετὰ δδελυγμίας καὶ κατακρίνουμε τὴν ἐκμετάλλευση τῶν Ἀφρικανῶν ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους καὶ Γάλλους γιὰ τὴν ἀπόκτηση χρήματος καὶ ἐξουσίας καὶ νοιώθουμε συμπάθεια γιὰ τὸν ταλαίπωρο Ἀφρικανικὸ λαό. Ἡ συναισθηματικὴ μας φόρτιση ὅμως δὲν πρέπει νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ σὲ ἱστορικὲς πλάνες. Καὶ αὐτὸ φαίνεται νὰ θέλῃ νὰ ἐπιτύχῃ καὶ ἡ συγγραφεὺς Madeleine Borgomano, λέγοντας πὺς οἱ Ἀγγλοι σ' αὐτὸ τὸ μυθιστόρημα καλλιεργοῦν τὴν «ἄγνοια σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς». Ἀναφέρεται πὺς ὁ Diop δείχνει στὸ βιβλίο του πὺς οἱ Αἰγύπτιοι Φαραῶ εἶχαν νέγρικα χαρακτηριστικὰ καὶ ἦταν μαῦροι. Σ' αὐτὴν τὴν ἀνάλυση οἱ μαθητὲς διαβάζουν ἐπίσης πὺς ὁ Μάρτιν Μπέρναλ, στὸ βιβλίο του «Μαύ-

ρη *᾽Αθηνᾶ*» λέει πώς πρέπει «νὰ μειώσουμε τὴν πολιτιστικὴ ἀλαζονεία τῶν λευκῶν». Ἐπειδὴ λοιπὸν νοιώθουμε λύπη, οἶκτο, τύψεις ὡς Δυτικοὶ γιὰ τοὺς καημένους Ἀφρικανοὺς, πρέπει νὰ παραχαράξουμε τὴν Ἱστορία, «γιὰ νὰ ζήσουμε ἑμεῖς καλὰ καὶ αὐτοὶ καλύτερα».

Στὴν ἀνάλυση ἐπίσης ἀναφέρονται τακτικὰ ὀνόματα Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ ἱστορικῶν (Στράβωνος, Παρμενίδη, Ἡρακλείτου, Πλάτωνος), χωρὶς ὅμως αὐτὰ νὰ ἔχουν σχέση μετὰ τὸν μῦθο, μετὰ σκοπὸ νὰ προσδώσουν στὸ κείμενο μεγαλύτερο κύρος, ἀξιοπιστία καὶ «ἐπιστημονικὴ» ἐγκυρότητα. Ὁ Geoffroy μάλιστα φτάνει στὸ σημεῖο νὰ πῇ: «ὁ Πτολεμαῖος τὰ ἐξηγεῖ ὅλα...» (Ἕλληνας ἀστρονόμος, μαθηματικὸς καὶ γεωγράφος, ὁ ὁποῖος ὅμως ἔζησε δύο αἰῶνες πρὶν διαδραματισθῇ ἡ ὑποτιθέμενη ἱστορία!).

Εἶναι πλέον πασιφανές, πὼς τὸ βιβλίο τοῦ Le Clézio, καθὼς καὶ τὸ βιβλίο ἀναλύσεως, ἐπελέγησαν, γιὰτὶ προβάλλουν καὶ διαδίδουν τὶς ἰδέες τοῦ Ἀφροκεντρισμοῦ. Ὑπάρχει τὶς τελευταῖες δεκαετίες μία ὁλόκληρη φιλολογία ποὺ ἀρνεῖται πὼς οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπινόησαν τὴν δημοκρατία, τὴν φιλοσοφία καὶ τὴν ἐπιστήμη. Βιβλία ἰσχυρίζονται πὼς ὁ Σωκράτης καὶ ἡ Κλεοπάτρα ἦταν ἀφρικανικῆς καταγωγῆς καὶ πὼς ἡ Ἑλληνικὴ φιλοσοφία εἶναι κλεμμένη ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Ὁ Σενεγαλέζος ἐπιστήμονας καὶ ἀνθρωπιστῆς Cheikh Anta Diop, στὸ βιβλίο του «*Πολιτισμὸς ἢ Βαρβαρότητα*», γράφει πὼς ὡς καὶ ἡ Ἀθήνα ἰδρύθηκε ἀπὸ μία ὁμάδα μαύρων Αἰγυπτίων ἀποίκων! Ὅτι ὁ Πλάτων, ὁ Ἀρχιμήδης καὶ οἱ περισσότεροι Ἕλληνες φιλόσοφοι ἔκλεψαν Αἰγυπτιακὰς ἰδέες καὶ θεωρίες.

Ὅπως ὁ Diop, ἔτσι καὶ ὁ Μάρτιν Μπέρναλ στὸ πολύτομο βιβλίο τοῦ «*Μαύρη ᾽Αθηνᾶ*» ὑποστηρίζει πὼς τὸν αἰγυπτιακὸ πολιτισμὸ καὶ τὴν γλῶσσα τὰ ἔφερε στὴν Ἑλλάδα ὁ σημιτικὸς λαὸς τῶν Ὑξῶς τὸν ΙΖ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνα π.Χ., παρ' ὅτι πρόσφατες ἀρχαιολογικὲς ἐρευνες δείχνουν τὸ ἀντίστροφο. Ὑποστηρίζει πὼς ὁ ἥρωας Ἡρακλῆς ἦταν αἰγυπτιακῆς καταγωγῆς καὶ ἀπὸ τοὺς δύο γονεῖς του, πὼς ὁ Σωκράτης ἦταν μαῦρος, μαύρη καὶ ἡ Ἑλληνίδα Μακεδόνισσα Κλεοπάτρα.

Στὸ μυθιστόρημα τοῦ Le Clézio «*Onitsha*» ἀναφέρεται συχνὰ τὸ «Βιβλίο τῶν Νεκρῶν», στὴν σκέψη καὶ μόνο τοῦ ὁποῖου ὁ πρωταγωνιστῆς νοιώθει μιὰ ζάλη, γιὰτὶ μ' αὐτὸ «ἡ ἀλήθεια καίει, λάμπει». Καὶ ὁ μαθητὴς ἐν τέλει συγκρατεῖ πὼς τὸ «Βιβλίο τῶν Νεκρῶν» ἀποδεικνύει τὴν κρυμμένη ἀλήθεια. Ὁ Μπέρναλ στὴν «*Μαύρη ᾽Αθηνᾶ*», συνεχίζοντας τὴν ἐπίθεσή του πρὸς τοὺς Ἕλληνες, γράφει πὼς κάποιες ἀπὸ τὶς μεταφράσεις τοῦ Ἑλλήνα φιλοσόφου Εὐδόξου θὰ μπορούσαν κάλλιστα νὰ προέρχονται ἀπὸ τὴν «Βίβλο τῶν Νεκρῶν», πράγμα ὅμως ἀδύνατο, γιὰτὶ δὲν θὰ ἐνδιέφερε καὶ πολὺ ἓναν Ἑλλήνα φιλόσοφο μία Αἰγυπτιακὴ συλλογὴ ἀπὸ ξόρκια γιὰ τὸ ταξίδι τῆς ψυχῆς μέσα ἀπὸ Ἀδὴ πρὸς μία μεταθανάτια ζωὴ μακαριότητος στὴν κοιλάδα μετὰ τὰ καλάμια. Γιὰ τὸ ἴδιο πράγμα κατηγορεῖ

καὶ ὁ Τζώρτζ Τζ. Μ. Τζέιμς τὸν Ἀριστοτέλη στὸ βιβλίο τοῦ «*Κλεμμένη Κληρονομιά*». Ὑποστηρίζει, μάλιστα, ὅτι τὸ πνευματικὸ κλῖμα στὴν Ἑλλάδα ἦταν ἐχθρικό πρὸς τὴν φιλοσοφία καὶ οἱ Ἕλληνες ἦταν ἀνίκανοι ἀπὸ τὴν φύση τους νὰ τὴν ἀναπτύξουν! Ἰσχυρίζεται πὼς ὁ Ἀριστοτέλης λεηλάτησε τὴν Βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὁ Ἀριστοτέλης ὁμως πέθανε τὸ 322 π.Χ. Ἡ Βιβλιοθήκη ἰδρύθηκε 25 χρόνια ἀργότερα, τὸ 297 π.Χ. Στὸ βιβλίο αὐτὸ ὁ Τζέιμς ξανάγραψε τὴν ἱστορία μὲ τόσο δραστηκὲς ἀλλαγές πού κατέληξε νὰ γίνῃ διαφορετικὴ καὶ ἀντίθετη ἀπὸ αὐτὸ πού ἦταν προηγουμένως. Ὁ Ὅργουελ στὸ ἔργο τοῦ «1984» περιγράφει ἓνα ἐφιαλτικὸ κόσμο, ὅπου «*ὅλη ἡ ἱστορία ἦταν ἀπὸ δεύτερο χέρι σθησμένη καὶ ξαναγραμμένη τόσες φορές, ὅσες κρινόταν ἀπαραίτητο*». Κάτι τέτοιο ἐπιδιώκουν καὶ οἱ Ἀφροκεντριστές.

Στὸ κίνημα τοῦ Ἀφροκεντρισμοῦ ἀπαντᾷ εὐστοχα ἡ διαπρεπὴς Ἑλληνίστρια Μαίρη Λέφκοβιτς, καθηγήτρια Κλασσικῶν Σπουδῶν στὸ Wellesly College. Στὸ βιβλίο της «*Ἡ Μαύρη Ἀθηνᾶ-Μῦθοι καὶ Πραγματικότητα*» («Not out of Africa»), μὲ ἐπιστημονικά καὶ ἀδιάσειστα ἐπιχειρήματα, καταρρίπτει ἓνα πρὸς ἓνα τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν Ἀφροκεντριστῶν, διότι, ὅπως γράφει, σκοπὸς της εἶναι «*νὰ διαχωρίσῃ τὴν ἱστορία ἀπὸ τὸν μῦθο καὶ τὸ παραμῦθι*». «*Μὲ τὸ νὰ διδάσκουμε τὸ παραμῦθι τῆς κλεμμένης κληρονομίᾳς σὰν νὰ ἦταν πραγματικὴ ἱστορία, κλέβουμε ἐμεῖς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες καὶ τοὺς σύγχρονους ἀπογόνους τους μιὰ κληρονομιά, πού δικαιωματικά τοὺς ἀνήκει. Καὶ ἀφοῦ μιλάμε γιὰ διακρίσεις, γιατί νὰ κάνουμε διακρίσεις ἐναντίον τους; Μὲ ὅλες αὐτὲς τὶς ἀνακρίβειες ὁ ἀφροκεντρισμὸς ὅχι μόνον διδάσκει ἀναληθῆ πράγματα, ἀλλὰ καὶ ἐνθαρρύνει τοὺς σπουδαστὲς νὰ ἀγνοοῦν τὶς καθιερωμένες χρονολογίες... Ἐφ' ὅσον ὁ πραγματικὸς σκοπὸς τῶν Πανεπιστημίων εἶναι καὶ ὀφείλει νὰ παραμένῃ ἡ διάδοση τῆς γνώσεως, θὰ πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολῇ ἡ ποιότητα τῆς “γνώσεως” πὺν παρέχουμε... Μαθήματα πὺν ἔχουν σκοπὸ νὰ ἀποκρύψουν σημαντικὲς μαρτυρίες ἢ νὰ ἐμφυσήσουν στοὺς σπουδαστὲς καχυποψία καὶ ἔχθρα, ἀντὶ νὰ ἐνθαρρύνουν τὸν ἀνοιχτὸ διάλογο, δὲν ἔχουν θέση στὸ πρόγραμμα σπουδῶν*».

Ἀναρωτιέμαι, ποιά θὰ ἦταν ἡ γνώμη τῆς κυρίας Λέφκοβιτς, ἂν μάθαινε πὼς αὐτὲς οἱ θεωρίες προπαγανδίζονται καὶ διδάσκονται πλέον ὅχι μόνον στὴν Ἀμερική ἀλλὰ καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς Ἕλληνες σπουδαστὲς. Οἱ μαθητὲς μέσα στὴν ἄγνοιά τους γίνονται θύματα προπαγανδιστικῆς κατηχήσεως μιᾶς μισθωμένης λογοτεχνίας, δίχως δυστυχῶς νὰ προκαλοῦν τὴν παραμικρὴ ἀντίδραση ἐκ μέρους τῶν διδασκόντων καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου ἐν γένει. Κλασσικὸς ἐλληνικὸς «ὠχαδελφισμὸς»...

Χρυσῆς - Δήμητρα Ταβουλάρη - Παπαδημητρίου

Καθηγήτρια Γαλλικῶν - Φροντιστηριοῦχος

Ἡ ὁλοκληρωμένη Φυσικὴ τῶν Προσωκρατικῶν

Ἡ Κβαντικὴ Θεωρία (Ἡράκλειτος: «τὰ πάντα ρεῖ»), ὅπως ὁλοκληρώθηκε στὴ δεκαετία τοῦ Τριάντα, ἔχει δημιουργήσει τὸν πυρηνικὰ ἐξελιγμένο ἄνθρωπο, ἕναν ἄνθρωπο ποὺ ἔχει διεισδύσει μὲ πρακτικὲς ἐφαρμογές, ποὺ εἶναι ἡ σύγχρονη τεχνολογία, στὸν Κόσμο τῆς Ἑλληνικῆς Σκέψης. Βέβαια ὁ ἐπὶ νῦν ἄνθρωπος κατὰ κανόνα εἶναι «σοφὸς ἢ παντογνώστης ἡλίθιος». Ἔτσι ὅλα τὰ συγγράμματα τῶν συγχρόνων ἐπιστημόνων ποὺ συνήντησα, μὲ ἐξάιρεση τῶν Schrödinger καὶ Οἰκονόμου, ἀρνοῦνται τὴν πατρότητα τῆς σύγχρονης Ἀτομικῆς Θεωρίας στοὺς Λεύκιππο καὶ Δημόκριτο. Ἀρκετοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἰρωνεύονται τὴ λέξη *ἄτομο*, ἀφοῦ ἔχουν βρεθῇ ἑκατοντάδες ὑποατομικὰ σωματίδια καὶ ἐπομένως δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ τὸ ἄτομο ὡς ἡ μικρότερη μονάδα τῆς ὕλης. Ὁ Charles Sherrington παραπέμπει στὸν καθαρὰ ποιοτικὸ χαρακτηριστὴρα τῆς ἀρχαίας συλλογιστικῆς, περὶ τοῦ ἀτόμου, καθὼς καὶ στὸ γεγονός ὅτι ἡ βασικὴ ἰδέα τῆς συλλογιστικῆς αὐτῆς περιέχεται στὴν λέξη *ἄτομο* («ἄτμητο» ἢ «ἀδιαίρετο»), ἕνα χαρακτηρισμὸ ποὺ σήμερα θεωρεῖται πλέον ἐσφαλμένος. «Ὁ σοφὸς ἢ παντογνώστης ἡλίθιος» ἄνθρωπος.

Τὸ ἄτομο, ὅπως τὸ καθώρισε ὁ Δημόκριτος, εἶναι ἡ βασικὴ μονάδα

Ἡ θεωρία τῆς Μεγάλης Ἐκρηξης τοῦ Ἀναξαγόρα

Κύριε διευθυντά,

Θὰ ἤθελα νὰ ἐπισημάνω ὅτι ἡ σήμερον ἀποδεκτὴ θεωρία περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ Σύμπαντος μετὰ ἀπὸ μία ἐκρηξη εἶναι πνευματικὴ σύλληψη τοῦ Ἀναξαγόρα. Γίνεται δεκτὸ καὶ ἐπιβεβαιώθηκε ἀπὸ τὸ τηλεσκόπιο Hubble, ὅτι τὸ Σύμπαν διαρκῶς διαστέλλεται, διότι ἡ ὕλη ποὺ τὸ ἀπαρτίζει ἔχει τὴν ὥθηση ποὺ προήλθε ἀπὸ μία ἀρχικὴ ἐκρηξη (Big Bang). Ὅμως εἶναι ἐνδιαφέρον ὅτι πιστεύεται ὅτι ἡ ἀρχικὴ ὕλη πρὶν τὴν ἐκρηξη ἦτο ἀπείρου πυκνότητος, ὅπως στίς «μαῦρες τρύπες», ὅπου δὲν ὑπάρχουν οἱ νόμοι τῆς φυσικῆς ὅπως τοὺς ξέρουμε. Δὲν ὑπῆρχε τότε οὔτε χρόνος, διότι προϋπόθεση τῆς ὑπαρξεως τοῦ χρόνου εἶναι ἡ ὑπαρξη κίνησης, ὅπως ἀναφέρει ὁ Πλάτων. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπείρου πυκνότητος ἀδιαφοροποίητη ὕλη προήλθε ἡ διαφοροποιη-

δομῆς τῆς ὕλης. Ὅπως ὁ οἰκοδόμος χρειάζεται τοῦδλα γιὰ νὰ κτίσῃ ἓνα σπίτι, ἔτσι κι ἐμεῖς χρειαζόμαστε ἄτομα γιὰ νὰ ἔχουμε ἓνα γαλαξία ἢ ἓνα βουδάλι. Καὶ τὸ τοῦδλο καὶ τὸ ἄτομο μποροῦν νὰ γίνουν πολλὰ κομμάτια, ἀλλὰ, ὅπως μὲ τὰ θρύψαλα τοῦ τοῦδλου δὲν μποροῦμε νὰ κτίσουμε ἓνα σπίτι, ἔτσι καὶ μὲ τὰ ὑποατομικὰ σωματίδια δὲν μποροῦμε νὰ ἔχουμε ἓνα γαλαξία ἢ ἓνα βουδάλι. Ὅ,τι ὅμως συντίθεται ἀπὸ ἄτομα, μιὰ σύνθετη ἐνότητα, εἶναι κι αὐτὸ ἓνα ἄτομο ποὺ διακρίνεται ἀπὸ ὠρισμένες χαρακτηριστικὲς ιδιότητες. Ὁ φίλος μου Α ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα ἄπειρο σύνολο ἀτόμων, ὅμως καὶ ὁ ἴδιος εἶναι ἓνα ἄτομο. Μποροῦμε νὰ κόψουμε στὴν μέση τὸν Α, ἂν ὅμως αὐτὸ συμβῇ, παύει νὰ ὑπάρχῃ τὸ ἄτομο Α. Τὸ ἄτομο εἶναι ἡ βασικὴ μονάδα δομῆς τῆς ὕλης, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι συντίθεται ἀπὸ ἄτομα εἶναι καὶ αὐτὸ ὅ,τι τὸ δομικὸ ὑλικὸ του: ἓνα ἄτομο γιὰ τὸν Δημόκριτο. Φθάνουμε ἔτσι σὲ ὁλόκληρο τὸ Σύμπαν, ποὺ καὶ αὐτὸ εἶναι ἓνα ἄτομο. Ἡ Σύμπαντικὴ Ἐνότητα. Ἡράκλειτος: «Οὐκ ἐμεῦ ἀλλὰ τοῦ λόγου ἀκούσαντος ὁμολογέειν σοφὸν ἐστι, ἐν πάντα εἶναι» καὶ «Ἀπὸ τὰ πάντα τὸ ἓνα, ἀπὸ τὸ ἓνα τὰ πάντα». Ὁ Σιμπλίκιος ποὺ μελέτησε μὲ ἐπιμέλεια τὸν Δημόκριτο, γράφει μὲ ἐκπληξη: «Γιὰ τὸν Δημόκριτο τὰ φυσικῶς ἀδιαίρετα ἄτομά του ἦσαν ὑπὸ μαθηματικὴν ἔννοια ἀπείρως διαιρετά».

μένη ὕλη, ὅπως τὴν γνωρίζουμε.

Ὅμως τὰ ἴδια λέει ὁ Ἀναξαγόρας: «**Πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ, εἶτα Νοῦς ἐλθὼν ... διεκόσμησεν**». Σύμφωνα μὲ τὴν ἐγκυκλοπαιδεῖα «Ἡλιος», μὲ τὸ **διεκόσμησεν**, ὁ Ἀναξαγόρας ἐννοεῖ «ἐδιαφοροποίησε», «ἐδημιούργησε» διαφορῶν εἰδῶν σωματίδια. Δηλαδή λέει ὁ Ἀναξαγόρας τὰ ἴδια μὲ τὴν θεωρίαν τῆς Μεγάλης Ἐκρηξης. Ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ ὁμοιογενῆ μᾶζα ὁ Νοῦς ἔπλασε τὸν κόσμον.

Ἄς σημειωθῇ ὅτι τὸ ἄρθρο στὴν ἐγκυκλοπαιδεῖα «Ἡλιος» εἶχε γραφτῇ πρὶν διατυπωθῇ καὶ ἐπιβεβαιωθῇ ἡ θεωρία Big Bang, γιὰ νὰ μὴ νομισθῇ ὅτι ἐρμηνεύθηκαν τὰ λόγια τοῦ Ἀναξαγόρα ὑπὸ τὴν ἐπήρεια τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων καὶ ἀποδοχῶν.

Εὐχαριστῶ

Χρ. Παπαδημητρίου

Κέρκυρα

Ἡ ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἶναι μιὰ μακραίωνη καὶ ἐπίπονη ἱστορία. Ὁχι μόνο γιὰ τοὺς σημερινοὺς Ἕλληνες ἀλλὰ γιὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο ἡ ἀνάγκη τῆς θαθεῖας μελέτης τοῦ κόσμου, τῆς Ἑλληνικῆς Σκέψης, εἶναι ἡ ἀπολύτως ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ νὰ οἰκοδομηθῇ δημιουργικὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, ὅπως ὁ Δ.Ι.Α. ἐπισημαίνει («Δαυλός», τ. 197).

Ὁ Erwin Schrödinger (θεμελιωτῆς τῆς Κυματομηχανικῆς, Νόμπελ Φυσικῆς 1933) λέει: «*Ἡ Κβαντικὴ Θεωρία ἐπεξέτεινε τὸν Ἀτομισμό σχεδὸν στὸ ἔπακρο, ἐνῶ παράλληλα τὸν ἔρριξε σὲ μία κρίση, ἡ ὁποία εἶναι σοβαρότερη ἀπ' ὅ,τι θέλουμε νὰ παραδεχθοῦμε οἱ περισσότεροι ἀπὸ μᾶς. Συνολικὰ ἡ κρίση ποὺ μαστίζει τὶς βασικὲς σημερινὲς ἐπιστῆμες ὑποδεικνύει τὴν ἀναγκαιότητα μιᾶς ὅσο τὸ δυνατόν θαθύτερης ἀναθεώρησης τῶν θεμελίων τους. Ἐπομένως, αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ ἀκόμη παρότρυνση νὰ ἀσχοληθοῦμε ἐνθερμα μὲ τὴ μελέτη τοῦ κόσμου τῆς Ἑλληνικῆς Σκέψης. Ὁχι μόνο μποροῦμε νὰ ἐλπίζουμε, ὅπως προαναφέραμε, ὅτι θὰ φέρουμε στὴν ἐπιφάνεια ξεχασμένες σοφίες, ἀλλὰ καὶ πὼς θὰ ἀνακαλύψουμε σφάλματα ριζωμένα στὴν πηγή, ὅπου ἡ ἀναγνώρισή τους εἶναι εὐκολώτερη».*

Ἡ γόνιμη κοιλάδα ἀνάπτυξης τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ὑπῆρξε καὶ εἶναι ἀποκλειστικά καὶ μόνον ὁ ἑλλαδικὸς χώρος. Τὰ παράλια ἀνάμεσα στὴν Μικρὰ Ἀσία καὶ τὶς ἀνατολικὲς ἀκτὲς τῆς Ἰταλίας καὶ τὴν Σικελία. Ὁχι βέβαια πὼς ὁ ἄνθρωπος ποὺ γεννιέται καὶ ὑπάρχει στὸν Ἑλλαδικὸν ὅρο διακρίνεται ἀπὸ κάποια βιολογικὴ ἀνωτερότητα συγκριτικά μὲ ἓναν ἄλλο ἄνθρωπο. Ἀπὸ καθαρὰ βιολογικὴ ἄποψη ἓνας Ἰνδὸς σήμερα εἶναι πιθανὸ νὰ ἔχῃ μεγαλύτερη συγγένεια μὲ τοὺς Ἴωνες ἀπ' ὅ,τι ἓνας Ἀθηναῖος. Ἀπλᾶ, ἂν «φυτέψουμε» ἓνα Κογκολέξο στὴ Λῆμνο, οἱ ἀπόγονοί του μὲ τὸν καιρὸ θὰ ἐμφανίσουν κάποια ἰδιαιτέρη εὐφυΐα συγκριτικά μὲ ἄλλους ἀνθρώπους. Προφανῶς τὸ κλίμα καὶ ἡ ἡλιοφάνεια ποὺ ἐπικρατοῦν στὸν ὅρο αὐτὸν εὐνοοῦν τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ὅταν βέβαια οἱ θρησκευτοπολιτικὲς συνθῆκες τὸ ἐπιτρέπουν. (Οἱ «20 αἰῶνες τῶν ἑλληνικῶν παθῶν» τοῦ Α. Κουκοδίστα: «Δαυλός», τ. 197).

Ὅταν στὸν Ἑλλαδικὸν ὅρο ὁ ἄνθρωπος ἔκτιζε Παρθενῶνες, σμίλευε Κούρους, ἔγραφε τὸν ὄρκο τοῦ Ἱπποκράτη, ἀνέπτυσσε μιὰν ἀπεριόριστη γλῶσσα ἐπικοινωνίας, στοὺς ἄλλους διότοπους ὁ ἄνθρωπος πε-

ριωριζόταν στὶς σπηλιές καὶ στὰ τοτέμ. Κάποια ἐξαίρεση ἢ Ἀσία, καὶ ὁ λόγος ἐπειδὴ οἱ «Ἕλληνες ἀγαποῦσαν νὰ ταξιδεύουν ἀνατολικά. Τὸν Θαλῆ τὸν Μιλήσιο («εἶτε ζῆς, εἶτε δὲν ζῆς εἶναι τὸ ἴδιο) ἀντέγραφε ὁ Σιντάρτα Γκοτάμα (Βούδδας), γιὰ νὰ διδάξῃ τὸ «ὄν καὶ μὴ-ὄν» καὶ τὴν νιρβάνα, τὴν πλήρη ἀνεξαρτητοποίηση ἀπ' τὶς αἰσθήσεις καὶ τὶς ἀνθρώπινες ἀδυναμίες. Πεθαίνοντας ὁμως θυμήθηκε τὸν Ἡράκλειτο («*Πάντα κατ' ἔριν γίγνεσθαι*») καὶ ἡ τελευταία του φράση ἦταν «*ἐργάζεσθε ἐπιμελῶς*», μία καθολικὴ ἀντίφαση μὲ τὴν ὅλη του διδασκαλία.

Γράφει ὁ Δ.Ι.Λ.: «*Τό χάσμα μεταξὺ τοῦ Σήμερα καὶ τοῦ Χθές, ἀνδρὸν γεφυρωθῇ, καθιστᾷ ἀπολύτως ἀνέφικτη ὁποιαδήποτε πρωτοποριακὴ δημιουργία τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐντελῶς χιμαιρικὴ οἰαδήποτε ἀπελευθέρωση τῆς ἀπονεκρωμένης ἢ ἀνενεργοῦ ζωτικῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλλήνος*» («*Δαυλός*», τ. 197). Δὲν περιορίζομαι στὸν Ἕλληνα. Ἐπεκτείνομαι στὸν ἄνθρωπο. Στὸν κάθε ἄνθρωπο. Μία νοικοκυρὰ σήμερα στὴν Αὐστραλία ποὺ ἔχει στὸ σπίτι της κεντρικὴ θέρμανση, ψυγεῖο, τηλεόραση, ἠλεκτρικὴ κουζίνα, εἶναι στὴν πραγματικότητα «οἶονεὶ Ἑλληνίδα», ἐπειδὴ ἐνσυνείδητα εἶναι οἰκεία μὲ τὰ ἄτομα τοῦ Δημοκρίτου, ἐπειδὴ ζῇ καὶ ἀνασαίνει παρὲς μὲ ἓνα μεγάλο κομμάτι ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς Ἑλληνικῆς Σκέψης.

Ὅταν αὐτὸς ὁ κόσμος γίνῃ ὠλοκληρωμένα κατανοητός (καὶ ὄχι πλησιάζει, σήμερα), εἶναι «*ἡ Στιγμὴ καθ' ἣν ἡ κατασκευὴ τοῦ ἐλλείποντος ἕως τῶρα ἱστορικοῦ ἐφαλτηρίου, τὸ ὁποῖο θὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀφετηρία γιὰ τὴν νέα πρωτοποριακὴ δημιουργικὴ δράση καὶ ἐξόρμηση τοῦ ἀνθρώπου*» («*Δαυλός*», τ. 197), ὅπου ὁ ἄνθρωπος θὰ μεταλλαχθῇ ἀπὸ τὸν homo sapiens στὸν συμπαντικὸ ἄνθρωπο, μὲ ἀπεριόριστη συμμετοχὴ μέσα στὸ Σύμπαν καὶ τὴν Αἰωνιότητα, καὶ θὰ ἐργάζεται ὅπως οἱ Ἡράκλειτος καὶ Δημόκριτος ὥραματίσθηκαν. Ἡράκλειτος: «*Καὶ σοφίῃ ἀληθέα λέγειν καὶ ποιεῖν κατὰ φύσιν ἐπαΐοντας*»), ὁ ἄνθρωπος θὰ εἶναι σοφός, ἀφοῦ θάχῃ φθάσει στὴν ἀλήθεια καὶ θὰ ἐργάζεται πλέον ὑπακούοντας στὴν φωνὴ τῆς Φύσης. (Δημόκριτος: «*Φθάνοντας ὁ ἄνθρωπος στὴν ἀλήθεια θὰ ἐργάζεται ὅχι ἀπὸ φόβον ἢ ἀποβλέπων σὲ ἀμοιβή, ἀλλὰ ἀπὸ ἀνιδιοτελεῆ προαίρεση*»).

Γρηγόριος Μπάστας

ιζ. Ἀριστοφάνης

Ὁ Ἀριστοφάνης ξεπέρασε τὶς διάφορες μορφές τελετουργικῶν δραμάτων, πὺν ἐλάμβαναν χώρα σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος (Μέγαρα - Θράκη) καὶ παρέκαμψε τὶς «γελωτοποιίες» τοῦ Κρατίνου, τὰ μασκαρέματα τοῦ Μάγνητος, τὶς ὄνειροφαντασίες τοῦ Κράττητος, τὰ χωρατὰ τοῦ Εὐπόλιδος· φιλόδοξος καὶ ὑπερήφανος ποιητής, κατέστη δημιουργὸς τῆς κωμωδίας, πὺν ἀποτελεῖ ἐφάμιλλον λογοτεχνικὸν εἶδος τῆς τραγωδίας.

Οἱ κωμωδίες τοῦ Ἀριστοφάνους ἔχουν ὑπερχωροχρονικὸ χαρακτήρα καὶ νόημα· ἀποτελοῦν συνδυασμὸ δριμύτατης σάτιρας καὶ λεπτότητας ποιήσεως, παρὰ τὸ ὅτι τὰ λυρικά του κομμάτια θρίσκονται διεσπαρμένα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ καὶ ἐνίοτε ἀλάξεντα. Ἐχουν σταθερὴ δομὴ μὲ ἰσορροπημένη συμμετρία (ἀγωνιστικὰ στοιχεῖα – παράδοσις – ἐπεισοδιακὰ στοιχεῖα) καὶ πλαισιώνονται ἀπὸ ἰδέες. Οἱ χαρακτήρες, πὺν ἀποτελοῦν τὴν βάση τῶν τραγωδιῶν, εἶναι καθολικοὶ καὶ αἰώνιοι, γι' αὐτὸ καὶ ἀπετέλεσαν τὴν μήτρα, ἀπ' ὅπου γεννήθηκε ἡ χαρακτηρισλογία.

Ὅπως στὶς τραγωδίες, ἔτσι καὶ στὶς κωμωδίες «χαιρόμαστε τὰ δάκρυνά μας» [= γελοῦμε μέχρι δακρύνων: Πλάτων] καὶ τοιοντοτρόπως ὀδηγούμαστε εἰς «τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν», διότι οἱ γελοῖοι δὲν εἶναι λιγώτερον κακοδαίμονες τῶν τραγικῶν. Ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς γράφει: «Καθαρίζω τὴν χώρα καὶ τὴν προστατεύω ἀπ' τὸ κακόν» («Σφήκες»).

Ὁ Ἀριστοφάνης ὑπῆρξε γεννημένος κωμικός. Ξεχειλίζει ἀπὸ σπινθηροδόλο πνεῦμα, τολμηρὴ φαντασία καὶ ἐπιθετικὴ διάθεση. Τὰ ὑπέροχα καὶ θορυβώδη μαστιγώματά του κατὰ τῶν ἰσχυρῶν – γιατί μόνο αὐτοὺς θεωροῦσε ἄξιους διακωμωδήσεως – κυκλοφοροῦσαν σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, παρέχοντας στοὺς Ἕλληνες ἄφθονες δυνατότητες ζωῆς, πὺν τόσο ἔλειπαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη.

Ὁ Ἀριστοφάνης ἀντλεῖ τοὺς ἥρωές του ἀπ' τὸ περιβάλλον του καὶ τὴν ἐποχὴ του· σπανίως ἀνατρέχει στὴν μυθολογία («Νεφέλες», «Λυσιστράτη», «Πλοῦτος»), παρὰ τὸ ὅτι διατηρεῖ ὀλοζώντανη τὴν αἴσθηση τοῦ παρελθόντος καὶ τῆς παραδόσεως. Ἐκμεταλλεύεται κατὰ κόρον τὴν κωμικότητα τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ ἰδιαίτερα τὶς πολιτικο-κοινωνικὲς καταστάσεις. Στὴν σάτιρά του θρίσκει βοηθὸ τὴν ἴδια τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, πὺν τοῦ ἐπιτρέπει νὰ πλέκη μεγαλοφυῆ καὶ ἐνοχλητικὰ λογοπαίγνια. Ἀντιστρέφει λοιπὸν τὶς σημασίες τῶν λέξεων, διαστρέφει καὶ παρερμηνεύει τὰ ὀνόματα, παίξει μὲ τὰ ἡχητικὰ παρώνυμα, δημιουργεῖ σύνθετες λέξεις πὺν στὸ «πνῖγος» τῶν παραδόσεων καὶ στὰ ἀγωνιστικὰ μέρη καταντοῦν ἀπίθανα λεξιλογικὰ τερατουργήματα. Παρὰ ταῦτα δὲν χάνει τὴν Ἀττικὴ κομψότητα καὶ λεπτότητά του, μὲ ἀποτέλεσμα οἱ φιλό-γλωσσοι καὶ φιλ-ἀρχαιοὶ Ἀλεξανδρινοὶ νὰ τὸν μελετοῦν ὅσο καὶ τὸν Ὅμηρο.

Ὁ κωμωδιογράφος δὲν ἀνῆκε σὲ καμμιά πολιτικὴ παράταξη καὶ σὲ κανένα κοινωνικὸ ρεῦμα: οὔτε δημοκρατικὸς ἦταν οὔτε ἀριστοκρατικὸς· οὔτε προοδευτικὸς οὔτε συντηρητικὸς. Κι ἂν ἐμμένῃ στὴν παράδοση, καὶ ἂν στρέφεται κατὰ τῶν σοφιστῶν καὶ τῆς νέας παιδείας, δὲν εἶναι ἐπειδὴ λατρεύει τὴν παράδοση καὶ τοὺς παλαιούς, ἀλλὰ διότι οἱ σοφιστές, ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Εὐριπίδης, ὄντας ἱκανώτατοι καὶ διασημότατοι, ἄφηναν ἀκάλυπτα τὰ νῶτα τοὺς μπροστὰ σ' αὐτὸν τὸν ἀνιχνευτὴ τοῦ γέλιου. Στὴν πραγματικότητα οὐδεὶς τοὺς ἐχρειάζετο περισσότερον αὐτοῦ καὶ οὐδεὶς τοὺς ἐκτιμοῦσε περισσότερον. Ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος ἦταν ἕνας τέλειος σοφιστής, μὲ σύγχρονη παιδεία καὶ συνήθειες: Ἦταν κομψός, εὐφυής, δύσπιστος, ἀδέσμευτο πνεῦμα, σκεπτικιστής· τοῦ ἄρεσαν τὰ συμπόσια, οἱ κοινωνικὲς ἐκδηλώσεις καὶ οἱ ἑορτές· τὸν εὐχαριστοῦσε νὰ τὸν ὑπολογίζουν, νὰ τὸν συμβουλεύονται καὶ – γιατί ὅχι – νὰ τὸν φοβοῦνται...

Ὁ Ἀριστοφάνης, καὶ ἡ κωμωδία γενικά, δὲν ἔχει ἐπιφυλάξεις καὶ ἀναστολές· δὲν κάνει λεπτεπίλεπτες διακρίσεις καὶ δὲν πνίγεται στὸ σχολαστικισμό. Μεγαλοποιεῖ ἐξ ἀνάγκης τὰ πράγματα, προκειμένου νὰ προκαλέσῃ τὸν γέλωτα καὶ τὴν δυσπιστία στὸ κοινό. Δὲν εἶναι οὔτε ἱστορία οὔτε δικαστήριο· δὲν παρέχει ὀριστικές κρίσεις, ἀλλ' ἐπισημαίνει τὸ ὀρθὸ καὶ ὠφέλιμο μὲ τὴν μορφή τοῦ σατιρικοῦ παιγνίου. Ἔχει ἀνάγκη κατηγοριῶν καὶ τὶς ἐφενρῖσκει, ἀδιαφορώντας ἂν αὐτὲς εἶναι ἀπόλυτα δίκαιες· ἀρκεῖ νὰ ἔχουν νοῦν ἀληθείας, πὺν νὰ τοὺς παρέχῃ μεγαλεῖο καὶ δύναμη καὶ πρὸ πάντων νὰ εἶναι δραματικές. Ἔτσι, κατηγοροῦσε τὸν Περικλῆ ὅτι ὑποδουλώθηκε στὴν γυναῖκα του, καὶ ἐνέπλεξε τὴν Ἀθήνα σ' ἓνα τρομερὸ πόλεμο γιὰ προσωπικά συμφέροντα· ἢ τὸν Κλέωνα, ὅτι ἐξαπατοῦσε τὸν λαὸ μὲ ταπεινὲς κολακείες καὶ γελοῖα ψεύδη, μὲ σκοπὸ νὰ σφετερίζεται τὶς ἐπιτυχίες τῶν ἄλλων καὶ νὰ ἰδιοποιεῖται τὸ δημόσιο χρήμα. Δὲν διστάζει θεδαίως νὰ διακωμωδῇ καὶ τοὺς θεσμούς· γελοιοποιεῖ τὴν Βουλὴν, τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Δήμου, τοὺς ἄρχοντες, τὰ δικαστήρια, τὸν λαὸ τὸν ἴδιο, δείχνοντάς μας τὴν λαϊκὴ μωροπιστία καὶ ἄγνοια, τὴν ἐπιπολαιότητα καὶ ἀστάθεια.

Οἱ «Ἰππῆς» ἀποτελοῦν τὴν τολμηρότερη καὶ καυστικώτερη σάτιρα ἐναντίον τοῦ Κλέωνος (Παφλαγόνης), πὺν ἠττάται ὑπὸ τοῦ ἁλλαντοπώλου στὴν ψευδολογία, τὴν ἐπιτοκία, τὴν ἀναίδεια καὶ τὴν κλοπὴ. Οἱ «Νεφέλαι» διασύρουν τὴν Νέα Παιδεία καὶ τοὺς σοφιστές. Ὁ διάλογος μεταξὺ Δικαίου καὶ Ἀδίκου Λόγου καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι εἶναι ὀρθὸ τὸ νὰ δέρονται τὰ παιδιά τοὺς γονεῖς τους· τελειώνει δὲ μὲ τὴν πυρπόληση τῆς σχολῆς τοῦ Σωκράτους.

Οἱ «Σφήκες» κεντηροῦν τὴν μανία τῶν Ἀθηναίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης νὰ δικάζουν μὲ σκοπὸ τὴν ἱκανοποίησιν τῆς περιέργειάς τους καὶ τὴν ἐπιθεδαίωση τῆς δυνάμεώς τους.

Οἱ «Ὀρνίθες» ἀποτελοῦν τὸ πιὸ χαριτωμένο παραμυθόδραμα καὶ τὸ ὑψηλότερο δημιούργημα τοῦ ποιητοῦ. Κεντρικὴ του ἰδέα ἀποτελεῖ ὁ κοινὸς πόθος διαφυγῆς ἀπ' τὰ θάσσανα τῆς πραγματικότητος καὶ ἡ ἐγκατάστασὴ μας σὲ κάποιον τόπο ἐντελῶς ἀντίθετον ἐτοῦτου. Στὸ ἴδιο πνεῦμα κινεῖται καὶ ὁ «Πλοῦτος».

Ἡ «Ἀντιστρέφη» ἀποτελεῖ κήρυγμα ὑπὲρ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς χειραφεσίας τῶν γυναικῶν. Στὸ ἴδιο μῆκος κύματος κινεῖται καὶ οἱ «Ἐκκλησιάζουσαι», ὅπου ὁ ποιητής, ὑπερακοιντίζοντας τὸν Πλάτωνα πὺν κηρύττει τὴν ἰσότητα τῶν δύο φύλων, καταργεῖ τὰ πολιτικὰ δικαιώματα τῶν ἀνδρῶν.

Οἱ «Βάτραχοι» ὡς θέμα τους ἔχουν τὸν ἀγῶνα μεταξὺ παλαιᾶς παιδείας, τὴν ὁποία ἐκπροσωπεῖ ὁ Αἰσχύλος καὶ τῆς νέας, πὺν ἐκπροσωπεῖ ὁ Εὐριπίδης. Ὁ ἀγὼν εἶναι δύσκολος καὶ καταλήγει σὲ ἰσοπαλία, ἀφοῦ «ὁ μὲν σοφῶς εἶπεν, ὁ δ' ἕτερος σαφῶς».

Οἱ «Θεσμοφοριάζουσαι» ἀποτελοῦν πραγματικὸ λιβέλλο κατὰ τοῦ «μισογύνῃ» Εὐριπίδη, τὸν ὁποῖο οἱ γυναῖκες συσκέπτονται νὰ τιμωρήσουν, διότι τὶς παρέστησεν ἔλεεινὲς ἐπὶ τῆς σκηνῆς...

Ὁ Ἀριστοφάνης εἶναι ἀδίστακτος κωμικός· γράφει μὲ πλησμονὴν εὐθυμίας, μὲ εὐφύια καὶ εὐστοχία, γνωρίζοντας ὅτι ἀπευθύνεται σ' ἓνα πολιτισμένον κοινό. Οὔτε οἱ ἰππῆς ἐξωργίσθησαν γιὰ τὰ ὅσα τοὺς προσήψε οὔτε κι ὁ Εὐριπίδης θὰ τὸν μαστίγωνε, ἂν οἱ «σφήκες» τοῦ τὸν παρέδιδαν γι' αὐτό...

Πέρασαν δύο μισὴν χιλιετίες καὶ οἱ κωμωδίες τοῦ Πανδιονέως διδάσκουν καὶ σκορπίζουν τὸ γέλιο μαζὶ μ' ἄφθονες δυνατότητες ζωῆς, πρὸς δικαίωσιν τοῦ Πλάτωνος (;), ὁ ὁποῖος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔγραψε τὸ ἐπίγραμμα: «Αἱ χάριτες τέμενός τι λαβεῖν, ὅπερ οὐχὶ πεσεῖται//διζόμεναι, ψυχὴν εὖρον Ἀριστοφάνους».

Σαράντος Πάν

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΡΑΤΗΣ*

Ἡ ἐτυμολογία πανάρχαιων ὀνομασιῶν τῶν ὀργάνων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ΑΠΟΔΕΙΚΝΥΕΤΑΙ ΒΑΘΕΙΑ ΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΜΙΑΣ

Μελετώντας τὰ συγγράμματα τῆς ἐπιστήμης τῆς Ἀνατομικῆς καὶ διαδάζοντας τὰ ὀνόματα τῶν ὀργάνων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, μοῦ εἶχε γεννηθῇ, ἀπὸ φοιτητῆς ἀκόμῃ, ἡ ἀπορία γιὰτὶ ὠνομάσθηκαν ἔτσι. Ἀπάντηση δὲν ὑπῆρχε. Ὅμως, ἂν κάποιος προσπαθῇ νὰ ἐμβυθῇ, νὰ ἐρμηνεύσῃ καὶ νὰ ἐτυμολογήσῃ, διαπιστώνει ἐκπληκτὸς ὅτι τὰ χρησιμοποιούμενα ὀνόματα τῶν ὀργάνων ἀποδίδουν κατὰ τρόπο θαυμαστὸ ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, πὺν ἡ σύγχρονη ἱατρικὴ ἀποδέχεται. Προφανέστατα οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πρῶτοι ἀπ' ὅλους εἶχαν «ἰδεῖ» τὰ ὄργανα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τὰ εἶχαν μελετήσῃ, εἶχαν ἀντιληφθῇ τὴν λειτουργικότητά τους καὶ εἶχαν κωδικοποιήσῃ ὅλες αὐτὲς τὶς γνώσεις τους στὸν τρόπο ὀνομασίας τους.

Τὸ νοηματικὸ περιεχόμενον τῶν ἀρχαίων ὀνομασιῶν ἔπαψε σταδιακὰ νὰ γίνεται ἀντιληπτὸ, λόγω τῆς πολιτιστικῆς ἐκπτώσεως πὺν μεσολάβησε στὸ πέρασμα τῶν αἰώνων. Ἔτσι οἱ ἀρχαῖες ὀνομασίες ἀπωστεώθηκαν καὶ υἱοθετήθηκαν «ἐξ ὀρισμοῦ» ἀπὸ τοὺς Ἀναγεννησιακοὺς ἀνατόμους μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Ἀπετέλεσαν, θὰ ἔλεγε κανεῖς, ἀξιοματικὸν χαρακτηρὸς ἔννοιες, μὴ ὑφιστάμενες ἰδιαιτέρο ἔλεγχον καὶ ἐμβάθυνση. Δὲν μοῦ εἶναι γνωστὸ, ἂν κάποιος φοιτητῆς ἱα-

* Ὁ κ. Κ. Στρ. εἶναι ἱατρὸς χειρουργός.

Οἱ Ὀρφικοὶ ἐγνώριζαν τὸ ψυχοφάρμακον λίθιον

Ἀναμφισβήτητες ἀποδείξεις περὶ ὑπάρξεως ἀκμαίων ἐπιστημονικῶν γνώσεων στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ ἀπώτερον παρελθόν, εἶναι καθ' ἡμᾶς τὰ περιωθέντα στοιχεῖα παναρχαίας προηγμένης νευρολογίας καὶ ψυχιατρικῆς, πὺν ἐμπεριέχονται σὲ Ὀρφικὸν στίχον. Συγκεκριμένως, ὁ Ὀρφεύς, ὁ ὁποῖος ἀνήκει στὴν γενεὰ πὺν προηγήθηκε τοῦ τρωικοῦ πολέμου, ὅπως συνάγεται ἐξ ὅσων ὁ ἴδιος λέγει στὰ «Ἀργοναυτικά» (στίχ. 131-132 καὶ 378-400), ἀναφέρει στὸ «Περὶ λίθων» ἔργον του ψυχοφάρμακα, θεραπευτικὰς ψυχιατρικὰς δόσεις ἐπὶ διαταραχῶν τῆς σκέψεως («νόου»), πὺν ἀντιστοιχοῦν σὲ θεραπευτικὸς στόχους τῆς σύγχρονης ψυχιατρικῆς (στίχ. 190-197), θεραπεία

τρικῆς ἢ κατοπινὸς ἱατρὸς προβληματίσθηκε ἰδιαίτερα, ἢ τουλάχιστον ἐὰν ἐξηγήσῃ, γιατί τὸ «ἡπαρ» ἢ ὁ «νεφρὸς» ὀνομάζονται ἔτσι. Ἡ γνώση πὺν ὠδήγησε στὴν υἱοθέτηση καὶ χρῆση τῶν ὀνομασιῶν αὐτῶν, χάθηκε στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Οἱ ὀνομασίες γίνονται ἀπ' ὅλους μας ἀξιωματικὰ ἀποδεκτές. Βέβαια, διαφεύγει τοῦ συγχρόνου Ἑλληνα τὸ γεγονός ὅτι στὴν πανάρχαια γλῶσσα του δὲν ὑπάρχουν ἀξιώματα. Τίποτα δὲν ὀνομάσθηκε «ἔτσι», τίποτε δὲν ἔχει ἀποδοθῇ τυχαῖα. Οἱ ἀπωστεωμένοι ὄροι, ἀναλυόμενοι, ἐτυμολογούμενοι καὶ ἀποδικωδικοποιούμενοι, ἀναδίδουν βάθος γνώσεων, καὶ ἔτσι γίνονται ἀψευδεῖς μάρτυρες τοῦ ὅτι οἱ «νονοί» τους ἤξεραν πολλά.

Οἱ γνώσεις λοιπὸν τῶν Ἑλλήνων ἱατρῶν τῆς ἀρχαιότητος ἦταν ἐκεῖνες πὺν τοὺς ὠδήγησαν στὸ νὰ υἱοθετήσουν τίς συγκεκριμένες ὀνομασίες καὶ ὄχι κάποιες ἄλλες. Οἱ ἐπιλεγεῖσες ὀνομασίες ἀποδίδουν ιδιότητες, περιγράφουν τὴν λειτουργία ἢ τέλος τὴν θέση τοῦ ὀνομαζομένου ὀργάνου. Καὶ τίθεται αὐτόματα τὸ ἐρώτημα: πῶς εἶναι δυνατόν; Διότι, γιὰ νὰ συμβῇ κάτι τέτοιο, θὰ πρέπει νὰ εἶχε δομηθῇ σὲ πανάρχαιους χρόνους μιὰ μεγάλης ἐκτάσεως ἐπιστήμη, νὰ ἔχουν γίνει μελέτες πάνω στὸ ἀνθρώπινο σῶμα καὶ, τὸ κυριώτερο, νὰ ἔχουν γίνει νεκροτομές, ἀφοῦ οἱ ἀπλὲς περιπτώσεις ἐπαφῆς καὶ παρατηρήσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ σώματος μετὰ ἀπὸ πολεμικὰ τραύματα σίγουρα δὲν ἀρκοῦν. Κάτι τέτοιο βέβαια στίς παγινωμένες ἀπόψεις τοῦ σύγχρονου Ἑλληνα φαίνεται τελείως ξένο, φαντάζει ὡς ἀπολύτως ἐξωπραγματικό. Ἄλλωστε ὑπάρχει καὶ ἡ «γνώση» τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν νεκροτομῶν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Στὸ Ἑγκυκλοπαιδικὸ Λεξικὸ τοῦ «Ἡλίου» διαβάζει κανεῖς τὰ ἑξῆς: «ἡ ἀνατομὴ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἐθεωρεῖτο ἱεροσυλία». Βέβαια στὸ ἴδιο λεξικὸ καὶ στὸν ὅρο «κρανιοανάτρησις» πληροφορεῖται ὁ ἀναγνώστης ὅτι «εἰς ἀρχαῖον Περσικὸν ἔγγραφο περιγράφε-

τῆς ἐπιληψίας (στίχ. 51-52 καὶ 472) καὶ περιγράφει τὴν χρῆση ὀρυκτῶν φαρμάκων παρασκευαζομένων διὰ κονιοποιήσεως λίθων καὶ λαμβανομένων ἀπὸ τοῦ στόματος (στίχ. 339-340). Ἐνας ἀπὸ τοὺς λίθους αὐτούς, ὁ «λεπιδωτὸς ἀποστίλδων», τὸν ὁποῖο ὁ Ὀρφεὺς συνιστᾷ ἐπὶ παθήσεων τοῦ νευρικοῦ συστήματος (στίχ. 284/287), διεπιστώσαμε πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ὅτι ὑπάρχει καὶ σήμερα καὶ ὅτι περιέχει τὸ χημικὸ στοιχεῖο λίθιο, διότι τὰ Ὀρφικά χαρακτηριστικὰ τοῦ «λεπιδωτοῦ ἀποστίλδοντος» παρατηρήσαμε ὅτι ταυτίζονται μὲ τὰ μακροσκοπικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ γνωστοῦ σήμερα στὴν ὀρυκτολογία «λιθιομιγοῦς μαρμαρυγίου» ἢ «λεπιδολίθου», πὺν ἔχει στὴν χημικὴ σύνθεση τοῦ κρυστάλλου του δύο ἄτομα λιθίου. (Ανεκοινώθη στὸ 21ο Πανελλήνιο Ἱατρικὸ Συνέδριο/1995, «Περίληψεις», ἀριθ. περὶλ. 273, σελ. 71, καὶ συμπεριοιλήφθη στὸ «Ἱατρικὸ Περιοσκόπιο»/1995, σελ. 37-42). Εἶναι ἀξιοσημεῖωτο, ἐν προκειμένῳ, ὅτι τὸ λίθιο χρησι-

Παράσταση ἀρχαίας κλινικῆς σὲ ἐρυθρόμορφο ἀγγεῖο. Ὁ χειροῦργος μὲ τὸ νυστέρι ἐτοιμάζεται νὰ κόψῃ τὴν φλέβα τοῦ χειρουργούμενου, ὁ ὁποῖος κάνει μία κίνηση πρὸς τὰ πίσω. Μπροστὰ στὰ πόδια τοῦ ἀσθενοῦς ὑπάρχει μία λεκάνη, γιὰ τὸ αἷμα ποὺ θὰ τρέξῃ. (Παρίσι, Μουσεῖο Λούβρου).

μποιοεῖται στὴν σύγχρονη ψυχιατρικὴ μόλις ἀπὸ τινων δεκαετιῶν καὶ ὅτι ἡ θεραπευτικὴ ιδιότης τῶν ἀλάτων τούτου ἐπὶ ὠρισμένων σοβαρῶν ψυχικῶν νοσημάτων θεωρεῖται διεθνῶς ὡς σημαντικὴ ἀνακάλυψη τοῦ αἰῶνος μας (Cade, J.F.J, *Lithium salts in the treatment of psychotic excitement*, «Med. J. Aust» 2: 349-352, 1949).

Τὰ ἀνωτέρω φαίνεται ὅτι ἐπαληθεύουν, τοῦλάχιστον ἐν μέρει, ὅσα εἶπε ὁ γηραιὸς ἱερεὺς Σῶγχις ὁ Σαῖτης στὸν Σόλωνα, γιὰ τὸν ὑψηλὸ πολιτισμὸ καὶ τὸ ἄριστο γένος τῶν ἀνθρώπων τῆς παναρχαίας Ἑλλάδος ποὺ ἀπωλέσθησαν ἔνεκα μεγάλων γεωφυσικῶν καταστροφῶν, γεγονότα ποὺ ἀγνοοῦσαν οἱ μετέπειτα γενεὲς οἱ προελθοῦσες ἐκ τῶν ὀλίγων ἐπιζησάντων Ἑλλήνων, διότι μαζὺ μὲ τὸν πολιτισμὸ εἶχε χαθῇ καὶ ὁ γραπτὸς λόγος: «ἔτι δὲ τὸ κάλλιστον καὶ ἄριστον γένος ἐπ' ἀνθρώπους ἐν τῇ χώρᾳ τῇ παρ' ὑμῖν οὐκ ἴστε γεγονός, ἐξ ὧν σύ τε καὶ πᾶσα ἡ πόλις ἔστι τὰ νῦν ὑμῶν, περιλειφθέντος ποτε σπέρματος βρα-

ται περίπτωσις Ἰνδοῦ ἱατροῦ ὀνόματι Sarbat ἢ Sarnab, μαθητοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὁ ὁποῖος ἐπεχείρησε κρανιοανάτρησιν ὑπὸ γενικὴν νάρκωσιν διὰ φαρμάκων δοθέντος ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους, πρὸς ἀφαίρεσιν “τριχός”, ἡ ὁποία εἶχεν εἰσέλθει διὰ τοῦ ὠτός καὶ καθηλωθῇ εἰς τὸν ἐγκέφαλον (ἐγκεφαλικὸν ἀπόστημα ὠτικής προελεύσεως;). Ὡστε ἐγίνοντο κρανιοανατρήσεις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Συνεπῶς κάπου ὑπάρχει ἀντίφασις. Δὲν μπορεῖ νὰ ἀνοίγῃς κρανίον δίκην νευροχειρουργοῦ τοῦ 20οῦ αἰῶνος, καὶ ἀνοίγοντας τὸ κρανίον νὰ μὴν ἔχῃς ξαναδεῖ τί περιέχει. Βέβαια οἱ Ἕλληνες ἤξεραν τί περιέχει τὸ κρανίον καὶ ὠνόμασαν μάλιστα τὸ περιεχόμενον αὐτὸ «ἐγκέφαλον» («ἐντὸς τῆς κεφαλῆς»). Καὶ κάτι ἄλλο: Προσέξατε τὸν τρόπο νάρκώσεως; τί ἔχουν νὰ ποῦν οἱ συνάδελφοι ἀναισθησιολόγοι, πὺν βασανίζονται καὶ «βασανίζονται» μὲ τὴν διασωλήνωση; Κάπου λοιπὸν ὅλα αὐτὰ δὲν «δένουν» μεταξύ τους. Δὲν μπορεῖ νὰ θροῖσκειται σὲ ἀρχαῖα κείμενα τέλεια περιγραφή τῆς ὑφῆς τοῦ σπληνὸς καὶ τῶν πνευμόνων, ὅπως θὰ ἀναφερθῇ κατωτέρω, ἀπὸ ἀνθρώπους πού, ὑποτίθεται, δὲν ἔχουν ἔλθει ποτὲ σὲ ἐπαφή μὲ τὰ ὄργανα αὐτά. Προφανῶς ἐπομένως ὑπάρχει σύγχυσις. Προφανῶς δὲν ἔχομε ἀντιληφθῇ (ἀκούσια ἢ ἐκούσια), τί ἀκριβῶς συνέβαινε ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως στὶς πανάρχαιες ἐποχές. Ἴσως μία αἰτία περὶ αὐτοῦ νὰ ἀποτελῇ τὸ γεγονός τῆς «θεώσεως» τῆς κλασικῆς ἐποχῆς. Ἴσως στὶς προκλασσικῆς ἐποχῆς τὰ πράγματα νὰ ἦσαν διαφορετικὰ ἀπ’ ὅ,τι τὰ φανταζόμαστε. Θυμᾶμαι, ὡς μαθητὴς τοῦ Λυκείου εἶχα ἐρωτήσῃ τὸν φιλόλογό μου περὶ τοῦ πῶς εἶναι δυνατόν τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη, ὡς σαφῶς ἀρχαιότερα τῶν μεταγενεστέρων ποιημάτων τῆς κλασικῆς περιόδου, νὰ εἶναι ἀπείρως λεκτικὰ πλουσιώτερα καὶ τεχνικὰ πολυπλοκώτερα, ἀφοῦ μὲ δάση τὴν ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων θὰ ἔπρεπε τὰ ἐπόμενα νὰ εἶναι ἀριώτερα τῶν προηγηθέντων. Βέβαια ἀκόμη περιμένω ἀπάντησι. Φαί-

χέος, ἀλλ’ ὑμᾶς λέληθε διὰ τὸ τοὺς περιγενομένους ἐπὶ πολλὰς γενεὰς γράμμασι τελευτᾶν ἀφώνους». (Πλάτωνος, Τίμαιος 23 B, C, 21B-26E· καὶ Κριτίας 108E-109E· Διοδώρου, δίδλος πέμπτη 57, 2-5· Πλουτάρχου, Σόλων XXVI 29).

Ἐξ ἄλλου ὁ Ἡσίοδος σκιαγραφεῖ τοὺς πολιτισμοὺς καὶ τὶς μαζικὲς καταστροφές πὺν συνέδησαν στὸν κυρίως ἑλληνικὸ χῶρον κατὰ τὸ ἀπώτερο παρελθόν, προφανῶς ὅπως εἶχαν περισωθῇ μεταφερόμενες ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ μὲ τὸν προφορικὸ λόγον («μῦθον»), διανθιζόμενον μὲ ἀλληγορίες καὶ συμβολισμούς, πὺν ἀνεφύοντο διὰ μέσου τῶν χιλιετιῶν, στὶς μακραίωνες περιόδους πὺν δὲν εἶχε ἀκόμη ἐπινοηθῇ ἢ γραφῇ, ἢ μᾶλλον δὲν εἶχε ἀναδημιουργηθῇ ἢ ἀπολεσθεῖσα (Θεογονία 686-705, Ἔργα καὶ Ἡμέραι 109-160).

Δ.Γ. Καλαμπαλίκης

νεται λοιπόν ότι και στὸν τομέα τῆς Ἱατρικῆς ἐπιστήμης τὰ πράγματα εἶναι πιὸ σύνθετα ἀπ' ὅ,τι πιστεύομε. Σὲ ὅ,τι δὲ ἔχει σχέση μετὰ τὴν νεκροτομήν, πιθανὸν γὰρ λόγους μὴ κατανοητοὺς σὲ ἡμᾶς ὄντως νὰ ἀπαγορεύθησαν σὲ κάποια περίοδο τῆς ἀρχαιότητος, ἢ ὅποια ὅμως δὲν ἐκφράζει τὴν τεράστια ἀρχαία ἱστορική διαδρομὴ τῶν πολλῶν χιλιάδων ἐτῶν. Στὸ μεταξύ ὅμως εἶχαν ἀποκομισθῇ γνώσεις καὶ εἶχε δομηθῇ ἐπιστήμη. Διαφορετικὰ δὲν ἐξηγοῦνται τὰ δεδομένα. Πῶς νὰ ἐξηγήσῃ φερ' εἰπεῖν κανεὶς τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπὸ τὰ Ὀμηρικά κείμενα διαφαίνεται ὅτι ὑπῆρχε ἡ γνώση τῶν περισσοτέρων ὁργάνων τοῦ σώματος καὶ μάλιστα ὄχι μόνο ἐξωτερικῶν (ὄρατῶν), ποὺ ἡ δυνατότητα ἐπαφῆς εἶναι εὐκόλη, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικῶν ὁργάνων; Ὁ κ. Κ.Β. Κουτροβέλης εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ παρουσιάσῃ στὸ τεῦχος 175 τοῦ «Δαυλοῦ» τὸ ἄρθρο του «Ὀμηρικὴ ἱατρικὴ ὁρολογία», ὅπου κατὰ τρόπο ἐντυπωσιακὸ ἐμφανίζεται τὸ ἀναλλοίωτο τῆς ἱατρικῆς ὁρολογίας στὸ πέρασμα χιλιάδων χρόνων (μέτωπον, κρόταφος, ἐγκέφαλος, ὀφθαλμός, δάκρυον, πρόσωπον, ὀδόντες, φάρυγξ, τένοντες, στέρνον, ὤμος, θραχίον, ἀγκῶν, πῆχυς, ὠλένη, καρπός, παλάμη, χεῖρ, γλουτός, θουδῶν, μηρός, γόνυ, ἐπιγονατὶς, ποῦς, σφυρά, πυρετός, ἰδρώς, αἷμα, χολή, ἔμετος, κύστις κ.λπ.).

Πρόθεσή μας στὸ παρὸν ἄρθρο εἶναι νὰ ξύσωμε τὸ «ἐπικονίαμα» τοῦ χρόνου καὶ τῆς λήθης. Νὰ βροῦμε καὶ νὰ δοῦμε τί κρύβεται πίσω ἀπὸ τὴν ὀνοματολογία. Κυρίως ἐνδιαφέρουν τὰ ἐσωτερικὰ ὄργανα, ὡς πρὸς τὰ ὅποια κάθε πρόσβασις μελέτης διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος εἶναι ἀδύνατη. Ἀπὸ τὴν προσιτὴ βιβλιογραφία φιλολογικοῦ χαρακτήρος δὲν ἀντλήθηκε σπουδαία βοήθεια. Ἡ ἱατρικὴ γνώση εἶναι ἐκείνη ποὺ κυρίως βοήθησε στὴν ἐτυμολογία καὶ τὴν ἐρμηνεία. Οἱ Ἕλληνες ἱατροὶ τοῦ παρελθόντος ἐκωδικοποίησαν τὴν γνώσιν τους στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ αὕτῃ μετὰ τὴν σειράν της μέσα ἀπὸ τὴν καταλυτικὴν τῆς δύναμιν τὴν διέσωσε ὡς κωδὸς ἀνὰ τοὺς αἰῶνες, δείχνοντας στοὺς παραληπτὰς τοῦ μέλλοντος τὸ φέγγος τοῦ παρελθόντος. Πόσο κατανοητὸ γίνεται τὸ γιατί τόσο λυssaμένα πολέμουν κάποιοι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν...

Ἀνατομία (ὀρθ. **Ἀνατομική**). Βιολογικὴ ἐπιστήμη ἀσχολουμένη μετὰ τὴν μελέτην τῆς κατασκευῆς τῶν ζῶντων ὁργανισμῶν. Αὐτὸς καθ' ἑαυτὸς ὁ ὅρος παραπέμπει στὴν ἐρευνητικὴν διαδικασίαν ποὺ ἀκολούθησαν οἱ Ἕλληνες, προκειμένου νὰ ξεδιαλύνουν τὸ μυστήριον τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος (ῥῆμα *ἀνατέμνω*: σχίζω καὶ ἀνοίγω τὸ σῶμα: παράγωγο, *ἀνατομική*)².

Αἷμα. Τὸ αἷμα εἶναι ὑγρὸς ἴστος, περιέχεται δὲ καὶ κυκλοφορεῖται συνεχῶς ἐντὸς συστήματος ἀγγείων-κυκλοφορικὸ σύστημα. Μία ἐκ τῶν λειτουργιῶν τοῦ αἵματος εἶναι ἡ μεταφορὰ καὶ κατανομή τῆς θερμότητος κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ διατηρῇται σταθερὰ ἡ θερμοκρασία τοῦ σώματος-λειτουργία θερμορρυθμίσσεως³. Νὰ λοιπόν, ποὺ ἀνακαλύψαμε ἐκ νέου ὅσα οἱ πρόγονοί μας ἤξεραν καὶ ἀπέδωσαν μετὰ τὸν ὄρο «αἷμα». Ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ ῥήματος «αἶθω», τὸ ὁποῖον σημαίνει πυρῶνω, θερμαίνω. Ἀκριδέστερα προέρχεται ἀπὸ τὸν παθητικὸν παρακείμενον τοῦ αἶθω («ἡσμαι», ἐξ οὗ καὶ «αἷσμα» ἢ «αἷμα», τὰ ὅποια σημαίνουν κατὰ γράμμα τὸ πυρῶμένο ἢ τὸ θερμό, ἐννοεῖται ὑγρὸ τοῦ σώματος⁴).

Κατὰ τὸν Γαληνὸν «αἷμα ἐστὶ θερμὸν καὶ ὑγρὸν ἐν ταῖς ἀρτηρίαις ὀλιγώτερον, ἐξ οὗ τὸ ζῶον τρέφεται». Ὁ Ἀριστοτέλης δὲ ἀναφέρει ὅτι «τὸ αἷμα φασὶν τινες

εἶναι τὴν ψυχὴν», δηλαδή, ὅπως λέγουν μερικοί, τὸ αἷμα εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωή. Ὁ Πλάτων ἐγνώριζε ὅτι τὸ αἷμα κυκλοφορεῖ ἀδιακόπως ἐντὸς τῶν αἰμοφόρων ἀγγείων καὶ ἐπανέρχεται ἐκ περιτροπῆς στὸ σημεῖο τῆς ἀφετηρίας του. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ ἀνθρωπότης ὀφείλει τὴν ἀνακάλυψη τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος στὸν Βρεταννὸ ἱατρὸ William Harvey κατὰ τὸν 17ο αἰῶνα. Ὁ Γερμανὸς Φράντζ Σούζεμιλ (1892) ἀπέδειξε ὅτι οἱ Ἕλληνες ἱατροὶ Ἡρόφιλος ἐκ Χαλκηδόνος καὶ Ἐρασί-στρατος ἐξ Ἰουλίδος τῆς νήσου Κέω κατεῖχον τὶς δάσεις τῶν γνώσεων περὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος⁴.

Ἀγγεῖα. Σωληνοειδῆ ὄργανα δι' ὧν ἐπιτελεῖται ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος.¹ Πράγματι, ὅπως καὶ ἀνωτέρω ἀνεφέρθη, τὸ αἷμα κυκλοφορεῖ ἐντὸς ἐνὸς συστήματος ἀγωγῶν σωληνοειδοῦς σχήματος. Οἱ Ἕλληνες ἱατροί, γνωρίζοντες τὰ περὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, ὠνόμασαν τοὺς ἐν λόγῳ ἀγωγούς ὡς ἐκ τοῦ περιεχομένου των ἀγγεῖα. «Ἀγγεῖον» εἶναι τὸ σκεῦος ὑγρῶν.¹ Πράγματι οἱ σωληνοειδεῖς ἀγωγοὶ εἶναι σκευὴ ὑγροῦ (τοῦ αἵματος), ἄρα εὐστοχα ὠνομάσθησαν «ἀγγεῖα».

Ἀορτή. Πρόκειται γιὰ τὸ μεγαλύτερο εἰς εὖρος ἀρτηριακὸ στέλεχος, ἐκ τοῦ ὁποίου χορηγοῦνται οἱ ἀρτηρίες τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ἐκφύεται ἀπὸ τὴν καρδίαν (ἀριστερὰ κοιλία). Εὐθὺς μετὰ τὴν ἔκφυσίν της στρέφεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ δεξιὰ καὶ κατὰ τι πρὸς τὰ ἑμπρός, σχηματίζοντας τὴν λεγομένη ἀνιούσα ἀορτή. Μετὰ ἀπὸ πορεία μήκους 5 ἐκ. κάμπτεται πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ ὀπίσω, δημιουργώντας ἓνα τοξοειδῆ σχηματισμό, τὸ ἀορτικὸ τόξο. Ἀκολουθῶς κατέρχεται, σχηματίζοντας τὴν λεγομένη κατιούσα ἀορτή⁵. Δίδεται ἐπομένως ἡ ἐντύπωση σὲ κάποιον ποὺ πρωτοπαρατηρεῖ τὸ ἀγγεῖο, ὅτι σηκώνεται πρὸς τὰ ἐπάνω (αἵρεται), κάμπτεται καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀκολουθεῖ κατιούσα πορεία, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία «ἀορτή» (ρῆμα αἵρω: σηκώνω, ὑψώνω)². Γενικῶς τὸ ἀγγεῖο αὐτὸ λόγῳ τῆς πορείας του θυμίζει ἐντονα ἀορτήρα. «Ἀορτήρ» εἶναι ἓνα δερμάτινο λουρί ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ στρατιῶτες, οἱ κυνηγοί, οἱ ἐκδρομεῖς κ.λπ., γιὰ τὴν ἐκ τοῦ ὤμου ἀνάρτηση διαφόρων ἀντικειμένων, ὡς τοῦ γυλιοῦ, τοῦ ἐκδρομικοῦ σάκκου, τοῦ τυφεκίου κ.λπ.⁴ (ρῆμα αἵρω: σηκώνω, ὑψώνω· παράγωγο ἀορτήρ)².

Ἀρτηρίαι. Εἶναι τὰ ἀγγεῖα τὰ μεταφέροντα τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας πρὸς τὰ ὄργανα τοῦ σώματος¹. Τὰ πρῶτα καὶ κύρια ἀρτηριακὰ στελέχη ἀποτελοῦν ἀνιούσες διακλαδώσεις τῆς ἀορτῆς.⁵ Ὁ ἀρχαῖος μελετητὴς σαφῶς παρατηρεῖ καὶ καταγράφει τὴν ἀνιούσα αὐτὴ πορεία τους, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τους «ἀρτηρίαι»².

Ἀναφορικὰ μὲ τὸν ὄρο «ἀρτηρία» ὑπάρχει καὶ ἑτέρα ἐκδοχὴ ὡς πρὸς τὴν προέλευσίν του, ἡ ὁποία ὅμως καὶ αὐτὴ παραπέμπει σὲ Ἑλληνικὲς ἀπόψεις καὶ παρατηρήσεις. Ὁ ὄρος προέρχεται ἐκ τῶν «ἀήρ» καὶ «τηρεῖν», διότι παρατηρήθη ὅτι μετὰ τὸν θάνατο οἱ ἀρτηρίες, ἰδίως οἱ εὐρύτερες, παρουσιάζονται κενὲς αἵματος καὶ πλήρεις ἀέρος.⁴

Καρωτὶς. Εἶναι ἡ ἀρτηρία ἡ ὁποία φέρει αἷμα στὸ κεφάλι.⁵ Κάρα εἶναι ἡ κεφαλὴ.¹ Οἱ Ἕλληνες ἱατροὶ τῆς ἀρχαιότητος, γνῶστες ὄντες ὅχι μόνο τῆς ὑπάρξεως ἀλλὰ τῆς πορείας καὶ τῆς λειτουργικῆς ἀποστολῆς τοῦ ἐν λόγῳ ἀρτηριακοῦ στελέχους, εὐστοχα καὶ μετὰ λόγου γνώσεως τοῦ ἀπέδωσαν τὴν ὀνομασίαν «καρωτὶς».

Φλέβες. Εἶναι τὰ ἀγγεῖα, διὰ τῶν ὁποίων ἐπαναφέρεται τὸ αἷμα ἐκ τῶν ὀργάνων πρὸς τὴν καρδίαν.¹ Πράγματι ἔτσι εἶναι, ὅμως ἂς πάρουμε τὰ πράγματα μὲ τὴν σειρά. Τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ δίνει ζωὴ στὸ σῶμα μας, ποὺ καλύπτει τὶς ἐνεργειακὲς ἀνάγκες τῶν 100 περίπου τρισεκατομμυρίων κυττάρων του: Ἡ ἀνταλλαγὴ τῆς ὕλης, ὁ καταβολισμὸς (καύσεις) τῶν προϊόντων ποὺ παρελήφθησαν ἀπὸ τὴν τροφή. Αὐτὸς δίνει ἐνέργεια, αὐτὸς θερμαίνει (*φλέγει*). Ἡ διαδικασία αὐτὴ λαμβάνει χώρα στὰ κύτταρα τῶν ἰστών τοῦ σώματος. Ὅταν ἐπιτελοῦνται χημικὲς ἀντιδράσεις πέραν τῶν κυρίων προϊόντων, προκύπτουν καὶ παραπροϊόντα. Τὰ παραπροϊόντα τοῦ μεταβολισμοῦ πρέπει μέσῳ ἑνὸς συστήματος ἀγωγῶν νὰ μεταφερθοῦν σὲ καθωρισμένα σημεῖα πρὸς ἀποβολὴν (πνεύμονες: ἀποβολὴ διὰ τῆς ἐκπνοῆς παραχθέντος διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος· νεφροί: ἀποβολὴ διὰ τῶν οὐρῶν διαλυτῶν παραπροϊόντων). Οἱ ἀγωγοὶ αὐτοὶ (ἀγγεῖα), ποὺ εἶναι ἐπιφορτισμένοι μὲ τὴν μεταφορὰ τῶν παραπροϊόντων τῶν ἐκ τῆς φλογὸς τοῦ σώματος (μεταβολισμοῦ), πάρα πολὺ εὐστοχα καὶ μὲ ἀπόλυτη γνῶση τῶν λεπτομερειῶν ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ἰατροὺς «*φλέβες*».

Σκελετός. Τὰ ὁστὰ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, συνδεόμενα μεταξὺ τῶν δι' ἀρθρώσεων, ἀπαρτίζουν τὸν σκελετὸ τοῦ ἀνθρώπου.⁵ Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι πρωτομελέτησαν τὸ ἀνθρώπινο σῶμα, παρατήρησαν ὅτι πέραν τῶν μαλακῶν του τμημάτων (σαρκῶν) ὑπάρχει καὶ ἓνα τμήμα σκληρό. Τὸ τμήμα αὐτὸ τὸ ὠνόμασαν «*σκελετὸν*» ἐκ τοῦ ρήματος *σκέλλω*.² Ἀπὸ ἐννοιολογικῆς ἀπόψεως ὁ τρόπος ἀποδόσεως καὶ ὀρισμοῦ τῶν ἀρχαίων ἰατρῶν εἶναι πληρέστερος, ἀφοῦ περιγράφει ἰδιότητα καὶ δὲν κάνει, ὅπως γίνεται στὸν σύγχρονο «ὀρισμό», ἀπλὴ καταγραφὴ ἑνὸς ἀθροίσματος.

Σπόνδυλος. Οἱ ἀρχαιοελληνικοὶ κίονες ἀπετελοῦντο ἀπὸ βραχέος ὕψους καὶ κυλινδρικοῦ σχήματος τμήματα, τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο «*σπόνδυλοι*». Τὰ τμήματα αὐτὰ συνενούμενα διὰ καταλλήλου τεχνικῆς συνέθεταν τὸν κίονα.¹ Παρόμοια διαδικασία ἀκολουθεῖ καὶ ἡ φύση κατὰ τὴν δόμηση τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν κύριο στηρικτικὸ ἄξονα τοῦ σώματος. Ἀποτελεῖται ἐκ 33-34 βραχέων ὁστῶν κυλινδρικοῦ σχήματος.⁵ Οἱ Ἕλληνες μελετώντας τὴν ὁστέινη στήλη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, καθὼς καὶ τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὴν ὁστάρια, ἐπειδὴ ἔντονα τοὺς ἐνεθύμιζαν τοὺς σπονδύλους τῶν κίωνων τους, ὠνόμασαν τὰ ὁστάρια τῆς στήλης «*σπονδύλους*».

Μερικοὶ θεωροῦν ὅτι ἀκολουθήθηκε ἡ ἀντίστροφη διαδικασία. Ὅτι δηλαδὴ ἐκ τῶν σπονδύλων τῆς σπονδυλικῆς στήλης ὠνομάσθησαν τὰ τμήματα τῶν κίωνων «*σπόνδυλοι*». Κανένα πρόβλημα. Ἀκόμη καὶ ἔτσι ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς ἀρχαιότητος ἦσαν γνῶστες τῆς δομῆς τῆς σπονδυλικῆς στήλης τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Κάταγμα. Εἶναι ἡ κάκωση τοῦ ὁστοῦ, κατὰ τὴν ὁποία προκαλεῖται διακοπὴ τῆς συνεχείας του.⁶ Οἱ Ἕλληνες ἰατροὶ προφανῶς εἶχαν μελετήσει καὶ ἦσαν γνῶστες τοῦ ἀποτελέσματος τῆς κακώσεως, διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὠνόμασαν «*κάταγμα*» (ῥῆμα *κατ-ἀγνυμι*: θραύω, συντρίβω· παράγωγο *κάταγμα*²).

Ἀρθρωσις. Ἀρθρωση εἶναι ἡ σύνδεση δύο ἢ περισσοτέρων ὁστῶν μεταξὺ τῶν. Ἡ σύνδεση αὐτὴ δὲν εἶναι μία ἀπλὴ ὀστικὴ συνένωση, ἀλλὰ παρεμβάλλε-

ται ιδιαίτερος ἴστος μεταξύ τῶν ὀστικῶν ἐπιφανειῶν καὶ ἀναπτύσσεται μία ἰδιαίτερη δομικὴ μονάδα. Ἔτσι ἐξασφαλίζεται σταθερότης καὶ ὅταν ἀπαιτῆται κινητικότης μεταξύ τῶν ὀστών.⁵ Οἱ Ἕλληνες ἱατροὶ τῆς ἀρχαιότητος, ἔχοντας προφανῶς παρατηρήσει ἀνθρώπινο σκελετό, διεπίστωσαν τὴν ὑπαρξὴ τῶν δομῶν αὐτῶν, τὶς ὁποῖες ὠνόμασαν «ἀρθρώσεις». «Ἀρθρον» σημαίνει σύνδεσμος¹, ἐκ τοῦ ρήματος ἀρθρόω-ω (στερεώνω δι' ἄρμου, προσαρμώζω²).

Τένοντες. Οἱ μῦες κατ' ἀμφοτέρωθεν τὰ ἄκρα τῶν μεταδίδουν συνήθως εἰς τοὺς τένοντες, διὰ τῶν ὁποίων προσφύονται στὰ ὀστᾶ. Εἶναι δομὲς παρουσιάζουσες ἀνθεκτικότητά στις ἐλξεις, στεροῦνται ὅμως ἐλαστικότητος. Μέσφ αὐτῶν ἡ μυϊκὴ σύσπαση μεταδίδεται ὑπὸ μορφὴν ἐλξεων στὰ ὀστᾶ³. Στὸ ἐρώτημα, ἂν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν γνῶσιν τοῦ τρόπου ἐπιτελέσεως τῶν κινήσεων, ἢ ἀπάντησις ἔρχεται ἀπὸ τὸν Ὅμηρον καὶ εἶναι ἀποστομωτική: «τὸ ὅστον τοῦ μηροῦ εἰσέρχεται στήν κοτύλη καὶ κινεῖται μετὰ τοὺς τένοντες» (Ἰλιάς Ε 307)· καὶ «ἡ κίνηση τοῦ λαμποῦ ὀφείλεται στοὺς δύο τένοντες» (Ἰλιάς Κ 456). Οἱ Ἕλληνες ἱατροὶ τῆς ἀρχαιότητος ἦσαν γνῶστες τῆς ὑπάρξεως τῶν ἐν λόγῳ δομῶν, ἦσαν γνῶστες τῆς λειτουργικῆς τους ἀποστολῆς καὶ εὐστοχα τὶς ἀπεκάλεσαν *τένοντες*. Ὁ ὅρος «τένων» προέρχεται ἀπὸ τὸ ρῆμα *τείνω* (τεντώνω, ἐκτείνω, ἀπλώνω· παράγωγο «τένων»²).

Λάρυγξ. Εἶναι τὸ κύριο ὄργανο τῆς φωνήσεως καὶ συνάμα ἡ στενὴ δίοδος τοῦ ἀέρος κατὰ τὴν ἀναπνοήν.⁴ Ὁ λάρυγξ χρησιμεύει ὡς ἀεραγωγὸς καὶ ὡς φωνητικὸ ὄργανο. Ἡ φωνὴ παράγεται διὰ δύο πτυχῶν τοῦ λάρυγγος – φωνητικὲς χορδές – οἱ ὁποῖες κραδαίνονται διὰ τοῦ ἐκπνεομένου ἀέρος.⁵ Προφανέστατα, ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἦσαν γνωστὰ στοὺς Ἕλληνες, ὅταν ἔκαναν χρῆσιν τοῦ ὅρου «*λάρυγξ*», γιὰ νὰ ὀνομάσουν τὸ ἐν λόγῳ ὄργανο. Ἡ λέξις εἶναι σύνθετη μετὰ πρῶτο συνθετικὸ τῆς τὸ θέμα *λαλ-* (ρῆμα *λαλέω*: λέγω, ὁμιλῶ, διηγοῦμαι)² καὶ δευτέρου συνθετικὸ τῆς τὸ θέμα *ρυ-* (ρῆμα *ρέω*: χύνομαι, κυλῶ)². Εἶναι οὕτως εἰπεῖν ὁ λάρυγξ τὸ ὄργανο ἐκεῖνο, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνεται ἡ παραγωγή τοῦ λόγου διὰ τῆς πραγματοποιουμένης ροῆς ἀέρος.

Φάρυγξ. Ἀποτελεῖ ἰνομυώδη χώνην, ἀποπεπλατυσμένη ἐκ τῶν πρόσω πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἐξυπηρετεῖ συγχρόνως τὸ πεπτικὸ καὶ τὸ ἀναπνευστικὸ σύστημα⁵. Εἶναι ἢ πρὸς τὰ κάτω συνέχεια τοῦ στόματος. Δέχεται τὶς προσλαμβανόμενες τροφές, οἱ ὁποῖες ἐν συνεχείᾳ προωθοῦνται στὸν οἰσοφάγον. Ταυτόχρονα ὅμως ἀποτελεῖ καὶ ἀεραγωγό, ἀφοῦ δέχεται τὸν ἀέρα ἐκ τῶν ρινικῶν κοιλοτήτων καὶ τοῦ στόματος, ὁ ὁποῖος ἀκολούθως προωθείται πρὸς τὸν λάρυγγα – «*φάρυγγα*». Ὁ ὅρος εἶναι σύνθετος μετὰ πρῶτο συνθετικὸ τοῦ τὸ θέμα *φα-* (ρῆμα *ἐσθίω*: τρώγω)² καὶ δευτέρου συνθετικὸ τοῦ τὸ θέμα *ρυ-* (ρῆμα *ρέω*: χύνομαι, κυλῶ)². Εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, ὁ φάρυγξ τὸ ὄργανο ἐκεῖνο, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καταφθάνει τὸ φαγητό, ἀλλὰ πραγματοποιεῖται ἐπίσης καὶ ροὴ ἀέρος.

Οἰσοφάγος. Πρόκειται περὶ μυώδους σωληνός, ὁ ὁποῖος χρησιμεύει γιὰ τὴν μεταφορὰ τῶν σιτίων ἀπὸ τοῦ φάρυγγος στὸν στόμαχο.⁵ Οἱ Ἕλληνες ὡς γνῶστες τῶν ἀνωτέρω ὠνόμασαν τὸ ὄργανο «*οἰσοφάγον*». Ἡ λέξις εἶναι σύνθετη ἐκ τοῦ «*οἶσω*» (μέλλων τοῦ «*φέρω*»)² καὶ ἐκ τοῦ ὅρου «*φάγος*» (ἐκ τοῦ ρήματος «*ἐσθίω*»)².

Ἀναφορικὰ μετὰ τὸν ὅρο «*οἰσοφάγος*» ὑπάρχει καὶ ἕτερά ἐκδοχὴ ὡς πρὸς τὴν

προέλευσή του, ή όποια και αυτή παραπέμπει σέ Έλληνικές παρατηρήσεις και μελέτες. Ο οίσοφάγος έχει μήκος 25 εκ. και, όπως προαναφέρθηκε, αποτελεί ένα μυώδη σωλήνα. Συνεπώς θυμίζει ένα χονδρό σχοινί. Υποστηρίζεται ότι ή όνομασία απέδόθη εκ του όρου «οἶσον», πού σημαίνει σχοινί⁸, και εκ του όρου «φάγος»². Είναι ούτως ειπείν ό οίσοφάγος τό όργανο πού όμοιάζει με σχοινί και σχετίζεται με την μεταφορά τής τροφής.

Πνεύμων. Αποτελεί τό κύριο όργανο τής άναπνοής. Είναι δύο τόν αριθμό. Πρόκειται για λίαν έλαστικά και σπογγώδους ύφης όργανα, τά όποια εύρίσκονται έντός τής θωρακικής κοιλότητος, καταλαμβάνοντα τό μεγαλύτερο τμήμα της.³ Οί ιατροί τής αρχαιότητος ήσαν γνώστες τής ύπάρξεως του όργάνου αυτού αλλά και τών άφορώντων στην λειτουργική του άποστολή. Έγνώριζαν, ότι τό όργανο αυτό σχετίζεται με την πρόσληψη και άποβολή του άέρος (πνεύμα), δηλαδή την εισπνοή και έκπνοή (άναπνοή), διά τουτο και τό ώνόμασαν «πνεύμων» (ρήμα πνέω: φυσώ άέρα· παράγωγο πνεύμα)². Πολύ εύστοχα έπομένως πνεύμων είναι τό όργανο έντός του όποιου πραγματοποιείται ή διακίνηση του άέρα, είναι τό όργανο τής (άνα)πνοής. Και βέβαια μη θεωρηθί ότι οί γνώσεις τους περί του όργάνου τελείωναν εδώ. «Σπογγώδους ύφης όργανο» τό χαρακτηρίζει εύστοχα και έπακριδώς ή σύγχρονη Ιατρική, χωρίς όμως νά πρωτοτυπή: «τά δέ σπογγοειδέα και άραιά, οἷον σπλήν και πνεύμων» (ίππ., Αρχ. Ίητρ. 22).

Καρδιά. Η καρδιά είναι κοίλο μυώδες όργανο σχήματος άνεστραμμένου κώνου και μεγέθους περίπου τής πυγμής του άτόμου στο όποίο άνήκει, όπισθεν του σώματος του στέρνου, καταλαμβάνουσα τό κάτω μέρος του προσθίου μεσοπνευμονίου χώρου, φερόμένη λοξώς εκ τών δεξιών πρds τά άριστερά.⁵ Η κίνηση του αίματος έντός τών άγγείων πραγματοποιείται χάρη στην λειτουργία τής καρδιάς, ή όποια δρᾷ ως καταθλιπτική και άναρροφητική ταυτοχρόνως άντλία. Κατά την λειτουργία της ή καρδιά πάλλεται. Καρδιακός παλμός καλείται ή περιοδικώς επαναλαμβανόμενη λειτουργία τής καρδιάς, ή όποια συνίσταται στην συστολή και διαστολή τμημάτων της και την άκολουθοῦσα καρδιακή παύλα. Έπί άτόμου εύρισκομένου έν ήρεμία, ό καρδιακός παλμός επαναλαμβάνεται 70 φορές ανά πρώτο λεπτό.³ Έάν κάποιος θέση την παλάμη του σε συγκεκριμένο σημείο του τοιχώματος του θώρακος, θα άρχισή νά σχηματίζει μία ιδέα για την λειτουργία τής καρδιάς. Θα άντιληφθί την ύπαρξη μιᾶς ρυθμικής ώσεως (μιᾶς προωθήσεως, ένδς κραδασμοῦ), ή όποια προέρχεται από τό έσωτερικό του και ή όποια όφείλεται άκριδώς στην λειτουργία τής ύποκειμένης καρδιάς. Αυτή ή ώση (ό κύπος τής καρδιάς) είχε γίνει άντιληπτή, ήταν γνωστό πού όφειλόταν, και είχε επίσης παρατηρηθί ότι ή έντασή της και ή συχνότητά της έπηρεάζονται από την συναισθηματική κατάσταση. Αυτές άκριδώς οί παρατηρήσεις-διαπιστώσεις περιγράφονται στον Όμηρο: «έν δέ τε οἱ κραδίη μεγάλα στέρνοισι πατάσσει» (Ίλ. Ν. 282: και μέσα στα στήθη του δυνατά κυτᾶ ή καρδιά του). Οί Έλληνες λοιπόν, γνώστες όντες τής εικόνας λειτουργίας του όργάνου, τό ώνόμασαν *κραδία* (Ίων. *κραδίη*) εκ του ρήματος *κραδάω-ᾶ* (σειώ πάλλω)⁷. Άκριδώς ή *κραδία* (μεταγενέστερα *καρδία*) είναι τό όργανο πού πάλλεται κατά την λειτουργία του.

Θώραξ. Κοιλότης όστεϊνων τοιχωμάτων, περιέχουσα τούς πνεύμονες και την

καρδία κ.λπ.¹. Τὰ ὀστέινα τοιχώματα, προφυλάσσουν τὰ ὑποκείμενα εὐαίσθητα καὶ σπουδαιότατα σπλάγχνα. Οἱ ἀρχαιοέλληνες ἱατροὶ, καὶ γινώστες ἦσαν τῆς ἀνατομίας τῆς περιοχῆς ἀλλὰ καὶ ἤξεραν τὴν λειτουργικὴ ἀποστολὴ τῶν ὀστέινων τοιχωμάτων, διὰ τοῦτο ἔκαναν χρῆση τοῦ ὅρου «*θώραξ*». Θώραξ εἶναι περιδῆμα ἐκ δέρματος ἢ μετάλλου, προφυλάσσουν τοὺς πολεμιστές.¹

Διάφραγμα. Τὸ κάτω στόμιο τοῦ σκελετοῦ τοῦ θώρακος· φράσσεται δι' ἐνὸς πλατέος θολωτοῦ μυοτενοντώδους πετάλου, τοῦ διαφράγματος, διαχωριζομένου οὕτω τοῦ κύτους τοῦ θώρακος ἀπὸ τοῦ κύτους τῆς κοιλίας⁵. Κατὰ τρόπο ἀόλυτα ἐπιτυχῇ οἱ Ἕλληνες ἱατροὶ τῆς ἀρχαιότητος, γινώστες τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἀποστολῆς τοῦ μυοτενοντώδους αὐτοῦ πετάλου, εὐστοχα τὸ ὠνόμασαν «*διάφραγμα*» ἐκ τοῦ ρήματος *διαφράσσω* (χωρίζω διὰ φραγμοῦ, ἀποκλείω).² Πράγματι, αὐτὸ ἀκριδῶς εἶναι τὸ διάφραγμα, τὸ χώρισμα, ὁ φραγμὸς μεταξὺ θώρακος καὶ κοιλίας.

Κοιλία. Ἡ τὰ σπλάγχνα περικλείουσα σωματικὴ κοιλότης.¹ Βεβαίως τὰ σπλάγχνα ὑπάρχουν, ἔχουν διαστάσεις, ὄγκο, καταλαμβάνουν χώρο, χρειάζονται προστασία, καὶ ἀπαιτεῖται ὥς ἐκ τούτου ἡ ὑπαρξὴ κάποιας κοιλότητος, γὰρ νὰ τὰ συμπεριλάβῃ. Οἱ ἀρχαιοέλληνες ἱατροὶ παρατηρῶντας τὴν περιοχὴ ἐντὸς τῆς ὁποίας εὐρίσκοντο τὰ σπλάγχνα, τὴν ὠνόμασαν «*κοιλία*» ἐκ τοῦ ὅρου «*κοῖλος*», πὺν σημαίνει ὁ ἔχων κοιλότητα².

Ἔντερον. Τὸ ἀπὸ τοῦ στομάχου μέχρι τοῦ πρωκτοῦ σωληνοειδὲς σπλάγχνο, κείμενο ἐντὸς τοῦ κύτους τῆς κοιλίας καὶ διαιρούμενο ἀναλόγως τῆς διαμέτρου του εἰς δύο μέρη: τὸ λεπτὸ ἔντερο μήκους 6-8 μέτρων καὶ τὸ παχὺ μήκους 1,40-1,70 μέτρων, τὸ ὁποῖο ἔπεται τοῦ λεπτοῦ.¹ Πράγματι, ὅταν σὲ κάποια χειρουργικὴ ἐπέμβαση διανοιγῇ τὸ τοίχωμα τῆς κοιλίας (*λαπαροτομία*), τὸ μεγαλύτερο τμῆμα τοῦ ἀνακύπτοντος πεδίου καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸ ἐπιμηκέστατο, ὅπως ἀνεφέρθη ἔντερο, δίνοντας τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι τὸ κύριο περιεχόμενον τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς κοιλίας. Αὐτὸ ἀκριδῶς προσπαθεῖ νὰ ἀποδώσῃ ὁ ὅρος «*έντερον*» πὺν χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες. Ὁ ὅρος ἀπεδόθη ἀπὸ τὴ λέξι «*έντός*». Ἔτσι διὰ τῆς ἐρμηνείας αὐτῆς «*έντερον*» εἶναι τὸ ἐντὸς (ἐσωτερικὰ) εὐρισκόμενο ὄργανο. Ὅμως γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: ἀφοῦ δὲν εἶναι τὸ μοναδικὸ σπλάγχνο τῆς κοιλίας, γιὰ αὐτὸ μόνον νὰ χαρακτηρίζεται «*έντερον*»; Διότι, ὅπως προανεφέρθη, ὅταν διανοίγεται ἡ κοιλία, δίδεται ἡ ἐντύπωση ὅτι τὸ ὄργανο αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ κύριο περιεχόμενό της.

Θὰ μπορούσαμε νὰ ἰσχυρισθοῦμε, τροποποιώντας ἐλαφρῶς τὴν ἀνωτέρω ἐτυμολογικὴ ἐρμηνεία, ὅτι ὁ ὅρος προέρχεται ἀπὸ τὸ «*ἐνδότερον*», ὅπου δι' ἀπαλείψεως τῆς συλλαβῆς -δο- προκύπτει ὁ ὅρος «*έντερον*».

Μία ἄλλη ἐτυμολογικὴ ἐρμηνεία πὺν θὰ μπορούσε νὰ δοθῇ εἶναι ἡ ἀκόλουθος. Ὁ ὅρος προέρχεται ἀπὸ τὸ πρόθεμα «*ἐν-*» καὶ τὴν λέξι «*τέρας*». Ἡ λέξι εἶχε τελείως διαφορετικὴ σημασία κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἐσήμαινε τὸ σπάνιο (ἀσύνηθες) σημεῖο (φυσικὸ φαινόμενο), τὸ θαῦμα (μέχρι τίς μέρες μας ἔχει διασωθῇ ἡ φράσι «*σημεῖα καὶ τέρατα*»). Ὁ ἀνθρώπινος ὁργανισμός, ἡ ζωὴ γενικώτερα, συχνὰ χαρακτηρίζεται καὶ μάλιστα δικαίως, ὡς ἓνα θαῦμα. Συνεπῶς ἔντερον εἶναι τὸ ἐν τῷ τέρατι (θαῦμα τοῦ σώματος) εὐρισκόμενο ὄργανο.

Ἐποια ἐκ τῶν ἐρμηνειῶν αὐτῶν καὶ ἂν κἀνὴ κανεῖς ἀποδεκτὴ, δὲν ἀλλάζει σὲ τίποτε τὴν ἀναδυομένη ἀπὸ τὸν ὄρο γνώση τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τόσο ὡς πρὸς τὸ μέγεθος ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὴν θέση τοῦ ὄργανου.

Δωδεκαδάκτυλον. Ἀποτελεῖ τὴν πρώτη ἀκίνητη σχετικῶς ἔλικα τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου μήκους 25-30 ἐκ. Ὁ Ἡρόφιλος, μετρήσας τοῦτο, προσδιώρισε τὸ μήκος του ὡς ἰσούμενο μὲ τὸ μήκος 12 δακτύλων.⁵ Ὁ Ἡρόφιλος λοιπὸν ὡς γνήσιος ἐπιστήμων δὲν ἠρκέσθη νὰ περιγράψῃ, ἀλλὰ αἰσθάνθηκε τὴν ἀνάγκη καὶ νὰ μετρήσῃ. Πράγματι μέτρησε ὅσο πιὸ ἀπλᾶ ἀλλὰ καὶ κατανοητὰ μποροῦσε, δίνοντας τὸ ἐξαγωγήμο ὡς ὄνομα στοῦ ὄργανου.

Ἡπαρ. Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ὄργανα τοῦ σώματος. Τὸ ἥπαρ, μονοφυῆς ἀδὴν καὶ μεγαλύτερος τῶν ἀδένων τοῦ πεπτικοῦ συστήματος, παριστᾷ ἓνα τῶν σπουδαιότερων ὀργάνων τοῦ σώματος, ἐπιτελεῖ πολλαπλὲς λειτουργίες, δι' ὃ καὶ ὀνομάζεται «*χημικὸν ἐργαστήριον*» τοῦ ὀργανισμοῦ.⁵ Καὶ τί γίνεται στὰ ἐργαστήρια, θὰ ρωτοῦσε κάποιος; Ἐπισκευές, ἐπιδιορθώσεις καὶ «συναφεῖς» ἐργασίες. Αὐτὰ ἀκριβῶς εἶχαν στὸ μυαλό τους οἱ Ἑλληνες ἰατροὶ πρὸ χιλιάδων ἐτῶν, ἀκριβῶς τὰ ἴδια μὲ ὅσα «ξέρομε» καὶ ἐμεῖς σήμερα, ὥστε ὠνόμασαν τὸ ὄργανο «*ἥπαρ*». Ὁ ὄρος προκύπτει ἀπὸ τὸ ρῆμα «*ἡπάομαι*» (ἐπιδιορθῶνω, ἐπισκευάζω, μπαλῶνω).⁹

Σπλήν. Ἀγγειώδης ἀδὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ διαφόρων ζώων, κείμενος ὑπὸ τὸ διάφραγμα καὶ ἄνωθεν τοῦ ἀριστεροῦ νεφροῦ. Ὁ σπλήν κατασκηνώνει στὴν ἄνω κοιλία καὶ δὴ στὸ βάθος τοῦ ἀριστεροῦ ὑποχονδρίου. Ἡ χροιά τοῦ σπληνὸς εἶναι καστανέρυθρος, ἡ σύστασή του μαλακὴ καὶ εὐθριπτος, οἱ δὲ διαστάσεις ποικίλλουν ἀπὸ ἀτόμου εἰς ἄτομον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀτόμου μεταβάλλονται αἰσθητῶς, ἀναλόγως τῶν λειτουργγιῶν του καὶ ἰδίως τῆς περιεκτικότητός του σὲ αἷμα.⁵ Δὲν εἶναι ἡ ἱατρικὴ τοῦ 20οῦ αἰῶνος ποὺ διατηρεῖ τὸ μονοπώλιο αὐτῶν τῶν γνώσεων. Ἡ ὑφὴ (τρόπος δομήσεως) τοῦ σπληνὸς ἦταν γνωστὴ στοὺς ἰατροὺς τῆς ἀρχαιότητος: «*τὰ δὲ σπογγοειδέα καὶ ἀραιά, οἷον σπλήν καὶ πνεύμων*» (Ἰπ., Ἀρχ. Ἱητρ. 22). Ἀκριβῶς εἶναι ἔτσι. Ὁ σπλήν εἶναι ὄργανο τοῦ δάθους τοῦ κύτους τῆς κοιλίας. Εἶναι ὄργανο ποὺ πρέπει νὰ τὸ ψάξῃ κανεῖς, γιὰ νὰ τὸ βρῇ καὶ νὰ τὸ μελετήσῃ, ὥστε νὰ διαπιστώσῃ καὶ νὰ ἀνακοινώσῃ ὅτι εἶναι «*σπογγοειδὲς καὶ ἀραιόν*». Καὶ νὰ διαπιστώσῃ ἐπίσης ἓνα ἄλλο χαρακτηριστικὸ τοῦ ὀργάνου, ὅτι τὸ μέγεθός του αὐξάνει (διαστέλλεται) ἀναλόγως τῆς περιεκτικότητός του σὲ αἷμα. Αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς παρατηρήσεως (γνώσεως) ἔκαναν χρῆση οἱ Ἑλληνες ἰατροὶ τῆς ἀρχαιότητος, ὅταν ἀπεκάλουν τὸ ὄργανο «*σπλήν*». Ὁ ὄρος παράγεται ἀπὸ τὸ ρῆμα *σπληνόομαι-οὔμαι* (διαστέλλομαι, ἐξογκοῦμαι). Τὸ ὡς ἄνω ρῆμα ἔχει ἐπίσης τὴν ἔννοια περιβάλλομαι, φασκίωνομαι, ἐξ οὗ καὶ ὁ ὄρος «*σπληνίον*». Σπληνίον εἶναι ἐπίδεσμος διαποτισμένος μὲ φάρμακα.¹ Συχνὰ οἱ χειρουργοὶ ζητοῦν ἀπὸ τὴν ἐργαλειοδότην νὰ τοὺς χορηγηθῇ «*σπληνίον γάζας*». Βέβαια πολὺ πρὶν ἀπ' αὐτοὺς οἱ ἀρχαῖοι συνάδελφοί τους ἔκαναν ἀκριβῶς τὸ ἴδιο πρᾶγμα: «*πυριᾶν δεῖ τὸ τραῦμα ἢ καταντλεῖν, ἅμα τῇ τῶν φαρμάκων χρήσει διατομουμένου καὶ σπληνομένου καὶ ἐπιδεομένου*» (Ἡλιοδώρου, «*Τὰ χειρουργούμενα*» 46, 9, 3).

Νεφρός. Εἶναι ὄργανο, τὸ ὁποῖο ἀποβάλλει ἐκ τοῦ ὀργανισμοῦ τὰ παραγόμε-

να ἐκ τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης (μεταβολισμοῦ) ἄχρηστα καὶ ἐπιβλαβῆ προϊό-
ντα. Τὰ προϊόντα αὐτὰ μεταφέρονται στὸν νεφρὸ, παραλαμβάνόμενα ὑπὸ τοῦ
αἵματος.⁵ Χάρη στὴ νεφρική λειτουργία ὁ ὀργανισμὸς ἀνανεώνεται, ἀποβάλλει
τὰ ἐπιβλαβῆ παράγωγα καὶ διατηρεῖ σταθερὰ τὴν σύστασή του (*ὁμοιοστασία*).
Πράγματι κατόπιν ἀφαιρέσεως τῶν νεφρῶν ἐπὶ πειραματοζώων, εἴτε ἐπὶ δια-
κοπῆς τῆς λειτουργίας τῶν ἐν λόγῳ ὀργάνων ἐπὶ ἀνθρώπου, ἐπέρχεται θάνατος.³
Προφανῶς, ὅλα τὰ ἀνωτέρω ἦσαν ἀπολύτως γνωστὰ στοὺς Ἕλληνες ἱατροὺς, οἱ
ὅποιοι, ἄγνωστο πόσες χιλιετίες πρὶν, ὠνόμασαν τὸ ὄργανο «νεφρὸ», κωδικο-
ποιώντας στὸ ὄνομά του τὶς γνώσεις τους. Ὁ ὅρος προέρχεται ἀπὸ τὸ ρῆμα «νεῶ»,
ποῦ σημαίνει ἀνανεώνω, ἀνακαινίζω, μεταβάλλω,² καὶ ἀπὸ τὸ ρῆμα φρέω-ω, ποῦ
σημαίνει εἰσάγω, ἀφήνω κατὰ νὰ εἰσέλθῃ.² Αὐτὸ ἀκριβῶς κάνει ὁ νεφρὸς, γι' αὐτὸ
καὶ οἱ Ἕλληνες τὸν ὠνόμασαν ἔτσι. Ἀνανεώνει τὸ αἷμα (ἀπὸ τὰ ἐπιβλαβῆ προϊ-
όντα τοῦ μεταβολισμοῦ), καθὼς αὐτὸ εἰσέρχεται ἐντὸς του.

Μήτρα. Κοῖλον μυῶδες ὄργανον μετὰ παχέων τοιχωμάτων, ὑποδέχεται τὸ γο-
νιμοποιηθὲν ὠάριον, προασπίζει καὶ τρέφει τὸ κῆμα μέχρι τῆς πλήρους αὐτοῦ
ἀναπτύξεως, ὅποτε δι' ἐξωθήσεων προκαλεῖ τὴν ἀπόταξή του.⁵ Οἱ Ἕλληνες ἱα-
τροὶ τῆς ἀρχαιότητος, προφανέστατα εἶχαν γνώση τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὀργάνου καὶ
τῆς ἀποστολῆς του καὶ γιὰ τοῦτο τὸ ὠνόμασαν «μήτρα», ἐκ τοῦ «μήτηρ», ἀφοῦ
διὰ τοῦ ὀργάνου αὐτοῦ ἡ γυναικὰ καθίσταται μητέρα. (Ἀρχαιότερος τύπος εἶναι
ὁ ὅρος «δελφύς», ἐξ οὗ καὶ ἡ λέξις «ἀδελφός» ἐκ τοῦ α- ἀθροιστ.+δελφύς= ὁ ἐκ
τῆς αὐτῆς μήτρας προερχόμενος).¹

Νεῦρον. Ἐκάστη τῶν κυλινδρικών χορδῶν, λαμβανομένη ὡς τμήμα τοῦ νευ-
ρικοῦ συστήματος, ἐκπορευομένη δὲ ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλο ὡς αἰσθητήριος ἢ κινη-
τήριος ἄγωγός.⁴ Τὰ νεῦρα ἐπομένως προσομοιάζουν μὲ χορδὰς καὶ ἔχουν μονα-
δική λειτουργικότητα καὶ ἀποστολή. Οἱ ἀρχαῖοι ἱατροί, προφανέστατα γνῶστες
τῶν ἀνωτέρω, δὲν ἔκαναν, τυχαῖα, χρῆση τοῦ ὀρου «νεῦρο». Ὁ ὅρος παράγεται
ἀπὸ τὴν λέξις «νευρά», ποῦ σημαίνει χορδὴ μουσικοῦ ὀργάνου, χορδὴ τόξου.⁴

Μὲ ὅσα ἐξετέθησαν ἀνωτέρω σαφῶς διαφαίνεται ὅτι ἡ ἐπιλογὴ τῶν ὀνομάτων
τῶν ὀργάνων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ τυχαῖα δὲν ἔγινε καὶ θαθεῖα γνῶση
ιατρικῆς (ἀνατομίας-φυσιολογίας) ἀπαιτοῦσε.

Βιβλιογραφία

1. Ἐπίτομον Ἐγκυκλοπαιδικὸν καὶ Ἐρμηνευτικὸν Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης, ἔκδ. Πάπυρος-
Λαρούς.
2. Θ. Κοντέος, *Λεξικὸν Ρημάτων*, ἐκδοτικὸς ὀργανισμὸς Θ. Κοντέου, Θεσσαλονίκη, 1971.
3. Ι.Σ. Χατζημηνᾶς, *Ἐπίτομος Φυσιολογία*, Ἐπιστημονικαὶ Ἐκδόσεις Γρ. Παρισιάνος, Ἀθήναι 1979.
4. Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν τοῦ Ἡλίου.
5. Ἐπαμεινώνδας Δ. Κατρίτσης, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Περιγραφικῆς Ἀνατομικῆς τοῦ Πανεπι-
στημίου Ἀθηνῶν, Ἀνατομική, ἐκδόσεις Λίτσας, Ἀθήναι 1982.
6. Γ. Χαρτοφυλακίδη-Γαροφαλίδη, *Θέματα Ὀρθοπαιδικῆς καὶ Τραυματιολογίας*, Ἐπιστημονικὴς
Ἐκδόσεις Γρ. Παρισιάνος, Ἀθήναι 1981.
7. Ἰωάννης Δρ. Σταματάκος, καθ. Παν. Ἀθηνῶν, *Λεξικὸν τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, ἐκδοτ.
ὀργανισμὸς «Φοῖνιξ».
8. Ν.Π. Ἀνδριώτης, καθηγ. Πανεπ. Θεσσαλονίκης, *Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς Νεοελληνικῆς*, δεύτε-
ρη ἐκδοσις, Θεσσαλονίκη 1967.
9. *Μέγα Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, ἔκδ. Δ. Δημητράκου.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΥΚΟΒΙΣΤΑΣ

᾽Αδ. Κοραῆς καὶ Διον. Σολωμός: Οἱ «αἵρετικοὶ» τῆς Ρωμοσύνης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ. Τὸ 1998 ὠρίσθη ὡς ἔτος ἐπισήμου ἑορτασμοῦ δύο μεγάλων ἐπετείων τῶν 200 χρόνων ἀπὸ τὸν μαρτυρικό θάνατο τοῦ Ρήγα Βελεστινλή καὶ τῶν συντρόφων του καὶ τῶν 200 χρόνων ἀπὸ τὴν γέννηση τοῦ ποιητοῦ τοῦ Ἑθνικοῦ Ὕμνου Διονυσίου Σολωμοῦ. Ὅμως μία ἄλλη μεγάλη ἐπέτειος θὰ παρέλθῃ, ὅπως φαίνεται, χωρὶς ἐπίσημο ἑορτασμό. Ἐφέτος συμπληροῦνται 250 χρόνια ἀπὸ τὴν γέννηση τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ. Ὁ ἴδιος γράφει στὴν αὐτοβιογραφία του: «Ἐγεννήθην πρωτότοκος τὴν 27 Ἀπριλίου τοῦ 1748 ἔτους εἰς τὴν Σμύρνην...». Δὲν εἶναι βεβαίως ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἡ μεγάλη αὐτὴ μορφή τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ παραδίδεται στὴν λήθη. Ἡ μνήμη του ἐλάχιστα ἔχει τιμηθῇ. Ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων του καὶ ἡ μεταφορὰ τους στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὸ Παρίσι ὑπῆρξε ἀποτέλεσμα ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας (1877). Τὰ ἀποκαλυπτήρια ἔξω ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας τὸ 1875 ἰδιῶτες τὰ ὠργάνωσαν. Τὰ ἔξοδα γιὰ τὴν φιλοτέχνηση τοῦ ἀνδριάντος του ἀπὸ τὸν Γεώργιο Βροῦτο συνεκεντρώθησαν δι' ἐράνου. Τὸ 1933 ὁμως ἡ Ἀκαδημία ἀπεφάσισε νὰ τιμήσῃ τὰ 100 χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατόν του. Ἐγίναν κάποιες ὁμιλίες. Ὅμως ἡ Ἀκαδημία ἐλησμόνησε τὸν προκηρυχθέντα τότε διαγωνισμό γιὰ τὸ ἔργο του. Τὰ συγκεντρωθέντα ἀπὸ ἰδιῶτες χρήματα γιὰ τὰ βραβεῖα τοῦ διαγωνισμοῦ ἐλίμνασαν γιὰ χρόνια πολλὰ στὰ ταμεῖα τῆς Ἀκαδημίας, ἀφοῦ ἡ ἀπονομή τους εἶχε ἀναγγεληθῇ ὅτι θὰ ἐγίνετο τὸ 1970· 33 χρόνια μετὰ τὴν προκήρυξη τοῦ διαγωνισμοῦ. Ὅσο γιὰ τὸ ἴδρυμα Κοραῆ στὴν Χίο, ἐχρειάσθη νὰ παρέλθουν περίπου 150 χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατόν του, γιὰ νὰ πάρῃ ὑπόστασι. Ἐκτοτε δὲ ὑπολειπουρεῖ καὶ εἶναι ἀμφίβολο, ἂν καὶ τὸ ἴδιο

᾽Ο Ἀλῆ Πασσᾶς καὶ ἡ «ἄλλη ὄψη»

1

Κύριε διευθυντά,

Ἀφορμὴ τῆς παρούσης διατριβῆς κατέστη μία «ἄλλη ὄψις» τοῦ Ἀλῆ-πασσᾶ, ὅπως τὴν ἀποδίδει ὁ ἀρθρογράφος σας κ. Ἀθ. Κουκοβίστας μετὰξὺ τῶν σελίδων 12121 ἕως 12127 τοῦ «Δανλοῦ».

Εἰσέρχομαι εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐνστάσεών μου.

(1) Θεωρεῖ ὁ κ. Κουκοβίστας ὅτι ὁ Ἀλῆ-πασσᾶς ἐπροσπάτευσεν τοὺς ἀδυνάτους ἰδιοκτῆτας καὶ ὅτι κατέστη ἀγαπητὸς εἰς τὸν λαόν.

Τοῦτο ἐν πρώτοις ἀντιφάσκει πρὸς τὴν ἐκδιαστικὴν μέθοδον ὑφαρπαγῆς τῶν περιουσιῶν, γνωστὴν ὡς «προνοϊασμα», ἡ ὁποία ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν σημερινὴν «προστασίαν». Πῶς εἶναι δυνατόν ἀκόμη καὶ ὁ μικρότερος ἰδιοκτήτης νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν προστατευόμενον καὶ νὰ ἀγαπᾷ τὸν δυνάστην, ὅταν ἀναμένη τὴν ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν ἀρπαγὴν καὶ τῆς ἰδικῆς του περιουσίας;

Ἐγγραφον τῆς 16/04/1792 τοῦ γενικοῦ Βενετοῦ προδλεπτοῦ Ἑμο πρὸς τὸν δόγην

θὰ τιμῇσιν τὴν ἐφετεινὴ ἐπέτειο.

Ἡ μόνη οὐσιαστικὴ τιμὴ ποὺ ἐγένε ἀπὸ τὸ κράτος πρὸς τὸν Κοραῖ ἦταν τὸ ψήφισμα τῆς Γ' Ἑθνικῆς Συνελεύσεως ποὺ συνήλθε τὸ 1827 στὴν Τροιζήνα. Σὲ αὐτὸ τὸ ψήφισμα τὸ ἔθνος ἐξέφραζε τὶς εὐχαριστίες του γιὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ Κοραῖ γιὰ τὸν φωτισμό του, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνη του πρὸς τὸν μεγάλο ἄνδρα. Πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια συνέλευση, ὅπου ἀπεφασίσθη ἡ ἐκλογή τοῦ Ι. Καποδίστρια ὡς πρώτου κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος. Καὶ αὐτὴ ὑπῆρξε ἡ πρώτη ἐπίσημη προσπάθεια συνδέσεως τοῦ προεπαναστατικοῦ ἑλληνισμοῦ μὲ τὸ νέο κράτος, ποὺ ἐγκατελείφθη μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδίστρια. Ὅπως ἐγκατελείφθη καὶ ἡ δευτέρα, τὸ οὐσιαστικὸ αὐτοκέφαλο τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, ἀφοῦ μετὰ τὸ 1850 ἡ ἀνεξαρτησία τῆς ἐκκλησίας τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐγκριση τοῦ πατριαρχείου.

Περιγράφει ὁ Δ.Ι.Α. στὸ ἄρθρο του «170 χρόνια ὀρφάνιας» τὴν ἐπελθοῦσα μεταβολή. Λέει γιὰ τὸ ἑλληνικὸ κρατίδιο: «Γέννημα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Ἀστισμοῦ, τὸ κράτος αὐτὸ συγκρότησε ἓνα ἰδεολογικὸ πρόσωπο-γελοιογραφία τοῦ γεννήτορός του· καὶ καθ' ὁδὸν ἡ γελοιογραφία αὐτὴ ἐγένε πρὸ κωμικοτραγικῆ, ὅταν συμπληρώθηκε μὲ τὸ “κολλάς” τοῦ *δυσαντινισμοῦ*» («Δαυλός», τ. 195, Μάρτιος 1998). Κι αὐτὸ τὸ κωμικοτραγικὸ “κολλάς” κατέληξε στὴν τραγωδία τοῦ 1922 καὶ στὴν παράδοση τῶν μητροπόλεων τῶν νέων χωρῶν (τῶν ἀπελευθερωθεῖσων μετὰ τὸ 1913) στὴν δικαιοδοσία τοῦ Φαναρίου· πρᾶγμα γιὰ τὸ ὁποῖο ὁ νέος πατριάρχης Βαρθολομαῖος ἐγείρει ἀξιώσεις καὶ δημιουργεῖ μείζον πολιτικὸ θέμα, ἀφοῦ τὸ πατριαρχεῖο ἀνήκει διοικητικὰ στὴν Νομαρχία Κωνσταντινουπόλεως.

Η «ΔΟΞΑ» ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΚΑΙ Η ΑΦΑΝΕΙΑ ΤΟΥ ΚΟΡΑΗ. Ὁ Κ. Θ. Δημαρᾶς στὸ κεφάλαιο «Ὁ Κοραῖς καὶ ἡ ἐποχὴ του» γράφει: «Ἔτσι στὰ μισὰ τοῦ αἰῶνα τίποτε ἀπὸ ὅ,τι ἀπετέλεσε τὸν ἐξαίσιον ρεαλισμὸ τοῦ Κοραῖ δὲν κατορθώνει νὰ ἐπικρατήσῃ μέσα στὸ ἑλληνικὸ Κράτος. Ἡ στροφὴ συντελεῖται μεθοδικὰ καὶ ἀδιάκοπα μέσα στὰ εἴκοσι χρόνια ποὺ ἀκολουθοῦν τὸν θάνατόν του...». («Νεοελληνικὸς Διαφωτισμός», ἐκδ. «Ερμῆς», σελ. 388). Στὸ ἴδιο διάστημα, στίς 19 Φεβρουαρίου 1849, ὁ Σολωμὸς θὰ λάβῃ τὸ παρὰ-

ἀναφέρει: «Ὁ Ἀλῆς κινούμενος ἀπὸ φιλοδοξίαν καὶ ἵνα ἀποφύγῃ τὰ κτυπήματα, τὰ ὁποῖα προβλέπει καὶ φοβεῖται εἰς ἄραρος του, χύνει ἀγρίως τὸ αἷμα ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἀντιτίθενται εἰς τὰ συμφέροντά του καὶ διασπείρει διχόνοιαν μεταξὺ τῶν ἄρματωλῶν, συγκεντρώνει ἄνδρας καὶ ὅπλα καὶ πανταχοῦ προκαλεῖ ἀπελπισίαν, τρόμον καὶ φρίκην». (Πηγὴ: Ἑκδοτικὴ Ἀθηνῶν, τόμος ΙΑ', σελὶς 96).

«Οὐδεμία ὑπὸ τῶν ὑπηκόων του ἠδύνατο νὰ γίνῃ γαιῶν πώλησις, ἐὰν δὲν κατεβάλλετο αὐτῷ τὸ δέκατον τοῦ τιμήματος· ἀνηγόρευεν ἑαυτὸν γενικὸν κληρονόμον πάντων ὅσοι ἀπέθνησκον ἀνευ ἁρρένων ἀπογόνων· ἠνάγκαζε τοὺς ὑπηκόους νὰ λαμβάνωσιν ἐκ τῶν ἀποθηκῶν αὐτοῦ τὸν παλαιὸν σῖτον φέροντες ἀντ' αὐτοῦ νέον· εἰσέπραττε, πλὴν τῆς εἰς τὸν σουλτᾶνον ὀφειλομένης δεκάτης, δευτέραν ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τοσοῦτον ἐδασάνιζε τοὺς ἰδιοκτῆτας ὥστε οὗτοι εὐχαρίστως ἐπὶ τέλους ἔδλεπον τὰ ἀγροτικὰ αὐτῶν κτήματα μεταβαλλόμενα εἰς τσιφλίκια, ἥτοι κτήματα τοῦ δημοσίου. Ἐπὶ ἀπὸ τοῦ 1804 αἱ ἐτήσιοι πρόσοδοι αὐτοῦ συνεποσοῦντο εἰς 10-12 ἑκατομμύρια φράγκων». (Πηγὴ: «Κ. Παπαρρηγοπούλου Ἱστορία», τόμος 56, σελὶς 225).

«Ἐνας λόγος διαλύσεως τοῦ περιφήμου συνεταιρισμοῦ τῶν Ἀμπελακίων ἦτο καὶ ἡ ἐκβιαστικὴ εἰσπραξις ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ 60.000 πιάστρων ἐτησίως». (Πηγὴ: Ἑκδο-

σημο «Χρυσούς Σταυρούς Σωτήρος» από τὸν Ὅθωνα. Θὰ ἔλεγε κάποιος ὅτι ὁ Σολωμός ἀπελάμβανε δόξες πολλές κατὰ τὸ ἴδιο διάστημα. Ὅμως ἐξετάζοντας πιὸ προσεκτικὰ τὰ πράγματα, θὰ διαπιστώσουμε ὅτι ὁ Σολωμός παρὰ τὴν παρασημοφόρησή του ἐλάχιστα ἐτιμᾶτο. Μάλιστα μετὰ τὸ 1860, παρ' ὅλον πὺν ἀπὸ τὸ 1865 οἱ πρῶτες τέσσερις στροφές σὲ μελοποίηση τοῦ Ν. Μάντζαρου καθιερώθηκαν ὡς ὁ Ἑθνικός Ὕμνος τῆς χώρας, περιέπεσε στὴν σιωπὴ γιὰ 20 χρόνια. Μόνον μετὰ τὸ 1880 ἐπανέρχεται στὸ προσκήνιο τὸ ἔργο του. Ἡ μελοποίηση τοῦ ποιήματος «Ξανθοῦλα» ἀπὸ τὸν Σπ. Ξύνδα στὴν μορφὴ τῆς καντάδας γνωρίζει μεγάλη δημοτικότητα. Εἶναι ἡ ἐποχὴ πὺν ἡ Νέα Ἀθηναϊκὴ Σχολὴ στὴν λογοτεχνία καὶ ἡ Ἀθηναϊκὴ Καντάδα δημιουργοῦν τὴν πρώτη κοινὴ ἐθνικὴ αἰσθητικὴ ἀντίληψη. Ἐκτοτε καὶ πάλιν σιωπὴ. Ὅπως λέει ὁ Χ. Ξανθουδάκης, συνθέτης καὶ καθηγητὴς τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου, στὸ ἀφιέρωμα τῆς «Καθημερινῆς», στίς 24 Μαΐου 1998, ἡ μόνη καὶ πρώτη ἐγγραφὴ τοῦ Ὕμνου σὲ ὠλοκληρωμένη μορφὴ ἔγινε τὸ 1988. Ἐνῶ στὴν πληρέστερη καὶ ἀρτιότερη μορφὴ του τὸ ἔργο θὰ ἐκτελεσθῇ γιὰ πρώτη φορὰ τὸν προσεχὴ Σεπτέμβριο. Καὶ εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι ὑπάρχει ἔξαρση μελοποιήσεως τῆς σολωμικῆς ποιήσεως μετὰ τὴν μεταπολίτευση τοῦ 1974· παράλληλα μὲ τὴν στροφή τὴν ἐκδοτικὴ πρὸς τὰ ἔργα τοῦ Νεοελληνικοῦ Διαφωτισμοῦ.

Μία ἄλλη παράλληλη ἐπανεμφάνιση τοῦ σολωμικοῦ ἔργου συμπίπτει μὲ τὴν ἀνάσυρση ἀπὸ τὴν σιωπὴ τοῦ Κοραῖ στὸ τέλος τοῦ περασμένου αἰῶνος, ὅταν ὁ Δ. Θερειανὸς ἐξέδωσε τὸ τρίτομο ἔργο του γιὰ τὸν Κοραῖ. Καὶ ὅμως θὰ ἔλεγε κάποιος ὅτι οἱ αἰτίες πὺν ἔρριξαν στὴν σιωπὴ τὸν Κοραῖ, θὰ ἔπρεπε νὰ διατηροῦν στὸ προσκήνιο τὸν Σολωμό. Σχηματικά τις ἀντιθέσεις τοῦ ἐπίσημου κράτους πρὸς τὸν Κοραῖ δυνάμεθα νὰ τις κατατάξουμε στίς ἐξῆς αἰτίες:

1) Στίς πολιτικὲς παραινέσεις τοῦ Κοραῖ, πὺν οἱ ἄγῶνες του γιὰ τὴν καθιέρωση τῆς συνταγματικῆς διακυβερνήσεως ἤρχοντο σὲ εὐθεῖα ἀντίθεση μὲ τὸ ἀπολυταρχικὸ Ὅθωνικὸ καθεστῶς.

τικὴ Ἀθηνῶν, τόμος ΙΑ', σελὶς 204).

- (2) Ἰσχυρίζεται ὁ κ. Κουνδοβίτσας, ὅτι ὁ Ἀλῆς δὲν ἦτο ὀλιγώτερον ἢ περισσότερον αἵματοδαμμένος ἀπὸ συγχρόνους του ἡγεμόνας ἢ ἀξιωματούχους των. Θεωρεῖ ἐπίσης ὡς ἐξ ἴσου ἀποτροπαίους πράξεις τὴν σφαγὴν τῶν Τούρκων μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Τριπόλεως καὶ τὴν σύναξιν τῶν Τουρκικῶν κεφαλῶν ἐν εἵδει πυραμίδος μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀραχώδης. Ἡ σφαγὴ τῶν Τούρκων μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Τριπόλεως «ἦτο ἡ τραγικὴ ἐξόφλησις παλαιῶν λογαριασμῶν. Ἦτο ἡ ὁργὴ λαοῦ κατατυραννουμένου ἐπὶ σειρὰν αἰώνων, ἐξαφθεῖσα ἀπὸ τὸ πρόσφατον κατὰ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου ἔγκλημα, ἀπὸ τὰς σφαγὰς τῆς Σμύρνης, τοῦ Ἀἰδάλι, τῆς Κύπρου καὶ ἀπὸ τὴν φονικὴν συμπεριφορὰν τῶν Τούρκων τῆς Τριπολιτσᾶς ἐναντὶ τῶν ἐκεῖ φυλακισθέντων προκρίτων καὶ ἀρχιερέων». (Πηγή: Δ. Κοκκίνου «Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις», τόμος Γ, σελὶς 326).

Ἡ πυραμιδοειδὴς συσσώρευσις τῶν Τουρκικῶν κεφαλῶν μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀραχώδης ἦτο ἀφ' ἐνὸς ἀπόρροια τῆς σκληρᾶς προσηγηθείσης μάχης καὶ προσπάθεια ἐμφυσήσεως τρόμου εἰς τὸν ἐχθρὸν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐνισχύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ ἠθικοῦ.

Ἀπ' ἐναντίας πλευρᾶς ποῖα ἐγκλήματα τοῦ Ἀλῆ δύνανται νὰ ἔχουν δικαιολογίας

2) Στὴν κριτικὴ πού ἤσκησε στοὺς πρωταγωνιστὲς τοῦ Ἀγῶνος πού εὐρίσκοντο στὰ πράγματα, καὶ ἦταν κριτικὴ αὐστηροτάτη. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ «*γέρον τῶν Παρισίων*» δὲν ἐχαρίσθη σὲ κανένα. Ἰδιαιτέρως ἐναντίον τῶν Φαναριωτῶν ἐστάθη ὀξύς. Μάλιστα ὁ Πολυζωίδης ἀφήρει ἀπὸ τοὺς ἀντικαποδιστριακοὺς διαλόγους ὅλες τὶς αἰχμὲς ἐναντίον τῶν Φαναριωτῶν.

3) Στὴν δημοκρατικότητά του, πού δὲν ἐδέχετο τίτλους εὐγενείας· ἀκόμη δὲ προέτρεπε νὰ μὴ καθιερωθοῦν οὔτε παρὰσημα πρὸς ἀπονομήν, ὡς ἐπιφέροντα διακρίσεις μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Μάλιστα γιὰ τοὺς Φαναριώτες καὶ Ἑπτανήσιους πού ἔφεραν τίτλους εὐγενείας, ἔλεγε ὅτι ἡ Ἑλλάς ἐπέρασσε «*ἀπὸ τὴν ἑπτανησοθενετικὴν ψώραν εἰς τὴν φαναριωτικὴν λέπραν*».

4) Στὶς προτάσεις του γιὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἱεραρχῶν νὰ ψηφίζουν καὶ λαϊκοὶ γιὰ τὴν ἀνάδειξή τους, καθὼς καὶ στὴν πολεμικὴ του ἐναντίον τῶν πατριαρχῶν, ἰδίως ἐναντίον τοῦ Γρηγορίου Ε', πού τὸν ἀπεκάλει «*πλακουντοπόλην*». Καὶ

5) Στὶς γλωσσικὲς του θέσεις, ὅσο καὶ ἂν αὐτὸ φαίνεται περιέργο. Ἡ στροφή τοῦ Διαφωτισμοῦ πρὸς τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ἔφερε ἓνα μεγάλο κακὸ, ἂν ὅχι σὲ ὅλους, στοὺς περισσότερους. Τὴν στείρα μίμηση στοιχείων τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, τῆς γλώσσας καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Παρατηρεῖται δηλαδὴ ἡ ἐμφάνιση τοῦ κενοῦ περιεχομένου νεοκλασικισμοῦ, πού θὰ γνωρίσῃ ἔξαρση κυρίως μετὰ τὸ 1850. Ἀλλὰ πρὸς τὴν πορείαν αὐτὴν ὠθοῦν καὶ ἑξωτερικοὶ παράγοντες. Ἡ θεωρία τοῦ Φαλμεράνερ τοὺς ἀναγκάζει νὰ λάβουν ἀκραῖες θέσεις. Καὶ θεωροῦν ὅτι μὲ τὸ νὰ κτίσουν οἰκήματα ἀρχαιοελληνικῆς ἐπιρροῆς ἢ νὰ ὀμιλήσουν τὴν γλῶσσα τῶν προγόνων τους ἦταν ἀρκετό, γιὰ νὰ ἀνατρέψουν τὶς ὅποιες ἀνθελληνικὲς θεωρίες. Τὸ 1853 ἔγραφε ὁ Π. Σοῦτσος γιὰ τὴν γλωσσικὴ θεωρία τοῦ Κοραΐ: «*Σκαπανεῖς ἡμεῖς αὐθάδεις, καταρρίπτομεν σήμερον τὸ φράγκικον τοῦτο καὶ πτωχὸν οἰκοδόμημα καὶ ἀνεγείρομεν ἀπὸ τοῦ μνήματος τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων*».

πλὴν τῆς προσωπικῆς ἀκορέστου φιλοδοξίας, φιλαργυρίας καὶ αἰμοδιψίας; Ἡ κυρὰ Φροσύνη ἦτο ἐρωμένη τοῦ νιόυ του Μουχτάρ. Ὃταν ὁ Μουχτάρ ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὁ Ἀλῆς προσεπάθησε νὰ καταστήσῃ ἐρωμένην του τὴν Φροσύνην ἄνευ ἐπιτυχίας. Κατόπιν τούτου διέταξε τὸν πνιγμὸν τῆς εἰς τὴν λίμνην ὁμοῦ μετὰ 17 ἀκόμη παρθένων. (Πηγὴ: Ἑγκυκλοπαίδεια Ἑλίου, τόμος Β, σελὶς 594). Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Πρεβέζης (1799) ἀπέστειλε 4 σακκιά κομμένας Γαλλικὰς κεφαλὰς εἰς τὴν Πόλιν πρὸς ἔνδειξιν ἀφοσιώσεώς του εἰς τὸν σουλτάνον. (Πηγὴ: Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, τόμος ΙΑ', σελὶς 406). Τέλος πασίγνωστοι εἶναι αἱ ἐπιπορεύσεις του κατὰ τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἡ ἀνηλεὲς ἐξολόθρευσις ὅχι μόνον ἐνόπλων ἀλλὰ καὶ τῶν ἀμάχων γυναικοπαίδων μετὰ τὴν συμφωνίαν παραδόσεως τῶν Σουλιωτῶν. Ἡ ἐπιμονὴ λοιπὸν τοῦ ἀρθρογράφου νὰ κρίνῃ τὸν Ἀλῆ μετὰ τὰ «τότε μέτρα» εἶναι μᾶλλον περιέργος.

(3) Ἐνῶ ὁ Ἀλῆς πρέπει κατὰ τὸν κ. Κουκοβίσταν νὰ κριθῇ μετὰ τὰ «τότε μέτρα», ἐν τούτοις οἱ Σουλῶται κρίνονται μετὰ ἄλλα μέτρα. Θεωροῦνται λησταὶ καὶ χαρακτηρίζονται «*βάρβαροι, καταστροφεῖς καὶ συμμορία*» δάσει ἀναφορῶν τῶν ἐντιμωτῶν κυρίων Holland καὶ Rouqueville. Ἐνῶ ὁ Δ. Κόκκινος ἔχει χαρακτηρίσει τὸν Rouqueville ὡς «*ἐρασιτέχνην ἱστορικόν*», ἐδῶ οἱ δύο ἐκτὸς ἑλληνικῶν μέτρων καὶ

Ἐφ' ὅσον ὁ Κοραῖς καὶ πολὺ περισσότερον ὁ Σολωμὸς δὲν ἔγραψαν στὴν προγονικὴ γλῶσσα, ἦταν ἐπόμενο νὰ περιπέσουν σὲ ἀφάνεια. Καὶ τότε ἀναφύεται ἓνα καίριο ἐρώτημα: Γιατί δὲν ἀνέτρεξαν στὴν ποίηση τοῦ Κάλδου, πού καὶ στὴν ἀρχαία γλῶσσα εἶχε γραφῇ καὶ τοὺς ἀρχαίους προγόνους ἔψαλλε; Μήπως ἄλλοῦ πρέπει ν' ἀναζητηθῇ ἡ αἰτία; Ἡ γλῶσσα ἦταν τὸ πρόσχημα. Τὴν ἴδια χρονιά πού ἔγραφε τὰ παραπάνω ὁ Π. Σοῦτσος, ἀπέθανε στὴν φυλακὴ ὁ Θεόφιλος Καϊρης. 13 χρόνια ἀργότερα στὴν Σύρο τολμοῦν νὰ ἐκδώσουν, καὶ ἀπὸ μετὰ 60 χρόνια, τὸ πλέον μισελληνικὸ καὶ σκοταδιστικὸ βιβλίο πού ἐξεπορεύθη ἀπὸ τὸ πατριαρχεῖον, τὴν «Ἀντιφώνησιν πρὸς τὸν παράλογον ζῆλον τῶν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης ἐρχομένων φιλοσόφων καὶ ἐπὶ ἀφιλοσοφία τὸ ἡμέτερον γένος ἀνοήτως οἰκτειρόντων» τοῦ Ἀθ. Πάριου. Καὶ πέντε χρόνια ἀργότερα, τὸ 1871, ἐπὶ τέλους ἐγινε ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων τοῦ Γρηγορίου Ε' ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸ καὶ ἡ μεταφορὰ τους στὴν Ἀθήνα. Καὶ αὐτὴ ὑπῆρξε ἡ πρώτη ἐπίσημη τιμὴ στὴν μνήμην του, παρ' ὅλην τὴν συχνὴ ἀναφορὰ ὅλων στὸν μαρτυρικὸν θάνατόν του. Τέλος δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε τὸ προαναφερθὲν, ὅτι ἀπὸ τὸ 1850 τὸ αὐτοκέφαλον τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας τελεῖ ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν (καὶ ἐπομένως ὑπὸ τὴν αἵρεσιν) τοῦ πατριαρχείου· καὶ ὅτι τὸ 1852 ἐμφανίζεται ὁ ψευδεπίγραφος ὅρος «ἐλληνοχριστιανικὸς» πολιτισμός. Τόσον δὲ εἶχε αὐξηθῇ ἡ ἐπιρροὴ τοῦ πατριαρχείου στὸ νέο κράτος, ὥστε ὁ μητροπολίτης Κεφαλληνίας, ὅταν τὸ 1864 ἐνεσωματώθῃ ἡ Ἐπτανησος, ἠρνήθῃ νὰ ὑπαχθῇ στὴν αὐτοκέφαλη ἐλληνικὴ ἐκκλησία καὶ ἐζήτησε νὰ ὑπαχθῇ ἀπ' εὐθείας στὸ πατριαρχεῖο. Τελικὰ ἡ ὑπαγωγὴ τῆς μητροπόλεως τῆς Κεφαλληνίας στὴν ἐλληνικὴ ἐκκλησίαν ἐγινε τὸ 1866.

Ὅμως, ὅσα ἦταν τὰ ἀρνητικὰ (ἐκτὸς ἀπὸ τὴν γλῶσσα) γιὰ τὸν Κοραῖ, ἦταν θετικὰ γιὰ τὸν Σολωμό. Κατ' ἀρχὴν ὁ Σολωμὸς ἦταν εὐγενής· αὐτὸς καὶ ὁ ἀδελφός του Δημήτριος ἔφεραν τὸν τίτλον τοῦ κόμητος καὶ μάλιστα μὲ ἀπόφαση τῆς Βουλῆς. Ὁ ἴδιος δὲν ἠσχολήθη μὲ τὴν πολιτικὴν, ἀλλὰ ὁ Δημήτριος εἶχε διορισθῇ ἀπὸ τὸν Βρεταννὸ ἀρμοστή τὸ 1850 πρόεδρος τῆς Ἰονίου Γερουσίας καὶ τὸν ἐπόμενο χρόνον παρешμοφορήθηκε μὲ τὸν

σταθμῶν κύριοι θεωροῦνται ὡς ἱστορικαὶ αὐθενταί. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ «λησταί», ἐναρμονίζεται μὲ τὸ γενικὸν κλίμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὰ λοιπὰ εἶναι ἐπιδεσμικαὶ κατηγοραίαι χωρὶς θαυτέραν ἀνάλυσιν. Ἄλλως τε ἀπὸ «βαρβάρους», καταστροφεῖς καὶ συμμορίαν» θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ προέλθουν ἐπικοὶ χάριν τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνες.

- (4) «Δὲν ἔπαυσαν ὅμως ἀκμάζοντα τὰ ἰδρύματα τῆς ἀρχικῆς τοῦ μεγάλου τούτου συστήματος ἐστίας, δηλαδὴ τῶν Ἰωαννίνων, διότι ἕτερα τῆς πόλεως ταύτης φιλογενῆ τέκνα ἐν Ρωσσίᾳ παροικοῦντα καὶ πλουτήσαντα, ἰδίως οἱ Ζωσιμάδαι καὶ οἱ Καπλάναι, ἠύξησαν τὸν ἀριθμὸν τῶν αὐτόθι σχολείων ἢ ἐξησφάλισαν τὴν ὑπαρξίν τῶν προὔπαρχόντων διὰ νέων δασιλῶν δωρεῶν περὶ τὰ τέλη τῆς ὀκτωκαιδεκάτης καὶ ἀρχῆς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος». (Πηγή: «Ἱστορία» Κ. Παπαρηγοπούλου, τόμος Ε', μέρος Β', σελὶς 166).

Ἄρα δὲν «προσφέρει» ἐλληνικὴν παιδείαν ὁ Ἀλῆς εἰς τοὺς ὑπηκόους του, ἀπλῶς ἀνέχεται τὴν ἐλληνικὴν παιδείαν.

- (5) Ὁλοκληρῶν ὑπενθυμίζων ὅτι πράγματι ὁ Ἀλῆ-πασσᾶς προσέφερε ἀκουσίως καὶ ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἐπακολουθήσαντα ἐλληνικὸν ἀγῶνα. Τὴν πρώτην, διότι εἰς τὴν αὐλὴν του ἐξεπαιδεύθησαν σκληρῶς μεταγενέστεροι μεγάλοι ἄνδρες τοῦ ἀγῶνος,

Μεγαλόσταυρο τοῦ Τάγματος τῶν Ἀγίων Μιχαὴλ καὶ Γεωργίου. Ὁ Σολωμὸς οὐδέποτε κατεφέρθη κατὰ τοῦ πατριαρχείου οὔτε κατὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν Φαναριωτῶν, ὅπως ἔκανε ὁ Κοραΐς. Ἀντίθετα, ὅπως εἶπε ὁ Κ. Παλαμᾶς στὴν διάλεξή του γιὰ τὸν Κάλβο στὸν «Παρνασσό» τὸ 1888: «*Τοῦναντίον ἐν τῷ Σολωμῷ ἐκφαίνεται ζωηροτέρα ἢ ἐπίδρασις τῆς Βυζαντινῆς παραδόσεως*». Ἀλλὰ ἀργότερα ὁ Παλαμᾶς ἔλεγε ὅτι, ἂν κάποιοι ἐξῆρε δύο στροφές τοῦ «Ὑμνου» ἢ μερικά ποιήματα ποὺ εἶχαν γίνεи τραγούδια, ἐλάχιστα ἦταν γνωστὸ τὸ σολωμικὸ ἔργο. Ὁ Βαγγέλης Χατζηβασιλείου στὸ ἄρθρο του «Ὁ Σολωμὸς ὡς λογοτεχνικὸς κανόνας: Ἡ παλαμική του ἀκτινογραφία» δίνει μίαν ἐξήγηση, συμπεραίνοντας ὅτι στὴν σολωμική ποίηση «*ἡ συναναστροφή μὲ τοὺς ἀρχαίους λοιπὸν γίνεται δυναμικὰ καὶ χωρὶς τίς προκαταλήψεις τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς: μὲ τὴν ὑποταγὴν στὸ δάρος τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς διαλεκτικῆς ἀναγωγῆς του στὸ σύγχρονο, ζωντανὸ παρόν*» (περ. «ἡ Λέξη», τ. 142, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1997, σελ. 798).

Ὅμως, ὅσο καὶ νὰ ἐπέδρασε ἡ βυζαντινὴ παράδοση στὸν Σολωμό, ὁ ἀδιαίρετος Ἕλληνισμὸς ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἕως τίς ἡμέρες του τὸν ἀπησχόλει. Ὁ Κ.Θ. Δημαρᾶς γράφει γιὰ τὸν Σολωμό μετὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Ζάκυνθο ἀπὸ τὴν Ἰταλία: «*Ἡ κατάκτηση τῆς ἰδέας τοῦ Ἕλληνισμοῦ θ' ἀποτελέσῃ ἀπὸ δῶ κι ἐμπρὸς τὴν ἐνωτική γραμμὴ τῆς ζωῆς του*» («Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας», σελ. 229). Τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα ὁ Σολωμὸς τὴν ἔχει γνωρίσει μαζὶ μὲ τὸν Εὐρωπαϊκὸ Διαφωτισμὸ στὴν Ἰταλία, ὅπου ἐσπούδασε. Ὁ δάσκαλός του στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, ὅσο καὶ νὰ τοῦ ἦταν ἀπεχθής, τὸν ἔφερε σ' ἐπαφὴ μὲ τὴν γλῶσσα τῶν προγόνων του. Ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς ἔγραφε, ὅτι ἦταν ὁ δάσκαλός του στὰ «Ἑλληνικά», γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ λέξεις «Ἑλλην», «Ἑλληνικός», «Ἑλλάς» ἀφεώρων στὴν προχριστιανικὴ ἀρχαιότητα. Ἔτσι ἔχει εἰδικὸ δάρος ἡ ἐξομολόγηση τοῦ Σολωμοῦ: «*Κλεῖσε μέσα στὴν ψυχὴ σου τὴν Ἑλλάδα, καὶ θὰ αἰσθανθῇς κάθε εἶδος μεγαλείου*». Κι αὐτὸ τὸ μεγαλεῖο διαπερνᾷ τὴν ψυχὴ τοῦ Σολωμοῦ καὶ γράφει στὴν 2η στrophή τοῦ «Ὑμνου»:

ὅπως ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουῦτος καὶ ὁ Καραϊσκάκης. Τὴν δευτέραν, διότι κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἀγῶνος ἀπησχόλει μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1822, ὅτε ἐπῆλθε τὸ τέλος του, ἰσχυρὰς τουρκικὰς δυνάμεις.

Γεώργιος Δημητριάδης

Ἀχαρνάι

2

Κύριε Α. Κονκοβίστα,

Ὡστε μέγας ἡγεμὼν ὁ Ἀλῆς καὶ ληστὰι καὶ ἀπολίτιστοι οἱ Σουλιῶται; Ὁχι θέβαια ὅλοι... Ὑπῆρχαν καὶ «ἔξυπνοι», καλοὶ καὶ πολιτισμένοι Σουλιῶται. Ποιοί; Αὐτοὶ ποὺ πολεμοῦσαν στὸ πλευρὸ τοῦ Ἀλῆ ἀκόμα καὶ κατὰ τῶν Σουλιωτῶν – ἔτσι μᾶς λέτε. Δηλαδή ὁ Γούσης ἦταν ἔξυπνος καὶ πολιτισμένος, κατὰ σᾶς, ἀφοῦ προόδωσε τοὺς «ληστὰς».

Διὰ νὰ τεκμηριώσετε τούτῃ τὴν «ἐλληνικώτατη» δική σας ἀποψη, μᾶς ἀναφέρετε τί εἶπαν Ἀγγλοὶ καὶ Γάλλοι δηλωμένοι φίλοι τοῦ Ἀλῆ. Ποίος ρωτᾷ τί γνώμη εἶχαν οἱ σκλαβωμένοι Ἕλληνες γιὰ τοὺς Σουλιώτες; Φτάνει τί λέγουν οἱ Γάλλοι.

Ὡντως ὁ Ἀλῆς εἶχε λίγο πιὸ φιλελεύθερη πολιτικὴ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τοῦτο ὅμως

«'Απ' τὰ κόκκαλα θγαλμένη
 Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
 Καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
 Χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!»

Καὶ εἶναι ἡ μόνη στροφή πού ὁ ποιητὴς τὴν ἐπαναλαμβάνει τρεῖς φορές ἀκόμη.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ. Ὁ Κοραῖς εἶχε γράψει ὅτι ἐὰν ἀποτύχη ἡ πρότασή του γιὰ τὴν «μέση ὁδὸ» στὴν γλῶσσα, τότε εἶναι προτιμώτερο νὰ γίνη χρήση τῆς δημώδους καὶ ὄχι τῆς ἀρχαίας ἢ νὰ «*σιασθῇ νέα*». Εἶχαν ὅμως καὶ ἄλλα κοινὰ ὁ Κοραῖς καὶ ὁ Σολωμός. Καὶ τοὺς δύο κατεῖχε ὁ πόθος συνδέσεως τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ μετὸν ἀρχαῖο ὄχι μὲ τὴν κρατικιστικὴ ἔννοια ἀλλὰ πολιτιστικά. Καὶ γιὰ τοὺς δύο τὸ νέο κράτος θὰ ἦταν ἐφαλτήριο ἐκτινάξεως τοῦ ἑλληνισμοῦ. Αὐτὸ ὅμως συνεκρούετο μετὰ τὴν πολιτικὴ πραγματικότητα. Στὸ ἐσωτερικὸ οἱ ἀντιμαχόμενες μερίδες δὲν ἀνεγνώρισαν στὸ πρόσωπό τους τὸν ὁπαδό πού τὸ ἔργο του θὰ τοὺς ἐβοήθει στὴν κατάληψη τῆς ἐξουσίας. Στὸ ἐξωτερικὸ ἡ ἐλευθερία τῶν Ἑλλήνων ἐσημαιοῦσε διάλυση τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, πράγμα ἀσύμφορον (ἐκτὸς Ρωσσίας) γιὰ τὶς ὑπόλοιπες δυνάμεις. Ἀλλὰ τὸ πολιτιστικὸ τους ὄραμα ἔρχεται σὲ ἀντιπαράθεση μετὰ τὸ πατριαρχεῖο· κι αὐτὸ δὲν ἔχει σχέση μετὰ τὴν θρησκευτικὴ τους πίστη. Αὐτὴ δὲ ἡ πολιτικὴ καὶ πολιτιστικὴ ἀοριστία ἐγέννησε τὴν «Μεγάλῃ Ἰδέᾳ» μετὰ ἐξ ἴσου ἀσαφὲς περιεχόμενο. Ὁ Ι. Κωλέτης τὴν ἐξέφρασε πολιτικὰ κατὰ τὶς ἐπιταγὲς τῆς Εὐρωπαϊκῆς (πλὴν Ρωσσίας) πολιτικῆς· μία μεγάλῃ αὐτοκρατορία (ἀδιάφορο γιὰ τοὺς Εὐρωπαίους ἂν ἦταν ἑλληνικὴ ἢ ὀθωμανικὴ) ἦταν ἐμπόδιο γιὰ τὶς ἐπεκτατικὰς βλέψεις τῆς Ρωσσίας. Ἡ δὲ Ρωσσία, αὐτόκλητος προστάτης τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, προετίμα θρησκευτικὸ περιεχόμενο, πού θὰ ἀπέκλειε στοὺς ὑπολοίπους αἰρετικούς Εὐρωπαίους νὰ ἔχουν τὴν παραμικρὴ ἐπιρροή.

Ἡ Μεγάλῃ Ἰδέᾳ ὅμως, πού σὰν ὄραμα συνεκκίνει τὸν λαὸν στὸ τέλος τοῦ περασμένου αἰῶνος, ἀπέτυχε. Ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία περιήλθε στὴν Βουλγαρία, ἐνῶ μεγάλῃ ὑπῆρξε

ὀφείλεται στὸ ὅτι δὲν θὰ εἶχε τοὺς σκλάβους του μετὰ τὸ μέρος του, ἐὰν ἦταν ἴδια ἡ πολιτικὴ του μετὰ ἐκείνῃ τῶν Τούρκων. Ἄρα δὲν θὰ εἶχε ὁ ἴδιος τὴν ἡγεμονία. Οἱ σκλάβοι τὸν προτιμοῦσαν ἀντὶ τῶν Τούρκων, διότι προτιμοῦσαν λιγώτερη σκλαδιά, ἀλλὰ ὅμως οἱ Σουλιῶτες, ὅπως καὶ οἱ Μανιάτες, δὲν ἤθελαν λιγώτερη σκλαδιά, ἤθελαν ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν εὗρισκαν πολεμώντας ὡς ἀρματωλοὶ ἢ κλέφτες καὶ οὐχὶ ὡς λησταί, ὅπως συκοφαντικὰ ἀναφέρετε – ἀλλὰ ὁ καθεὶς τὸν ἐχθρόν του τὸν ἀποκαλεῖ κατὰ τὸ συμφέρον του.

Παρακαλῶ σας ὅμως, ἐπανορθώσατε τοῦλάχιστον τὴν βλασφημίαν ὅτι ὁ Ἀλῆς μετὰ τὶς σκληρὰς δολοφονίας ὅποιον τολμοῦσαν νὰ ζητήσουν τὸ ὑπέρτατο ἀγαθὸ τοῦ Ἑλλήνα, τὴν ἐλευθερίαν, π.χ. Κατσαντώνης, κυρὰ Φροσύνῃ κ.λπ. – εἶναι ὁ Πύρρος ὁ Β'. Τὸ ἔλεγε ὁ ἴδιος, μὰ ἐσεῖς ἐμμέσως μᾶς λέτε νὰ τὸ δεχθοῦμε κι ἐμεῖς. Ὁχι, ἀγαπητέ μου, ἡ βαρβαρότης τοῦ Ἀλῆ, ὅσο κι ἂν τὴν δικαιολογῇτε μετὰ τὸ «*τὸ ἀπαιτοῦσε ἡ ἐποχὴ*», δὲν συγκρίνεται σὲ τίποτε μετὰ τὴν μεγαλοπρεπὴ ἐκπολιτιστικὴ πορεία τοῦ Πύρρου. Ἀλλὰ καὶ τὸ «*μέγας*» πού τοῦ ἀποδίδετε, γιὰ ὅσους γνωρίζουν ἱστορία τοὺς φαίνεται πῶς ἀκοῦνε βλασφημία.

Ἄγγελος Μπελιτσάκος

Χολαργός

ἡ σλαβική πολιτιστική διείσδυση. Στις 7 Φεβρουαρίου 1891 ἔγραφε μεταξύ ἄλλων ὁ Ἑλλήν πρόξενος στό Μοναστήρι (Βιτώλια) γιά τήν αἰτία τῆς πολιτιστικῆς διεισδύσεως: «Ἡ ἔλλειψις τῆς δεοῦσης μερὶνης καὶ προσοχῆς ἐκ μέρους τῶν Πατριαρχείων περὶ τὴν ἐκλογὴν καταλλήλων Μητροπολιτῶν ἐν Μακεδονίᾳ. Δυστυχῶς ἀποστέλλονται εἰς τὴν πνευματικὴν Διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἄνθρωποι ἢ ὅλως ἐστερημένοι ἰκανότητος ἢ τοιοῦτοι, παρ' οἷς πᾶσα εὐγενὴς ὁρμὴ καὶ πᾶσα ἐθνικὴ ἰδέα συμπνίγεται καὶ ἀποροφᾶται ὑπὸ τοῦ πρὸς χρηματισμὸν πόθου». Ἀλλὰ καὶ ἓνας ἅπλος πολίτης ἔστειλε ὑπόμνημα πρὸς τὸν Ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν τὴν ἴδια ἐποχὴ καὶ ἔγραφε μεταξύ ἄλλων καὶ αὐτός: «Οἱ Βούλγαροι ἐξακολουθοῦσι τὸ ἔργον τῶν ὑποστηριζόμενοι ἐπίσης ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν καὶ Αὐστριακῶν, οἱ δὲ Σέρβοι ἐσχάτως ἐξύπνησαν καὶ αὐτοὶ καὶ μὴ ἔχοντες ἔδαφος, ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των πρὸς τοὺς Ἀρχιερεῖς μας, οὓς κατέστησαν ἤδη ὑποκειμένους. Τὰ μέσα εἶναι πάντοτε πρόχειρα, ὅταν ὑπάρχῃ τὸ χρῆμα». (Καὶ τὰ δύο ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς Σ. Βούρη «Πηγὲς γιά τὴν ἱστορία τῆς Μακεδονίας».) Καὶ αὐτὲς οἱ ἀναφορὲς δὲν θὰ εἶχαν κανένα νόημα, ἂν τὸ πατριαρχεῖο καὶ οἱ ἱεράρχες του δὲν ἦταν ὑπεύθυνοι γιά τὴν παιδείαν τῶν περιοχῶν αὐτῶν καὶ χρηματοδοτούμενοι ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ κράτος.

Γιὰ τὸν λόγον αὐτόν, τὴν ἀποτυχία τῆς Μεγάλης Ἰδέας, οἱ τότε Ἕλληνες ἀνέσυραν τὸν Δ. Σολωμό, τὸν Ἀδ. Κοραῖ καὶ τὸν Κάλβο. Πρόθυμα τότε οἱ ἐθνικοὶ εὐεργέτες προσέφεραν γιά τὴν λαμπρὴ τέλεση τῶν πρώτων συγχρόνων Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων. Πάλι δὲ σήμερα πού ὁ ἑλληνισμὸς ἀγωνίζεται νὰ κρατηθῇ ὁρθὸς ἐμπρὸς στὸν ἐπερχόμενο νέο Μεσαίωνα, ἔχουν πληθύνει οἱ ἐκδόσεις ἔργων τοῦ Διαφωτισμοῦ, μελοποιεῖται καὶ πάλιν τὸ ἔργο τοῦ Σολωμοῦ καὶ γίνεται μὲ πανελλήνια συγκίνησις δεκτὴ ἢ ἀνάληψη τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγώνων τοῦ 2004. Καὶ στὸ κλίμα αὐτὸ στέκεται πάλι ἀντίθετος ὁ «δρυκολακισμὸς» ρωμοσυνισμός.

Σημείωση τοῦ κ. Ἀθ. Κουκοβίστα

Οἱ δύο ἀναγνώστες εἶχαν τὴν καλοσύνη νὰ στείλουν ἐπιστολὲς καὶ νὰ διαφωνήσουν μὲ τὰ ὅσα γράφονται στὸ ἄρθρο «Ἀλῆ πασσᾶς: Ἡ ἄλλη ὄψη» («Δαυλός», τ. 195 Μάρτιος 1998,).

Ἐκφράζουν στὰ ἐπιχειρήματά τους τὴν ἐπικρατοῦσα ἄποψη περὶ τοῦ Ἀλῆ. Στὸ ἄρθρο αὐτὸ προσεπάθησα ὅχι νὰ γίνω ἀπολογητὴς τῆς πολιτικῆς τοῦ Ἀλῆ, ἀλλὰ νὰ καταδείξω ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη πλευρά. Ἄν δὲ οἱ ἐπιστολογράφοι διαβάσουν ἐκ νέου τὸ ἄρθρο, θὰ διαπιστώσουν ὅτι δὲν παραλείπεται ἡ ἀρνητικὴ του πλευρά. Ὅσο γιὰ τοὺς ἔχοντες θετικὴ γνώμη γιά τὸν Ἀλῆ, αὐτοὶ δὲν ἦταν μόνον οἱ ξένοι. Πολλοὶ ἐπιφανεῖς Ἕλληνες (μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Χρ. Περγαῖδης) εὐρίσκονται μεταξὺ αὐτῶν.

Γιὰ δὲ τὸ ἂν ἠνεύχετο ἡ ἐδοθήει ὁ Ἀλῆς τὴν ἑλληνικὴ παιδεία, παραθέτω ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ κεφάλαιο «Κλέπται καὶ Ἀρματωλοὶ» τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Φωτάκου: «Κατόπιν δὲ τούτων μετὰ τὸ 1806, ὅτε πλέον οἱ κλεφτοκαπεταναῖοι κατεστράφησαν, ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Βελῆ πασσᾶς, υἱὸς τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ τῆς Ἡπείρου ὡς κυρίαρχος αὐτῆς... ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ Πελοποννήσιοι ἔλαβον θάρρος καὶ ἐλευθερίαν, διότι τοὺς ἐδόθη καὶ ἄδεια νὰ κτίζουν ἐκκλησίας, καὶ νὰ συστήσουν καὶ σχολεῖα Ἑλληνικὰ παντοῦ εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰς κομποπόλεις».

A.K.

Παναθηναϊκά

Νὰ λοιπὸν ποὺ «ἔσφιξαν οἱ ζέστες» καὶ τὸ πλεῖστον τοῦ ἐλεύθερου χρόνου μας ἀναλίσκεται στὶς παραλίες, ὅπου σπεύδουμε ὁμοθυμαδόν, ἰδιαίτερα κατὰ τὶς μεταμεσημβρινὲς ὥρες. Ἀνέκαθεν εἶχα μιὰ ἀπορία. Γιατὶ ἄραγε ἐμεῖς οἱ λευκοί, ποὺ εἴμαστε «μιὰ χαρὰ» φυλὴ –τουλάχιστον ἔτσι νομίζω–, ἀπλώνουμε τὰ σώματά μας στὸ φῶς τοῦ καλοκαιρινοῦ ἡλίου, γιὰ νὰ μαυρίσουν; Δὲν ἀντιλέγω ὅτι, τηρουμένου τοῦ μέτρου πάντοτε, ἡ ἡλιοθεραπεία κάνει καλὸ. Ὅσοι καὶ ὅσες ὁμως ἀποζητοῦν τὸ περιώνυμο «τροπικὸ μαύρισμα» θὰ ἔχουν σίγουρα καὶ ἄλλους λόγους, λόγους αἰσθητικούς, ποὺ ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν ἀπλὴ ἀντίληψή τους περὶ ὠραίου καὶ φθάνουν μέχρι τὴν ναρκισσιστικὴ ὠραιολατρία. Πέρα ἀπὸ τὰ συνήθη καὶ ὀδυνηρὰ ἐγκαύματα ὑπάρχουν καὶ σοβαρότεροι κίνδυνοι. Πάντως δὲν πτοοῦμεθα. Ὡλλωστε, κακὰ τὰ ψέματα, εἴμαστε λαὸς φιγουρατζήδων.

Αὐτὲς τὶς σκέψεις συζητοῦσα καὶ μὲ τὸν ἀνηψιό μου τὶς προάλλες, ποὺ ἤμασταν ξαπλωμένοι στὴν ἄμμουδιά κι ἀπολαμβάναμε τὸν μεσημεριανὸ ἥλιο, ἀφοῦ προηγουμένως εἴχαμε ἐπιδοθῇ σὲ μερικὲς «βουτιές». Ἐκεῖνος μὲ ἄκουγε μὲ περίσκεψη, πασαλείδοντας ταυτόχρονα τὸ σῶμα του μὲ καροτίνη.

— Μὰ εἶναι τόσο ἀπλό! μοῦ εἶπε ξαφνικά. «Ἐὰν ὑποθέσουμε ὅτι ἡ θεωρία περὶ προελεύσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴ εἶναι σωστὴ καὶ ὅτι προϊόντος τοῦ χρόνου «ἀσπρίσαμε», τότε λογικὸ εἶναι νὰ ζητοῦμε ἀπεγνωσμένα «ἐπιστροφή στὶς ρίζες».

Τελειώνοντας τὴν φράση του λύθηκε στὰ γέλια.

— Θύμισέ μου νὰ σὲ προτείνω στὸν Πουλιανὸ γιὰ μέλος τῆς Ἀνθρωπολογικῆς Ἑταιρείας, εἶπα ἐγὼ μισογελώντας. Ἡ ἰδέα σου δὲν πρέπει νὰ πάῃ χαμένη. Στοιχηματίζω ὅτι, ἐὰν σὲ ἄκουγε ὁ Μπερνάλ, ὁ συγγραφέας τῆς «Μαύρης Ἀθηνᾶς», θὰ πάθαινε ἀκράτεια ἀπὸ τὴ χαρὰ του.

Μετὰ ἀπὸ ἓνα σύντομο διάλειμμα σιωπῆς ἐπανῆλθε καὶ μὲ ρώτησε:

— Ἐέρεις τί ἡμερομηνία ἔχουμε σήμερα;

— Πρώτῃ Ἰουλίου, ἀπῆντησα ἀδιάφορα.

— Ὅχι ἀκριδῶς, μοῦ ἀνταπήντησε. Ἐχουμε εἰκοστὴ ἕκτη τοῦ Ἑκατομβαιῶνος, σύμφωνα μὲ τὸ ἀττικὸ ἡμερολόγιο.

— Μπράβο, εἶπα ἐγὼ ἐκπληκτος. Μὰ καλὰ πῶς τὸ θυμήθηκες;

— Πρὶν ἀπὸ λίγο μοῦ μίλησες γιὰ τὴν Ἀθηνᾶ ἔστω καὶ... μαύρη. Ὡς ἔρθαν στὸ μυαλό μου τὰ Μεγὰλα Παναθῆναια, ποὺ ξεκινοῦσαν κάποτε αὐτὲς τὶς ἡμέρες.

Αὐτὰ τὰ λόγια ἔκαναν τὸ μυαλό μου νὰ ξεφύγῃ γιὰ λίγο ἀπὸ τοὺς περισπασμούς τοῦ περιβάλλοντος καὶ νὰ ταξιδέψῃ σὲ ἄλλους χρόνους, ποὺ κανεῖς μας δὲν ἔζησε, ἀλλὰ ποὺ ὅλοι προσπαθοῦμε νὰ φανταστοῦμε, βλέποντας τὰ κομμάτια τοῦ σπασμένου ἱστορικοῦ καθρέπτη καὶ προσθέτοντας σ' αὐτὰ τὴν δική μας προσωπικὴ ἀντίληψη γιὰ τὸ μεγαλειῶδες παρελθόν. Πρόσωπα καὶ εἰκόνες τοῦ χαμένου καιροῦ ἔρχονταν στὴν σκέψη μου. Προσπαθοῦσα νὰ

τίς συλλάβω στήν ολόκλητά τους, ἀλλά ἦταν δύσκολο. Οὔτε ὁ τόπος οὔτε ἡ χρονική στιγμή ἦταν κατάλληλα.

— Πεντακόσια, πετάχτηκε ὁ μικρὸς βλέποντάς με σκεπτικό.

— Τί προῶμα; εἶπα.

— Τὰ μισὰ τῆς χιλιάδας... πεντακόσια, ξαναεἶπε εἰρωνευόμενος τὴν περι-συλλογή μου.

— Ἡρακλῆ, ἄσε τίς ἐξυπνᾶδες, τοῦ εἶπα βαριεστημένα, καὶ βάλε μὲ ρέγον-λα τὴν καροτίνη, μὴν τὴν μυριστοῦν τίποτα τρωκτικά καὶ σὲ μεζεδιάσουν. Μὴν ξεχνᾷς ὅτι θρυσκόμαστε στὸ Λαγονήσι, συνέχισα ἀνταποδίδοντας τὰ πει-ράγματά του.

Τὸ ἀπόγευμα μᾶς ὁρῆκε στὸ αὐτοκίνητο νὰ ἀκολουθοῦμε τὴν θραυκίνη-τη πομπή –ὄχι βέβαια τῶν Παναθηναίων, ἀλλὰ τῶν ἀπλῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν περὶ τὸ «κλεινὸν ἄστυ» κατοίκων, πὺν ἐγκλωδισμένοι στὰ τετράτροχά τους εἶχαν πάρει τὸν δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς. Φθάνοντας στὸ σπῆτι μου, μετὰ ἀπὸ μιὰ σύντομη ἀνάπαυλα καὶ μὴ ἔχοντας τίποτα ἰδιαίτερο νὰ κάνουμε, ἀπο-φασίσαμε νὰ τελειώσουμε τὴν ἡμέρα μας στὴν «παλιά» Ἀθήνα. Ὅσο νᾶναι ἓνας περίπατος στὸν Κεραμεικὸ, στὸ Θησεῖο, στὸ Μοναστηράκι καὶ στὴν Πλά-κα δὲν ἀφήνει κανέναν ἀσυγκίνητο.

Ὅταν φθάσαμε, διεπίστωσα γιὰ πολλοστὴ φορὰ ὅτι αὐτὴ ἡ συγκίνηση δὲν ἦταν ἀόριστη ἀλλὰ ἀπόλυτα χειροπιαστή. Τὸ μελὶ χρῶμα πὺν ἔπαιρναν τὰ μάρμαρα, καθὼς τὰ ἔλουζε τὸ κόκκινο φῶς τοῦ ἡλίου κατὰ τὸ σούρουπο, πραγματικά ζέσταινε τὸ δλέμμα. Προχωρώντας παρατηρήσαμε ὅτι, χωρὶς νὰ ἔχουμε ἐπιδιώξει, ἀκολουθοῦσαμε τὸν ἴδιο δρόμο μ' ἐκεῖνον, πὺν πρὶν ἀπὸ δεκάδες αἰῶνες ἔπαιρναν οἱ πρόγονοί μας πὺν συμμετεῖχαν στὴν πομπή τῶν Παναθηναίων. Προσπαθοῦσα καὶ πάλι νὰ γυρίσω νοερά στὴν ἐποχὴ ἐκείνη καὶ νὰ ἀνασυνθέσω τὴν εἰκόνα τῆς. Οἱ θορυδῶδεις περισπασμοὶ τοῦ περι-βάλλοντος ὅμως... ἄσκοπα κορναρίσματα, δόμβος μοτοσυκλεττῶν, καυσάε-ριο, κακόγουστα κτίσματα καὶ σοκκάκια καὶ τὸ πανταχοῦ παρὸν τσιμέντο συν-έθεσαν τὸ γνωστὸ μίξερο πρόσωπο τῆς Ἀθήνας τῶν νεωτέρων χρόνων, πὺν μόνο ἀηδία προκαλεῖ. Ὁ ἀνηψιὸς μου δὲν μιλοῦσε. Προτιμοῦσε ἀπλᾶ νὰ κυτ-τάξῃ μὲ ρομαντικὴ μελαγχολία κάποια ἐρειπωμένα μνημεῖα πὺν προσπερ-νούσαμε. Ὁ κόσμος γύρω μας, ντόπιοι καὶ ξένοι, περπατοῦσε χωρὶς νὰ συμ-μερίζεται τοὺς στοχασμούς μας. Κάτι τέτοιες στιγμὲς καταλαβαίνω τὸ σκε-πτικὸ ἐκείνου τοῦ καθηγητῆ ἀπὸ τὴν Σπάρτη, πὺν ἓνα μῆνα πρὶν εἶχε ἀπο-φασίσει νὰ τερατίσῃ τὴν ἐγκόσμια πορεία του, ἐξαφανιζόμενος στὸν Ταῦγε-το.

Ὅταν εἶχαμε φθάσει πᾶς στοὺς πλακόστρωτους δρόμους τῆς Πλάκας κι ἐνῶ τὸ μυαλό μου ἔτρεχε σὲ παννυχίδες, λαμπαδηδρομίες τῶν ἐφήβων, ἱππικὸν καὶ γυμνικὸν ἀγῶνες καὶ ἄλλα τέτοια ἔθιμα, πὺν κατήργησε ὄχι τόσο ὁ χρό-νος ὅσο ἡ σάπια σκοταδιστικὴ σκοπιμότητα, ἓνας εὐγενὴς σερβιτόρος ἀπὸ παρακείμενο ταβερνεῖο μᾶς πλησίασε χαριέστατα μὲ τὴ φράση: «Have a seat please». «Σίτ στὰ μούτρα μας», εἶπα ἀφηρημένα καὶ συνέχισα νὰ περπατῶ.

Μάριος Μαρμανέας

Τὸ «σύνδρομο τῆς πατροκτονίας»

Ἦγινε λόγος σὲ προηγούμενα τεύχη τοῦ «Δαυλοῦ» γιὰ τὸ «σύνδρομο τῆς πατροκτονίας» πὺν βασανίζει πολλοὺς σημερινοὺς Ἑλληνας, γιὰ τὸ πολὺν διαδεδομένο δηλαδὴ φαινόμενο, νὰ μισοῦμε καὶ νὰ ἀπορρίπτουμε εἴτε ὡς ἄτομα εἴτε ὡς πολιτικές, θρησκευτικές κ.λπ. ομάδες τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας καὶ τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴν αἴγλη τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, φθάνοντας σὲ σημείο νὰ τοὺς μηδενίζουμε ὡς εἰδωλολάτρες, πρωτόγονους, ἀνήθικους κ.λπ. Ἀνεξαρτήτως ὅτι τὸ μῖσος καὶ ἡ «μηδένιση» τοῦ πολιτισμοῦ μας ἔχουν ὡς πηγὴ τοὺς ξένους, ἐχθρικά διακεείμενους πρὸς τὸν Ἑλληνισμό, τὸ γεγονὸς ὅτι ἐμεῖς γινόμεστε φορεῖς αὐτοῦ τοῦ μίσους ἀποκτᾷ ἓνα μεγάλο ἐνδιαφέρον ἀπὸ καθαρὰ ψυχολογικὴ πλευρά. Ἀς δοῦμε λοιπὸν τὸ «σύνδρομο τῆς πατροκτονίας» ἐρευνητικά.

Εἶναι γνωστὸ καὶ εὐρὲως διαδεδομένο τὸ ἀνέκδοτο, κατὰ τὸ ὁποῖο ὁ μικρὸς πατροκτόνος πὺν σκότωσε τὸν πατέρα του, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ συμμετάσχει σὲ ἐκδρομὴ τοῦ ὀρφανοτροφείου, ἀναφωνεῖ κατόπιν στὸ δικαστήριον, ὅπου δικάζεται γιὰ τὴν πράξη του: «Λυπηθῆτε με, εἶμαι ὀρφανό!»! Πράγματι πρόκειται γιὰ ἓνα εὐφύεστατο δεῖγμα «μαύρου χιούμορ», τὸ ὁποῖο ὥστόσο ἀναγόμενον στὴν ψυχολογικὴ πραγματικότητα ἐνὸς συνηθισμένου ἀνθρώπου, χάνει τὸν κωμικὸ του χαρακτήρα καὶ ἀποκτᾷ μία διάσταση ὅχι τόσο εὐδιάκριτη ἀλλὰ ἐξαιρετικὰ σοβαρή.

Μεταφέροντας τὸ παραπάνω ἀνέκδοτο στὴν γλῶσσα τῶν συμβόλων καὶ ἀναλύοντας τὰ στοιχεῖα πὺν τὸ συνθέτουν, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ψυχοπνευματικὴ μας ὑπόσταση, δὲν θὰ εἶναι διόλου δύσκολο νὰ διακριθῶσουμε τί συμβαίνει. Ἀς ὑποθέσουμε, ὅτι ὁ «πατροκτόνος» εἶναι ὁ καθεὶς ἀπὸ ἐμᾶς, ὅτι ὁ «πατέρας» πὺν στείλαμε στὸν τάφο (τὸν ἀπορρίψαμε ψυχικά) εἶναι ὅχι ἀπαράιτητα ὁ φυσικὸς μας γεννήτωρ, ἀλλὰ ὁποιοσδήποτε καὶ ὅτιδήποτε ἔχουμε θέσει ὡς προμετωπίδα στὴ ζωὴ μας, ὅτι τὸ «ὀρφανοτροφεῖο» εἶναι ὁ κόσμος γύρω μας πὺν «ψάχνει καὶ ψάχνεται», ὅτι τὸ «δικαστήριον» εἶναι ἡ συνειδήσή μας –ἢ τὰ ἀπομεινάρια της– καὶ τέλος ὅτι ἡ «ἐκδρομὴ» δὲν ἀντιπροσωπεύει τίποτε ἄλλο παρὰ τὴν ἀφορμὴ καὶ ταυτόχρονα τὸν σκοπὸ τῆς φονικῆς πράξεως.

Ἡ ἀλληλουχία τῶν γεγονότων εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένη μὲ τὴν ζωὴ καὶ τὴν δραστηριότητα τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὸν κόσμον. Τὰ μόνον πὺν ἀλλάζουν κατὰ περίπτωσιν εἶναι τὰ κίνητρα πὺν δημιουργοῦν τὰ γεγονότα, ὠθώντας τὸ ἄτομον στὴν ἀπορριπτικὴ-«φονικὴ» τακτική. Ὑπάρχουν πλεῖστες κλασσικὲς περιπτώσεις «πατροκτονίας» πὺν πλάθουν χαρακτήρες, ὅπως λ.χ. ὁ ἀναρχικὸς πὺν –κατὰ τὴν προσφιλῆ του ἐκφραση– «φτύνει» τὴν κοινωνία μέσα στὴν ὁποία μεγάλωσε καὶ ἀνδρώθηκε, καὶ ἀγωνίζεται πλέον γιὰ τὴν κατάργησιν τῶν κατεστημένων δομῶν της, ὁ ἄθεος ὁ ὁποῖος ἀρνεῖται τὸ θρησκευτικὸ περιβάλλον του καὶ στρέφεται σὲ ἄλλους δρόμους ἀναζητήσεως, ὁ μετανενοημέ-

νος «ἀμαρτωλὸς» πὺν καταργώντας πολλές πλευρὲς τοῦ ἑαυτοῦ τον, μετέρχεται διαφόρους τρόπους γιὰ νὰ «λυτρωθῇ», ὁ ὑλιστὴς πὺν ἐστιάζει τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ζωῆς του στὸν ὁρατὸ καὶ ἀπὸ κόσμος ἢ ὁ διανοητὴς πὺν συμπεριφέρεται ἀντιστρόφως κ.ο.κ.

Παρατηροῦμε εὐλόγα, ὅτι ἡ δράση τῶν παραπάνω χαρακτήρων πέρα ἀπὸ τὴν κοινὴ πατροκτονικὴ διάθεση καὶ πράξη ἀναγνωρίζεται καὶ ἀπὸ ἓναν ἄλλο κοινὸ παρονομαστή: τὴν ἀναζήτηση ἑνὸς νέου «μπαμπᾶ» μετὰ τὸν θάνατο τοῦ προηγούμενου. Ὡς «πατέρας» βέβαια στὴ συλλογιστικὴ αὐτὴ ἐννοεῖται ὄχι ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο κάποιος πὺν ἔχει προσωπικὴ ὑπόσταση, ἀλλὰ συνάμα ἓνα δόγμα, μιὰ ἰδεολογία, ἓνα συμπεριφορικὸ πρότυπο, μιὰ στάση ζωῆς κ.τ.τ. Ἐπειδὴ δὲ στὴν ἐξέλιξη τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου κυριαρχεῖ τὸ ῥοῦκὸ στοιχεῖο πὺν σφραγίζει τὴν κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς ἐπιλογές-σταθμοὺς τῆς ζωῆς του, εἶναι σὺνθετες ἢ ἀποδοχὴ ἑνὸς «πατρὸς» νὰ ἀποτελεῖ προσωπικὴν θέση, καθὼς ἢ ἀμφίδρομη σχέση πατρὸς-τέκνον δύναται νὰ προξενήσῃ τριβές, πὺν θὰ ὁδηγήσουν στὴν ρήξη. Ἄς μὴ λησμονοῦμε ὅτι ὁ φερόμενος ὡς «πατὴρ» εἶναι καὶ ὁ ἴδιος «τέκνο» κάποιου ἄλλου καὶ τὸ «τέκνο» μὲ τὴν σειρά του ἐπιδιώκει τὴν «πατρότητα», ἔχοντας ἐξασφαλισμένη τὴν «νιότητα».

Ἡ κοινὴ μήτρα ὅλων τῶν στοιχείων αὐτοῦ τοῦ συμπλέγματος ἀποκαλύπτεται ἀναγωγικὰ καὶ δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὸν ἐξουσιασμό πὺν καταδοκεῖ, γιὰ νὰ προσφέρῃ στὸ θῦμα του ἓνα νέο «πατέρα», μετὰ τὴ δολοφονία τοῦ προτέρου. Δὲν ἀποκλείεται, ἢ διαδικασία αὐτὴ νὰ ἐπαναλαμβάνεται στὸ διηνεκές, ἀφοῦ ὁ ἐξουσιασμός διαθέτει πλῆθος «πατέρων» ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἐν τῇ γῇ, τοὺς ὁποίους «πλασάρεῖ» ἀπλόχερα, ἀνάλογα μὲ τὶς συνθήκες πὺν αὐτοὶ ἀποζητοῦνται.

Ἐνας φαῦλος κύκλος ἀτυχῶν ἐπιλογῶν, ψευδοδιλημμάτων καὶ ἀνωμαλιῶν τῆς συμπεριφορᾶς διαφαίνεται μέσα ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς καταστάσεις. Βεβαίως ἢ φύση τοῦ ἀνθρώπου τὸν προδιαθέτει νὰ πραγματώσῃ τὶς ἔμφυτες ἀνάγκες του γιὰ γνώση, πνευματικὴ πλήρωση καὶ δημιουργία. Ἡ τελευταία ἔχει ἰδιάζουσα σημασία, καθὼς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ παραγωγικὴ ἀνάπλαση τῆς πραγματικότητος, συνδυναζομένη δὲ καὶ συννυφασμένη μὲ τὸ «γνώθι σαυτὸν» γίνεται τὸ κλειδὶ πὺν ἀπελευθερώνει τὸ πρόσωπο ἀπὸ τὸ δεσμευτήριο τῶν «πατροκτονιῶν» καὶ τὸ ὁδηγεῖ στὶς ἀτραποὺς τῆς ἐλεύθερης καὶ ἀδέσμευτης πνευματικῆς πορείας. Λαμπρὸ παράδειγμα τῆς πορείας αὐτῆς παραμένει στοὺς αἰῶνες ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνικὸς Λόγος, τοῦ ὁποίου ἢ διδασκαλία καὶ προοπτικὴ ἔδραλε τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸ τέλμα τῆς δοκησιοφίας, τοῦ σκοταδισμού καὶ τοῦ ἰδεολογικοῦ ἀποπροσανατολισμοῦ. Ἀντιθέτως ἢ διαστροφικὴ ἐναλλαγὴ «πατέρων» καταδεικνύει τὸ σὺνθετες ἄλλοθι τῆς ἐσωτερικῆς κενότητος, τῆς νοσηρῆς ἀνασφαλείας καὶ κυρίως τῆς ἀπουσίας αὐτογνωσίας πὺν χαρακτηρίζουν ἀπόλυτα τὰ ἐπίδοξα τέκνα.

Μάριος Μαρανέας

ΔΗΜ. Κ. ΜΑΡΓΕΤΗΣ

Μία άμεσος γεωμετρική απόδειξις στηριζομένη εις τὰ Στοιχεῖα του Εὐκλείδου

Η ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ ΔΙΑΓΩΝΙΟΥ ΚΑΙ ΠΛΕΥΡΑΣ ΤΕΤΡΑΓΩΝΟΥ

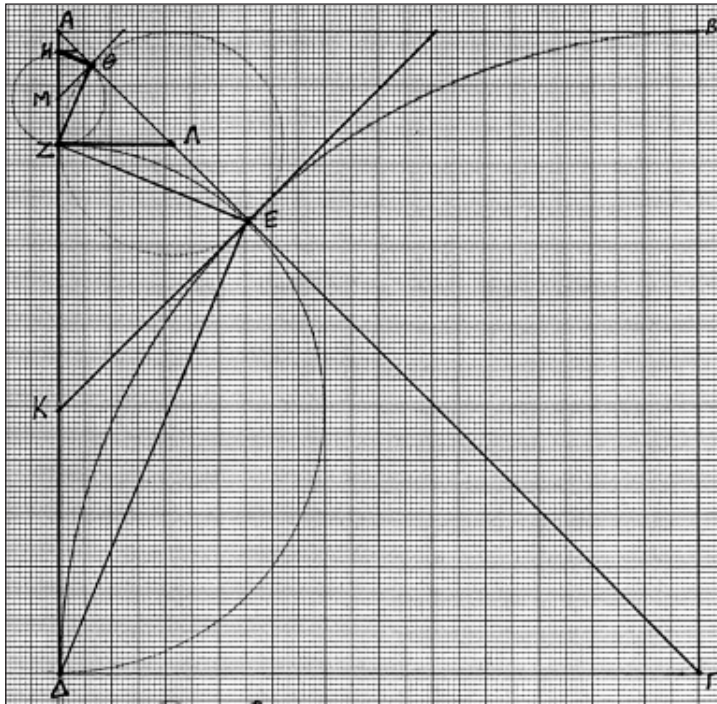
[Δημοσιεύω εις τὸν «Δαυλὸν» συνοπτικὴν γεωμετρικὴν ἀπόδειξιν τῆς ἀσυμμετρίας τῆς διαγωνίου τοῦ τετραγώνου πρὸς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ. Θεωρῶ ταπεινῶς ὅτι ἡ γεωμετρικὴ ἀπόδειξις εἶναι σαφὴς καὶ ἄμεσος καὶ ὅτι, ἐξ ὅσων γνωρίζω, παρουσιάζεται διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν διεθνὴ διδλιογραφίαν. Ἡ ἐν λόγῳ γεωμετρικὴ ἀπόδειξις στηρίζεται ἀπολύτως εἰς τὴν Πρότασιν 2 τοῦ 10ου διδλίου τῶν «Στοιχείων» τοῦ Εὐκλείδου, ἐνῶ ἄλλοι ἄλλοθενεῖς συγγραφεῖς προβαίνουν ἐμμέσως εἰς τὴν γεωμετρικὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐν λόγῳ ἀσυμμετρίας, στηριζόμενοι εἰς τὴν Πρότασιν 3 τοῦ ἰδίου διδλίου τῶν «Στοιχείων» τοῦ Εὐκλείδου (βλέπετε Th. Heath, «Ἱστορία τῶν Ἑλληνικῶν Μαθηματικῶν», σελ. 206-209).

Ἡ ἀσυμμετρία τῆς διαγωνίου τοῦ τετραγώνου πρὸς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ εἶχεν ἀποδειχθῇ ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πυθαγόρα καὶ ἔχει περιληφθῇ μίᾳ «ἀριθμοθεωρητικῇ» ἀπόδειξις εἰς τὰ «Στοιχεῖα» τοῦ Εὐκλείδου. Θεωρῶ λοιπὸν ὅτι ἡ γεωμετρικὴ ἀπόδειξις μου ἔχει ἱστορικὴν ἀξίαν. – Δ.Κ.Μ.]

Πρὸς ἀπόδειξιν (γεωμετρικὴν) θὰ στηριχθῶμεν ἀπολύτως εἰς τὴν Πρότασιν 2 τοῦ 10ου διδλίου τῶν Στοιχείων τοῦ Εὐκλείδου, ἡ ὁποία λέγει τὰ ἑξῆς: «*Εὰν δοθῶσι δύο ἄνισα μεγέθη καὶ ἀνθυφαιρῇται πάντοτε τὸ μικρότερον ἀπὸ τοῦ μεγαλύτερον, τὸ ἐκάστοτε δὲ ὑπόλοιπον οὐδέποτε καταμετρεῖ τὸ πρὸ ἑαυτοῦ, τὰ μεγέθη θὰ εἶναι ἀσύμμετρα*». (Εὐκλείδου, «Στοιχεῖα», τόμος 3ος, ἔκδοσις ὑπὸ Εὐαγ. Σ. Σταμάτη, Ἀθῆναι 1956).

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ. Κατασκευάζομεν τετράγωνον ΑΒΓΔ πλευρᾶς ΑΒ=1 καὶ φέρομεν τὴν διαγώνιον αὐτοῦ ΑΓ=√2. Μὲ κέντρον τὸ Γ καὶ ἀκτῖνα τὴν πλευρὰν ΓΔ τοῦ τετραγώνου φέρομεν περιφέρειαν κύκλου (Γ, ΓΔ) ἡ ὁποία τέμνει τὴν διαγώνιον ΑΓ εἰς τὸ σημεῖον Ε, ὅπου ἔχομεν τὸ τμήμα ΑΕ, πού εἶναι τὸ **πρῶτον ὑπόλοιπον** ἀπὸ τὴν καταμέτρησιν τῆς διαγωνίου ΑΓ ὑπὸ τῆς πλευρᾶς ΓΔ. Εἰς τὸ σημεῖον Ε φέρομεν ἐφαπτομένην ἢ ὑψώνομεν κάθετον, ἡ ὁποία τέμνει τὴν πλευρὰν ΑΔ εἰς τὸ σημεῖον Κ. Μὲ κέντρον τὸ Κ καὶ ἀκτῖνα ΚΔ φέρομεν περιφέρειαν κύκλου (Κ, ΚΔ), ἡ ὁποία τέμνει τὴν πλευρὰν ΑΔ εἰς τὸ σημεῖον Ζ, ὅπου τὸ τμήμα ΑΖ εἶναι τὸ **δεύτερον ὑπόλοιπον** ἀπὸ τὴν καταμέτρησιν τῆς πλευρᾶς ΑΔ ὑπὸ τοῦ ΑΕ= πρῶτου ὑπολοίπου.

Εἰς τὸ σημεῖον Ζ φέρομεν ἐφαπτομένην τοῦ κύκλου (Κ, ΚΔ) ἢ ὑψώνομεν κάθετον, ἡ ὁποία τέμνει τὴν διαγώνιον ΑΓ εἰς τὸ σημεῖον Λ. Μὲ κέντρον τὸ σημεῖον Λ καὶ ἀκτῖνα ΛΕ φέρομεν περιφέρειαν κύκλου, ἡ ὁποία τέμνει τὴν διαγώνιον ΑΓ εἰς τὸ σημεῖον Θ, ὅπου τὸ τμήμα ΑΘ εἶναι τὸ **τρίτον ὑπόλοιπον** ἀπὸ τὴν καταμέτρησιν τοῦ ΑΕ= πρῶτον ὑπόλοιπον, ὑπὸ τοῦ ΑΖ= δεύτερον ὑπόλοιπον. Καὶ πάλιν εἰς τὸ σημεῖον Θ φέρομεν ἐφαπτομένην τοῦ κύκλου (Λ, ΛΕ), ἡ ὁποία τέμνει τὴν ΑΔ εἰς τὸ σημεῖον Μ. Μὲ κέντρον τὸ σημεῖον Μ καὶ ἀκτῖνα ΜΖ φέρομεν περιφέρειαν κύκλου (Μ, ΜΖ), ἡ ὁποία τέμνει τὴν πλευρὰν ΑΔ εἰς τὸ σημεῖον Η, ὅπου τὸ ΑΗ εἶναι τὸ **τέταρτον ὑπόλοιπον** ἀπὸ τὴν καταμέτρησιν τοῦ τμήματος ΑΖ= δευτέρου ὑπολοίπου, ὑπὸ τοῦ τμήματος ΑΘ=τρίτου ὑπολοίπου. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου σχεδιάζοντες δυνάμεθα νὰ λαμ-

βάνομεν συνεχῶς διαδοχικὰ καὶ ἄπειρον πλῆθος ὑπόλοιπων, τὰ ὁποῖα προκύπτουν, ὅταν τὸ «ἐκάστοτε ὑπόλοιπον καταμετρήῃ τὸ πρὸ ἑαυτοῦ ὑπόλοιπον» καὶ ἀφήνῃ πάντοτε νέον ὑπόλοιπον.

Φέρομεν τώρα τὶς εὐθεῖες ΔΕ, ΕΖ, ΖΘ, ΘΗ... ὅπου σχηματίζονται τὰ ἀμβλυγώνια τρίγωνα: ΔΕΑ, ΕΖΑ, ΖΘΑ, ΘΗΑ..., εἰς τὰ ὁποῖα παρατηροῦμεν:

— “Ὅτι εἶναι ὅμοια καὶ συνεχῶς

σμικρυνόμενα.

— “Ὅτι ἡ μικρὴ πλευρὰ καὶ ἡ μεγάλη πλευρὰ ἐκάστου τριγώνου ἀντιστοιχοῦν εἰς δύο διαδοχικὰ ὑπόλοιπα.

— “Ὅτι ἡ μικρὴ πλευρὰ τοῦ ἑνὸς τριγώνου καθίσταται μεγάλη πλευρὰ τοῦ ἀμέσως ἐπομένου τριγώνου.

— “Ὅτι τα σχηματιζόμενα ἀμβλυγώνια τρίγωνα εἶναι ἄπειρα, ὥς ὅμοια, ὅτε καὶ τὰ ὑπόλοιπα εἶναι ἄπειρα καὶ συνεπῶς **οὐδέποτε** τὸ ἐκάστοτε ὑπόλοιπον καταμετρήῃ τὸ πρὸ ἑαυτοῦ ὑπόλοιπον, ἄρα σύμφωνα με τὴν ἐν ἀρχῇ ἀναφεροθεῖσαν πρότασιν 2 τοῦ Εὐκλείδου τὰ ἄνισα μεγέθη ΑΓ= διαγώνιος τετραγώνου = $\sqrt{2}$ καὶ ΑΒ= πλευρὰ τετραγώνου = 1 εἶναι ἀσύμμετρα, ἥτοι:

$$\frac{ΑΓ}{ΑΒ} = \frac{\sqrt{2}}{1} = \text{ἀσύμμετρα καὶ } \sqrt{2} = \text{ἀσύμμετρος ἀριθμὸς.}$$

Παρόμοια σαφὴς καὶ ἄμεσος γεωμετρικὴ ἀπόδειξις δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν διεθνή διδασκαλίαν τῆς Ἱστορίας τῶν Μαθηματικῶν, ἐξ ὧσων γνωρίζω, δι’ ὃ καὶ θεωρῶ ὅτι διὰ πρώτην φορὰν παρουσιάζεται διεθνῶς.

Βιβλιογραφία

1. Στοιχεῖα Εὐκλείδου, ὑπὸ Εὐαγ. Σταμάτη.
2. *A History of Greek Mathematics*, ὑπὸ Th. Heath.
3. *Αἱ ἀπαρχαὶ τῶν Ἑλληνικῶν Μαθηματικῶν*, ὑπὸ Arpad Sdabo, Ἀθῆναι 1973.
4. *An Introduction to the Theory of Numbers* ὑπὸ G.M. Hardy καὶ E.M. Wright.
5. *History of Mathematics* ὑπὸ D.E. Smith.
6. *Greek Mathematical Works*, ὑπὸ Ivor Thomas.
7. *Ἱστορία τῶν Μαθηματικῶν*, ὑπὸ G. Loria (ἐλλην. ἐκδόσεις).

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

Ἡ μυστηριώδης «Πούντ»

Τὸ θαῦμα τῶν θαυμάτων

Βρισκόμουν στήν «Κοιλιάδα τῶν Βασιλέων» τῶν αἰγυπτιακῶν Θηβῶν, ὅταν ρώτησα τὸν ξεναγό μας, τί θρίσκεται πίσω ἀπὸ τὴν χαμηλὴ λοφοσειρὰ πού ὑψωνόταν καθέτως ἀπὸ ἐπάνω μας.

— Τὸ Ντέιρ ἐλ Μπαχάρι, μοῦ ἀπάντησε. Ἀπόρησα! Αὐτὸ στὰ αἰγυπτιακά σημαίνει «Ναὸς τῶν Ναυτικῶν». Τί γύρευε στήν ἔρημο;

— Ὑπάρχει ἐκεῖ «ντέιρ» (μοναστήρι, ναός); τὸν ρώτησα.

— Βεβαίως, «Τὸ θαῦμα τῶν θαυμάτων»!

— Πᾶμε.

Καὶ πῆγαμε. Σκαρφαλώσαμε στήν λοφοσειρὰ ἀπὸ ἓνα δύσκολο μονοπάτι καὶ ἀπὸ τὴν κορυφὴ τῆς ἀντικρύσαμε τὸν ναὸ τῆς βασίλισσας Χατσεψούτ, πού ὀρθώνεται ἐκεῖ ὁλομόναχος, ἐντελῶς χώρια ἀπὸ τοὺς ναοὺς τῶν ἄλλων βασιλέων τῆς 17ης δυναστείας καὶ ὁλότελα διαφορετικὸς σὲ ἀρχιτεκτονικὴ, ρυθμὸ, τέχνη.

Στὶς τοιχογραφίες τοῦ ναοῦ τῆς Χατσεψούτ ἀπεικονίζονται τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς βασιλείας τῆς (1520-1484 π.Χ.). Ἀνάμεσά τους σ' ἓνα ὁλόκληρο τοῖχο ἐξιστορεῖται τὸ ταξίδι μᾶς αἰγυπτιακῆς ἀποστολῆς πού ἡ ἴδια ἔστειλε στήν «θεϊκὴ γῆ τῆς Πούντ». Κατὰ τὸν Breasted πρόκειται «γιά τὶς πρὸ ἐνδιαφέρουσες τοιχογραφίες στήν Αἴγυπτο». («Records», II, 246), γιὰ τὶς ὁποῖες ὁ διάσημος αἰγυπτιολόγος Ed Naville ἔγραψε ὁλόκληρο βιβλίο. («*The Temple of Deir el Bahari*»).

Ἑρωτήματα

Ποιά εἶναι αὕτὴ ἡ χώρα; Ποῦ βρισκόταν; Ποιοὶ ζοῦσαν ἐκεῖ; Σ' αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα δὲν ἐδόθη μέχρι σήμερα ἀπάντηση. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ «Πούντ» χαρακτηρίζεται «μυθική». Ὅμως πῶς «μυθική», ἀφοῦ ἡ αἰγυπτιακὴ ἀποστολὴ ἔφθασε σ' αὐτὴν καὶ ἔφερε ἀπὸ ἐκεῖ πλῆθος προϊόντων; Ἀλλωστε ἡ «μυστηριώδης» χώρα ἀναφέρεται καὶ σὲ μία προσευχὴ πρὸς τὸν Ἄμμωνα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἄμενχοτέπ Γ' (1408-1372 π.Χ.), δηλαδή μεταγενέστερη τῆς Χατσεψούτ, ἐνῶ ἓνας ἀξιωματοῦχος τῆς 6ης δυναστείας, δηλαδή αἰῶνες προγενέστερος τῆς Χατσεψούτ, ἀναφέρει ὅτι ἐπισκέφθηκε τὴν Πούντ πολλὰς φορὲς (Breasted I II, 892). Ἡ Πούντ ὑπῆρξε. Ἀλλὰ ποῦ; Νομίζω ὅτι βρῆκα τὴν ἀπάντηση.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἔφθασαν στήν Πούντ μὲ πλοῖα πού τὰ ἀπεικονίζουν στὶς τοιχογραφίες. Σ' αὐτὲς βλέπουμε καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς τῆς χώρας. Εἶναι λευκοί, κομποί, ἀριστοκρατικοί, ὑπερήφανοι. Ὑπάρχουν καὶ μαῦροι, νεγροειδεῖς, οἱ ὁποῖοι καταφανῶς ἔχουν κατώτερους ρόλους, ὑπηρετῶν, ἀχθοφόρων, συνοδῶν. Τὸ τοπίο ἔχει λόφους καὶ λιβάδια. «Τὰ ζῶα στὶς τοιχογραφίες εἶναι ἀποκλειστικῶς ἀφρικανικά» (Ed. Naville), πίθηκοι καὶ ἓνας πάνθηρας. Τὰ φυτὰ ὅμως ἀνήκουν στὰ ἰθαγενῆ τῶν παραλίων τῆς νοτίου Ἀραβίας (A. Lucas, «*Ancient Egyptian Materials and Industries*». Λονδίνο 1934 · W.H. Schoff «*The Periplus of the*

Erythraean Sea» N.Y. 1912). Στὴν ἐπιγραφὴ διαβάζουμε: «τέτοια δένδρα δὲν εἶχαμε δεῖ ἀπὸ τότε πὺν ἄρχισε ὁ κόσμος». Ἡ αἰγυπτιακὴ ἀποστολὴ ἔφερε δένδρα ἀπὸ τὴν Πούντ καθὼς καὶ ἐλεφαντόδοντο, ἔβενο, ἀρώματα, χρυσό, ἄργυρο καὶ πολύτιμους λίθους. Τὰ δένδρα εἶναι κυρίως λιθανόδενδρα. Αὐτὰ φύονται στὶς ἀκτὲς τῆς Σομαλίας καὶ τῆς Ν.Δ. Ἀραβίας, ἀλλὰ διαφέρουν μεταξύ των καὶ κατὰ τὸν A. Lucas τὰ εἰκονιζόμενα ἀνήκουν στὴν ἀραβικὴ ποικιλία, ἡ ὁποία ἀποδίδει περισσότερο λιδάνι.

Εἶναι λοιπὸν προφανές, ὅτι ἡ χώρα Πούντ ἀπλωνόταν στὰ παράλια τῆς Σομαλίας καὶ στὰ ἀπέναντι τῆς Ν.Δ. Ἀραβίας, στὶς δύο πλευρὲς τοῦ πορθμοῦ τοῦ Ἄντεν. Ὁ Ed. Naville γράφει: «Ὁ στόλος τῆς Χατσεψούτ εἶναι βέβαιον, ὅτι ἔπλευσε γιὰ τὶς ἀφρικανικὲς ἀκτὲς, ἀλλὰ ἡ χώρα πὺν περιγράφουν τὰ αἰγυπτιακὰ κείμενα ἀπλωνεταὶ καὶ στὶς δύο παραλίες τοῦ νοτίου ἄκρου τῆς Ἐρυθρᾶς». Αὐτὸ ἐρμηνεύει τὴν συνύπαρξιν ἀφρικανικῆς πανίδος καὶ νοτιοαραβικῆς χλωρίδος. Οἱ νεγροειδεῖς εἶναι ἰθαγενεῖς τῆς Σομαλίας. Οἱ λευκοὶ ὅμως πῶς βρέθηκαν ἐκεῖ; Ἀσφαλῶς ἦσαν ἔποικοι πὺν εἶχαν ἐγκατασταθῇ στὴν περιοχὴ, πολλοὺς αἰῶνες πρὶν ὑποδεχθοῦν τὴν ἀποστολὴ τῆς Χατσεψούτ. Ὡς ἐκεῖ καλά. Ἀλλὰ ποιοὶ λευκοὶ;

Πούντ=Πόντος

Ἡ ἀπάντησις κατὰ τὴν γνώμην μου βρίσκεται στὴν ὀνομασίᾳ τῆς χώρας, ἡ ὁποία διαδόσθη ἐσφαλμένως. Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ αἰγυπτιακὴ γραφὴ (ὅπως καὶ οἱ σημιτικὲς) δὲν ἔχει φωνήεντα, τὰ ὁποία προστίθενται κατὰ συνήθειαν ἢ κρίσιν. Τὸ ὄνομα τῆς χώρας γράφεται Πντ. Καὶ τὸ διάβασαν Πούντ (μερικοὶ Πονάτ). Ἄν ὅμως διαδοθῇ Πόντος, τὸ μυστήριον λύνεται. Διότι ἡ λέξις εἶναι ἐλληνικὴ καὶ συνεπῶς οἱ λευκοὶ κάτοικοι τῆς χώρας εἶναι Ἕλληνες. Αὐτὸ ταιριάζει καὶ μὲ τὸ ἀναμφισβήτητο γεγονός, ὅτι στὴν ἐποχὴ τὴν ὁποία ἀναφερόμαστε, οἱ μόνοι ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ποντοποροῦσαν καὶ ἵδρυν ἀποικίαις ἦσαν οἱ Ἕλληνες. Ἐξ ἄλλου, τὰ παράλια καὶ στὶς δύο πλευρὲς τῆς Ἐρυθρᾶς εἶναι γεμάτα ἐλληνικώτατα τοπωνύμια. Ἡ Ἐρυθρὰ ὠνομάσθηκε ἔτσι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες. Τὰ Σαῖδ καὶ Σουέζ διαβαζόμενα ἀντιστρόφως εἶναι Δίας καὶ Ζεὺς – προφανῶς οἱ ὀνομασίαις ἐδόθησαν ἀπὸ Ἕλληνες, ἀλλὰ οἱ ἰθαγενεῖς τὶς ἀνέγνωσαν μὲ τὸν δικό τους τρόπο, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ δεξιὰ. Ὁ κόλπος τοῦ Σουέζ (Διὸς) λεγόταν Ἡρωοπολίτης. Στὸ βάθος τοῦ Αἰλανίτου κόλπου (τῆς Ἀκαμπα) ὑπῆρχε ἡ ἐλληνικὴ πόλις Αἶλινα (σήμερον Εἰλάτ). Ὅσο γιὰ τὸ Ἄντεν εἶναι παραφθορὰ τοῦ Ἀθῆναι – Ἀθην – Ἄντεν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέρασαν οἱ Ἕλληνες, γιὰ νὰ ἐποικίσουν μιὰν ἄλλην «μυθικὴν» χώραν, τὴν νῆσον Παγχαία, στὸν Ἰνδικὸ Ὠκεανόν, πὺν ὅμως δὲν εἶναι διόλου «μυθικὴ», ἀφοῦ τὴν ἐπεσκέφθησαν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος μὲ τὸν Νέαρχο καὶ ἀργότερα ὁ Εὐήμερος ὁ Μεσσήνιος.

Οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἐπὶ χιλιετίαις φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς Αἰγυπτίους, πρᾶγμα πὺν ἐξηγεῖ καὶ τὸν εἰρηνικὸ χαρακτήρα τῆς αἰγυπτιακῆς ἀποστολῆς στὴν Πούντ (δηλαδὴ στὸν Πόντον) καὶ τὴν φιλικὴν ὑποδοχὴν τῆς ἀπὸ τοὺς λευκοὺς κατοίκους τῆς, ἡ ὁποία ἀπαθανατίσθη στὶς τοιχογραφίας. Αἰγύπτιοι καὶ Ἕλληνες ἔτρεφαν ἀμοιβαία ἐκτίμησιν. Οἱ πρῶτοι δὲν θὰ ἀποκαλοῦσαν τὴν «Πούντ» «θεϊκὴν» ἢ «γῆν τοῦ

Θεοῦ» (Π-ρ-χ, πού διαβάστηκε Περεχού η Παρουάχ), ἂν οἱ κάτοικοί της δὲν ἀνῆκαν στὸ «ἀρχαιότερο καὶ εὐγενέστερο μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων γένος» (λόγοι τοῦ Αἰγυπτίου ἱερέως στὸν Σόλωνα γιὰ τοὺς Ἕλληνες – Πλάτων, «Κριτίας»).

Οἱ Αἰγύπτιοι, ὅταν ζωγραφίζουν Σημίτες, τοὺς παρουσιάζουν ἄσχημους καὶ ταπεινούς. Οἱ λευκοὶ τῆς Πούντ ὅμως ἀπεικονίζονται ὡραῖοι, κομποί, ὑπερήφανοι, γεμάτοι εὐγένεια καὶ χάρη –ιδιότητες πού οἱ Αἰγύπτιοι ἐπεφύλασσαν μόνον γιὰ τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ τοὺς Ἕλληνες.

Ἑλληνικὸς ναὸς

Ὑπάρχει μία τελευταία ἀπόδειξη γιὰ τὴν ἐλληνικότητα τῆς Πούντ. Ὁ ναὸς τοῦ Ντίρ-ἐλ-Μπαχάρι κτίσθηκε μετὰ τὴν ἐπάνοδο τῆς αἰγυπτιακῆς ἀποστολῆς καὶ διαφέρει πλήρως ἀρχιτεκτονικῶς ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα κτήρια τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου. Ὁ διάσημος αἰγυπτιολόγος A. Mariette διεπίστωσε αὐτὸ τὸ γεγονός καὶ συνεπέρανε ὅτι ἐκτίσθηκε κατὰ τὸ πρότυπο οἰκοδομημάτων πού μέλη τῆς αἰγυπτιακῆς ἀποστολῆς εἶχαν δεῖ καὶ θαυμάσει στὴν «Πουανίτ», ὅπως διάβαζε ὁ ἴδιος τὸ Πντ («*Deir el Bahari*», Λειψία, 1877). Ὑποθέτω ἡ ἴδια ἡ Χατσεψούτ σὲ ἐπιγραφή δηλώνει ὅτι «ἔκτισα μία Πούντ». Πράγματι γύρω ἀπὸ τὸν ναὸ εἶχαν διαμορφωθῇ κλιμακωτοὶ κήποι, ὅπου φυτεύθηκαν δένδρα ἀπὸ τὴν Πούντ. Οἱ αἰγυπτιολόγοι A. Mariette, Ed. Naville, G. Masnero («*The Struggle of Nations*»), H.E. Winlock («*Excavations at Deir el Bahari, 1911-1931*», N.Y. 1942) καὶ Davis συμφωνοῦν ὅτι ὁ ναὸς εἶναι «τὸ ὡραιότερο κτίσμα πού μᾶς ἄφησε ἡ ἀρχαία Αἰγύπτος» (Davis, «*The Tomb of Hasthopsit*») καὶ ὅτι «ἀποτελεῖ ἐξαίρεση στὸν ἀρχιτεκτονικὸ δίο τῆς Αἰγύπτου» (Ed. Naville, «*The temple of Deir el Bahari*»). Ὁ ναὸς διακρίνεται γιὰ τὴν εὐγένεια καὶ τὴν ἀπλότητά του. Σ' αὐτὸν δὲν ὑπάρχουν ὁ γιγαντισμὸς καὶ ἡ βαρεῖα διακόσμηση τῶν ἄλλων αἰγυπτιακῶν μνημείων. Σὲ ἀντίθεση πρὸς αὐτὰ ὁ ναὸς τῆς Χατσεψούτ εἶναι λιτός, κομψός, ἐλαφρύς, ἀνέερος, μὲ ἀνθρώπινα μέτρα. Μὲ ἄλλα λόγια... ἐλληνικός! Ὁ Breasted («*Records*») ἐπισημαίνει ἐπίσης τὸ γεγονός ὅτι ὁ ναὸς τῆς Χατσεψούτ ἦταν ὁ μόνος στὴν Αἰγύπτο μὲ δώδεκα ἱερεῖς, ἀλλὰ παραλείπει τὴν σύνδεση μὲ τὸ Ἑλληνικὸ Δωδεκάθεο. Ὅλα τὰ στοιχεῖα τοῦ ναοῦ εἶναι ἐλληνικά: στήλες, πρόναος-ναὸς-ιερό. Κατὰ τὸν Breasted πρόκειται γιὰ μεταρρύθμιση στὴν αἰγυπτιακὴ λατρεία.

Συμπέρασμα

Ἡ χώρα «Πντ» πρέπει νὰ διαβαστῇ «Πόντος» (*3). Ἦταν πανάρχαιη ἐγκατάσταση Ἑλλήνων σὺς ἀφρικανικὲς καὶ ἀραβικὲς ἀκτὲς τῆς Ἐρυθρᾶς.

Σημειώσεις

(*1) Βλέπε Γ.Κ. Γεωργαλά, «*Η Προϊστορική Ἐξάπλωση τῶν Αἰγαίων*», κεφ. «Οἱ Ἕλληνες στὸν Ἰνδικό», ἔκδ. «Τότε», 1996 καὶ 1997.

(*2) Βλέπε Γ.Κ. Γεωργαλά: «*Ποιοί ἦσαν*», κεφ. «Οἱ Οὐγκαρίτιοι» καὶ «Οἱ Φιλισταῖοι», ἔκδ. «Τότε», 1997.

(*3) Ὁ Πόντος ἦταν προσωποποίηση τῆς μεγάλης θάλασσας, υἱὸς τῆς Γαίας καὶ τοῦ Αἰθέρος, πατὴρ τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐχρησίμευε ὡς προσηγορικὸ τῶν ἀνοικτῶν θαλασσῶν. Δὲν ἀποκλείεται ἡ λέξις «ποντίφηξ» (ἔτσι προσαγορεύεται ὁ Πάπας) νὰ προήλθε ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ ἀρχιερέως τῆς «Πούντ», πού ἔκτισε ἡ Χατσεψούτ.

Ἡ ταύτιση θεοῦ - ἀνθρώπου

Οἱ ἀναγνωρίζουν τη δυσπόστατη φύση τοῦ ἀνθρώπου. Προφανῶς ἡ ὕλική ἔχει ἀναμφισβήτητα παρουσία μὲ ἀπόλυτη αὐτοτέλεια, ἀντιθέτως αὐτὸ ποὺ καλοῦμε γενικά ψυχισμό καὶ εἰδικὰ λόγο, πνεῦμα, σκέψη, νόηση κ.τλ. συνυπάρχει πάντοτε μὲ τὴν ὕλική λειτουργία καὶ ποτὲ αὐτοτελῶς. Παρ' ὅλον ὅτι τὸ ὕλικὸ εἶναι φορέας τοῦ διακεκριμένου πνευματικοῦ, δὲν μπορούμε νὰ στοχασθοῦμε μιὰ δομὴ τοῦ κόσμου ἀπὸ σταθερὴ καὶ νεκρὴ ὕλη. Ἀντιθέτως φαίνεται πὼς ὁ κόσμος συνεχῶς συντίθεται ἀπὸ συμβάντα, ποὺ συνειδητοποιοῦνται μὲ τὴν δοθήθεια πιθανοθεωρητικῶν σχημάτων. Συγκεκριμένα ἡ ἔννοια τοῦ ὕλικου, ἐνῶ ξεκίνησε ὡς σύνολο φαινομένων σταθερῶν ιδιοτήτων, διαφορῶν τῶν πνευματικῶν, κατέληξε σὲ σύμπλεγμα πιθανῶν συμβάντων.

Δὲν εἶναι αὐθαίρετο νὰ ὑποθέσουμε, πὼς ἡ ζωὴ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς τυχαίας συμπλοκῆς συμβάντων, τὸ ὁποῖο χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἰδιαίτερη ὀργάνωση καὶ μοναδικὴ ἀναπαραγωγικὴ κίνηση. Ἡ ζωὴ γεννήθηκε ἀπὸ μιὰ ἐπανάσταση χωρὶς τελεολογικὴ συνέπεια. Ἡ ἐμφάνιση τῆς ζωῆς δὲν νομιμοποιεῖ σκοπιμότητα, γιατί δὲν ἐξασφαλίζει καμμιά μορφὴ ἡθικῆς, ἡ ἀτέλεια καὶ ἡ ἀντίθεση κυριαρχοῦν στὸ διάστημα τῆς ὑπαρξῆς της.

Ἡ ζωσα ὕλη ἔχει ιδιότητες ποὺ τὴν διαφοροποιοῦν, ἡ ἀναπαραγωγὴ καὶ ἡ μνήμη εἶναι οἱ βασικὲς ιδιότητες ποὺ συνθέτουν τὴν εἰδοποιὸ διαφορὰ της. Ἡ πρώτη βασικὴ ιδιότητα, ποὺ ἐκλαμβάνεται ὡς πνευματικὴ, εἶναι ἡ μνήμη, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται μὲ τὴν διαμόρφωση συνηθειῶν: π.χ. τὰ ἀντανakλαστικά τοῦ Παυλῶφ, στὰ ὁποῖα στηρίζεται ἡ ἐκπαίδευση τῶν ζώων. Ἡ ἐξέλιξη, ἡ ὁποία, ὡς γνωστόν, λειτουργεῖ μὲ τὴν τυχαία μεταβολὴ καὶ τὴν προσαρμογὴ, εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐπιστημονικὴ θεωρία τῆς γέννησης τοῦ ἐλλόγου ὄντος, τὸ ὁποῖον παρ' ὅλη τὴν αὐτοσυνείδησή του καὶ τὴν ἐπίγνωση τῆς ὑπάρξεώς του σ' ἓνα τετραδιάστατο χωρὸχρονο, δὲν μπορεῖ νὰ αὐτοπροσδιορισθῇ. Ἐρωτήματα ὅπως: τί γνωρίζω; τί ὀφείλω νὰ πράττω; ποῦ ὁδηγοῦμαι μετὰ τὸ φωτεινὸ διάστημα τῆς ὑπάρξεώς μου; κ.τλ. καὶ τέλος ἡ διαπίστωση τῆς ἀτέλειας καὶ τῆς χρονικὰ πεπερασμένης δυνατότητας ἐπιβάλλουν τὴν παραδοχὴ τῆς ἀτομικῆς συντριβῆς. Τὰ παρήγορα φαντάσματα ποὺ προσφέρουν οἱ θαυματοποιοί, εἶναι τόσο ἀντιφατικά, ὥστε στὸν ἐχέφρονα ἄνθρωπο μόνον οἶκτο προξενοῦν. Ἡ γνώση, ἡ ὁποία συμφωνεῖ μὲ τὰ φαινόμενα καὶ ἐξασφαλίζει πρόβλεψη, εἶναι τὸ μόνο στήριγμα.

Οἱ ἀπίστευτες ἐπιτυχίες τῆς βιολογίας καὶ ἰδιαίτερα τῆς γενετικῆς μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ἀναθεωρήσουμε τὴν ἰδέα τῆς ἐξελίξεως, ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη βούληση. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι παρατηρητῆς τοῦ φαινομένου τῆς ἐξελίξεως καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐφαρμόσῃ μεθόδους στὴν ἀναπαραγωγὴ καὶ νὰ συνδυάσῃ τὰ ἤδη ὑπάρχοντα γονίδια σύμφωνα μὲ τὴν βούλησή του· δὲν μπορεῖ ὁμως ἀκόμη νὰ ἐπιτύχῃ ἐπιθυμητὴ μετάλλαξη, πρᾶγμα ποὺ φαίνεται ὅτι θὰ ἐπιτευχθῇ συντόμως. Ἐνα ὁμως εἶναι δέδαιον, πὼς ἡ ἐπιστὴμὴ πλησιάζει τὴν παρέμβαση στὴν ἐξέλιξη. Ὅταν ἡ ἀνθρώπινη βούληση καταστῇ συντελεστὴς τῆς ἐξελίξεως, τότε ἡ ἰδέα τοῦ θεοῦ καὶ ἡ ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ θὰ ταῦτισθoῦν. Τὸ τυχαῖο δημιούργημα θὰ γίνη

δημιουργός. Θὰ ἀποδειχθῇ ἡ παντοδυναμία τῆς ἐνσυνείδητης φύσης. Τὸ συναίσθημα τῆς προπατορικῆς ἐνοχῆς καὶ τὸ μεταφυσικὸ δέος θὰ γίνουν ξεχασμένο παρελθόν. Ὁ χώρος τοῦ φυσικοῦ θὰ καλύψῃ τὸν μεταφυσικὸ καὶ ἡ πορεία τοῦ κόσμου θὰ προχωρῇ πρὸς τὴν τελειότητα – ἢ πρὸς τὴν αὐτοκαταστροφή.

Ἡ ἀνθρώπινη βούληση ὡς συντελεστής τῆς φυσικῆς ἐξέλιξης ἐλευθερώνει τὴν φαντασία καὶ δίδει ἀπεριόριστη δυνατότητα δημιουργίας. Θὰ ἦταν νοσηρὸ παράλληλημα, ἂν δὲν περιορίσουμε τὸ θυμικὸ καὶ ἀφεθοῦμε σ' ἓνα ξέφρενο ἐνθουσιασμὸ μᾶς ὅσονδήποτε μεγάλης ἐπιτυχίας. Ἡ ἔλλογη παρέμβαση τοῦ ἀνθρώπου στὴ φυσικὴ ἐξέλιξη δὲν ἀπαντᾷ στὸ πρόβλημα τῆς ἀρχῆς καὶ λειτουργίας τοῦ κόσμου. Τὸ «πρῶτον κινοῦν ἀκίνητον» τοῦ Ἀριστοτέλη εἶναι ἀξίωμα καὶ ὄχι παραγωγικὸ ἢ ἐπαγωγικὸ ἀποτέλεσμα.

Θὰ μπορούσε ὅμως νὰ τεθῇ τὸ ἐρώτημα: Τὸ πρόβλημα τῆς ἀρχῆς τοῦ κόσμου εἶναι πραγματικὸ ἢ ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπινου λόγου; Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθοῦμε, ὅτι τὰ ἀντικειμενικὰ προβλήματα πού θέτει ἡ νόηση, δὲν προέρχονται ἀπὸ κάποιο μεταφυσικὸ χωρὸ, ἀλλὰ δημιουργοῦνται ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν φαινομένων πού ἀντανάκλουν τὴν φύση καὶ τὴν λειτουργία της. Ἡ πεπερασμένη παρουσία τοῦ ἀνθρώπου διαμορφώνει τόσο τὴν νόησή του ὅσο καὶ τὸ κοσμοεἶδωλον πού συνειδητοποιεῖ. Τὰ γεγονότα στὴ συνέχεια τοῦ χρόνου συνειδητοποιοῦνται μὲ μιὰ διαδοχὴ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλει τὶς ἐννοιες τῆς ἀρχῆς, τοῦ τέλους καὶ τῆς αἰτιότητας. Εἶναι λοιπὸν φυσικὸ νὰ ἀναζητῆται πάντοτε ἀρχὴ καὶ δημιουργοῦσα αἰτία γιὰ τὸ σύμπαν καὶ τὴν λειτουργία του. Συνεπῶς μόνον ὁ τρόπος παρατήρησης, ὁ ὁποῖος κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴν αἰτιότητα, καὶ τὸ πεπερασμένο, τὸ ὁποῖο πληροῖ τὶς ιδιότητες τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους, ἐπικυρώνουν τὸ πρόβλημα τῆς ἀρχῆς καὶ λειτουργίας τοῦ κόσμου. Ὁ παρατηρητὴς ἄνθρωπος εἶναι δυστυχῶς ἀνεπαρκής, γιὰ κατὰ γράφει τὸ πεπερασμένο. Ἐξ ἄλλου τὸ ἄπειρον ὁ νοῦς τὸ ὀρίζει μὲ ιδιότητες, πού δὲν πληροῦνται στὸ πεπερασμένο, τὶς ὁποῖες συναντᾷ μόνον σὲ χώρους τῆς νόησης καὶ ποτὲ στὸν χωρὸ τοῦ αἰσθητοῦ.

Οἱ προηγούμενες σκέψεις κλονίζουν τὴν πεποίθησιν ὑπάρξεως προβλήματος ἀρχῆς τοῦ κόσμου, γιὰ τὴν δημιουργεῖται ἀπὸ τὸν τρόπο παρατήρησης καὶ ὄχι ἀπὸ ἄμεση θεώρησιν τοῦ σύμπαντος. Μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀμφιβάλλῃ γιὰ τὴν οὐσία καὶ τὸ κῦρος τοῦ συμπαντικοῦ προβλήματος. Ἐκτὸς τῶν ἀντικειμενικῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα δέχονται λύσεις πού κατοχυρώνονται ἀπὸ ἀποδείξεις, ὑπάρχουν καὶ ἐρωτήματα πού οἱ ἀπαντήσεις τους ἐδράζονται σὲ πεποιθήσεις λογικῶς συμβατές. Ἡ λογικὴ συμβατότητα ἐξασφαλίζει τὸ κῦρος τῶν ἀξιωμάτων. Τὸ ἀξίωμα «τὸ σύμπαν ὑπάρχει, ὑπῆρχε καὶ θὰ ὑπάρχῃ» εἶναι συμβατό, γιὰ τὸ δὲν ὀδηγεῖ σὲ ἀντίφαση.

Τὸ προηγούμενον ἀξίωμα εἶναι τῆς αὐτῆς τάξεως ἐγκυρότητος μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀριστοτέλη.

Ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν στιγμή πού θὰ μπορῇ νὰ ἐλέγχει τὸν κόσμον ὡς πραγματικὸς ὁδηγὸς τῆς πορείας του. Οἱ γνώσεις μας εἶναι ἐλάχιστες σὲ σχέση μὲ τὸ σύνολον τῶν συμβάντων. Ὁ κόσμος μὲ τὴν τυχαία δημιουργία τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἄσκησιν ἀλλὰ προσαρμολογικῆς τῆς ἐξέλιξης φθάνει στὴν ἐμφάνισιν τοῦ

ἐνσυνειδήτου ὄντος, τὸ ὁποῖον ἐπικυρώνει τὴν ὑπαρξὴ τοῦ κόσμου καὶ δίδει συγκεκριμένο νόημα στὴν ἐν δυνάμει ὑπαρξή. Πράγματι ὁ κόσμος χωρὶς τὸ ἐνσυνείδητο ὄν δὲν εἶναι ἐκδήλως ὑπαρκτός, ἀλλὰ ἔχει τὴν δυνατότητα μὲ τὴν γέννηση τῆς συνειδήσεως νὰ καταστῇ ὑπαρκτός. Προφανῶς ἡ παντελὴς ἄγνοια ταυτίζεται στιγμαίως μὲ τὴν ἀνυπαρξία, ὅχι ὅμως καὶ στὴν διάσταση τοῦ χρόνου. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ πηγὴ τῆς πνευματικῆς ἐκδήλωσης τοῦ κόσμου καὶ παρεμβαίνει στὴν ἐξέλιξη τῶν ὄντων καὶ ἐλέγχει τὰ δρώμενα, τὸ σύμπαν δὲν εἶναι ἀδιάφορο γιὰ τὰ συμβά- ντα, ἀποκτᾷ συγκεκριμένη τελεολογία. Ἡ συνεχῶς αὐξανόμενη παρέμβαση τῆς ἐνσυνειδήτης φύσης στὶς ἐξελικτικὰ μεταβολές της θεμελιώνει τὴν ἀρχή: «Τὸ σύμπαν (διὰ τοῦ ἀνθρώπου) παρεμβαίνει ἔλλογα στὴν ἐξελικτικὴ πορεία του, δὲν εἶναι ἀδιάφορο, καὶ κατὰ τὴν διάσταση τοῦ χρόνου ἀναπτύσσει βούληση, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ τοῦ ἐξασφάλισι τὴν μοναδικὴ τελειότητα».

Ἡ ἐδραίωση καὶ ἐπέκταση τῆς προηγούμενης ἀρχῆς στὸ σύνολο τῶν φυσικῶν γε- γονότων ἀπαλλάσσουν τὸν κόσμο ἀπὸ τὸ μειονέκτημα τοῦ δημιουργήματος καὶ τὸν καθιστοῦν αὐτοδημιουργό. Ἡ γνώση αὐξάνεται μὲ ἐκπληκτικὴ ταχύτητα, ὑπολογί- ζεται ὅτι διπλασιάζεται ἀνὰ 5 χρόνια· αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ παρέμβαση στὴν ἐξέλιξη θὰ εἶναι πολὺ γρήγορα σημαντικὴ, δυστυχῶς ὅμως αὐτὸ δὲν γίνεται χωρὶς θανάσι- μους κινδύνους.

Ἡ γένεση τῆς ἠθικῆς ἔχει σκοπὸ νὰ προστατεύσῃ τὸν κόσμο, δυστυχῶς ὅμως ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀντιλαμβάνεται πάντοτε ἐπαρκῶς τὸν ὀρθὸ τρόπο προστασίας. Τὸ ἀτομικὸ ἢ εὐκαιριακὸ ὄφελος ἐμποδίζει τὴν λήψη μέτρων, ποὺ ἐξασφαλίζουν τὸ ὑπέρτερο συμφέρον τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ἢ τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Ὁ ἐγω- κεντρισμὸς καὶ τὸ ἄμεσον ἀποτέλεσμα ἐμποδίζουν τὴν θεώρηση τοῦ καθολικοῦ ἀνώ- τερου συμφέροντος. Ὁ ἄνθρωπος, ὅπως ἐξελίχθη μετὰ τίς κοινωνικὰς δομὰς ποὺ ἐπε- νόησε, παραμένει ἐλαττωματικὸς καὶ δὲν ἐγγυᾶται τὴν ὁμαλὴ ἐξέλιξη σὲ ἀνώτερες μορφές ζωῆς, στὶς ὁποῖες τὸ Ἐγὼ καὶ τὸ Ἐσὺ ταυτίζονται σὲ μία τάξη, ἡ ὁποία σέ- βεται ἀπεριόριστα τὸν κόσμο. Παρ' ὅλον ὅτι ἡ ζωὴ ἐκ τῆς φύσεώς της εἶναι ἀτομι- κή, ἡ νόησή της ἐπιβάλλει μία εὐρύτερη διάσταση μὲ τὸν σχηματισμὸ τῶν κοινω- νιῶν. Ἡ πνευματικὴ μονάδα, ἃν καὶ ἔχῃ αὐτοτέλεια, ἀναπτύσσεται καὶ ὁλοκληρώ- νεται μόνο μέσα στὸ κοινωνικὸ σύνολο. Σήμερα ἡ ἐπιστὴμὴ ἐπιβάλλει τὴν διεύρυν- ση τῶν ἀνοικτῶν κοινωνιῶν, καὶ ἡ πνευματικὴ μονάδα, χωρὶς νὰ χάσῃ τὸν φυσικὸ της χαρακτήρα, ἀφομοιώνεται σὲ μία πανανθρώπινη πνευματικὴ παρουσία τῆς ζωῆς.

Μποροῦμε νὰ δεχθοῦμε πὼς μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ πολιτισμοῦ διαμορφώνεται μία ἐνιαία διανόηση τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Εἶναι ἤδη φανερό, πὼς ἡ παγκόσμια διανόηση ὁμοιογενοποιεῖται καὶ ἀντιδρᾷ στὰ ἀνθρωπιστικὰ καὶ κοινωνικὰ γεγο- νότα κατὰ τὸν ἴδιο περίπου τρόπο. Ἡ παγκόσμια διανόηση, ἃν διευρυνθῇ καὶ ἐνερ- γοποιηθῇ, μπορεῖ νὰ συνθέσῃ τὴν νόηση τοῦ κόσμου, ποὺ θὰ παρέμβῃ μὲ λογικὴ συνέπεια στὴν φυσικὴ ἐξέλιξή του. Δυστυχῶς ὅμως ἡ ἱστορία δὲν κινεῖται ἀπὸ δυ- νάμεις τοῦ λόγου ἀλλὰ συνήθως ἀπὸ αὐτὲς τοῦ θυμικοῦ, τὸ ὁποῖο δὲν ἐλέγχεται οὔτε κατευθύνεται ἀπὸ μία καθολικὴ βούληση· καὶ οἱ συγκρούσεις εἶναι ἀναπόφευκτες. Τὸ θυμικὸ (ἀτομικὸ καὶ ὁμαδικὸ) κατέχεται συνήθως ἀπὸ τὸ συναίσθημα τῆς ἐπι- βολῆς, γιὰτὶ ἡ κοινωνικὴ ἐξέλιξη δὲν ἔφθασε σὲ μορφὴς πολιτισμοῦ ποὺ νὰ ἀπο-

κλείουν κάθε είδος καταναγκασμού. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ τέλους τοῦ 20^{ου} αἰῶνα εἶναι ἐλάχιστα καὶ ἐπιφανειακά πολιτισμένος παρ' ὅλη τὴν πνευματικὴ του ἀνάπτυξη. Ἡ καλλιέργειά του ἔχει μεγάλο ἔλλειμμα σὲ σχέση μετὶς κατακτήσεις καὶ τὶς δυνατότητές του, γι' αὐτὸ εἶναι ἐπικίνδυνος τόσο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ὅσο καὶ γιὰ τὸ φυσικὸ περιβάλλον.

Εἶναι βέβαιον, πὼς με ἀπαγορευτικούς καὶ κατασταλτικούς νόμους ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα δὲν ἐμποδίζεται, γιατί ἡ φυσικὴ ροπὴ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν γνώση εἶναι ἀκαταμάχητη. Οἱ σκέψεις νὰ ἀπαγορευθοῦν τὰ ἀκραῖα βιολογικὰ πειράματα, ποὺ ἀποτελοῦν ὕβριν, εἶναι τελείως ἀναποτελεσματικές. Π.χ. ἡ κλωνοποίηση στὸν ἄνθρωπον δὲν ἐμποδίζεται, γρήγορα θὰ πραγματοποιηθῇ, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατὴ ἢ ὅταν καταστῇ δυνατὴ. Ἡ ἱστορία τοῦ μαθητευομένου μάγου σήμερον ἔπαυσε νὰ εἶναι μῦθος, κατέστη πραγματικότητα σὲ ὅλα τὰ ἐργαστήρια ποὺ πειραματίζονται μετὰ ἔσχατα μυστικά τῆς φύσης. Ὁ κίνδυνος δὲν περιορίζεται στὶς ἡθικὰς ἐκτροπές, οἱ ὁποῖες μποροῦν νὰ κλονίσουν τὶς ἰσορροπίες τῆς κοινωνικῆς τάξης, πρῶγμα τὸ ὁποῖο δὲν ὀδηγεῖ στὴν καταστροφὴ, γιατί ἡ ἠθικὴ μεταβάλλεται καὶ ἀνασυνίσταται μετὰ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου. Τὸ ἠθικὸ σύστημα ἀπεδείχθη ἱστορικά, ὅτι δὲν εἶναι ἀμετάβλητον καὶ σταθερό, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἐπίπεδο πολιτισμοῦ τῶν κοινωνιῶν. Ὁ τρομερὸς κίνδυνος εἶναι ἡ ἀγνοία τῶν ἀποτελεσμάτων, γι' αὐτὸ οἱ πιθανότητες πρόβλεψης πρέπει νὰ πλησιάζουν τὸ ὅριο τῆς βεβαιότητος, ποὺ ἐπιτυγχάνεται μετὰ τὴν βαθεῖαν γνώσιν τῶν πραγμάτων καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς παρόρμησιν γιὰ ἐπιτυχία. Ἡ ἐπιστημονικὴ κοινότης πρέπει νὰ εὐρίσκειται σὲ τόσο προχωρημένη μορφὴ πολιτισμοῦ, ὥστε τὰ μέλη τῆς νὰ κατέχωνται ἀπὸ ἀπόλυτον σεβασμὸν στὴν φύσιν καὶ τὸν ἄνθρωπον· τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν ἐπιθυμίαν γιὰ κάθε μορφὴ προδολῆς. Αὐτὸ τὸ εἶδος ἐπιστημονικῆς κοινότητος μπορεῖ νὰ ἐγγυηθῇ τὴν ἀσφαλῆ καὶ ἀνώδυνον κατάκτησιν τῶν μυστικῶν τῆς φύσης. Ἡ ἐξελικτικὴ διαδρομὴ τοῦ κόσμου θὰ εἶναι εὐεργετικὴ μόνον, ἂν ἡ ἐπιστημονικὴ κοινότης διακρίνεται γιὰ τὴν σύνεσιν καὶ ὄχι γιὰ τὸν φόβον τοῦ κοντόφθαλμου νομοθέτη.

Ο ἄνθρωπος τῆς κατὰ ἀγαθὴν βούλησιν, ἐξελίξεως θὰ ἀποκτήσῃ ιδιότητες, ποὺ τοποθετοῦσε στὴν κατηγορίαν τῶν θαυμάτων καὶ θὰ λύσῃ προβλήματα, τὰ ὁποῖα φαντάζοντο ὡς μεταφυσικά. Ἡ μεταφυσικὴ εἶναι ὁ χῶρος τῆς ἀγνοίας, τὸν ὁποῖο τὸ ἔλλογον ὄν νομιμοποιεῖται νὰ συρρικνώσῃ πρὸς ὄφελος τοῦ ἐπιστητοῦ. Ὁ θεὸς ἦταν καὶ εἶναι ἡ αἰσιοδοξία καὶ ἡ ἐλπίς τῆς ἀνθρώπινης δυστυχίας, τὸ πλασματικὸ συμπλήρωμα τῆς πεπερασμένης νόησιν. Ἀντιθέτως ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἡ μόνη πραγματικὴ ὑπόσχεσις γιὰ ὁλοκλήρωσιν τῆς ὑπάρξεως. Ἄν τὰ φαντάσματα τῶν σκοτεινῶν χρόνων τῆς πρώιμης νόησιν σταθοῦν τερατόμορφα ἐμπόδια στὸν θρίαμβον τῆς λυτρωτικῆς ἐπιστήμης, θὰ παραταθῇ τὸ μαρτύριον τοῦ Προμηθέα Δεσμώτη, χωρὶς νὰ μπορέσουν ποτὲ νὰ ματαιώσουν τὴν γέννησιν τοῦ Φοῖβου Ἀπόλλωνος στὴν Δῆλον, τὴν Γῆν τοῦ Φωτός. Τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τῆς ἐπιστήμης θὰ καταυγᾷ τὸν κόσμον, καὶ θὰ ἔλθῃ ἡ στιγμή τοῦ ἀνθρώπου – θεοῦ.

Λάμπρος Ντόκας

Καθηγητὴς Μαθηματικῆς Ἀναλύσεως
τοῦ Πανεπιστημίου Πατρῶν

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΑΤΑΝΟΣ

‘Ο πλούτος τῆς ἀρχαιοελληνικῆς μαγειρικῆς

Ἡ Ἑλληνικὴ μαγειρικὴ τέχνη χάνεται στὰ βάθη τῆς ἀπώτερης ἱστορίας. Ἦδη ἀπὸ τὴν παλαιολιθικὴ περίοδο εὐρέθησαν στὸν ἡπειρωτικὸ καὶ Αἰγαϊακὸ χῶρο ἀπανθρακωμένοι σπόροι καὶ ποικίλα λίθινα καὶ ὀστέινα ἐργαλεῖα γιὰ τὴν παρασκευὴ τροφῶν. Ἡ Ἑλληνικὴ «μυθολογία» ἀναφέρει τὸν Προμηθεά ὡς ἐπινοητὴ τοῦ πυρὸς καὶ ἄλλων χρησίμων πραγμάτων. Ἀπὸ τὴν ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη τὰ ἀρχαιότερα ἵχνη φωτιᾶς (1 ἑκατομμ. ἐτῶν) στὴ γῆ ἤρθαν στὸ φῶς στὸ σπήλαιο τῶν Πετραλώνων ἀπὸ τὸν ἀνθρωπολόγο Ὑψηλίου Πουλιανὸ (βλέπε Α. Πουλιανού, «Τὸ Σπήλαιο τοῦ Ἀρχανθρώπου τῶν Πετραλώνων»).

Στὴν Νεολιθικὴ περίοδο μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας, τῆς ἀλιείας καὶ τοῦ κυνηγιοῦ ὑπάρχει πλούσια τροφή, ὅπως μαρτυροῦν τὰ διάφορα ἀγγειοπλαστικὰ εὐρήματα ποὺ ἐχρησιμοποιοῦντο πρὸς ἀποθήκευση σιταριοῦ, κριθαριοῦ, δαλανιδιῶν, φυσιτικῶν, ἀμυγδάλων, ἐλαιολάδου κ.ἄ. (Βλέπε «Νεολιθικὸς Πολιτισμὸς στὴν Ἑλλάδα», Ἰδρυμα Γουλανδρῆ καὶ Δημ. Θεοχάρη, «Νεολιθικὴ Ἑλλάς»). Γνωρίζουμε ὅτι ἡ ἐλιά καὶ τὸ κλήμα καλλιεργήθηκαν τὴν ἐποχὴ τοῦ πρῶμου χαλκοῦ (5.300 π.Χ.). Ὁ Διόνυσος θεωρεῖται ὡς εὐρέτης τῆς ἀμπέλου. Ἡ ἐλιά ἦταν δῶρο τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς στὴν ἀνθρωπότητα. Μὲ τὴν συμπίεση δερμάτινου σάκκου καὶ μὲ τὴν βοήθεια λοστοῦ γινόταν ἡ ἐκθλίψη ἐλαιολάδου. Σ’ αὐτὸν τὸν πλοῦτο τῆς διατροφῆς συνετέλεσε ἡ πλούσια πανίδα καὶ χλωρίδα τοῦ Ἑλλαδικοῦ χώρου.

Ἡ τέχνη τῆς μαγειρικῆς εἶναι γνωστὴ στὸν Ὅμηρο. Γνώριζε τὴν μύρτα (οἶνον κρίζινον), τὴν ποικιλίαν τῶν φαγητῶν καὶ τὴν πολυτέλεια τῶν δείπνων. Ὁ Ὅμηρος πίστευε στὴν ἀπλὴ καὶ αὐτάρκη ζωὴ γιὰ τοὺς νέους, πρότεινε ἐγκράτεια καὶ σωφροσύνη, λέγοντας ὅτι οἱ ἐπιθυμίες καὶ οἱ ἡδονὲς γίνονται ἰσχυρὲς μὲ τὴν πολυφαγία. Στὸν χρυσὸ αἰῶνα τοῦ Περικλέους ἡ γαστρονομία ἐφθασε στὸ ἀποκορύφωμά της καὶ τὴν συνέχισαν οἱ διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ξακουστοὶ μάγειροι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅπως ἀναφέρει ὁ γραμματικὸς Ἀθήναιος ὁ Ναυκρατίτης, ἦσαν οἱ περίφημοι Ἱάγρις (Ἀργεῖος ποιητὴς ποὺ ἔγραψε καὶ βιβλίον γιὰ τὴν μαγειρικὴ τέχνη μὲ τίτλο «Ψαρτικά»), Χαριάδης, Θίμβρων, Νηρεὺς, Σωτηρίδης κ.ἄ.

Ὁ Ἀθήναιος ἔχει κωδικοποιήσει, χρησιμοποιώντας ὡς πηγὲς ἑκατοντάδες συγγραμμάτων στὴν βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας, τὶς γαστρονομικὲς συνήθειες τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων. Τὸ ἔργο του «Δειπνοσοφισταί» ἦταν τριάντα βιβλία. Σῶζονται σήμερα 15 βιβλία μὲ πολλὰ χάσματα. Εἶναι ἓνα ἀξιοθαύμαστο ἔργο μὲ πολλὰς πληροφορίες γιὰ τὴν μαγειρικὴ καὶ διατροφή τῶν Ἑλλήνων. Διαβάζοντάς το, διαπιστώνει κανεὶς ὅτι τὰ μαγειρικὰ παρασκευάσματα ὅλων τῶν λαῶν φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς Ἑλληνικῆς μαγειρικῆς τέχνης. Ἀκόμα καὶ ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως «δίαιτα» (diet στὰ Ἀγγλικά) προέρχεται ἀπὸ τὸ δαίς, δατεῖσθαι, δηλ. «μοιράζειν». Δαῖτος (μερίδα) λεγόταν ἡ τροφή τοῦ ἀνθρώπου, διό-

τι μόνο ο άνθρωπος είναι σε θέση να χωρίζη σε μερίδες την τροφή του, εν αντιθέσει με τα ζώα και τα ὄρνεα. Τὴν ἐποχὴ πού οἱ Ἕλληνες ἔτρωγαν ἔξοχα ἐδέσματα, ὁ περισσότερος κόσμος ἐστερεῖτο πάσης αἰσθητικῆς στό θέμα τῆς μαγειρικῆς. Ἀπό τὴν Ἑλλάδα καί τὴν ἑλληνικὴ Σικελία μάγειροι μαζὺ με ρήτορες καὶ φιλοσόφους πῆγαιναν στὴν Ρώμη, γιὰ νὰ διδάξουν τίς τέχνες των. Τὰ ἤθη τῶν Ρωμαίων ἐξευγενίζοντο, καὶ ἔμαθαν τίς νοστιμιές τῶν συμποσίων. Ὅμως ἡ τέχνη καὶ ἡ φιλοσοφία τῶν συμποσίων διεφθάρη ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Τὰ συμπόσια στὴν Ρώμη μετετράπησαν σὲ ὀργιαστικά γεύματα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔτρωγαν φιλοσοφώντας στὰ συμπόσια, ξαπλωμένοι πάνω σὲ ἀνάκλιντρα, τὰ ὅποια κατεσκευάζοντο με πολλὴ ἐπιμέλεια. Κάποτε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐδεσμάτων ἐφθανε τὰ 20 γιὰ κάθε γεῦμα. Τὸ πρῶτὸν λεγόταν «ἄριστον», τὸ μεσημβρινὸ «γεῦμα» καὶ τὸ βραδυνὸ «δεῖπνον». Ὁ οἶνος στὰ συμπόσια προσφερόταν ἀνάμεικτος με ὕδωρ. Στὴν ἀρχὴ τοῦ συμποσίου ἐψέλναν τὸν παιᾶνα πρὸς τιμὴ τοῦ Ἀπόλλωνος(*). Οἱ Ἀθηναῖοι χόρευαν ἐπίσης στὰ συμπόσιά τους, ὅταν εἶχαν πιεῖ λίγο κρασί. Τὸ τοῖσπουρο ἦταν ἐπίσης γνωστὸ στὴν ἀρχαιότητα.

Ὁ Πλάτων στὴν «Πολιτεία» παροτρύνει τοὺς νέους σὲ μία λιτὴ δίαιτα ἀπὸ ψωμί, ἐλιές, τυρί, βολβούς καὶ λάχανα. Στὴν Λακωνία οἱ δεῖπνοι ἦσαν λιτοὶ καὶ στὰ συσσίτια προσέφεραν ψωμί, κρέας, τυρὶ καὶ ὡς ἐπιδόρπια ξερὰ σῦκα, κουρκιὰ καὶ χλωρὰ φασόλια. Τὰ ζυμαρικὰ ἦσαν ἀπὸ κριθάλευρο ζυμωμένο με λάδι. Κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ δείπνου δὲν προσέφεραν σὲ κανένα περισσότερα ἀπὸ δύο ποτήρια κρασί. Στὴν Κρήτη στὰ συσσίτια ὑπῆρχαν καὶ καθίσματα γιὰ τοὺς ξένους ἀφιερωμένα στὸν Ξένιο Δία· ὑπῆρχαν καὶ ἐκεῖνοι πού ἀπεῖχαν ἀπὸ τὸ κρέας. Οἱ Πυθαγόρειοι ἦσαν χορτοφάγοι καὶ ἡ βασικὴ τους τροφή ἦταν τὸ ψωμί καὶ τὸ μέλι. Ὁ ἱστορικὸς συγγραφεὺς Θεόπομπος ὁ Χίος ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ πολυφαγία καὶ ἡ κρεοφαγία στομώνουν τὴν δύναμη τῆς λογικῆς καὶ καθιστοῦν νωθρότερες τίς ψυχές καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη γεμίζουν τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου με ὀργή, σκληρότητα καὶ σκαιότητα. Ὁ ἔξοχος ἱστορικὸς, φιλόσοφος καὶ στρατηγὸς Ξενοφὼν λέει ὅτι εἶναι εὐχάριστο νὰ τρῶμε κριθαρόψωμο με κάρδαμο καὶ νὰ πίνουμε νερό. Ὁ Σωκράτης ἔλεγε πὼς διαφέρει ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, διότι οἱ ἄλλοι ζοῦν γιὰ νὰ τρῶνε, ἐνῶ ἐκεῖνος ἔτρωγε γιὰ νὰ ζῇ.

Στὸν Μεσαίωνα, με τὴν εἰσβολὴ τῶν βαρβάρων τοῦ βορρᾶ καὶ τῆς ἀνατολῆς, κατεστράφη ἡ πρόοδος τῆς μαγειρικῆς, ὅπως καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Βυζαντινοὶ μάγειροι ὡς κληρονόμοι τῆς ἑλληνικῆς μαγειρικῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ κατέφυγαν στὴν δύση, θέτοντας τίς βάσεις τῆς δυτικῆς μαγειρικῆς. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀναγεννήσεως. Ἡ φημισμένη ἰταλικὴ καὶ γαλλικὴ κουζίνα ἔχουν ἑλληνικὴ προέλευση, ὅπως ἀποδεικνύεται στὰ συγγράμματα τοῦ Ἀθήναιου. Ἐπίσης πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ «περιδότη» ἀνατολίτικη μαγειρικὴ εἶναι προῖον τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Βυζαντινῆς μαγειρικῆς τέχνης, π.χ. οἱ κεφτέδες εἶναι οἱ ἀρχαῖοι «κοπτοί»· ἐδέσματα ὅπως οἱ «ντολμάδες» ἀπὸ ἀμπελόφυλλα καὶ λάχανο ἔχουν ἀρχαία ἑλληνικὴ προέλευση καὶ πρέπει νὰ ἐπανακτῇσούν τὴν ἀρχικὴ τους

(*) Περισσότερες πληροφορίες περὶ τῆς φιλοσοφίας τῶν συμποσίων βλέπε στὰ «Συμπόσια» τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Πλούταρχου καὶ τοῦ Λουκιανοῦ.

ὀνομασία. Οἱ Τοῦρκοι, ὥς νομάδες πού ἦσαν, ζοῦσαν σέ δάρβαρη κατάσταση καί τροφή τους ἦταν ἀποκλειστικά τὸ κρέας. Οἱ «ντολμάδες» ἀπαιτοῦν ἀσυνήθη ὕλικά καί γνώσεις, δηλ. εἶναι προϊὸν πολιτισμοῦ. Πιθανολογεῖται ὅτι καί ἡ κινέζικη μαγειρική ἔχει ἐν μέρει ἐπηρεασθῇ ἀπὸ τὴν Ἑλληνική: ἡ χρῆση τῆς γλυκόξινης σάλτσας συναντᾶται καί στοὺς δύο λαούς, τὸ γνωστὸ «ὀξόμελι» τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὴν Κινέζικη παράδοση οἱ οὐράνιοι βασιλεῖς καί βασίλισσες ἦρθαν ἀπὸ τὴν Δύση πλησίον τοῦ ὄρους Κουέν-Πούν (᾽Ολυμπος) στὴν Κίνα, γιὰ νὰ διδάξουν τὴν γεωργία καί ἄλλες ἐπιστῆμες. (Γιὰ περισσότερες πληροφορίες βλ. «Δαυλόν», τεύχη 170, 151).

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχαν συνδυάσει τὴν διατροφή μὲ τὴν ὑγεία καί ὑπῆρξαν θεμελιωτὲς τῆς ὑγιεινῆς διατροφῆς, διαιτολογίας, βοτανοθεραπείας καί ἄλλων ἐπιστημῶν, πού σήμερα ἀνακαλύπτουμε τὴν ἐγκυρότητα, ἀποτελεσματικότητα καί διαχρονικότητά τους. Ὁ Ἱπποκράτης, θεμελιωτὴς τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, ἔγραψε ἔργον «Περὶ διαίτης». Ὁ Θεόφραστος στὸ ἔργο του «Ἱστορίαι φυτῶν» ἀναφέρει πολλὰ περὶ διαίτης. Ὁ περιπατητικὸς φιλόσοφος Φανίας στὸ ἔργο του «Περὶ φυτῶν» μᾶς πληροφορεῖ πολλὰ περὶ διαιτολογίας. Ὁ Ἀθηναῖος ἱατρὸς Μνησίθεος ἔγραψε ἓνα ἔργο περὶ ἐδεσμάτων. Ὁ ἱατρὸς Διοκλῆς ὁ Καρύστιος ἔγραψε τὰ «Υγιεινά». Ὁ δειπνολόγος Ἀρχέστρατος ὁ Γελῶς ἔγραψε τὴν «Γαστρολογίαν». Ὁ Ἀρχέστρατος μάλιστα ὑπῆρξε δεξιότηνης τῆς κουζίνας καί καθοδηγητὴς τοῦ φιλοσόφου Ἐπικούρου στὴν τέχνη τῶν τερπνῶν ἀπολαύσεων.

Στοὺς «Δειπνοσοφιστὲς» τοῦ Ἀθηναίου ἀναφέρονται περίπου ἑβδομήντα εἶδη ἄρτου. Ἡ παράδοση φέρει τὴν Δήμητρα νὰ ἔχει ἐπινοήσει τὸν ἄρτο, ἐξ οὗ καί ἀποκαλεῖται Σιτώ καί Σιμαλῖς. Μερικὰ εἶδη ἄρτου πού ἀναφέρει ὁ Ἀθηναῖος, εἶναι τὰ ἑξῆς: *σεμιδαλίτης* (σιμιγδαλένιο ψωμί), *σταιτίτης* (σταρένιο), *ζυμίτης* (ἀνεδατό), *ἄζυμος* (λειψό), *χονδρίτης* (ἀπὸ χοντρὸ ἀλεύρι), *συγκομιστός* (ἀνάμεικτο), *κριθανίτης* (τηγανητὰ ψωμάκια μὲ μέλι καί σουσάμι), *ἐγκρίς* (τηγανίτα μὲ μέλι καί λάδι), *ἀλειφατίτης* (μὲ λιπαρὴ οὐσία), *ἡμάρτιον* (μισὸ καρβέλι), *τυρώνδα* (τυρόπιττα), *δάρατον* (ἄζυμο ψωμί), *ἰόρινδον* (ριζόψωμο), *κόλλαθος* (τετράγωνο ψωμιά), *μακωνίδες* (ἀνακατεμένο μὲ μήκωνα), *δάκχυλος* (εἶδος σταχτοκουλούρας), *κολλίκιον* (εἶδος φραντζόλας), *στρεπτίκιος ἄρτος* (ζυμώνεται μὲ γάλα, πιπέρι καί λάδι), *ἀρτολάγανον* (τσουρέκι μὲ προσθήκη κρασιοῦ, πιπεριοῦ, γάλακτος καί λαδιοῦ), *κύθος* (ψωμιά τετράγωνα καρυκευμένα μὲ ἄνηθο, τυρὶ καί λάδι), *πυραμοῦς ἄρτος* (εἶδος τηγανίτας μὲ μέλι), *αὐτόπυρος ἄρτος* (μὲ χοντράλευρο), *πυρνός* (ἄρτος πού περιέχει ὅλα τὰ συστατικὰ τοῦ σιταριοῦ), *δρατίμης* (πιτυροῦχο ψωμί), *ἐγκρυφία* (σταχτόπιττα), *δίπυρος* (παξιμάδι), *λαγάνα ἐπανθρακίς* (ψωμί ψημένο στὰ κάρβουνα).

Ὁ Θούριος ποιητὴς Ἀλεξίς τὸ ἀκαθάριστο ψωμί τὸ ὠνόμασε *μέλαν*. Ὁ ἱατρὸς Δίφιλος ὁ Σίφνιος στὴν πραγματεία του «Περὶ τῶν προσφερομένων τοῖς νοσοῦσι καὶ τοῖς ὑγίεσι» λέει ὅτι τὰ ψωμιά πού γίνονται ἀπὸ κριθάλευρο εἶναι θρεπτικώτερα, πιὸ εὐκολοχώνευτα καί γενικὰ καλύτερα ἀπὸ ὅλα. Ἐπειτα ἔρχονται τὰ σιμιγδαλένια καί κατόπιν τὰ σταρένια, ἐν συνεχείᾳ τὰ «*συγκομιστά*», ὅσα δηλαδὴ γίνονται ἀπὸ διάφορα ἄλευρα καί μάλιστα ἀκοσκίνιστα, θεωροῦνται θρεπτικώτερα. Τὸ φουρνιστὸ ψωμί εἶναι καλύτερο ἀπ' ὅλα, γιὰτὶ εἶναι εὐκολοχώ-

νευτο, εὐστόμαχο καὶ κόβεται εὐκόλα, δὲν ἐπιδαρύνει τὸ στομάχι, οὔτε τὸ φουσκώνει. Δύσπεπτα, βαριά καὶ λιγώτερο θρεπτικά εἶναι τὰ ψωμιά ποὺ φτιάχνονται ἀπὸ ἀλεύρι ἄχνη καὶ ἄσπρο σιτάρι. Οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζαν ἐπίσης τὶς πάστες καὶ τὰ γλυκίσματα.

Τὰ ἀλίπαστα τοῦ Βυζαντίου φημιζόταν. Τόννοι, σκουμβορία, λακέρδα (*κυθία*), κολιοί, σαρδέλλες, παλαμίδες καὶ μελάνδρες. Τὰ παστά κομμάτια, ἀφοῦ ἐπλύνοντο καλὰ, πασπαλίζονταν μὲ καρυκεύματα, μὲ ἄσπρο κρασί καὶ μὲ ζωμὸ σιλφίου. Τὸ χαδιάρι τοῦ ὀξυρρύγχου ἦταν γνωστὸ στὴν ἀρχαιότητα. Οἱ Σπαρτιάτες ἤξεραν ὅτι τὸ χηνήσιο συκώτι («πατέ») εἶναι νοστιμώτερο, ὅταν ἡ χήνα ἔχει ταῖστη μὲ σῦκα. Γιὰ μία «μερακλίδικη» σάλτσα ἔβαζαν σ' ἓνα δοχεῖο σὲ ἴσα μέρη ἄσπρο ὑπόγλυκο κρασί καὶ ξύδι, ἔρριχναν σταφίδες τριμμένες καὶ σπόρους σιναπιοῦ καὶ τὰ ἄφηναν νὰ συτφίσουν ἀρκετὰ, σκεπασμένα μὲ ἄλατι.

Στὰ συμπόσια καὶ γαμήλια δεῖπνα οἱ Ἕλληνες προσέφεραν στοὺς καλεσμένους τεράστια ποικιλία ἐδεσμάτων. Πλῆθος ψαριῶν, ψητῶν στὴν θράκα, βραστῶν μὲ μολόχα, λάπατο, σέλινο καὶ δυόσμο. Ἐπίσης τηγανητὰ ψάρια μὲ ἀλεύρι (κουρκούτι δηλ.), ὀστρακόδερμα, σουπιές, καλαμάρια, γαρίδες διαφόρων μεγεθῶν. Γιὰ τοὺς καλοφαγάδες περιζήτητοι ἦσαν οἱ ἄστακοὶ καὶ οἱ καραβίδες. Κρέατα ἀναφέρονται ὅλα τὰ εἶδη: κοκκινιστὰ, νερόδραστα, ψητὰ κεφαλάνια, ποδαράκια, «πατσᾶς» βοδιοῦ, γαρδοῦμπες, λουκάνικα, χοιρομέρι καπνιστό, μπριζόλες, συκωτάκια τηγανητὰ τυλιγμένα στὴν μπόλια τοῦ ἀρνιοῦ (*ἐπίπλουν*). Ἡ Ἀλεξάνδρεια φημιζόταν γιὰ τὶς ψησταριές της (*ἐφθοπωλεῖα*). Ἐτρωγαν ἐπίσης πλῆθος εἰδῶν πτηνῶν καὶ κυνηγιῶ. Τέλος μετὰ τὰ ἐδέσματα ἀκολουθοῦσαν τὰ ἐπιδόρπια (τυρί, γλυκίσματα, φροῦτα).

Ὅσο γιὰ τοὺς οἶνους, ὁ Ἀθήναιος μᾶς ἀναφέρει ὅτι χωρίζονταν σὲ τρία εἶδη: στὸν ἄσπρο, τὸν ὑπόξανθο καὶ τὸν μαῦρο. Ἡ ἰδιαιτερότητα τοῦ κάθε εἶδους ἦταν γνωστή. Τὸ μαῦρο κρασί ποὺ δὲν εἶναι γλυκὸ, εἶναι θρεπτικώτατο καὶ στυπτικόν. Τὸ ἡμίγλυκο εἶναι θρεπτικώτερο ἀπὸ τὸ λευκὸ καὶ τὸ ὑπόξανθο, ἐπειδὴ εἶναι μαλακόν, αὐξάνει τὰ ὑγρὰ τοῦ σώματος καὶ προσβάλλει πολὺ λίγο τὸ κεφάλι. Πράγματι τὸ γλυκὸ κρασί ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν φύση του παραμένει περισσότερον χρόνον στὸ ὑποχόνδριον καὶ προκαλεῖ τὴν ἐκκριση σιέλου. Τὸ λευκὸ κρασί εἶναι διουρητικώτατο καὶ ἐλαφρόν. Τὸ δὲ κίτρινο ξανθὸ ξηρὸ συντελεῖ στὴν πέψη τῶν τροφῶν. Περίφημα κρασιά ἦσαν τῆς Λέσβου, τῆς Νάξου καὶ τῆς Χίου.

Τὴν περίοδο ποὺ οἱ Ἕλληνες δειπνοῦσαν φιλοσοφώντας, οἱ Κέλτες, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ ἱστορικός Ποσειδώνιος, ἔτρωγαν λίγο ψωμὶ καὶ πολλὰ βραστὰ καὶ ψητὰ κρέατα. Τὰ ἐπιαναν μὲ τὰ δυό τους χέρια καὶ τὰ δάγκωναν σὰν λιοντάρια. Οἱ Γερμανοὶ στὰ προγεύματά τους παρέθεταν κομμάτια κρέατα ψητὰ καὶ ἐπιναν κρασί ἀνέρωτο καὶ γάλα. Οἱ Κέλτες μονομαχοῦσαν μέχρι θανάτου, ὅταν κάποιος διαφιλονεικοῦσε τὴν μερίδα κάποιου ἄλλου.

Ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες ἔχουμε χρέος νὰ ἀνακαλύψουμε τὴν ἐθνικὴ μας γαστρονομία σ' ὅλο τὸ μεγαλεῖο της καὶ νὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὶς εὐτελεῖς τροφές τύπου fast food καὶ τὰ ποτὰ τύπου coca-cola. Στὴν Ἀθῆνα λειτουργεῖ ἤδη ἓνα ἐστιατόριο σύμφωνα μὲ τὰ ἀρχαῖα ἐλληνικὰ γαστρονομικὰ δεδομένα. Εἶθε καὶ ἄλλοι νὰ ἀκολουθήσουν τὸ παράδειγμά του.

Οἱ Καλὰς δαίνουιν πρὸς ἔξαφάνισι

Στὶς ἀπόκρημνες πλαγιὲς τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου, στὸ Βορειοδυτικὸ Πακιστάν, ζῇ ἡ φυλὴ τῶν Καλὰς, ποὺ ἡ παράδοσι – τόσο ἡ δική τους ὅσο καὶ τῶν γύρω φυλῶν – τοὺς θέλει ἀπογόνους τῶν στρατιωτῶν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Τὰ μεσογειακά τους ἀνθρωπολογικὰ γνωρίσματα, ἡ πληθὺς ἑλληνικῶν λέξεων ποὺ παρουσιάζεται στὴν γλῶσσα τους, ἀλλὰ καὶ ἡ διατήρησι ἀφθόνων στοιχείων τῆς ἀρχαιοελληνικῆς θρησκείας στὴ λατρεία τους δικαιολογοῦν τὴν προαναφερθεῖσα παράδοσι. Στὶς πολυθεϊστικὲς θρησκευτικὲς τους δοξασίες ἐξέχουσα θέσι κατέχει ὁ Ντὶ Ζάου (Δίας - Ζεὺς) ὡς ὁ πατέρας θεῶν καὶ ἀνθρώπων, ὅπως καὶ ἡ θεὰ Τσέστα (Ἑστία), προστάτιδα τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῆς οἰκογένειας. Οἱ Καλὰς λόγῳ αὐτῶν τῶν ἰδιαίτερων ἀνθρωπολογικῶν καὶ πολιτιστικῶν τους στοιχείων ἔγιναν ἀντικείμενο ἐπιτόπιας ἐπιστημονικῆς μελέτης ἐθνολόγων, γλωσσολόγων καὶ θρησκευσιολόγων, με ἀποτέλεσμα τὴν σύνταξι μιᾶς πλούσιας σχετικῆς διβλιογραφίας.

Ὡστόσο οἱ παροῦσες συνθήκες ζωῆς τους δὲν φαίνεται νὰ ἐγγυῶνται τὴν μελλοντική τους ἐπιδίωσι. Τὸ φτωχὸ καὶ παγωμένο γεωγραφικὸ τοπίο (οἱ οἰκισμοὶ τους κατὰ μέσον ὄρο βρίσκονται σὲ ὑψόμετρο πάνω ἀπὸ 2000 μέτρα) ἦταν ἐκεῖνο ποὺ τοὺς προστάτεψε γιὰ αἰῶνες ἀπὸ τὸν βίαιο ἐξισλαμισμό, ταυτόχρονα ὅμως περιορίζει τὶς ἀγροκτηνοτροφικὲς τους δραστηριότητες, με ἀποτέλεσμα τὸν συχνὸ ὑποσιτισμὸ τους. Ἐπίσης οἱ λοιμώδεις ἀσθένειες δὲν εἶναι σπάνιες λόγω τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως φαρμάκων καὶ στοιχειώδους ὑγιεινονομικῆς περίθαλψης.

Ἡ ὁμάδα «Φίλοι τῶν Καλὰς», ἀποτελούμενη κυρίως ἀπὸ Ἑλληνες ἐκπαιδευτικούς – με πρωτεργάτη τὸν κ. Ἀθανάσιο Λερούνη –, ἐδῶ καὶ τέσσερα χρόνια συμπαρίσταται ἐμπράκτως στὰ προβλήματα τῆς φυλῆς καὶ συμβάλλει καθοριστικά στὴν ἐπιδίωσή τους καὶ στὴν πολιτιστική τους διάσωσι. Ἦδη ἀπὸ πέρυσι ὠλοκλήρωσε τὴν ἀνέγερσι σχολείου στὸ χωριὸ Κρακάλ καὶ παρέχει δωρεάν φάρμακα (προσφορὰ τῶν Ἑλλήνων φαρμακοποιῶν) καὶ συσιτίο γιὰ τὰ παιδιὰ. Ἡ πρόσφατη ἐπίσκεψι στὴν Ἑλλάδα μιᾶς ὁμάδας παιδιῶν τῶν Καλὰς ἔλαβε δημοσιότητα, ἡ δὲ κοινὴ γνώμη ἔδειξε διάθεσι νὰ βοηθήσῃ στὴν διάσωσι τῆς φυλῆς.

Ὁ κ. Α. Λερούνης, μιλώντας στὸν «Δαυλὸ», διευκρίνησε τὰ ἐξῆς: «Δὲν ἐπιδιώκουμε νὰ μεταφέρουμε τοὺς Καλὰς στὴν Ἑλλάδα, οὔτε νὰ τοὺς μεταδώσουμε δικές μας ἀντιλήψεις. Ἐμεῖς ἀπλῶς θὰ συνεισφέρουμε στὴν ἐπιδίωσή τους διὰ τῆς ἐκπαίδεψης καὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ποὺ θὰ τοὺς παρέχουμε, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ σταθοῦν δημιουργικώτεροι στὸν τόπο τους καὶ νὰ διατηρήσουν τὴν δική τους παράδοσι. Ἀνεξαρτήτως τῆς καταγωγῆς τους οἱ Καλὰς εἶναι ἕνας λαὸς ποὺ κινδυνεύει νὰ ἀφανισθῇ, ὅπως τόσοι ἄλλοι σήμερα, καὶ ἐμεῖς αὐτὸ ποὺ πρωτίτως ἐπιδιώκουμε εἶναι νὰ βοηθήσουμε ἕναν τόσο ἀξιόλογο λαὸ ποὺ κινδυνεύει».

Ἡ ὁμάδα «Φίλοι τῶν Καλὰς» εὐχαριστεῖ τοὺς δῆμους, συλλόγους, φορεῖς ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνωνύμους Ἑλληνες ποὺ ὑποστήριξαν τὸ ἔργο τους καὶ δίνει τὸν ἀριθμὸ τοῦ λογαριασμοῦ ποὺ ἔχει ἀνοιχθῇ εἰδικὰ γιὰ τοὺς Καλὰς στὸ ὄνομα τῆς Γ' ΕΛΜΕ Δυτικῆς Ἀττικῆς, στὴν Ἀγροτική Τράπεζα: 4180100655769.

Παν. Α. Κουδαλάκης

Παιδιὰ τῶν Καλὰς με σαφέστατα μακεδονικὰ χαρακτηριστικά – τελείως διαφορετικά ἀπὸ τοὺς μελαμψοὺς γείτονές τους Πακιστανοὺς – στὸ σχολεῖο τους, ποὺ ἔκτισε ἡ ὁμάδα «Φίλοι τῶν Καλὰς». Ἀριστερὰ στὸν τοῖχο ἡ εἰκόνα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. —>

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

ΧΑΡΗΣ ΜΠΑΛΟΓΛΟΥ, Ὁμήρου Ὕμνοι

Ὁ συγγραφέας, τέκνο τοῦ αἰγυπτιακοῦ Ἑλληνισμοῦ μὲ εὐρὺ ὁρίζοντα ἀναζητήσεων καὶ λογοτεχνικῶν καὶ μουσικῶν ἐνδιαφερόντων, παρουσιάζει ἐδῶ σὲ ἔμμετρη μετάφραση τοὺς ὁμηρικοὺς ὕμνους «εἰς Δῆμητρα», «εἰς Ἀπόλλωνα Δῆλιον» καὶ «εἰς Ἀπόλλωνα Πύθιον».

Ἡ ἐν τίτλῳ ἐργασία τοῦ ξεκίνησε πρὶν ἀπὸ δεκαεννέα χρόνια καὶ ἐξεδόθη πρόσφατα. Ἡ προσοχὴ τοῦ κ. Χ. Μπαλόγλου ἐστίασθηκε τόσο στὴν ἀκρίβεια τῆς μεταφράσεως ὅσο καὶ στὴν τήρηση τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἀρχαιοπρεπείας τοῦ ὕφους, στοιχεῖα ποὺ ἀποτελοῦν βασικοὺς συντελεστὲς γιὰ τὴν ὁλοκληρωμένη παρουσίαση στὸν σημερινὸ ἀναγνώστη ἐνὸς ἰσορροπημένου καὶ πλήρους κλασσικοῦ ἔργου. Πέρα ὅμως ἀπ' αὐτὰ ἰδιαίτερο βάρος δίδεται στὸ βαθὺ νόημα τῶν Ὑμνων καὶ στὴν ἀναζήτησι τῶν ἀλληγοριῶν στοὺς στίχους ποὺ, καθὼς φαίνεται, ἀποτελοῦν καὶ τὸ «κλειδί» στὴν ἐρμηνεία τῆς φύσεως ὅχι μόνο τῶν Ὁμηρικῶν Ἐπῶν ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Λόγου γενικώτερα. Στὴν συνάφεια αὐτὴ ἰδιάξουσα σημασία ἔχει ἡ ἐπισήμανση τοῦ συγγραφέα γιὰ τὴν προσπάθεια ταυτίσεως τοῦ μεταφραστικῆ-ερμηνευτικῆ μὲ τὸν ἀρχαῖο ὕμνογράφο, οὕτως ὥστε νὰ κατανοήσῃ καλύτερα τὴν σκέψιν τοῦ καὶ νὰ συμμετάσχη στὴν δυναμικὴ τοῦ πνεύματός του.

Ἐν ὀλίγοις τὸ βιβλίο ἀποτελεῖ μία ἐνδιαφέρουσα ἐκδοσι, ποὺ στοχεύει στὴν γνωριμία τοῦ συγχρόνου ἀναγνώστη τοῦ κοινοῦ μὲ τὴν μεγάλη πανάρχαια ποιητικὴ μας παράδοση. Ὅπως ἀναφέρεται καὶ στὴν εἰσαγωγὴ τοῦ συγγράμματος, τὴν ἔμμετρη μετάφραση θὰ ἀκολουθήσῃ ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ ἡ κυκλοφορία ἐνὸς ἄλλου βιβλίου, τὸ ὁποῖο θὰ περιλαμβάνῃ καὶ σχόλια πάνω στοὺς Ὑμνους τοῦ Ὁμήρου.

Μάριος Μαρνανέας

«Δυτικὸ μοντέλο ἀνάπτυξης»

Στὴν Ἀρχαιότητα μὲ τὸν Προμηθεά, ποὺ κατέδασε τὸ φῶς τῆς γνώσης στοὺς ἀνθρώπους **μέσα ἀπὸ τὴν Φύσιν**, εἴχαμε τὴν ἀνεπανάληπτη λειτουργία τοῦ ἀνθρωπίνου ἐγκεφάλου ἔτσι, ποὺ ἡ ὑπαρξιακὴ μας ὑπόστασις νὰ φθάσῃ στὴν Φιλοσοφία-Ἐπιστῆμη-Τέχνη, ποὺ ἦταν συνδεδεμένες. Πνευματικὰ ἀγαθὰ πρωτίστως. Ἀνώτατη καὶ ἀξεπέραστη ὡς τὴν ὥρα ἀνθρώπινη στάθμη. Ὡς ἀλλωστε ὁ Προμηθεὺς οὔτε ναοὺς εἶχε, οὔτε καντήλια τοῦ ἀνάδανε... οὔτε ἀπειλοῦσε ὅ,τι **ὑπάρχει**, οὔτε δυνάστευε. Ἡ στάθμη αὐτὴ σήμαινε ὅτι δὲν ἐκφυλιζόταν σὲ θεολογία καὶ μεταφυσικὴ ἢ Φιλοσοφία· οὔτε ἡ Ἐπιστῆμη σὲ τεχνολογία· καθὼς καὶ ἡ Τέχνη σὲ παρωδία. (Τὸ κλειδί γιὰ τὴν σημερινὴ μόλυνση). Ὡς ἀρὰ σήμερα δορικόμαστε μεταφυσικά σὲ μιὰ τεχνολογία ποὺ ἡ ἔκφραση τῆς Τέχνης (ἀκρογωνιαῖος λίθος τῆς ἐσωτερικότητάς μας) δείχνει τὸν τραγικὸ ἀποπροσανατολισμὸ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ, *Ἐν Ἀθήναις τῇ 3/5/1837*

Ἐφθασε στὸν «Δαυλὸ» μία ἔξοχη ἔκδοση τοῦ Ἑθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, πὺν περιέχει τοὺς λόγους πὺν ἔξεφωνήθησαν στὰ ἐγκαίनिά του, στὶς 3 Μαΐου 1837. Πέρα ἀπὸ τὴν μεγάλη ἱστορικὴ ἀξία αὐτῶν καθ' ἑαυτοὺς τῶν λόγων γιὰ τὴν διερεῖνιση τῆς ἰδεολογικῆς πορείας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ὁ ἐπιμελητῆς τῆς ἐκδόσεως ὁ Κ.Θ. Δημαρᾶς μὲ τὶς ἀναμφισβήτητες γνώσεις του γιὰ τὸν νέο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ δίνει ὄχι μόνο τὴν ξερὴ ἀποκατάσταση τῶν κειμένων, ἀλλὰ μὲ τὰ σχόλια του καὶ τὸ κεφάλαιο «Μεθεόρτια» τὰ ἐπίμετρα καὶ τοὺς πίνακες ἀνάγλυφα τὴν πορεία τοῦ Πανεπιστημίου στὰ πρῶτα του δῆματα. Πρόκειται μὲ ἄλλα λόγια γιὰ τὴν ἔκδοση ἐνὸς βιβλίου ἀνταξίου τῶν ἐργασιῶν ἐνὸς πανεπιστημιακοῦ ἰδρύματος, πὺν θέλει νὰ σέβεται τὴν ἱστορία του καὶ τὸν προορισμὸν του.

Ἀθ. Κουκοδίστας

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Γ. ΚΑΡΑΜΑΝΩΛΗΣ, *Βουκεφάλας*

Μετὰ τὶς ἄκρως ἐνδιαφέρουσες «*Νεολιθικὲς Ἀναζητήσεις*» ὁ κ. Ε. Καραμανώλης ἐπαινέρεται μ' ἓνα νέο βιβλίο, τοῦ ὁποίου ἡ πρωτοτυπία ἐγκτεται στὸ γεγονὸς ὅτι ἀποτελεῖ τὴν μόνη μονογραφία πὺν ἀφορεῖ τὸ θρυλικὸ ἄλογο τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Μετὰ ἀπὸ μία σύντομη εἰσαγωγή γύρω ἀπὸ τὴ σχέση ἀνθρώπου καὶ ἀλόγου στὴν Μυθολογία, τὴν Ἱστορία καὶ τὴν ποίηση ὁ συγγραφέας εἰσέρρεται στὸ κυρίως θέμα, ὅπου περιγράφει τὴν ἀπόκτηση τοῦ ἵππου ἀπὸ τὸν Φίλιππο στὰ Φάρσαλα τῆς Θεσσαλίας, δίδει στοιχεῖα γιὰ τὴν ἀναμφισβήτητη ὑπεροχὴ τῶν ἀρχαίων Φαρασινῶν στὴν ἐκτροφή καὶ ἐμπορία ἵππων χωρὶς τοπικιστικὲς ὑπερβολὲς καὶ πληροφορεῖ περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ ὀνόματος «*Βουκεφάλας*», ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὁποίου ἀποδίδεται σὲ μὴ ἀνατομικὴ ἰδιομορφία τοῦ κρανίου τοῦ ἀλόγου.

τοῦ εἶναι μας: Κουλτουριάρηδες. Φυσικὰ στὸ παγκόσμιο σύστημα τοῦ ἐξουσιασμοῦ οὔτε λόγος γιὰ Ἀρχαιότητα. Ἐδῶ πᾶνε τὰ σῦκα καὶ ἐδῶ πάει καὶ ἡ σκάφη (μήπως ξεπλύνουμε τὰ ἄπλυτα... πὺν εἶναι ἡ ρίζα τῆς μόλυνσης).

Μάλιστα παρουσιάζεται ἓνα κουτοπόνηρο φαινόμενο στὴν ἀναπτυσσόμενη τεχνολογία (πὺν δὲν ὑπακούει πλέον στὶς ἐπικοινωνοῦσες κάποτε Φιλοσοφία-Ἐπιστήμη-Τέχνη): προσπαθοῦν νὰ τῆς ἐπικολλήσουν διάφορα θεοκρατικὰ-μεταφυσικὰ κ.λπ., γιὰ νὰ φτιάξουν «κοσμοθεωρία». Ἄς μὴν αὐταπατώμεθα: Ἐδραιοχριστιανισμός, καπιταλισμός, μαρξισμός, σοσιαλισμός «ἦταν ὅλα τους παιδιὰ μου»: *Homo economicus*... Στὰ μέσα ἐνημέρωσης, στὰ Πανεπιστήμια κ.λπ. εἶναι ἐξαπλωμένη αὐτὴ ἡ νοοτροπία: καὶ ὅποιος δὲν τὸ ξέρει, «δὲν ξέρει ποῦ πατᾶ καὶ ποῦ διαβαίνει», πὺν λέει ὁ Διονύσης Σαβδόπουλος.

Ἐὰν μὴ φωτισμένη παγκόσμια ἡγεσία εἶχε ξεφύγει ἀπὸ αὐτὸν τὸν πα-

Ἡ παρουσίαση ἐμπλουτίζεται μὲ ἀπευθείας παραθέσεις ἱστορικῶν κειμένων, πού κάνουν λόγο γιὰ τὴν σκηνὴ τῆς τιθασεύσεως τοῦ Βουκεφάλα ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο, ὅπως ἀπὸ τοὺς «*Βίους Παραλλήλους*» τοῦ Πλουτάρχου, τὴν μεσαιωνικὴ «*Φυλλάδα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου*», ἀπὸ ἓνα διαλογικὸ κείμενο τοῦ Ν. Καζαντζάκη, καθὼς καὶ ἀπὸ διάφορες λαϊκὲς ἀφηγήσεις. Τὸ ἔργο τελειώνει μὲ τὴν τελευταία ἀναφορὰ στὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ διασώμου ἵππου στὴν Ἀσία τὸ 324, ἓνα χρόνο πρὶν πεθάνῃ καὶ ὁ ἥρωικὸς ἀναδάτης του.

Εἶναι συνήθως συγκινητικὴ ἢ ὁποιαδήποτε μυθιστορηματικὴ ἢ ἱστορικὴ ἀναφορὰ στὴ σχέση ἀνθρώπου καὶ ζώου. Ἡ περίπτωση ὅμως τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ «φιλάτου ἵππου» του ὑπερβαίνει κάθε προηγούμενο, ἴσως καὶ ἐπόμενο στὴν ἱστορία. Ὅπως καὶ ὁ συγγραφέας χαρακτηριστικὰ γράφει στὸν ἐπίλογό του, «*μαζὶ μῆκαν στὴν ἱστορία καὶ μαζὶ τὴν συνεχίζουν*».

Μάριος Μαρμανέας

ντοδύναμο καὶ θανάσιμο κλοιό, θὰ εἴχαμε λύσει πολλὰ προβλήματα· ὅχι ὅτι τὰ προβλήματα θὰ τελείωναν· θὰ ἦταν εἰλικρινέστερη ἢ ἀνθρωπότητα.

Ἄν μία γενικὴ μόρφωση ἐλεύθερη, μὲ προσαρμογὴ τῆς οἰκονομίας καὶ ἔλεγχου γεννήσεων ἐπικρατοῦσε, θὰ μᾶς ἄντεχε ἡ Γῆ. Ἐπικοινωνία. Γιατὶ δηλαδὴ μὲ τὸ παραμικρό, ὅπου τώρα τοὺς συμφέρει, τρέχουν τ' ἀεροπλανοφόρα; Ἐδῶ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ ἔρθουν; Νὰ δοῦν τότε στοὺς δρόμους οἱ καλοὶ (ποὺ σήμερα εἶναι ντροπὴ νὰ τὸ λές) καὶ μέσα στὴν χαρὰ νὰ πετάξουν τὴν σκούφια τους στ' ἀεροπλάνο, καὶ αὐτὰ νὰ ταλαντεύσουν χαίρετώντας τὰ φτερά τους καὶ νὰ ἐπιστρέψουν πιά ὅχι στὰ ἀεροπλανοφόρα, ἀλλὰ στὰ ἀεροδρόμια, γιὰ τὴν τελευταία τους, χαρούμενη προσγείωση...

Καὶ ποιὸς ἀπ' ὅσους τὸ ἔζησαν, δὲν θυμᾶται μιὰ ἀμυδρὴ καὶ φευγαλέα τέτοια χαραμάδα φωτὸς μὲ τοὺς μακαρίτες Κέννεντυ, ὅσο μακρὸν καὶ ἂν ἦταν... Δὲν θαρνεσαι, οὐτοπίες!

Παντελῆς Γλάρος

Ο «ΔΑΥΛΟΣ» ΘΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗ ΤΑΥΤΟΧΡΟΝΑ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ

Γνωστοποιούμε στους ἀναγνώστες ὅτι:

1) Ὅπως κάθε χρόνο, τὸ ἐπόμενο 200ὸ τεῦχος Αὐγούστου θὰ κυκλοφορήσῃ συσσωματωμένο στὸ μεθεπόμενο 201ὸ Σεπτεμβρίου, στίς 8 Σεπτεμβρίου 1998.

2) Ἀπὸ τὸ ἐπόμενο τεῦχος Αὐγούστου - Σεπτεμβρίου ὁ «Δαυλὸς» θὰ κυκλοφορῇ ταυτόχρονα στὴν Ἀθήνα καὶ στίς ἐπαρχίες στίς 10 κάθε μηνός.